ANGUS McLAREN

SEXUALITATEA SECOLULUI XX

O istorie

3
EDITURA TREI

Sexualitatea secolului XX

Angus McLaren

Angus McLaren

Sexualitatea secolului XX

O istorie

Traducere din limba engleză de:
Monica Jităreanu

Editori:
MARIUS CHIVU
SILVIU DRAGOMIR
VASILE DEM. ZAMFIRESCU

Tehnoredactarea și coperta:
CRISTIAN CLAUDIU COBAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MCLAREN, ANGUS.
Sexualitatea secolului XX : o istorie / Angus McLaren ; trad.: Monica Jităreanu. – București: Editura Trei, 2002
p.; cm -
ISBN 973-8291-15-1

I. Jităreanu Monica (trad.)

613.88

Această carte a fost tradusă după:
TWENTIETH-CENTURY SEXUALITY. A HISTORY by Angus McLaren, Blacwell Publishers, 1999

C.P. 27-40, București
Tel./Fax: +4 01 224 55 26
e-mail: editura-trei@fx. ro
www.edituratrei.ro

ISBN 973-8291-15-1

Cuprins

Mulțumiri

Această carte este despre spaimele și plăcerile asociate în secolul XX cu sexualitatea. Făcând ultimele retușuri pe manuscris, n-am putut evita să observ că și scrierea unei cărți implică o seamă de spaime și plăceri. Mai mulți comentatori au sugerat, de fapt, că cele două activități au multe în comun. La mijlocul secolului al XIX-lea romancierul francez Gustave Flaubert își prevenea un coleg mai tânăr că energiile cheltuite în întâlniri amoroase pot diminua abilitățile creatoare:

> Dar ai grijă ca să nu-și prejudiciezi inteligența în relațiile cu femei. Îți vei pierde geniul la capătul unui pântece... Păstrează-ți priapismul pentru stil, fă amor cu călimara, potolește-te cu carne și fii convins, după cum a spus Tissot (din Geneva, *Traité de l'onanie*, p. 72, a se vedea gravura), că e mai istovitor să pierzi o singură uncie de spermă decât trei litri de sânge. (Gustave Flaubert, *Correspondence*, L. Conard, Paris, 1929, vol. 2, p. 312.)

Un secol mai târziu Edmund Bergler a afirmat în *The Writer and the Psychoanalysis* că „blocajul scriitorului" — Bergler a inventat termenul — se datora unui masochism psihic inconștient. După cum se va vedea în capitolele care urmează, cred că asemenea idei — așa necoapte cum cum ar putea fi — prezintă interes prin aceea că ne spun ceva despre preocupările culturale, dacă nu despre practicile sexuale, ale unei perioade de timp anume. Și oricât aș fi de neîncrezător în compararea comportamentului sexual cu alte forme de comportament uman, trebuie să recunosc că din momentul în care am în-

ceput acest acest proiect ambițios, uneori am considerat că eu sunt un masochist, editorul care mi-a comandat-o un sadic, iar cei cărora le expuneam porțiuni din lucrare niște voyeuri. Am trăit și obișnuita panică a scrisului. Aveam un argument? Îl puteam dovedi? Aveam să sfârșesc vreodată?

Principala plăcere în a scrie un astfel de studiu vine din capacitatea de a mulțumi în cele din urmă tuturor acelora care au asistat la producerea lui. Datorez mulțumiri speciale acelora care și-au luat din timpul destinat propriilor lor proiecte pentru a-l examina pe al meu. Arlene McLaren și Dany Lacombe au citit fragmente inițiale din manuscris; Michael Finn, Becki Ross și Mariana Valverde au analizat un proiect întreg. Cu toții mi-au transmis critici prețioase și cuvinte de încurajare. Lesley Hall din Londra, Christine Delphy din Paris și Bruno Wanrooij din Florența mi-au furnizat referințe și citate folositoare. Brian Dippie a supus paginile acestei lucrări, ca și pe altele anterioare, pixului său roșu necruțător. El și Donna au continuat să-mi ofere o caldă ospitalitate, conversație neîntreruptă și sugestii ingenioase.

Pentru un sprijin eficient m-am bazat pe membrii birorilor de schimburi între biblioteci de la University of Victoria, Law Library și Woodward Medical Library de la University of British Columbia, Wellcome Institute for the History of Medicine, British Library, British Library Newspaper Repository din Colindale, Bibliothèque Nationale, Kinsey Institute Library și diverse biblioteci de la Harvard University. La University of Victoria Ted Wooley a fost un Președinte înțelegător, iar Karen McIvor o secretară de departament întotdeauna de mare ajutor. Generozitatea Consiliului de Cercetări în Științe Sociale și Umanioare al Canadei a făcut posibile numeroasele excursii de documentare pe care le-a cerut acest proiect. Arlene a fost, ca întotdeauna, principalul meu critic și susținător. Jesse a avut grijă să nu iau prea în serios proiectul sau pe mine însumi.

Prefață la ediția română

În urmă cu ceva mai mult de un deceniu, mulți istorici din lumea academică îi bănuiau pe cei care cercetau istoria sexualității că își manifestă impulsurile voyeuriste. Netulburată, o tânără generație de oameni de știință a pornit să investigheze măsura în care dorințele și fantasmele, precum și etichete ca „heterosexual" sau „homosexual" sunt construite social și cultural. În 1990, apariția revistei *Journal of the History of Sexuality* a dovedit că se născuse o nouă sub-disciplină. Studiul de față schițează ceea ce au determinat până acum cercetătorii ca fiind principalele puncte de reper în istoria sexualității occidentale din secolul douăzeci.

Sunt deosebit de încântat că prima traducere a cărții mele apare în România. Nici o țară din Europa nu ar putea să cunoască mai bine căile în care statul a încercat să controleze atât mintea, cât și corpul cetățenilor săi. În cursul secolului douăzeci, România a trecut printr-o serie de revoluții demografice. Ca în tot estul Europei, egalitatea dintre sexe a fost reformată. Au fost asigurate educația sexuală și examenele premaritale. Lumea occidentală urma să descopere și partea întunecată a acestui tablou, unde regimul Ceaușescu căuta să controleze cele mai intime aspecte ale vieții cetățenilor săi și să le transforme relațiile sexuale încât să slujească scopurilor demografice ale statului. Birocrații pro-nataliști le obligau pe femei să-și joace rolul „tradițional" în familii alcătuite pe structuri patriarhale. Guvernul îi penaliza pe cei fără copii. Adoptarea în 2 octombrie 1966 a unei legi draconice anti-avort și, prin aceasta, persecutarea medicilor și a pacientelor a fost exemplul cel mai infam de asemenea tentative de a supraveghea reproducerea umană. Rezultatele au fost dezastruoase — avorturi ilegale având drept urmare o creștere

bruscă a ratei morților la naștere și a abandonării copiilor nedoriti. Aceste tragedii au fost sporite în orfelinatele unde răspândirea bolii SIDA și preocupările eugenice, deși nearticulate explicit, au jucat un rol în modul cum au fost tratați copiii de către cei responsabili.

Cruda ironie face că, o dată cu prăbușirea comunismului, catolicii, naționaliștii și tradiționaliștii din Europa de Est apelează din nou la adoptarea unor noi politici de control al sexualității și reproducerii femeilor. Cercetând felul în care au fost făcute în trecut asemenea tentative de a exploata panicile sexuale, studiul de față încearcă facă mai ușor de înțeles discuțiile care se poartă astăzi despre plăcerile și pericolele sexualității.

Introducere

Povești de senzație, concentrându-se asupra noilor pericole sexuale, s-au răspândit în anii '90. Presa ne informează că seducătorii folosesc puternicul sedativ rohypnol — „pilula violului de la întâlnire" — pentru a profita de tinerele femei, estimările cu privire la sperma masculină sunt pesimiste, adulterul a devenit un loc comun, fertilitatea maritală este în declin și ratele sarcinilor la adolescente sunt în creștere, sunt tot mai multe divorțuri, vârsta primului contact sexual este tot mai mică, devianța sexuală se răspândește ca focul, iar SIDA otrăvește pentru a răsplăti actele nenaturale care violează decența sexuală. Potrivit ziarelor de mare tiraj, pericolele pe care le pune actul sexual rivalizează acum cu plăcerile acestuia.

Astfel de panici morale nu sunt noi, în ciuda a ceea ce ar putea pretinde ziariștii; ele pot fi urmărite înapoi în timp până în secolul al XIX-lea și dincolo. Cei familiarizați cu spaimele anilor 1890 cu privire la sifilis, „sclavia albă", neurastenia masculină, „sinuciderea rasei" și „tipuri Oscar Wilde" pot doar privi actuala recoltă de avertismente cu un sentiment distinct de *déjà vu*. Și totuși unele lucruri s-au schimbat. În timp ce se declară șocată de subversivitatea dorințelor carnale, mass-media de astăzi inundă publicul cu o imagistică sexuală explicită pentru a vinde orice, de la jeans Calvin Klein până la aparate pentru exerciții fizice Black and Decker. Conservatorii se plâng că sexualitatea a „invadat" fiecare aspect al vieții publice. Identitatea sexuală a devenit, într-adevăr, o categorie definitorie cheie în secolul XX. În vreme ce altădată la dineuri se întreba discret dacă cineva era *working class* sau catolic, astăzi este mult mai probabil ca aceste întrebări să fie: „Este *gay*?" „E primul ei soț?" „Cum și-au făcut copiii?" „Ea

folosește estrogen?" „El folosește Viagra?" Fapt și mai important, mass-media publică acum — în tandem cu un val de povești moralizatoare care avertizează asupra pericolelor sexualității deviante — o serie de povestiri care prezintă noi scenarii sexuale. Bărbați *gay* care „au ieșit la lumină" și femei „refăcându-se" după viol sau abuz sexual își fac din ce în ce mai mult auzite vocile. Ceea ce-i motivează pe povestitorii acestor relatări candide este preocuparea de la sfârșitul secolului XX pentru importanța conștiinței și a identității. Punând capăt tăcerii care a învăluit de atâta timp relațiile umane intime, se argumentează că aceste confesiuni sănătoase vor dezvălui în cele din urmă „adevărul" despre sex.[1]

Tentația este de a emite concluzia că apariția acestor noi narațiuni este un simptom al descătușării finale a libidoului, acea pornire esențială, neschimbătoare a pasiunii pe care victorienii au încercat să o înfrâneze într-un mod atât de lipsit de noimă. Acest studiu începe cu presupunerea contrară. Termenul „sexualitate" s-a ivit abia cu ceva mai mult de un secol în urmă[2]. Premisa de bază a acestei cărți este că sexualitatea — care de obicei e considerată un dat biologic — este construită social[3]. „Sexul, după cum a observat pe bună dreptate un cercetător, nu este un act natural."[4] Sexualitatea a fost refăcută de fiecare generație în parte și pentru a înțelege astfel de transformări, în mod necesar este nevoie de plasarea discuției în contextul ei social și cultural.

În ultimii câțiva ani, prietenii mi-au spus: „Cum poți scrie o istorie a sexualității? Și încă deopotrivă a Europei și a Americii de Nord? Cum vei decide ce să incluzi în carte și ce să lași pe dinafară?" La început am fost la fel de sceptic cu privire la un astfel de proiect excesiv de ambițios. Dată fiind avalanșa de studii de specialitate care se revarsă din presa consacrată homosexualilor, lesbienelor, prostituției, pornografiei, violului, amestecului între tipuri sexuale, divorțului și adulterului, mai este nevoie de încă o carte despre sexualitate? În cele din urmă am hotărât că este, de vreme ce atât de multe studii curente sunt sărăcite istoric. Autori preocupați de dezbaterile sexuale de la sfârșitul mileniului par să nu fie conștienți, cei mai mulți dintre ei, de genealogia discuției în care se angajează. Această carte încearcă să ofere o scurtă dar pătrunzătoare trecere în revistă a opiniilor și practicilor sexuale din secolul XX. Speranța mea este că, prezentând căile prin care în trecut erau construite și contestate granițele sexu-

ale, acest studiu poate fi de ajutor în contextualizarea rundei actuale a dezbaterilor sexuale. Ca studiu istoric, refuză în mod necesar să naturalizeze sau să universalizeze fie heterosexualitatea, fie homosexualitatea, dar caută să aprecieze căile prin care preocupările de rasă, clasă, generaţie şi sex au constituit ceea ce a însemnat sexualitatea pentru cultura occidentală.

Amploarea geografică pe care această carte încearcă să o acopere i-a îngrijorat pe prietenii mei în aceeaşi măsură ca şi numărul subiectelor pe care le atinge. Spre deosebire de multe studii despre sexualitate, această carte este eclectică din punct de vedere geografic, examinând evoluţii din Europa, Marea Britanie şi America de Nord. Sper că va deveni clar că este mult de câştigat din adoptarea unei viziuni atât de largi. După cum a remarcat Theodore Zeldin, prea multe studii despre sexualitate au îmbrăţişat ideea stereotipurilor naţionale — că germanii erau deprinşi cu sadismul, francezii cu donjuanismul, britanicii cu înfrânarea. În mod similar, mulţi americani cred că stinghereala resimţită de naţiunea lor în tratarea unor probleme precum avortul sau drepturile homosexualilor este unică. Nu sugerez că nu există tradiţii naţionale puternice, ci faptul că o preocupare pentru acestea ne poate face orbi la convenţiile sexuale mai importante pe care le împărtăşesc naţiunile din vestul Europei şi din America de Nord.[5]

Producând un studiu despre sexualitatea secolului XX în lumea occidentală, în mod necesar am sintetizat o cantitate importantă de material secundar. Deopotrivă mă bazez şi critic mare parte din enorma literatură care deja a fost consacrată sexualităţii moderne. În ciuda aserţiunii lui Michel Focault că a fost o greşeală să ne imaginăm că victorienii erau reprimaţi iar noi suntem eliberaţi, ideea că modernizarea a „eliberat" întrucâtva sexualitatea s-a dovedit persistentă.[6] Încă se susţine adesea că în secolul XX a avut loc o „revoluţie sexuală", al cărei simptom major a fost despărţirea decisivă a sexului de reproducere. Dacă această revoluţie a avut loc, întrebarea evidentă este de ce la sfârşitul anilor '90 probleme precum pornografia, prostituţia, avortul, bolile transmisibile pe cale sexuală şi homosexualitatea sunt încă atât de aprins dezbătute? Răspunsul este că vechile forme de reţinere au fost fără îndoială deplasate, dar au apărut noi metode de abţinere. În consecinţă, această carte nu este o istorie „progresistă" care

vorbește despre înlocuirea vechilor standarde puritane cu altele noi, mai umane, despre mituri vechi uzurpate de noi fapte științifice. Mai curând sunt interesat de întrebarea mai complexă despre cum liniile despărțitoare dintre domeniul public și cel privat au fost în mod repetat trasate, rupte și apoi trasate din nou. Voi cerceta încercările de revoltă sexuală, contestare și control; pe scurt, voi încerca să ofer o istorie „politică" a sexualității. Au avut loc schimbări în comportamentul sexual? Au fost ele contestate? Cum au influențat schimbarea formele în schimbare ale familiei, cererile economice și politicile de stat? Care sunt povestirile pe care le spun contemporanii pentru a preveni sau descrie schimbarea?

Preocuparea care stă la baza acestei cărți este întrebarea de ce în unele momente, dar nu și în altele, anumite chestiuni — precum abuzarea sexuală a copilului, sau prostituția, sau homosexualitatea — au creat panici morale. Și de ce diferențele de rasă, religie, clasă socială și sex au fost adesea legate de practici sexuale specifice? Ipoteza de lucru a studiului este că astfel de povestiri moralizatoare erau folosite de cei puternici pentru a-i supraveghea, disciplina și reduce la tăcere pe marginali. Să luăm de pildă etichetele acuzatoare folosite în anii '70 pentru a descrie „explozia" de sarcini la adolescente. Asemenea limbaj, impunând vinovăție și patologizând comportamentul individual, a îngăduit adulților să mențină subordonarea tineretului. I-a autorizat pe medici să vorbească în numele salonului lor. În același timp, această discuție despre „hormoni" și „revolta tineretului" a îndepărtat atenția de la problemele reale, precum ratele înalte ale șomajului și sărăciei cu care se confruntau mamele afro-americane necăsătorite.

Prin examinarea acestor panici cu privire la sexualitate putem pătrunde în tendința spirituală a unei epoci. Desigur, moralitatea dominantă nu a putut reflecta cu acuratețe comportamentul social real, dar l-a putut constrânge și a făcut-o. Să ne gândim doar la căile prin care politicienii sensibili la panicile generate de mass-media și-au îndreptat mânia către clinicile de controlul nașterii, avort și boli venerice, sau au lansat campanii în scopul de a distruge din rădăcină pornografia și prostituția. Și totuși trebuie să ținem cont de faptul că acordând întâietate discursului oficial există pericolul de a ignora discursurile care nu au putut fi exprimate atât de liber. Este relativ ușor să determinăm care erau modelele pe

care se poate să le fi imitat heterosexualii în deceniile interbelice; e nevoie de o mai mare ingenuitate pentru a face la fel cu homosexualii. În mod similar, avortul a fost condamnat ca act criminal pentru o mare parte a perioadei luate în considerație, dar este vital a înțelege cum a circulat prin rețelele femeilor informația despre ce metode să folosească și cum să fie abordați medicii înțelegători. În consecință, această investigație — pe lângă dezvăluirea liniei oficiale cu privire la sexualitate — caută să dezgroape alte discursuri, ascunse, totuși adesea la fel de puternice.

Panicile morale nu au fost pur și simplu represive. Un țel pe care moraliștii l-au avut în mod inconștient, în producerea stereotipurilor, a fost desigur preîntâmpinarea explorării modelelor concurente de comportament sexual, dar panica putea răspândi în mod neintenționat informații subversive. Chiar și stereotipul negativ a devenit un model cu ușurință de urmat pentru cei nemulțumiți sau bolnavi. Procesul din 1895 al lui Oscar Wilde a popularizat un anumit stil de homosexualitate; condamnarea în anii '20 a cărții lui Radclyffe Hall, *The Well of Loneliness*, a făcut publică existența unui tip de lesbianism; relatările despre divorțuri informau publicul despre cum erau menținute legăturile. Ideile despre identitatea sexuală, chiar atunci când erau impuse de cei puternici pentru a-i marginaliza și exclude pe devianți, au precipitat enunțarea și apărarea dorințelor care cândva fuseseră tabu. Acest studiu nu-și asumă o simplă confruntare între bine și rău, libertate și opresiune. Victimele unor panici morale și-au lansat uneori propriile lor panici. De pildă, militanții pentru controlul nașterilor de la începutul secolului XX care au fost acuzați de precipitarea „sinuciderii rasei" s-au răzbunat afirmând că numai contraceptivele ieftine puteau preveni „înmulțirea inutilă a celor nepotriviți".

După cum ar trebui să fie limpede până acum, investigarea „povestirilor sexuale" joacă un rol important în acest studiu. În momente de panică morală poveștile moralizatoare spuse de aceia îngrijorați de noi evoluții s-au bucurat de hegemonie culturală. Retrospectiv, e ușor de respins alarmele stârnite de caracterul pudic și necritic al poveștilor zămislite de aceia care căutau să legitimeze schimbarea. Marie Stopes și-a informat cititorii că deși avea educație universitară a trecut mai bine de un an până să-și dea seama că propria-i căsătorie nu fusese consumată. Rușinată de propria-i ignoranță,

ea a scris *Married Love* (1918) și și-a consacrat viața îmbunătățirii fericirii matrimoniale. Margaret Sanger, care a devenit cea mai faimoasă apărătoare a controlului nașterii, a explicat în autobiografie că a fost motivată de trauma trăită ca martoră, în 1912, la moartea unei femei din cauza unui avort neprofesionist. Atunci și acolo, Sanger s-a decis „să fac ceva pentru a schimba destinul mamelor a căror nefericire era la fel de întinsă precum cerul".[7] Alfred Kinsey și-a început cercetările cu privire la sexualitatea umană, a spus el cititorilor săi, după ce la sfârșitul anilor '30 Indiana University i-a cerut să țină un curs opțional despre căsătorie. Ca zoolog, el a fost șocat să descopere lipsa de date solide cu privire la comportamentul sexual uman și în consecință a fost obligat să inițieze sondajele care aveau să-i aducă o astfel de notorietate. Aceste povestiri inspiratoare au fost, după cum sunt întotdeauna dezamăgiți să afle studenții mei, chiar asta, „povestiri" confecționate pentru a legitima un anumit curs al acțiunii. Stopes nu a fost atât de naivă din punct de vedere sexual pe cât a pretins; Sanger nu a fost propulsată de moartea unei mame sărace din New York direct în campania de control al nașterii, iar Kinsey strângea date despre sexualitate cu mult înainte ca universitatea să-i ceară acest lucru.[8]

Asemenea dezvăluiri demitizante nu semnifică faptul că aceste povestiri ar trebui respinse. Importanța atât a relatărilor progresiste, cât și a povestirilor moralizatoare populare constă în aceea că ele îndeplinesc o funcție evidentă. O generație actuală de istorici a adoptat „schimbarea narativă", adică a redescoperit importanța culturală a povestitului. Jean Paul Sartre i-a precedat, observând în romanul său *Greața*: „un om este întotdeauna un povestitor, el trăiești înconjurat de poveștile sale și de poveștile altora, el vede tot ce se întâmplă prin ochii acestora; și încearcă să-și trăiască viața ca și cum ar povesti-o"[9]. Acest studiu argumentează că sexualitatea a fost în mod continuu modelată și remodelată de forțe sociale și economice. A fost nevoie de povestiri, mituri și parabole pentru a da sens nenumăratelor schimbări prilejuite de modernizare. Dacă o cultură trebuie să fie înțeleasă este necesar să se știe de ce la un anumit moment au fost produse și acceptate anumite povestiri sexuale sau imagini și felul în care acestea au fost legate de ample schimbări sociale. Asemenea povestiri — chiar dacă erau ficțiuni, produse ale schimbărilor culturale — puteau la rândul lor să grăbească o

etapă ulterioară de schimbare socială. În minte îmi apare impactul pe care l-a avut asupra unei generații de *gay* și lesbiene povestea „ieșitului la lumină". Arta imită viața, dar și viața imită arta. Prin urmare, acest studiu va îmbina relatările oferite de istorici, sociologi și psihologi despre caracteristicile în schimbare ale comportamentului sexual cu povestirile care au fost deopotrivă cauză și efect al unor astfel de schimbări.

Voi argumenta că sexualitatea a rămas mult timp o problemă atât de sensibilă pentru că a fost colonizată, exploatată și folosită ca un cuvânt de cod pentru alte preocupări. Intenția — conștientă sau nu — a celor care au generat panici sexuale când au construit un „altul sexual" a fost mai curând de a alerta publicul cu privire la *social* decât la amenințarea strict sexuală pe care o puneau „devianții". Panicile nu se refereau în principal la actele private, ci la repercusiunile publice ale acestora. „Altul sexual" a fost uneori construit de-a lungul liniilor de clasă — ordinele inferioare promiscui amenințându-i pe cei cu autocontrol și bogați. Sau „altul" a avut semnificații rasiale — negri, evrei și hispanici pentru americanii albi, „continentalii" pentru englezi, arabii pentru francezi. Sexualitatea nu a invadat societatea; societatea a invadat sexualitatea. Povestitorii cenzori au susținut că dacă nu ar exista proxenetul, prostituata, pornografistul, aborționistul, adulterinul, homosexualul, pedofilul, ciudatul, lesbiana și nimfomana zămisliți de cultura urbană comercializată, viața ar fi mai sigură, sexualitatea nu ar fi poluată. Adoptând un argument social constructionist, supoziția mea este că, dată fiind tenacitatea diviziunilor de clasă, sex, rasă și etnie, aceia care caută să-i controleze și să-i disciplineze pe marginali vor căuta să producă descrieri pentru a exploata „pericolele" pretinse a fi puse de practici și dorințe sexuale.

Acest studiu nu poate acoperi fiecare subiect. Circumstanțele în care oamenii au făcut „asta" sunt dificil de determinat. Studiul se va apropia de sondajele despre sexualitate ale lui Kinsey pentru a oferi o idee despre descoperirile cercetătorilor cu privire la unde, când și cum făceau oamenii sex. Datele cantitative vor fi folosite în maniera coitului întrerupt: vor fi inserate pe scurt în text și apoi repede retrase. Studiul se va concentra mai mult asupra a ceea ce se spunea despre sex. Investigatorii problemelor sexuale vor fi ei înșiși „citiți" ca fiind încă un produs cultural. Există o evidentă prăpastie între literatură — fie ea descriptivă sau prescriptivă — și comporta-

mentul real. Aceasta nu este o recunoaștere de înfrângere. Presupoziția de lucru a studiului este că ideologia și comportamentul erau legate una de cealaltă, că discursul a devenit parte a realității pe care o descrie. Va cerceta semnificațiile și reprezentările sexualității pentru a încerca să vadă cum au înțele-o generațiile anterioare. În consecință, mă voi apropia de surse medicale, științifice, religioase și legislative. De asemenea, voi folosi relatări din literatura populară — desene animate, glume, piese de teatru, romane și filme. O atenție specială va fi desigur acordată manualelor de sexualitate și căsătorie care au codificat în mod efectiv sexualitatea. În cazul în care toate acestea sună prea imparțial, merită subliniat că deși voi aborda sexualitatea dintr-un punct de vedere constructionist, încercând să înțeleg cum a fost definită social și cum au fost adesea folosite asemenea discuții ca mijloc de normare, voi căuta de asemenea să pătrund nu doar în mințile oamenilor, ci și sub hainele lor, pentru a ști ce făceau atât în pat, cât și în afara acestuia. Dacă există eroi în această relatare, aceștia nu sunt specialiștii în sexualitate, ci femeile și bărbații obișnuiți care în ciuda avertismentelor primite de la „cei mai buni" ca ei, au căutat cu tenacitate, printr-o varietate de mijloace, să-și urmeze propriile agende sexuale.

De unde să pornesc? Am început acest studiu în capitolul 1 cu o analiză a panicilor sexuale precipitate de primul război mondial. Conflictul nu doar a invocat noi temeri sexuale; aparenta gravitate a situației a dat o mai mare credibilitate moraliștilor care pentru o vreme susținuseră că delictele sexuale puneau în pericol bunăstarea națională. Chiar și înainte de război mulți se îngrijorau din cauza aparentei sexualizări a tinerilor și a căsătoriei și în special acum, datorită contracepției, a fost făcut posibil declinul identificării sexualității cu reproducerea. Folosind războiul ca pe o cotă de nivel, în capitolul 2 mă voi ocupa de poblemele ridicate de aparent neliniștiții tineri și „femeile noi". E întreprinsă o încercare de a explica de ce controlul asupra sexualității tinerilor a devenit o astfel de preocupare în secolul XX. Curtarea ducea în mod ideal la căsătorie. Spre deosebire de cea a victorienilor lipsiți de pasiune, viața cuplurilor căsătorite din secolul XX se presupunea că este mai plină de iubire. Viziunea liberală susținea că femeile trebuiau acum să aibă sentimente sexuale, dar care să fie canalizate la modul ideal către o căsătorie heterosexuală tradițională. Capitolul 3 oferă o analiză cu privire la

erotizarea căsătoriei și la intențiile autorilor de ghiduri matrimoniale. Se presupunea că, la rândul ei, căsătoria conducea la apariția copiilor, dar ratele fertilității au scăzut aproape în decursul întregului secol. În capitolul 4, dezvălui dezbaterile interbelice cu privire la avort și contracepție, acordând o atenție specială rolului pe care l-a jucat clasa în determinarea căilor „corecte" și „greșite" de a limita dimensiunea familiei.

Capitolele 2-4 se ocupă de practicile sexuale interbelice ale celor „normali". Capitolul 5 este consactrat descoperirii „perverșilor" și încercărilor de a le explica comportamentul făcute de „doctori de sex", psihanaliști și sexologi. Întrebarea pusă este: căutau acești experți să acorde libertăți mai mari minorităților sexuale sau căutau să inculce noi metode, interiorizate, de autocontrol? Sigmund Freud este cel mai asociat cu tipul modern de ideologie sexuală bazată pe individualismul, autoconducerea și privatizarea clasei de mijloc. De ce a fost el preocupat de „frigiditate" și modul în care au fost folosite aceste preocupări în contraatacuri conservatoare împotriva feminismului din anii '30, de acestea se va ocupa capitolul 6. Condamnările fasciste și naziste ale avortului și homosexualității sunt considerate în contextul preocupărilor eugenice din perioada interbelică. Scopul trecerii în revistă, în capitolul 7, a exploatării pline de succes de către demagogi a temerilor represive este de a aminti că istoria sexualității nu este doar o poveste despre progresul inevitabil.

Studiul urmărește apoi schimbările din cercetările sexologice de după al doilea război mondial în Statele Unite. O explorare, în capitolul 8, a sondajelor lui Kinsey oferă un acces la lumea sexuală postbelică și o considerație cu privire la motivul pentru care conservatorii au crezut că familiile fericite, de roman foileton, ale anilor '50 se aflau sub asediu. În anii '50 au avut loc discuții remarcabil de radicale cu privire la sexualitate, iar aceasta duce, în capitolul 9, la a aprecia cât este mit și cât realitate în „revoluția sexuală" din anii '60. Ascensiunea atât a mișcării femeilor, cât și a celei a homosexualilor le descrie pe acestea, în mod necesar, ca fiind deopotrivă cauze și efecte ale unui deceniu de radicalism politic. Anii '80 au fost martorii unei deplasări către dreapta în Marea Britanie și America de Nord. În capitolul 10, o analiză a panicii morale cu privire la SIDA este folosită pentru a chestiona ideea unei „contraofensive" de sfârșit de mileniu împotriva liberalismului sexual asociat cu anii '60. Cei mai îndrăgostiți de piața li-

beră — care a folosit sexul tot mai mult pentru a-și vinde produsele — s-au făcut auziți revendicând restricții asupra „devianților". Dar de ce homosexualii, lesbienele și feministele aveau păreri diferite cu privire la problema „identității politice" și a plăcerilor și pericolelor sexualității? Și au avut aceste dezbateri ideologice vreun impact asupra practicilor sexuale?

Pe măsură ce secolul a înaintat, a crescut numărul investigatorilor sexualității și al scenariilor sexuale; la fel s-a petrecut și cu dificultatea istoricului contemporan în a oferi descrieri satisfăcătoare ale genezei și interpretării acestora. Fără îndoială, numărul întrebărilor pe care le va ridica acest studiu va fi la fel de mare ca și acela al răspunsurilor pe care le dă, așa cum ar trebui să se întâmple. Începând cu premisa că nu există un „adevăr" cu privire la sex, care să fie descoperit, cartea caută pur și simplu să treacă în revistă câteva dintre modurile cheie prin care a fost experimentată și explicată sexualitatea în secolul XX. Spre deosebire de profeții apocaliptici care de obicei se ocupă de epidemia de SIDA, acest studiu nu pretinde o importanță primordială pentru sex, dar cartea asumă semnificația sexului. După cum a observat în mod competent W.C. Fields: „Sexul nu este lucrul cel mai important din lume, dar nu mai există altul ca el."

1

„Cultul clitorisului“: panici sexuale și primul război mondial

În iunie 1918, un proces de calomnie desfășurat la Central Criminal Court [Curtea Centrală Criminală] din Londra a scos la iveală ciudatul zvon potrivit căruia englezoaicele obsedate sexual, pe care războiul le lipsise de tovărășia bărbaților, se orientau către lesbianism. Scandalul s-a concentrat asupra piesei *Salomé*, a lui Oscar Wilde. Deși fusese jucată mai întâi în Franța, în 1896, și apoi transformată în operă de către compozitorul german Richard Strauss, în Anglia aceasta fusese interzisă de către Examinatorul pieselor, care a considerat-o „jumătate biblică și jumătate pornografică".[1] Când s-a aflat că dansatoarea canadiană Maud Allan urma să apară într-o reprezentație privată a piesei *Salomé*, în aprilie 1918, căpitanul Harold Spencer a atacat-o într-un ziar de scandal numit *Vigilante* printr-un articol senzațional intitulat „Cultul clitorisului". Acolo Spencer făcea uluitoarea afirmație că piesa lui Wilde nu numai că era imorală, dar și că respectiva punere în scenă făcea parte dintr-un complot german de a submina efortul de război al Marii Britanii. După cum era de așteptat, Allan l-a dat în judecată pentru calomnie.[2]

Procesul care a durat trei zile a prilejuit o serie de scene ridicole și uimitoare. Noel Pemberton Billing, membru independent al Parlamentului și editor al ziarului *Vigilante*, a apărat adevărul celor scrise în articolul citat. Deși soția sa era germană, el a afirmat în fața curții că societatea engleză era infiltrată de perverși și membri ai coloanei a cincea, forțați, prin „corupție și șantaj", să-i slujească pe germani.[3] Printre cei corupți se aflau băieți de cor, miniștri și dansatoare. O bi-

gamă era dispusă să depună mărturie că guvernul îi ordonase să-l compromită pe Pemberton Billing ademenindu-l într-un bordel de bărbați. Căpitanul Spencer, martorul său vedetă, a pretins că în Albania ar fi văzut o misterioasă „Carte neagră"în care germanii scriseseră atât numele a 47 000 de perverși englezi pe care puteau să-i folosească drept agenți secreți, precum și numele saloanelor de masaj, băilor și locurilor publice unde se adunau aceștia. Germanii foloseau sodomia, sadismul și lesbianismul, afirma el, pentru a „înrobi" poporul englez.[4] Explicația lui era că dăduse articolului titlul „Cultul clitorisului" din dorința de a avertiza publicul de existența „cercului de femei depravate", din care făcea parte „degenerata ereditară" Maud Allan, care încerca să submineze puterea Angliei prin diverse mijloace, precum punerea în scenă a unor spectacole imorale.

Desigur, „Cartea Neagră" nu exista, iar căpitanul Spencer — care a sugerat că o femeie excitată sexual, suferind din cauza unui „clitoris mărit și bolnav", putea să încerce să facă sex cu un elefant — era de-a dreptul nebun. Cu toate acestea, jurații i-au absolvit pe Pemberton Billing și Spencer de acuzația de calomnie, iar publicul s-a bucurat de victoria lor[5]. Avocatul lui Maud Allan a crezut că putea lua în râs ideea absurdă despre forțele dușmane care căutau să pervertească societatea britanică. Însă puterea de convingere a panicilor sexuale din vremea războiului și ignoranța erau atât de mari, încât i s-a dovedit că se înșelase.

Spaime

Mai mulți istorici au afirmat că primul război mondial, care a zdruncinat în atâtea feluri lumea victoriană, a dus în mod inevitabil la o reevaluare a concepțiilor despre sex și apartenență sexuală[6]. Procesul Allan Maud, așa ciudat cum a fost, ne obligă să ne amintim că nu a existat vreo cale simplă și directă prin care războiul a dus la o liberalizare a moravurilor sexuale. De-a lungul și de-a latul Europei mureau milioane de tineri; erau strămutate familii, credințele slăbeau. Războiul inaugura violent o lume a științei, tehnologiei și me-

canizării. Însă atât la Berlin, cât și la Londra spaima că standardele sexuale tradiționale nu puteau face față unui astfel de atac i-a făcut pe cei neliniștiți să le apere cu și mai multă înfocare. Un rezultat a fost pletora poveștilor moralizatoare. Nu e de mirare că francezii și englezii au produs o serie de povestiri despre atrocități, în care „hunilor“ li se atribuia o predilecție pentru violul și mutilarea celor lipsiți de apărare. Și totuși, după cum arăta nebunia stârnită de „Cartea Neagră“, principala preocupare a moraliștilor din ambele tabere era sexualitatea femeilor și a tinerilor. Spaima de schimbarea apartenenței sexuale și a relațiilor dintre generații a stat la baza apariției unui val de povești despre soții adultere, „dame de companie“ și „bebeluși de război“.

Când deplângeau declinul moral, conservatorii erau preocupați mai ales de ideea că femeile profitau de dislocările prilejuite de război pentru a se elibera de vechi constrângeri. Cetățenii respectabili au acceptat cu reținere faptul că necesitățile economiei de război impuneau recrutarea a mii de femei care să se ocupe de ceea ce până atunci fusese numit „munca bărbaților“[7], dar s-au opus manifestărilor evidente de emancipare sexuală care au urmat. Pe măsură ce femeile se eliberau de vestimentația constrângătoare a perioadei edwardiene pentru a se ocupa de noile lor misiuni, apărea temerea că urmau să renunțe și la convenientele morale.

Ziarele scriau că izbucnirea ostilităților a dus la o destindere a constrângerilor sexuale. De ce-ar fi trebuit tinerii să-și refuze plăcerile sexuale de vreme ce nu știau cât mai aveau de trăit? Femeile se aruncau deliberat în brațele tinerilor aflați în drum spre front. Patrulele de poliție formate de femei, înființate pentru a le supraveghea mai bine pe prostituatele care dintotdeauna se ocupaseră cu acostarea soldaților, au descoperit că trebuie să se ocupe și de „adolescentele hiperfardate“, „fetele de companie“ și gospodinele bănuite a fi cuprinse de „febra kaki“.[8] Soldații britanici se puteau molipsi de boli venerice în egală măsură de la o „amatoare“ sau de la o profesionistă.[9] În ochii celor respectabili, linia despărțitoare dintre fetele rele și cele bune era tot mai neclară. Misoginii chiar le acuzau pe infirmiere că îngrijindu-i pe răniți acestea căutau excitarea erotică. Îngrijirea bolnavilor — despre care Vera Brittain spunea că era „fermecătoare“ — în primul rând inversa rolurile, în măsura în care femeile puternice se aflau în situația de a avea grijă de bărbații slabi.

Potrivit rapoartelor oficiale, războiul a încercat din greu viaţa de familie. Saltul înregistrat de numărul căsătoriilor între 1914-15 nu era deloc liniştitor. Au apărut repede dovezi care arătau că deseori căsătoriile făcute în grabă nu puteau rezista încercării provocate de absenţele îndelungate. La sfârşitul războiului procentul de divorţuri era uriaş. În Germania, de pildă, numărul divorţurilor a crescut de la 15 000 pe an în perioada 1909-13 la 40 000 în 1923.[10] Cele mai multe despărţiri erau provocate de dificultăţile restabilirii unei legături după o lungă absenţă, dar moraliştii au accentuat ideea că vina era a soţiei care îşi trăda soţul ce-şi risca eroic viaţa pe front. Infidelitatea era atât de răspândită încât aproape devenise subiect de glume. În Europa Centrală circula o anecdotă despre un director de cinematograf care îşi prevenise publicul că un soldat înarmat aflat în permisie venea să-şi caute soţia aflată la film cu amantul. Douăzeci şi trei de cupluri au luat-o imediat la fugă spre ieşire[11]. Era îndeajuns de rău că femeile îşi puteau înşela soţii cu bărbaţii rămaşi acasă, consideraţi inapţi pentru serviciul militar. În Anglia, ziarele deplângeau faptul că femeile trăiau şi cu bine plătiţii soldaţi americani. În Germania, guvernul a fost indignat să descopere femei fraternizând cu prizonieri de război. Însă în momentul în care puterile coloniale au adus în Europa soldaţi de culoare, naţionaliştii şi-au trăit cel mai mare coşmar al lor. Rasiştii atribuiau acestor recruţi o predilecţie înnăscută pentru „carnea albă" şi deplângeau dorinţa morbidă a femeilor pentru astfel de întâlniri, precum şi consumul de cocaină şi morfină cu care erau asociate.[12] Staţionarea pe Valea Rinului a trupelor franceze formate din soldaţi senegalezi, ca urmare a Tratatului de la Versailles, a fost denunţată în mod isteric atât de rasiştii din Anglia, cât şi de cei din Germania drept o instigare la viol.

Panicarzii au considerat ratele în creştere ale nelegitimităţii drept o dovadă a infidelităţii tot mai mari a femeilor. În Germania această rată a crescut de la 9,77 la sută în 1913 la 13,10 la sută în 1918.[13] Pe la 1915 şi în Anglia comentatorii remarcau o mare creştere a naşterilor de copii din afara căsătoriilor. Ziarul *The Shield* relata că în rândul „copiilor de război" — prin care desemna copiii ilegitimi — născuţi, de obicei, de femei tinere, rata mortalităţii era de două ori mai mare decât media.[14] Dacă procentul de copii nelegitimi nu era şi mai mare, acest lucru se datora faptului că multe femei recurgeau

la avort. În Franța, afirmația că multe femei căutau să se debaraseze de sarcini rezultate în urma violurilor comise de germani i-a făcut chiar și pe conservatori să susțină avortul ca fiind potrivit pentru cele pe care le considerau „rănite de pe urma războiului".[15] Femeile care voiau pur și simplu să scape de o sarcină nedorită erau denunțate de către medici și preoți ca părtașe la „sinuciderea neamului". Această obsesie fantezistă pentru „trădarea" de care se făceau vinovate femeile deopotrivă față de țară și față de sexul lor a dus în cele din urmă, într-un mod îndeajuns de logic, la apariția ideii de „spioană lesbiană". În Anglia, din fantezii de soiul acesta căpitanul Spencer și-a născocit povestea despre „Cartea Neagră" și cultul lesbian al lui Maud Allan. Desigur, în parte l-a inspirat faptul că la 15 octombrie 1917 guvernul francez o executase pe Mata Hari, care chipurile ar fi participat la orgii sexuale, ca parte din munca de spionaj pe care o făcea pentru germani[16].

Nu era de mirare că bărbații autori de comentarii își proiectau asupra femeilor propriile spaime sexuale, însă pe măsură ce se desfășura războiul apăreau dovezi neliniștitoare că și bărbații de pe front cădeau pradă impulsurilor imorale. La început, mulți au salutat războiul și sacrificiile pe care acesta avea să le implice drept antidoturi sănătoase la materialismul epocii moderne. Naționaliștii din ambele tabere prezentau conflictul ca pe un test al adevăratei bărbății și cereau tineretului să facă dovada calităților masculine de curaj, tenacitate și autosacrificiu.[17] Cei care își făcuseră griji din cauza estompării diferențelor dintre sexe credeau că războiul avea să restabilească rolurile „naturale" ale acestora. Bărbatul viril avea să lupte, iar femeia să aibă grijă de căminul conjugal. Eliberați pentru o vreme de ingerința sufocantă a femeilor, bărbații aveau să descopere în armată o camaraderie masculină, castă și virtuoasă. Armata i-a instruit, i-a tuns și i-a îmbrăcat în uniforme, ca să-i înregimenteze și să-i facă să arate mai mari și mai puternici. Presa de mare tiraj îi prezenta pe „bărbații" națiunii ca pe niște luptători viguroși și virili, iar pe inamici drept degenerați șovăielnici și plini de cruzime.[18] Drept urmare, aliații vorbeau despre „violarea" Belgiei de către kaiser, iar un profesor francez de sexologie putea să-și informeze cu gravitate cititorii despre cercetările care arătau că germanii aveau o predilecție pronunțată pentru sadism.[19] Propaganda britanică îi prezenta pe nemți drept „huni" — pe ju-

mătate brute asiatice — care obișnuiau să reteze sânii femeilor neajutorate.[20] În Anglia răspândirea depravării era atribuită în mod tradițional contactului cu continentalii, în special cu francezii. De aici, referirile englezilor la săruturile franțuzești, scrisorile franțuzești și așa mai departe. Însă cum Franța era aliat de război, anglo-saxonii s-au concentrat acum asupra germanilor ca fiind „celălalt", periculos din punct de vedere sexual. La rândul lor, francezii îi considerau pe cei mai mulți dintre vecini lor mai înclinați către homosexualitate decât ei — vorbind, de pildă, despre *le vice italien* (viciul italian) și *les moeurs arabes* (moravurile arabe). Aveau tendința să considere școlile publice engleze, cu bătăile lor rituale drept medii care favorizau cu predilecție sadismul și masochismul, însă acum trebuiau să arate mai multă discreție.[21]

Pe măsură ce se desfășura războiul, fiecare tabără continua să insiste asupra superiorității morale a propriilor trupe, în ciuda dovezilor neliniștitoare care indicau contrariul. Sub barajul constant al focului de artilerie, în tranșeele Flandrei mii de soldați, altădată curajoși, cedau nervos și se comportau ca niște „femei isterice". Șocul cauzat de explozii, văzut ca manifestare a unei periculoase pierderi a bărbăției, la început a fost tratat cu cea mai mare brutalitate.[22] În tratarea unor astfel de cazuri s-a dovedit a fi de succes abordarea psihanalitică a lui Sigmund Freud. Dacă în cele din urmă armata a acceptat diagnosticul de „nevroză de război" și a îngăduit aplicarea unor tratamente mai puțin punitive bărbaților afectați de șocul exploziilor, aceasta nu a însemnat o îmblânzire a atitudinii față de bolnavii închipuiți și nici îmbrățișarea unei noi viziuni cu privire la masculinitatea adevărată: diagnosticul psihologic a fost acceptat în primul rând pentru a individualiza problema și a preveni astfel revoltele în masă.[23]

Investigatorii au fost obligați să facă alte descoperiri alarmante. Supunând milioane de recruți unui control amănunțit, mașina modernă de război a scos la iveală dovezi neașteptate de devianță sexuală, în fiecare armată. Tradiționaliștii puteau înțelege că până și recruții „normali" îi șocau pe civili cu glumele lor murdare și umorul scatologic.[24] Mai puțin ușor de explicat erau rapoartele despre travestiți care se prezentau la centrele de înrolare îmbrăcați în rochii, sau despre soldații bigami care erau descoperiți atunci când mai multe soții revendicau pensia unui bărbat. Solicitările morbide ale autorității militare îi transformaseră pe aceștia în niște sadici și

chiar armata și-a dat seama că înclinația acestora pentru cruzime era vecină cu patologicul.[25]

S-a descoperit că soldații se dedau la toate formele imaginabile de sex, de la partide de masturbare în grup și bestialitate, până la viol. Armata a încercat să ignore dovezile care arătau că relații erotice, conștiente sau nu, ce se înfiripau între bărbații despărțiți de femei, la beție îi împingeau pe aceștia spre „acte pseudo-homosexuale“[26] ; în schimb i-a persecutat sălbăatic pe homosexualii conștienți, cărora li se spunea „*urnings*“, descoperiți pe submarine, în regimentele de cavalerie și în diviziile tehnice.[27] Un studiu american insista că homosexualii diminuau moralul trupelor, deși în realitate unii dintre ei se înrolaseră tocmai pentru a-și dovedi curajul.[28] O strategie obișnuită a propagandiștilor consta în a atribui inamicului astfel de devianțe sexuale. Deoarece printre primii care au discutat despre homosexualitate se aflaseră scriitori germani, și mai ales Iwan Bloch și Krafft-Ebing, unii comentatori britanici, precum antisemitul Arnold White, descriau Germania ca pe un paradis pentru degenerați. Alfred Douglas, care fusese amantul lui Oscar Wilde și tradusese în engleză *Salomé*, s-a întors violent împotriva fostelor sale pasiuni, proclamând în versuri: „Doi nouri ticăloși lumina au acoperit:/ Neamțul și-al său frate sodomit“.[29] Editorul ziarului *Morning Post* era întru totul de acord:

> Aceste pervertiri ale dorinței sexuale nu și-au aflat loc în mintea sănătoasă a Angliei. Asemeni spumei de pe suprafața apei, își au o rădăcină plutitoare în populația internațională care migrează în voia sorții, între o capitală și alta. Sunt asemeni unei molime care din când în când atinge țărmurile noastre, sub forma unor cazuri izolate sau chiar a unor epidemii, dar pe care firea națiunii noastre o detestă.[30]

Prostituția constituia cea mai mare problemă sexuală a unei armate, în condiții practice, pentru că era considerată principala cauză a răspândirii bolilor venerice. Statele continentale reglementaseră de multă vreme situația prostituatelor și autorizaseră casele de toleranță.[31] În Paris, bordelurile au continuat să deservească pretinsa cifră de un milion de clienți pe an în secolul XX. Abia în 1946 în Franța a luat sfârșit „neo-reglementaționismul“ prostituției. Încercarea Angliei de

a adopta în scopuri similare o Lege a bolilor contagioase a fost abandonată în 1886, după ce activistele feministe și militantele pentru puritatea morală au protestat împotriva flagrantului sexism al unei politici care le supunea pe femei, dar nu și pe bărbați, controlului medical obligatoriu. În timpul războiului, în armata britanică au fost raportate 400 000 de cazuri de boli venerice, și acest fapt a dus la reinstituirea unei politici de control.[32] Potrivit paragrafului 40d din Legea apărării teritoriului, din 1914, era considerat delict faptul ca o femeie suferind de o boală venerică „să întrețină raporturi sexuale cu oricare membru al forțelor armate sau cu oricare dintre aliații majestății sale"[33]. În mod similar, autoritățile Statelor Unite, care la început fuseseră indignate de inițiativa guvernului francez de a suplimenta numărul bordelurilor pentru propria armată, și-au reconsiderat poziția. Reformistul în materie de moravuri Raymond B. Fosdick sperase că băieții americani aveau să rămână abstinenți și protejați de boli venerice dacă li se ofereau distracții sportive și dacă erau eliminate prostituatele, comparate cu țânțarii care răspândeau frigurile galbene. În cele din urmă, treizeci și două de state au adoptat legi cu privire la inspecția medicală obligatorie și rezultatul a fost încarcerarea a peste 18 000 de femei[34]. Totuși o dată ajunsă în Franța armata americană a tras concluzia că trebuiau să fie folosite metodele preventive, chiar dacă astfel moraliștii aveau motiv să strige că era ca și cum s-ar fi justificat viciul. Era evident că armata Noii Zeelande, cu ale sale „*dangle parades*" și provizia de prezervative, dovedise eficiența profilaxiei. Când Secretarului Apărării i-au fost aduse la cunoștință aceste lucruri, răspunsul său șocant a fost: „Pentru numele lui Dumnezeu, nu-i arătați asta președintelui că oprește războiul".[35]

Continuități

Retrospectiv se poate recunoaște că spaimele sexuale provocate de război erau foarte exagerate. Cei care insistau asupra pericolelor reprezentate de femeile frivole sau seducătoare pur și simplu reacționau la perspectiva dezordinii sociale

cu vechea tactică misogină de a pune pe seama femeilor toate eșecurile națiunii. Adevărul era că în fiecare țară organizațiile de femei se implicaseră în efortul de război. Liga Asociațiilor Femeilor Germane era la fel de naționalistă ca și sufragetele britanice ale doamnei Pankhurst. Munca depusă de femei în timpul războiului i-a impresionat pe unii contemporani și i-a șocat pe alții, dar a reprezentat o continuare a schimbărilor economice și sociale care începuseră cu câteva decenii în urmă. Forța de muncă feminină începuse a fi folosită în mori și în fabrici încă de la începutul secolului al nouăsprezecelea, iar în Franța războiul a marcat, într-adevăr, apogeul participării la muncă a femeilor. În Germania, schimbarea a fost nu atât în ceea ce privește numărul femeilor care munceau, cât în vizibilitatea acestora.

Ideea că astfel de tipare sociale în schimbare amenințau să submineze moralitatea era o acuzație veche. Un anti-sufragist ca Walter Heape avertizase chiar înainte de război că „trezirea femeilor" le făcea pe unele să încerce a zdrobi „lanțurile de fier ale naturii".[36] Moravurile sexuale nu s-au schimbat chiar atât de mult în timpul războiului. Atât zvonurile despre „bebelușii de război", cât și cele despre scăderea fertilității erau mult exagerate. Natalitatea fusese în declin în Statele Unite și în Franța aproape în tot secolul al XIX-lea, iar în țări ca Marea Britanie și Germania, în care scăderea a fost observată după 1870, pronataliștii adoptaseră tactica de a le învinui în primul rând pe femei.[37] „Femeia care refuză să aducă pe lume copii se află în aceeași situație ca și soldatul care își aruncă pușca și fuge din luptă", declara președintele american Theodore Roosevelt.[38]

Pesimiștii deplângeau și faptul că războiul distrugea speranțele multor femei de a se căsători și de a-și îndeplini rolul natural de a fi soții și mame. Desigur, mulți bărbați nu s-au întors de pe front, iar uriașele pierderi au dezechilibrat piramida demografică, producând milioane de „femei în plus". Germania a pierdut două milioane de soldați, care au lăsat în urmă 600 000 de văduve, un milion de orfani și aproape un milion și jumătate de așa-numite „văduve albe" — tinere care își pierduseră viitorii soți. O soartă similară a avut Franța.[39] Însă „femeia nouă" — termen care desemna o femeie cu studii superioare sau independentă din punct de vedere economic — nu era un produs al războiului. „Femeile noi" fuseseră aspru criticate de moraliști încă din anii 1890. Cei speriați

de spectrul lesbianismului arătaseră că unele femei educate nu se căsătoreau și că existau cupluri de femei care formau ceea ce în Statele Unite se numeau „căsnicii de tip Boston". Realitatea era că o femeie educată din clasa de mijloc trebuia să aleagă între a avea o profesie și a avea un soț. Fără îndoială că unele femei, dintre cele care optaseră pentru profesie și pentru celibat, au dezvoltat noi forme de interacțiune feminină, unele platonice, altele sexuale. Datorită ideologiei sferelor separate, în secolul al nouăsprezecelea femeile puteau să ia în calcul posibilitatea de a trăi toată viața cu alte femei. Având în vedere că societatea secolului douăzeci a început să facă presiuni tot mai mari asupra tinerilor pentru a-i determina să se căsătorească și de a patologiza relațiile între parteneri de același sex, cu greu se putea pretinde că războiul „eliberase" libidoul tinerelor femei.[40]

Prima fantezie a comentatorilor înspăimântați de perspectiva unui război care avea să întoarcă lumea pe dos a fost aceea că războiul le va face pe femei puternice și pe bărbați pasivi. Al doilea coșmar al lor era că vor fi rupte barierele rasiale. Spaima apărută în timpul războiului că bărbații de culoare aveau să violeze femei albe a fost cel mai ostentativ exemplu de proiecție masculină.[41] De fapt, în sudul Statelor Unite — precum și în unele colonii europene — mulți băieți albi își aveau primele experiențe sexuale cu fete de culoare[42]. Tinerii albi erau considerați activi din punct de vedere sexual, în vreme ce tinerele albe trebuiau să rămână caste. Această preocupare pentru rasă din timpul războiului este înțeleasă cel mai bine dacă e plasată pe fundalul tensiunilor rasiale provocate de tulburările decolonizării și de sosirea în statele din nord a unei mari mase de nomazi afro-americani, în primele decenii ale secolului douăzeci. Linșajele din statele sudice, care au provocat moartea câtorva mii de afro-americani, au constituit cea mai dramatică dovadă a unor astfel de spaime rasiale. În 1909, un reporter de la *New York Times* remarca faptul că doar atunci recunoșteau și europenii pericolul la care își expuneau fiicele îngăduindu-le să conviețuiască cu negri. „Vederea fetelor și femeilor albe mergând pe stradă la brațul unor negri americani și africani, și apărând în compania acestora în restaurante, cafenele și cinematografe reprezintă de mult timp un spectacol obișnuit și respingător în orașele germane".[43] Se credea că femeilor și bărbaților de culoare le lipsea capacitatea de auto-control.

Războiul i-a schimbat și pe bărbați, dar mult mai puțin decât au prezis alarmiștii. Soldații făceau paradă de grosolănie și vulgaritate, dar scrisorile și jurnalele lor dezvăluie o mare pudoare și o năzuință domestică de a se întoarce la familiile lor.[44] Mulți bărbați — cum a fost cazul provensalilor înrolați în regimentele bretone — n-au găsit în armată mult trâmbițata solidaritate și fraternitate. Homoerotismul despre care se presupunea că pândește din tranșee era rar întâlnit. Orice formă de intimitate masculină care apărea era un exces al plăcerilor inofensive întâlnite înainte acasă, în școlile publice, în grupurile de cercetași și în cluburile pentru bărbați. Nu exista vreo provocare serioasă la adresa heterosexualității, iar majoritatea bărbaților își îndreptau atenția către femei imediat ce aveau prilejul.[45]

În mod similar, multe povestiri despre dezmățul din vremea războiului s-au dovedit a fi imaginare. Civilii se temeau de întoarcerea milioanelor de soldați obsedați sexual, dar după ororile pe care le trăiseră în tranșee dorința cea mai arzătoare a acestora era o viață tihnită de familie. După război, natalitatea și numărul căsătoriilor au urcat spectaculos, pentru a le compensa pe cele amânate în timpul anilor de conflict. În Germania, de pildă, s-au înregistrat 956.251 nașteri în 1918 și 1 299 404 în 1919, deși pe la 1923 reîncepuse declinul pe termen lung al fertilității.[46]

Au existat probabil tineri care și-au păstrat mai mult timp inocența sexuală, din cauza războiului care îi împiedicase să se căsătorească și îi ținuse mobilizați pe front. Totuși date fiind condițiile de viață, unii soldați au avut parte, fără îndoială, de o liberalizare a moravurilor sexuale pe durata serviciului militar. Bordelurile nu erau câtuși de puțin niște locuri romantice, dar unii soldați își trăiseră prima experiență sexuală în compania unei prostituate. Un tânăr a povestit calm camarazilor săi: „nu a fost atât de bine pe cât mă așteptam. E aproape ca și cum a-i face-o sigur, dar ai cu cine schimba o vorbă".[47] Mulți soldați nu practicau sexul ocazional fie și numai de frica bolilor venerice. Ideea că femei „nevinovate" puteau fi infectate de bărbați care conviețuiseră cu prostituate fusese subliniată mai demult de către activiștii pentru puritate morală. În 1913, în *The Great Scourge and How to End It* [*Marea năpastă și cum poate fi ea înlăturată*], Christabel Pankhurst afirmase că 80 la sută dintre bărbați erau infectați cu boli venerice, ceea ce era chiar și pentru alți moraliști o viziune

„umflată".[48] În ciuda cifrelor senzaționale cărora li se dusese vestea în timpul războiului, în multe armate, precum în cea britanică sau în marina germană, procentele de boli venerice erau în realitate mai mici decât fuseseră în timp de pace.

Igienă socială

În 1891, când la Londra a fost pusă în scenă piesa *Strigoii* a lui Henrik Ibsen, în care era vorba despre sifilis, a fost descrisă în presă drept „cea mai mizerabilă și scârboasă născocire din câte au fost lăsate să pângărească scena unui teatru englezesc".[49] Adunând la un loc mase uriașe de tineri, războiul a impus autorităților publice și militare discutarea extinsă a unor subiecte considerate până atunci tabu, precum tratarea bolilor venerice, statutul bordelurilor și distribuirea mijloacelor profilactice. După război și după revoluția din 1917, Uniunea Sovietică a lansat o serie de reforme sexuale radicale, printre care și legalizarea avorturilor[50]. Experiențe similare au fost sprijinite pentru scurt timp în Ungaria. De aceea, pledoaria pentru „amor liber" a boemilor new yorkezi din Greenwich Village a fost descrisă de critici drept „bolșevismul sexului".[51] În orice caz, după cum am arătat mai sus, multe dintre provocările sexuale, despre care contemporanii credeau că fuseseră determinate de război, aveau o origine mult anterioară, iar evoluția lor ulterioară a urmat un curs complex. Cu toate acestea, pentru mulți dintre comentatorii postbelici, care năzuiau o întoarcere la vechile certitudini, a fost mult mai ușor să pună pe seama subminării de către război a moralității burgheze orice declin vizibil al sănătății naționale sau al stabilității sociale.

Aveau să se întoarcă femeile la rolurile lor domestice și materne? Încercând să întărească granițele dintre sexe, conservatorii au deplâns apariția „femeii noi" independente și a fetișcanei androgine care adopta ținute ce păreau să respingă existența uterului și a sânilor. Se presupunea că hainele mai largi aduceau cu sine moravuri mai libertine. În Franța, piesa lui Raymond Radiguet, *Le Diable au corps* [*Diavolul în corp*] (1923), a făcut senzație povestind cu răceală cum o femeie își

înșală soțul soldat[52]. Cartea a fost atacată de veterani la fel cum în Germania aceștia le-au condamnat cu asprime pe femeile care le „furaseră" slujbele[53]. În tribunalele engleze, jurații (bărbați) își demonstrau simpatia pentru veteranii care fuseseră părăsiți de soții. În iunie 1920, Edwin Semmens, un soldat demobilizat, și-a împușcat în față soția adulteră, spunând ulterior unui prieten: „Mi-am împușcat nevasta și i-am distrus frumusețea." Deși doi experți medicali plini de înțelegere au argumentat că malaria de care suferea Semmens l-a făcut pe acesta „să treacă dincolo de limită", judecătorul a precizat juraților că în discuție nu se afla problema intenției. Cu toate acestea, spre indignarea sa și uluirea lui Semmens, verdictul juraților a fost „nevinovat"[54]. Până și proza avangardistă de după război a lui H.D. Lawrence și a lui Ernest Hemingway reflecta teama față de egoista sexualitate feminină. Aceste reacții erau de înțeles, având în vedere că pentru mulți potența sexuală era sinonimă curajului. Ce soartă, se întrebau unii, îi aștepta pe miile de bărbați deveniți impotenți sau care fuseseră răniți în zona genitală[55]?

Dacă războiul estompase demarcațiile dintre sexe, autoritățile insistau cu atât mai mult ca femeile să se întoarcă la sarcinile lor „tradiționale".[56] Oficialitățile franceze și-au dat seama că era nevoie de familii sănătoase și de o natalitate mare, date fiind uriașele pierderi de vieți și destrămarea familiilor.[57] Conservatorii de pretutindeni se străduiau să refacă o normalitate care nu existase niciodată. Cei care se lansaseră în diatribe împotriva imoralității sexuale se refereau de fapt, în termeni cifrați, la ceea ce percepeau a fi o prăbușire a ordinii sociale, a respectului și autorității. În special Germania învinsă spera ca lumea postbelică să restaureze ordinea și disciplina[58]. Exemplul extrem al modului în care dreapta politică echivala sexualitatea cu subversiunea a fost oferit în timpul primilor ani de haos ai Republicii de la Weimar de Fraicorps care au mutilat și torturat femei „mârșave", suspectate de sprijinirea forțelor de stânga.[59]

Războiul a ridicat și întrebarea dacă mulți bărbați aveau să reușească să facă față provocărilor brutale ale lumii moderne. Temerile privind degenerarea erau obișnuite cu mult timp înainte de 1914. În Marea Britanie acestea au ieșit la suprafață când campania de recrutări din perioada războiului cu burii, 1899-1901, a dezvăluit că mii de voluntari erau inapți fizic pentru serviciul militar. După primul război mondial mulți se

întrebau dacă miile de victime ale războiului, invalizi, amputați, afectați de șocul exploziilor, aveau să-și găsească soții.[60] Din punct de vedere intelectual, războiul în care se intrase cu discursul macho „să facem ceea ce trebuie făcut" a dat naștere unei culturi a resemnării și introspecției.[61] Vărsarea de sânge a fost considerată de mulți drept un semn al sfârșitului unei epoci a rațiunii. Progresiștii din anii' 20 îi salutau drept profeți pe rebelii culturali din perioada antebelică, precum Wilde, Proust și Gide, care îmbrățișaseră hedonismul și denunțaseră moralitatea represivă a victorienilor. Totuși, pentru fiecare scriitor care adopta modernismul existau mult mai mulți dintre aceia care-și etalau vechile dar liniștitoarele argumente șovine[62]. Și chiar dacă unii cititori rafinați ai lui Freud simțeau că reprimarea era demodată, la modă fiind acum experimentarea sexuală, aceștia erau copleșiți de numărul mare al celor alarmați de asemenea idei.[63]

Aveau să știe tinerii care le era locul? Europa trecuse printr-un război total, în care până și copiii fuseseră învățați să-și urască vecinii.[64] În același timp existase un conflict între generații în care tinerii fuseseră sacrificați în favoarea bătrânilor. Cu toate acestea, presa de după război era plină de reportaje despre tineri sălbăticiți, îndemnând la o disciplinare mult mai severă a huliganilor, vagabonzilor și „fetelor problemă". Inspectarea și supravegherea corpului masculin, legitimate de război, precum și instrucțiile militare și exercițiile au continuat în timp de pace în cadrul trupelor de cadeți, de cercetași și în școli.[65] Alarmiștii preziceau că tinerii aflați în căutarea plăcerilor, înnebuniți după dans, cu prea mulți bani și timp la dispoziție, aveau să alunece inevitabil în imoralitate sexuală. Dacă sălile de gimnastică și terenurile de sport nu reușeau să-i îndepărteze pe tineri de astfel de tentații, atunci trebuiau adoptate măsuri mult mai dure.

Avea să fie controlat viciul? Preocuparea armatei pentru bolile venerice și prostituție era o continuare a unor griji mai vechi din timp de pace. Feministe precum Maud Royden susținuseră că lipsurile economice le împingeau pe tinerele femei către prostituție, lucru susținut și de George Bernard Shaw în *Mrs Warren's Profession* [*Profesiunea domnișoarei Warren*] (1910): „E mult mai avantajoasă decât oricare altă slujbă accesibilă ei".[66] Conservatorii și militanții pentru puritate morală care au declanșat așa— zisa panică a „sclavei albe" preferau să creadă că femeile inocente erau forțate să intre în

acest tip de comerţ fie de către străini, fie de către criminali. Intenţia evidentă a reformatorilor ce conduceau atacul împotriva alcoolului şi prostituţiei nu era doar de a eradica imoralitatea, dar şi de a-i domestici şi controla mai bine pe muncitori şi imigranţi. Femeile sărace, ale căror standarde sexuale nu se potriveau cu cele ale burgheziei, erau etichetate drept prostituate. Iar în Statele Unite, în ciuda faptului că două treimi dintre bărbaţii condamnaţi în baza legii Mann, din 1910, erau nativi, poliţia îi avea în atenţie ca proxeneţi potenţiali pe cei percepuţi drept străini, evreii şi italienii. Legea era folosită şi pentru a preveni convieţuirea bărbaţilor de culoare cu femei albe. Jack Johnson, urât de rasişti pentru că în calitate de campion mondial de box la categoria grea luase locul unui alb, a fost judecat şi condamnat la un an de închisoare pentru transportarea deliberată a unei femei dincolo de graniţele statului în scopuri „imorale".[67]

Societatea respectabilă se întreba cum putea să combată sifilisul şi gonoreea fără să dea senzaţia că aprobă practicile despre care se credea că produceau aceste boli. „Este de preferat ca bolile venerice să fie imperfect combătute, decât să se întâmple ca în încercarea de a le preveni, bărbaţii să fie ispitiţi a comite păcatul de moarte pe care altfel l-ar evita", susţinea un comentator britanic.[68] Medicii progresişti au replicat că sănătatea comunităţii depindea de inspecţii şi tratament finanţate de guvern. Drept urmare, în primele decenii ale secolului XX, campaniile împotriva bolilor venerice au fost marcate în ţările anglo-saxone de o deplasare de la retorica purităţii morale, centrată pe vinovăţie, către programe de igienă socială care puneau accentul pe prevenire. În Statele Unite, John D. Rockefeller a înfiinţat în 1911 Bureau of Social Hygiene [Departamentul Igienei Sociale], iar în Anglia feministele au creat împreună cu medicii Asociaţia pentru Igienă Socială şi Morală, în 1915. Aceste grupuri susţineau că bolile venerice reprezentau o problemă medicală şi nu una morală. În consecinţă, Comisia Regală pentru Boli Venerice, care în 1916 raportase că peste 10 la sută din populaţia masculină era contaminată, a cerut înfiinţarea unor clinici subvenţionate de guvern.[69] Cu toate acestea, nu s-au realizat prea multe. Federaţia Femeilor Medici încă era împotriva centrelor de tratament pentru că acestea se străduiau să elimine riscurile relaţiilor sexuale ocazionale.[70] Unii doctori continuau să terorizeze şi să dojenească publicul, deşi alţii revendicau educaţie sexuală pentru ti-

neri.[71] Abordarea „științifică" era reclamată energic de către eugeniști, care avansaseră ideea că prostituatele erau fie întârziate mintal, fie degenerate.[72] Presa respectabilă a renunțat să discute probleme „sexuale", deși asigura o mare atenție oricărui program care pretindea că are drept scop îmbunătățirea „rasială". În mod similar, cele mai progresiste conferințe de igienă socială ținute soldaților aveau tendința de a se întoarce la vechea temă a femeii-ispită. În 1923, când un englez în vârstă de 21 de ani a fost găsit vinovat de omorârea prin strangulare unei femei de 19 ani de la care luase o boală venerică asociația veteranilor a izbutit să strângă 50.000 de semnături pe o petiție, obținându-i astfel grațierea.[73] Cazul a fost cunoscut sub numele de procesul „Bunurilor vătămate", cu aluzie la titlul unui film difuzat soldaților pentru a-i avertiza cu privire la ispitele prostituatelor.[74]

Concluzie

Conservatorii au avertizat că primul război mondial, ducând milioane de bărbați departe de familiile lor, erodase într-o mare măsură puterea masculină. Înainte de 1914, discuțiile despre sexualitate erau pătrunse de ideea alarmantă că rolurile convenționale ale sexelor se aflau în primejdie. Spectrul amenințării reprezentate de sadici, lesbiene și sodomiți, invocat de procesul Maud Allan avea să bântuie în continuare lumea respectabilă. Rezumând cazul, *The Times* a afirmat că era o monstruoasă calomnie să se pretindă că în Anglia sălășluiau 47 000 de perverși. Însă în același timp, editorul admitea că relaxarea morală se răspândea tot mai mult.

> Dar tolerarea răului reprezintă un sol fertil pentru suspiciune. Nici un bărbat și nici o femeie, persoane publice, nu-și poate îngădui contacte inutile cu parteneri îndoielnici. Înainte de război în Londra luase amploare, fără doar și poate, acea pasiune pentru senzații și pentru noutăți de ultimă oră, pasiune care întotdeauna reprezintă începutul bine cunoscut al unei societăți corupte.[75]

Editorul recunoştea astfel implicit că prin cristalizarea anumitor spaime sexuale războiul doar accelerase nişte prefaceri de lungă durată.

Am început prezentarea sexualităţii secolului XX cu o examinare a spaimelor precipitate de primul război mondial şi la reacţiile faţă de acestea pentru că astfel obţinem un punct de vedere privilegiat din care să se poată studia schimbările care au precedat şi care au urmat războiului. Contemporanii erau înclinaţi să atribuie distrugerilor provocate de acesta aproape orice schimbare morală perturbatoare. Fără îndoială că mobilizarea populaţiilor civile din Europa a slăbit structurile familiale şi rolurile sexelor. Corpul şi-a pierdut multe din tainele sale în momentul în care milioane de recruţi au fost supuşi inspecţiilor medicale şi disciplinei. Despre sexualitate s-a vorbit mai deschis decât se vorbise până atunci, căci era un subiect legat de sănătatea, reproductivitatea, puritatea rasială şi puterea militară a naţiunii.[76] Reproducerea a căpătat o importanţă crucială, iar o armată de noi experţi — condusă de eugenişti, feministe, medici şi specialişti în controlul naşterii — revendica o supraveghere publică fără precedent a naşterilor.

Unii conservatori au continuat să considere scandaloasă chiar şi simpla discuţie a unor chestiuni sexuale. Reformatorii sexuali — mult mai interesaţi de eficienţă decât de moralitate — au rupt conspiraţia tăcerii, replicând că probleme precum educaţia sexuală, fericirea în căsnicie, homosexualitatea şi controlul naşterii erau prea importante pentru a fi ignorate. Urmând direcţia indicată de militanţii din campaniile împotriva bolilor venerice, ei susţineau că înlocuirea vechiului model al purităţii morale cu un model igienist modern ar fi garantat cel mai bine atât fericirea personală, cât şi ordinea publică. Aceasta nu înseamnă că abordarea biomedicală se debarasase de referirile la „imoralitate" sau „promiscuitate" sau la periculoşii „ceilalţi".[77] După cum se va vedea în următoarele capitole, reformatorii sexuali urmau să-şi producă propriile povestiri moralizatoare.

Căutarea modernităţii sexuale avea să fie dusă cel mai departe de către puterile învinse — Germania şi Rusia — unde distrugerea vechilor ierarhii sociale îngăduia o mai mare deschidere către experimentare. În Vest, cele mai originale descrieri ale schimbărilor de natură sexuală — povestirile despre efectul eliberator produs asupra femeilor de către mun-

ca desfăşurată în timpul războiului, ale Verei Brittain şi Radclyffe Hall, precum şi poveştile despre homoerotismul încercat în tranşee de către poeţi precum Siegfried Sassoon şi Wilfred Owen — toate acestea vor avea impact abia multă vreme după ce armele tăcuseră. Ar fi o exagerare să vorbim despre vreo liberalizare bruscă a moravurilor. Panicile sexuale prilejuite de primul război mondial au dat naştere multor mijloace noi şi sofisticate de reprimare. Totuşi, în măsura în care războiul a concentrat asupra sexualităţii o atenţie nemaiîntâlnită până atunci, a marcat astfel sfârşitul unei ere. Sexualitatea infantilă, mariajul nefericit, limitarea dimensiunilor familiei şi perversiunile, toate acestea fuseseră discutate şi înainte, însă războiul, înghiţind vieţile a milioane de bărbaţi, a arătat atât statului, cât şi opiniei publice importanţa vitală a reproducerii. Clemenceau declarase că războiul era prea important pentru a fi lăsat pe seama generalilor. O armată de experţi de la începutul secolului avea să adauge că sexualitatea era prea importantă pentru a fi lăsată la voia întâmplării.

2

„Tinerii hipersexuați“: sexul premarital și experții în sexualitate

„Ce faci acolo, porcule? Deschide imediat ușa!“ Potrivit lui Fritz Wittels, acesta era genul de ordin pe care adulții neliniștiți îl strigau copiilor prin ușa de la baie, temându-se de efectele nefaste ale masturbației. Ca freudian, Wittels era îngrijorat de faptul că în primele decenii ale secolului XX părinții și preoții continuau să manifeste o ostilitate nesănătoasă față de orice semn de sexualitate infantilă.[1] Relatarea lui reflecta opinia progresistă potrivit căreia adulții care voiau să canalizeze în mod eficient dorințele copiilor lor trebuiau să abandoneze metodele brutale din secolul al XIX-lea. Apariția unui număr tot mai mare de personaje preocupate de sexualitate — masturbatorul, adolescentul, tânărul agitat, fata ușuratecă, năbădăioasa — care populau relatările cercetătorilor de la începutul secolului arată cât de preocupați erau adulții de viața sexuală a tinerilor.

Copilăria

Deși scriitorii nostalgici din anii '20 pretindeau că „vârsta inocenței“ fusese periclitată ca urmare a războiului, în realitate ideea în sine potrivit căreia copiii trebuiau să fie inocenți din punct de vedere sexual era relativ recentă. Abia în secolul al XIX-lea schimbările sociale importante, precum educația

obligatorie și restricțiile cu privire la folosirea muncii copiilor, au condus la apariția etapelor de vârstă pe care clasa de mijloc a ajuns repede să le considere drept „naturale".[2] În primii ani ai epocii moderne soarta individului era în mare măsură determinată de statutul social — în mod clar era de așteptat ca bogații să trăiască altfel decât cei săraci. Totuși pe la 1900 specialiștii pretindeau că există o vârstă „potrivită", determinată biologic, pentru școală, pentru a face curte, pentru a te căsători.[3] Printre cele mai izbitoare exemple de control a etapelor de vârstă era insistența de a menține ignoranța copiilor cu privire la sexualitate. Spaima secolului al XIX-lea de a nu-i educa pe copii prea devreme a reușit adesea să dea naștere unei necunoașteri a unor fapte elementare de viață.[4] O femeie care crescuse într-un sat din Essex la începutul secolului își amintea că în familia ei nu existaseră discuții despre reproducere.

> Când s-a născut sora ta, aveai vreo șase-șapte ani?
> Da.
> Știai cum vin copiii pe lume sau lucruri de genul acesta?
> Nu aveam nici cea mai vagă idee — nu știam pe atunci cum vin pe lume copiii.
> De unde credeai că a apărut sora ta?
> De sub vreun agriș, vechea poveste care se spunea pe atunci copiilor.[5]

Biografiile de la începutul secolului XX sunt pline de relatări similare despre cum erau deviate întrebările stânjenitoare ale copiilor și despre controlul moralei tinerilor. Unele fete susțineau a fi cu totul ignorante cu privire la funcția sexuală până în momentul căsătoriei. Întrebarea este dacă fetele din clasa de mijloc erau cu adevărat ignorante sau se prefăceau a fi. Fetele din școlile de mănăstire se aflau cu siguranță sub o supraveghere constantă. Însă dorințele le erau mai curând provocate decât reprimate interzicându-li-se să se privească în timp ce urinau, să se uite sub fustele altor fete, să nu-și atingă părțile intime. Mulți autori de memorii își amintesc cum nașterea unui alt copil în familie precipita întrebări pe care părinții încercau să le evite. În mintea copiilor se iveau probleme misterioase provocate de discursurile vagi dar zgomotoase ale părinților, care acuzau necurățenia, imoralitatea,

viciul, „cele nenaturale“ și „de nerostit“. Copiii rămâneau încurcați, curioși, adesea îngrijorați. Băieții se întrebau de ce adulții spuneau că e vulgar să-și țină mâinile în buzunare. Fetele se gândeau la faptul că în fiecare seară mama le întreba „Unde îți sunt mâinile?“ De ce trebuiau acestea să fie ținute deasupra așternuturilor? Copiii schimbau informații ori de câte ori aveau ocazia; învățau să nu pună adulților întrebări incomode.

Prin insistența încăpățânată asupra considerării copilăriei drept vârstă a inocenței, în timpul căreia orice interes pentru probleme sexuale era nesănătos, cei de la sfârșitul epocii victoriene au forțat, fără să vrea, „descoperirea“ sexualității infantile. Principala lor preocupare, nu lipsită de logică, era copilul care se masturba. Condamnând masturbația, clasa mijlocie se fixase asupra ideii potrivit căreia copiii căzuseră neintenționat victime ale valorilor pe care adulții le prețuiau atât de mult: intimitatea și individualismul. Astfel, autonomia hedonistă, susținută de ascensiunea capitalismului de consum s-a întors, printr-o crudă ironie a soarții, să bântuie burghezia.[6] Maxima, datând din secolul al XIX-lea, potrivit căreia „cheltuirea“ capitalului fiziologic avea drept urmare epuizarea fizică și psihică, era repetată mecanic și în secolul XX.[7] Onanismul, pretindeau pesimiștii, era mult mai epuizantă decât contactul sexual pentru că putea fi repetată ori de câte ori se dorea. Sau cel puțin răpea toată plăcerea iubirii, se afirma în broșuri cu titluri precum „The Mishandled Sex Life“ [„Viața sexuală ratată“].[8]

Prin urmare, mamele erau sfătuie să-și educe din timp progeniturile. „Spuneți-le că uneori, deși ei nu știu, copiii mici capătă obiceiul de a se pipăi și rezultatul este că devin apatici și bolnavi, iar adesea chiar imbecili și bolnavi mintal, sau încep să aibă crize epileptice. Aceasta îi va impresiona în așa măsură, încât nu vor cădea ușor ispită răului obicei“.[9] Baden-Powell a numit masturbația „animalitate“ și în *Scouting for Boys* [*Cercetășia pentru băieți*] a inclus diverse sugestii despre cum se combate cel mai bine răspândirea onanismului. F. Arthur Sibly, un director de școală care pretindea că primise sute de scrisori de la elevi, adopta un ton la fel de tăios. El se afla în tabăra „Creștinul puternic“ a lui Alfred Lyttelton, A.C. Benson, Clement Dukes și Baden-Powell și se considera un inamic al șarlatanilor care încercau să profite de spaimele sexuale. Sibly declara că poluțiile nocturne nu erau normale

și chiar a condamnat conștiința de sine drept un simptom al unei „vieți interioare necurate". „Larga răspândire a necurățeniei printre băieți" o atribuia lipsei de îndrumare din partea adulților. Onanismul, avertiza el, uza nervii și creierul, avea drept rezultat o viață scurtă și debilă și era răspunzătoare pentru seducții, prostituție și divorț.

Chiar băieți cizelați din clasa de mijloc cădeau pradă propriilor „dorințe murdare", afirma Sibly, datorită sfaturilor primite de la frați, prieteni, servitori sau „băieți de stradă". Dădace perfide îi dezmierdau pe copilași ca să-i liniștească. O dată ce victima devenea dependentă de asemenea practici, soarta îi era pecetluită. Unii mureau, alții se îmbolnăveau de epilepsie. Sibly avea și exemple. Cândva nu știuse ce să creadă despre un băiat timid, cu temperament de artist, conștiincios și complet „tâmpit" la jocuri. Sibly se lăuda că putea acum să identifice pe loc problema. „Cu experiența de mea de acum, mi-aș fi dat seama că băiatul era o victimă a onanismului".[10] Sibly spunea că nu cunoscuse decât doi băieți complet ignoranți în ceea ce privește viciul și îl cita pe funcționarul medical al școlii Rugby care afirma că 95 la sută din băieții din școlile publice erau onaniști. Puțini dintre cei care vorbeau despre ravagiile provocate de masturbație explicau motivele pentru care un viciu atât de distrugător era atât de răspândit. Urmându-i pe William Acton și G. Stanley Hall, Sibly recomanda mai puțină discreție și mai multe discuții deschise purtate de părinți cu copiii lor, pentru a-i împiedica pe aceștia din urmă să cadă pradă „viciului". Dacă nu erau salvați, băieții aveau să aibă mai târziu căsnicii dezastruoase. Ducându-și retorica până la grotesc, Sibly încheia cu întrebarea: „Cine nu și-ar dori mai curând să-i moară fiica cât timp este inocentă, decât să o știe condamnată la o astfel de soartă?"[11]

Ce credeau băieții despre avertismente de felul acesta? George Orwell pare să fi avut un soi de amnezie socială crezând că tinerii de la începutul secolului nu erau tulburați de dorințe și că reviste precum *Chum* și *Magnet* nu vorbeau deloc despre sex.[12] O privire aruncată la rubrica de răspunsuri la „Poșta redacției" arată că existau tineri cititori îngrijorați.

> OBICEIURI PROASTE (J.B.) Oare nu-i prevenim noi în permanență pe cititorii noștri în legătură cu această deprindere distrugătoare a bărbăției? Nu putem face mai mult. Dacă băieții vor să se sinucidă, păcatul este al lor.

Noi ne facem datoria. Consultați-vă doctorul. Și cu cât mai repede, cu atât mai bine.

NERVOZITATE CRESCUTĂ (Rufus) — Nervozitatea și timiditatea sunt în creștere, în parte datorită proastelor deprinderi (secrete) ale băieților, în parte datorită leacurilor băbești. Nici o doctorie nu vă va vindeca. Doar deplina regenerare a sănătății, cea despre care s-a vorbit atât de des în aceste pagini.[13]

Lumea medicală nu reacționa mult mai nuanțat la problema sexualității infantile. Se crede, în general, că Freud se deosebea cu totul de colegii săi, punând epuizarea, slăbiciunea și timiditatea pacienților săi bărbați pe seama problemelor psihologice și nu a masturbației. Henry Campbell și Arthur Cooper, cu îngrozitoarele lor predicții despre pericolele masturbației, F.W. Mott cu ale sale avertismente referitoare la tulburările provocate de pierderea „nucleoproteinelor bogate în fosfor conținute de spermă“, par foarte departe de introspecția echilibrată din cele mai bine cunoscute opere ale lui Freud. Și totuși, după cum el însuși mărturisește în *Studiu autobiografic*, „pasul hotărâtor“ în începerea propriului demers de cercetare a fost dat de legătura făcută între isteria pacienților și onanismul acestora.[14]

Unii medici, precum James Paget în Anglia, ironizau așa-zisele pericole ale masturbației.[15].F.R. Sturgis, profesor de medicină la City University of New York, care în 1902 scrisese un studiu despre „handicapații sexual din Statele Unite“, a mers până într-acolo încât să glumească despre „familiara plăcere a mâinii“.[16] Majoritatea medicilor de la începutul secolului credeau că e mai sigur să adopte poziții mult mai conservatoare. Într-adevăr, în secolul XX circumcizia a fost popularizată în Statele Unite în parte datorită faptului că medicii considerau operația drept o metodă de a preveni masturbația.

Progresiștii

Dar în primele decenii ale secolului XX sexualitatea infantilă începea să-și găsească apărători. Havelock Ellis a atacat

teama asociată cu masturbaţia şi a sugerat că doar cazurile extreme puneau vreo problemă reală. Citându-l pe Silvio Venturi care în 1892 considerase masturbaţia drept o sămânţă din care mai târziu avea să crească dragostea heterosexuală adultă, Ellis era de acord cu acesta că masturbaţia nu reprezenta o problemă serioasă. Freud a vorbit despre „primatul falusului", dar dacă te uitai de aproape, ironiza Ellis, era evident că bebeluşii credeau de fapt în „primatul degetelor de la mâini şi de la picioare".[17]

În Franţa, „Dr Caufeynon" oferea, în *L'Onanisme chez l'homme* [*Onanismul la bărbat*], o descriere la fel de echilibrată a masturbaţiei. După ce remarca că anticii nu-şi făceau griji cu privire la acest viciu, autorul observa că abia după apariţia lucrărilor lui Tissot, în ultima parte a secolului al XVIII-lea, excitaţia, imaginaţia şi ereditatea au început a fi luate în considerare drept cauze ale masturbaţiei. Admiţând că masturbarea excesivă poate fi dăunătoare, prin „simpatie", sănătăţii organismului ca întreg, concluzia cărţii era că munca şi exerciţiile fizice erau mai benefice decât teroarea şi constrângerile mecanice recomandate de unii doctori din secolul al XIX-lea şi că, oricum, aproape întotdeauna băieţii renunţau la astfel de deprinderi atunci când descopereau femeile.[18]

W.F. Robie, un medic american, oferea în studiile sale de caz relatări de o mare candoare ale experienţelor sexuale timpurii avute de sute de pacienţi. Robie nota că observaţiile sale susţineau multe din punctele de vedere ale lui Freud despre sexualitatea infantilă. Suptul degetului de la mână, recunoştea Robie, era uneori de natură sexuală. Primele experienţe sexuale conştiente copiii le dobândeau urmărind comportamentelor animalelor, apăsându-şi părţile intime de un pupitru, sau fiind dezmierdaţi de dădacă.[19] O femeie de 52 de ani i-a spus lui Robie că în copilărie ea nu se masturba, dar se excita privind cum se împerecheau pisicile.[20] Spre deosebire de pacienţii lui Freud, cei ai lui Robie aveau puţine amintiri despre evenimente anterioare vârstei de cinci sau şase ani şi ofereau puţine dovezi că ar fi suferit de vreun complex oedipian. Robie prezenta descoperirea autostimulării drept un prim obstacol sexual al copiilor. Un bărbat îşi amintea cum a descoperit că-l excita urcatul în copaci şi cum astfel a stabilit că trebuia să fie un lucru bun.[21] O fată a descoperit că alunecarea pe balustradă îi producea o plăcere similară. Unii îşi aminteau de senzaţiile care puteau fi provocate cu cărţi de joc

franțuzești. Mulți învățaseră să se masturbeze de la prieteni.[22] Altul și-a amintit că pe când avea doisprezece ani băieți mai mari îl puneau pe cel mai mic să le sugă organul sexual, punându-și uneori zahăr pe prepuțuri.[23] Un american de 27 de ani, absolvent de colegiu, își amintea în 1916: „Când aveam 8 ani, am văzut un băiat de 13 ani urcându-se pe o scară în spatele unei iepe și încercând un contact sexual. M-am gândit că e o idee bună."[24] Dna R.C., o pacientă în vârstă de 50 de ani a lui Robie, a mărturisit că ea și sora ei, când aveau 8 respectiv 9 ani, au supt penisurile unor băieței de 4 și 5 ani, fapt de care i-a fost rușine. Mai târziu a fost urmărită de ideea că masturbația ducea la nebunie. Doctorul ei nu prea îi fusese de ajutor. Acesta își luase obiceiul de a săruta pacientele și mersese atât de departe încât își pusese penisul pe vaginul ei.[25]

Robie era neobișnuit de deschis în felul cum accepta masturbația. Accentua faptul că majoritatea celor care îi mărturisiseră că se masturbaseră nu suferiseră ulterior de efecte nesănătoase. A remarcat că era cu siguranță mai puțin riscantă decât un contact sexual, de unde puteau rezulta boli venerice.[26] El știa că freudienii nu aprobau practicile auto-erotice și unii merseseră atât de departe încât să sugereze pacienților adulți să se ducă la prostituate. Robie a declarat că aceasta era o sugestie lipsită de etică, având în vedere că procedând astfel pacienții se expuneau unor riscuri reale.[27]

Robie relata cazuri în care unii tineri erau abuzați de către membri mai vârstnici ai familiei. Dar și aici efectele pe termen lung ale antecedentelor sexuale erau greu de apreciat, afirma el. Un bărbat care avea să ajungă un avocat de succes își amintea cum cândva un avocat mai în vârstă abuzase de el.[28] Robie intervievase o femeie care și-a amintit: „una din cele mai vechi amintiri e despre tata care obișnuia să-mi gâdile clitorisul cu limba și cu degetele ori de câte ori avea ocazia. Îmi provoca o mare aversiune, dar apăreau și unele senzații plăcute".[29] Până pe la 11-12 ani, ea a crezut că toți tații procedau astfel. Însă a observat că într-o privință ea se deosebea de alte fete de aceeași vârstă: acestea își puteau arăta dragostea pentru tații lor, lucru pe care ea, dintr-un anume motiv, nu-l putea face. În cele din urmă, mama a descoperit ce se întâmpla; adevărul era că toate fiicele ei fuseseră abuzate astfel, așa încât și-a amenințat soțul că-l va părăsi dacă nu încetează. Pacienta lui Robie afirma că aceste activități incestuoase nu avu-

seseră efecte negative, deși recunoștea că trebuia să fantazeze pentru a fi satisfăcută sexual de soțul ei.

Cel mai frecvent copiii trebuiau învățați să se rușineze de descoperirile lor sexuale. Activitățile lor sexuale erau de obicei interpretate greșit de părinți.[30] De vreme ce interacțiunile lor sexuale cu adulții erau de obicei relatate în timpul unor ședințe terapeutice ulterioare sau la procese, exista impresia că aceștia fuseseră totdeauna victime pasive. Mulți tineri fuseseră abuzați și expoatați sexual, dar există dovezi că în unele cazuri curiozitatea naturală și uneori chiar calculul deliberat putea să joace un rol în astfel de contacte. Cercetătorii care presupuneau că fiecare copil era un „inocent" căutau nu atât să-i protejeze pe tineri, cât să nege complexitatea sexualității infantile.

Cântărirea impactului interdicțiilor asupra masturbației și experiențelor sexuale timpurii e o sarcină dificilă. Doctorii se ocupau în special de mărturiile celor pentru care sexualitatea era o problemă. Un bărbat de 50 de ani i-a mărturisit lui Robie că era atât de înspăimântat că masturbația aducea cu sine nebunia, încât și-a legat penisul.[31] Literatura dubioasă care oferea remedii împotriva exceselor fără îndoială că-i excita pe unii și îi speria de moarte pe alții. Marie Stopes, susținătoarea britanică a controlului nașterilor, a primit numeroase scrisori de la bărbați care erau îngrijorați că deprinderile lor aveau să le distrugă viața sexuală.[32] Mulți îmbrățișaseră argumentele medicilor și vracilor pesimiști, deși, evident, problema dependenței de onanism era pomenită numai de cei care își făceau griji din această cauză. Deși chiar Stopes încerca să-i liniștească, ea susținea că masturbația diminua sensibilitatea sexuală a bărbaților. În toată perioada interbelică erau încă larg răspândite opinii mult mai negative cu privire la masturbație. Pe la 1940, autorii cărților de educație sexuală se considerau progresiști atunci când susțineau că anxietățile create de teama de a fi masturbator erau mai rele decât însăși masturbarea. Nimeni nu lăuda plăcerile pozitive ale onanismului.

Tinerii învățau să fie ignoranți. Printre miturile cele mai răspândite care îi preocupau pe copii în Anglia anilor '40 se afla ideea că se poate rămâne însărcinată în urma unui sărut, că onanismul produce pierderi de sânge, iar copiii se nasc din stomac.[33] Cât de ignoranți erau copiii în realitate e greu de stabilit. De regulă se presupune că „realitățile" vieții erau atât de evidente, încât ele n-ar fi putut trece neobservate de copiii

de la țară sau de cei ai muncitorilor, ale căror familii trăiau înghesuite în locuințe mici. Însă o femeie născută în Italia, în 1918, își amintea: „Am crescut fără să știm nimic despre sex, sau învățând totul pe dos. Nu e adevărat că la țară înțelegeam aceste lucruri pentru că eram aproape de natură. Vedeam animalele făcând-o, dar nu înțelegeam.[34] Relatări de istorie orală ne spun cum băieții dădeau penisului nume precum „omulețul“, „doritorul“, „detectivul“, „măciucarul“ sau „șoarecele“. Fata avea o „Mary“, „winkie“ sau „ha'penny“ (half-penny — jumătate de penny), de unde și cântecul avertisment:

Ține-ți mâna pe jumatea de penny
Acoper-o bine cu palma
Ține-ți mâna pe jumatea de penny
Și nimic rău n-o să ți se întâmple.[35]

Cunoștințele se căpătau pe stradă sau, așa cum obișnuiau adulții să spună, „în șanț“. În mod inevitabil, fiecare băiat avea un prieten obscen care răspândea informații, glume sau reviste. Și totuși ignoranța și rușinea întunecau înțelegerea multor tineri. În compania unor prieteni mai versați, copiii trebuiau să pretindă că știau mai mult decât în realitate. Adolescenți fiind, ei nu doreau să fie instruiți de către părinți, iar sfaturile acestora erau considerate amestecuri stânjenitoare.

Tineretul

La sfârșitul secolului al XIX-lea, observatorii sociali ai tineretului erau înclinați să-și facă mai multe griji pentru băieți decât pentru fete. Se presupunea că fetele trebuiau pregătite numai pentru căsătorie, în vreme ce băieții trebuiau instruiți pentru roluri mult mai importante și complexe în muncă, armată și politică.[36] Psihologul american G. Stanley Hall a atras atenția asupra riscurilor la care erau expuși băieții în mediul urban.[37] Astfel de noi preocupări pentru protejarea tinerilor au alimentat campaniile din secolul al XIX-lea împotriva fumatului, dansului, consumului de alcool, romanelor de groa-

ză ieftine, și împotriva a ceea ce un observator a numit „cangrena pornografiei".[38] Lideri de campanii morale, precum René Beranger în Franța și Anthony Comstock în Statele Unite, au creat ligi de represiune care militau pentru cenzură.[39] În Franța, în special, pornografia era considerată ca alimentând pericolele degenerării națiunii și depopulării.[40] Dacă era să-i crezi pe propagandiștii de felul acesta, însemna că tinerii de pe continent ieșiți din *lycées* erau în permanență expuși unui asalt constant de tentații și ispite la *fêtes patronale,* cafenele și teatre. Materiale senzuale au început a fi răspândite prin intermediul unor cărți poștale, fotografii, ziare, cărți, stereoscoape și cinematografe. Prin publicații care conțineau reclame la *moyens anticonceptionnels* și abortive, băieților li se oferea totul de vânzare, de la diapozitive deocheate, la femei gonflabile din cauciuc.[41] Imoralitatea ducea la dezmăț, supraexcitarea la sadism, excesele heterosexuale duceau în cele din urmă la homosexualitate. Pornografia a fost declarată a fi chiar mai periculoasă pentru națiunile tinere decât propaganda antimilitaristă; dezmățații nu numai că nu se puteau reproduce, dar deveneau rebeli sau „apași" care alunecau spre criminalitate. Pentru ca Republica să supraviețuiască, pretindeau puriștii morali, pentru ca să-și demonstreze superioritatea față de alte regimuri, era necesar să fie reduși la tăcere aceia care încercau să-i tragă pe tineri în jos către imoralitate.[42]

În ciuda temerilor exagerate pe care le aveau, conservatorii măcar au rupt tăcerea care înconjura problemele sexuale. Cărțile de educație sexuală ale lui Sylvanus Stall, un preot lutheran, ale Emmei Drake și Mary Wood Allan au fost *best-sellers*-uri internaționale. Cartea lui Stall *What a Young Boy Should Know* [*Ce ar trebui să știe un băiat*], care flutura amenințări cu idioțenia și cu moartea pentru cei care se masturbau, a fost incredibil de populară.[43] A fost tradusă în mai multe limbi, inclusiv în urdu, arabă, hindi, bengali și coreeană.[44] În Franța, Paul Good, care pretindea că din cartea sa *Hygiène et morale: étude dédiée aux jeunes gens* s-ar fi vândut 585 000 de exemplare în 17 limbi, a atacat vechea idee potrivit căreia tinerii trebuie să-și trăiască tinerețea. Citând experți precum dr Adrien Proust, tatăl scriitorului, el a afirmat că experiențele sexuale timpurii duceau la șubrezirea sănătății, tuberculoză și incapacitatea de a trece examenele.[45] Cei interesați de apărarea rasei trebuiau să-i înfrunte pe aceia care susțineau că tinerii trebuie „să cunoască viața".[46]

Potrivit unui text din 1919, semnat Mary Scharlieb şi F. Arthur Sibly, adolescenţa continua până pe la vârsta de 25 de ani, când individul „aproxima tipul adultului".[47] Tânăra fată era „delicată" din punct de vedere mental şi moral, prin urmare, predispusă la „daune ireparabile". Din păcate, fetele de muncitori aveau „prea puţin de învăţat" despre sex. Fetele din clasa de mijloc erau zăpăcite, însă autorii notau că în societatea de atunci existau discuţii mai deschise şi mai sănătoase despre sexualitate decât fusese cazul cu 40 de ani înainte. Părintele grijuliu punea accentul pe ordine, supunere şi stăpânire de sine. În unele zile adolescenta voia să se odihnească, dar părinţii nu trebuiau să-i îngăduie să viseze. Ea trebuia să fie salvată de ea însăşi şi pregătită, prin îndeletniciri folositoare, pentru rolul ei. „Cel mai înalt ideal pământesc pentru o femeie este să fie o bună soţie şi o bună mamă"[48]. Toată educaţia ei trebuia orientată către acest scop. Ea avea nevoie — pe lângă respectul pentru propriul corp — de o cunoaştere a proceselor fiziologice; altfel, căsătoria avea să vină ca un „şoc".

Lucru îndeajuns de curios, Sibly nu căuta să combată masturbaţia prin stimularea interesului băieţilor pentru fete. El îi lua în batjocură pe tineri pentru „slăbiciunea faţă de farmecele feminine, lipsită de discriminare până la ridicol şi exagerată".[49] De fapt, el pretindea că „dacă un băiat capătă obiceiul de a schimba ocheade cu fete inferioare din punct de vedere social", acesta avea să fie înclinat spre imoralitate[50]. În această privinţă, Sibly împărtăşea cu alţii, precum Baden-Powell, ideea că exista o „problemă a fetelor" de care băieţii trebuiau protejaţi. Sibly a ajuns până într-acolo încât să sugereze ca tinerii să fie hipnotizaţi pentru a fi astfel salvaţi de ispitele sexualităţii. El ştia că unii priveau asta ca pe un truc.

> Deşi încă nu a sosit vremea folosirii sugestiei hipnotice în educaţie, va veni ziua când utilitatea ei va fi recunoscută nu doar în cazuri fizice, precum poluţii nocturne şi constipaţii, dar în toate cazurile în care puterea voinţei este practic suspendată, ca şi în cazuri grave de necurăţenie.[51]

La sfârşitul secolului XX, sexualitatea este asociată în mod firesc cu tinereţea, dar acesta e un fenomen foarte recent. Pentru observatorii sociali din secolul al XIX-lea, „problema tineretului" fusese pusă de criminalitatea potenţială a delincven-

ţilor aparţinând clasei de jos; abia în anii '20 termenul a fost aplicat tinerilor aventuroşi din punct de vedere sexual din clasa de mijloc.[52] În mod tradiţional, tinerii îşi curăţaseră moralitatea prin instituţii precum *charivari*.[53] În secolul XX, opinia tot mai răspândită era că aceştia trebuiau să se afle în şcoli, sub tutela adulţilor. Realitatea era că abia pe la 1900 se putea spune că majoritatea tinerilor din lumea occidentală trecea prin ciudata etapă a vieţii cunoscută sub numele de „adolescenţă", în care erau trataţi drept copii deşi deveniseră maturi din punct de vedere sexual. Cuvântul în sine fusese introdus abia în 1880 de către americanul G. Stanley Hall. În *Adolescence* (1904), a folosit noţiunea de recapitulaţie din teoria evoluţiei pentru a populariza ideea că tinerii treceau printr-o a doua naştere. El avertiza că în această perioadă, în care erau foarte impresionabili, ei trebuiau protejaţi pentru a nu cădea victime tentaţiilor sexuale oferite de oraş.[54] Hall era doar unul dintre numeroşii comentatori care cereau prelungirea dependenţei tinerilor de adulţi. Ca urmare a aplicării noilor legi privind educaţia obligatorie, precum şi a legislaţiei protecţioniste a muncii, tot mai mulţi tineri din clasa de jos, asemeni celor din clasa de mijloc, începeau să muncească la o vârstă mult mai mare decât fusese cazul până atunci. Activişti pentru puritatea morală au făcut chiar câteva încercări de a impune creşterea vârstei consimţământului şi să restrângă posibilitatea căsătoriei. La baza acestor noi spaime faţă de precocitate se afla ideea „convertibilităţii energiei", popularizată de autori din secolul al XIX-lea precum Orson Fowler şi Elizabeth Blackwell. Se pretindea că energia tinerilor, dacă era folosită numai pentru sex, ducea la epuizarea resurselor mintale.[55] Educatorii susţineau că băieţii îşi dezvoltau mai bine „bărbăţia" în şcoli şi colegii, unde erau izolaţi de periculoasa sexualitate a lumii urbane. Pentru a-i calma, erau încurajate sporturile. În epoca lui Edgar Rice Burroughs şi a lui Teddy Roosevelt „distracţia" curată şi sănătoasă a sporturilor în aer liber era lăudată drept o metodă de a evita contactul compromiţător cu femeile. Condamnând masturbaţia, Baden-Powell continua prin a descrie fetele drept alt pericol ce ameninţă inocenţa masculină. Dacă voiau să-şi facă datoria faţă de rasă, susţinea el, băieţii trebuiau să amâne plăcerea.

Tentaţia era cu atât mai mare în primul deceniu al secolului XX, cu cât şi băieţii şi fetele ajungeau la pubertate la o vârstă mai fragedă. Apariţia menstruaţiei la fete punea probleme

speciale. Reformatorii ofereau relatări despre fete ținute în ignoranță cu privire la menstruație, care în momentul declanșării acesteia se speriau că aveau să-și piardă tot sângele și să moară. Unele se așezau în zăpadă pentru a opri sângerarea, altele își spălau în secret hainele pătate.[56] Medicii nu mai prescriau repaus la pat pentru pacientele lor din clasa de mijloc, în schimb pe piață își făceau încet apariția produsele igienice. În secolul XX, absorbantele sau „jam rags“, cum li se spunea, erau încă făcute în casă, spălate și refolosite. În Anglia primele produse comerciale se vindeau sub numele de *Silcot*, *Mene*, *Southalls* și *Dr Whites*; în anii '40 Boots a introdus pe piață absorbantele de unică folosință, care în anii '50 se cumpărau de la automate. Însă tampoanele, apărute în 1936, erau nerecomandate de unii catolici, care se temeau că acestea ar fi putut rupe hymenul.[57] În secolul al XIX-lea, vârsta maturizării sexuale la fete varia între limite largi. Tinerele din clasa de mijloc, care erau bine hrănite, aveau prima menstruație pe la 14 ani, cu câțiva ani mai devreme decât surorile lor mai sărace. În secolul XX, această vâstă a scăzut, iar diferențele dintre claele sociale au început să se micșoreze. Totuși adulții încercau să le protejeze pe fete mai mult decât în trecut; de pildă, scăzuse numărul părinților din clasa de jos care își trimiteau fetele să lucreze ca servitoare. Pentru ele ideal era să rămână acasă până la căsătorie. Și băieții, și fetele erau acum mai izolați de comunitatea adultă prin prelungirea duratei școlare și scăderea numărului de slujbe pe piața muncii. Ironia era că în dorința lor de a-i proteja pe tineri de lumea reală adulții nu și-au dat seama că singurul lucru pe care aceștia puteau să-l exploreze erau tocmai dorințele. Apariția culturii tinerilor a fost un mod de a construi o identitate plasată între cea a copilului și cea a adultului. S-ar putea afirma că părinții care acceptau principiile unei lumi a consumerismului care ridica în slăvi căutarea fericirii personale n-ar fi trebuit să fie surprinși de faptul că progeniturile lor mai neastâmpărate se orientau către experiențe sexuale, dar bineînțeles că erau.

Unii părinți nu știau dacă experiențele cu parteneri de același sex erau mai puțin periculoase sau mai periculoase decât aventurile heterosexuale. Termenul „heterosexual“ a devenit popular abia în anii '20. În primele decenii ale secolului exista o remarcabilă deschidere față de „pasiunile“ sau dorințele pentru adolescenți de același sex. Auguste Forel, sexologul suedez care avansase ideea că masturbația „compen-

satorie" era admisibilă, a declarat că „onanismul esențial" era problematic în măsura în care conducea la homosexualitate.[58] Argumentul liniștitor, potrivit căruia cazurile de „inversiune" (nume sub care era cunoscută homosexualitatea) erau doar distracții de școlari ce puteau fi vindecate prin căsătorie, a fost susținut de Pierre Garnier.[59] Cu siguranță că autoritățile judecătorești nu-i priveau pe băieții victime ale seducției masculine la fel de suspicios și critic cum le priveau pe victimele feminine ale violurilor. Cifrele lui Kinsey pentru anii '30 — ce e drept, făcute după un eșantion asimetric — revelau o creștere a experiențelor homosexuale masculine de la 16 la 30 la sută.[60] În perioada interbelică nu existau la dispoziție astfel de cifre, însă neliniștile provocate de heterosexualitatea masculină au dus la crearea în scop defensiv a caricaturii a homosexualului efeminat, ca antiteză a bărbatului adevărat, de scriitori precum Sinclair Lewis.[61]

Într-o carte din 1924 a Mișcării Creștine Studențești se spunea că fetele își înțelegeau mai lent dorințele sexuale și că adesea alte fete le suceau mai întâi mințile. Aceste „mari pasiuni" puteau merge prea departe. Autorul condamna astfel de relații între parteneri de același sex drept un fel de regresie. „Nu-i poate da copii unei femei. O parte din ea rămâne nepotolită." Cu toate acestea, din cauză că pierderile de război lăsase Angliei un milion de femei „în exces", el își imagina că multe femei trăiau împreună și chiar adoptau copii.[62] În America, sondajul de pionierat asupra problemelor sexuale făcută de Katherine Bement Davis a dezvăluit importanța experiențelor homosexuale ale femeilor. Douăzeci și șase la sută se implicaseră în „practici deschise", însă ulterior s-au orientat „fără consecințe nefaste" către o viață heterosexuală.[63] Bibby, specialistul englez în educație sexuală, care a remarcat că multe fete „mureau" după profesoarele lor, era mai puțin entuziast.[64] El a declarat că homosexualitatea era „o adevărată deviație", a cărei cauză parțială credea că este segregația sexuală din școli.

Pe măsură ce în secolul XX se înmulțeau șansele tinerilor de a se întâlni, la fel se întâmpla și cu încercările de a le reglementa. În zonele rurale întâlnirile aveau loc la târguri, iar în cele urbane erau mediate de noile distracții precum partidele de patinaj, înot sau ciclism. Tinerii se întâlneau vara pe litoral, iarna la partide de patinaj, la petrecerile de sărbători. Bisericile promovau evenimente sportive și excursii cu școlile

de duminică. Spectacolele de vodevil și melodramă ofereau contexte mai picante. În primele decenii ale secolului, cinematograful a devenit noul centru de distracție, în care nu se impunea vreo ținută specială. În 1910, un sfert din populația New York-ului mergea la cinematograf cel puțin o dată pe săptămână. Unii reformatori au salutat apariția cinematografului, considerându-l mai sigur decât *saloon*-urile, alții s-au temut de promiscuitatea pe care și-o imaginau că se produce în semiîntuneric.

În special dansul îi preocupau pe critici. În New York fetele dansau pe stradă, iar ca adolescente mergeau în sălile de dans, în căutarea emoției, idilei și farmecului. În 1910 orașul se mândrea cu cinci sute de săli de dans. Primele dintre acestea fuseseră adăugate *saloon*-urilor, dar în primul deceniu al secolului XX au apărut săli de bal special amenajate. Observatori din clasa de mijloc, precum membrii Comitetului anti-viciu al celor paisprezece, erau îngroziți de absența proprietății de care se făcea paradă. Respectabilii au asociat astfel de locuri cu prostituatele și cu „dansatoarele de taxi“. Era de înțeles eșecul clasei de mijloc în a face deosebire între prostituție și sexul legal, precum și în a fi în stare să descopere după înfățișare cine era prostituată și cine nu. Pentru fetele din clasa de jos hainele la modă și înfățișarea erau tot mai importante; pălăriile, tocurile înalte, machiajul, rujul de buze și sprâncenele pensate, toate acestea confereau un statut. Este adevărat și că stilurile de „*tough dancing*“ care ajunseseră la modă au apărut din sălile de sport. Stilurile mai vechi, precum valsul, erau înlocuite de dansuri corp la corp care îi îngăduiau bărbatului să-și manevreze partenera și să obțină „emoție sexuală“.[65] Respectabilii au atacat în special jazzul, considerându-l supra stimulant.

Localurile clasei de mijloc aveau mese și bariere pentru a preveni amestecul promiscuu întâlnit într-o sală de dans. Fetele respectabile mergeau la „întâlnire“. Fetele din clasa de jos se pretau mai mult la a fi „agățate“ într-o sală de dans. În New York ele erau numite „fete de caritate“, pentru că se știa despre ele că făceau favoruri sexuale în schimbul unei nopți de amuzament și distracție în oraș. O astfel de economie de barter promitea plăcere, dar uneori putea fi periculoasă. Mesajele amestecate puteau fi înțelese greșit. O întâlnire întâmplătoare putea fi începutul unei relații romantice sau putea duce la estomparea liniei dintre viol și act sexual liber con-

simțit. Pentru că plăteau consumația, bărbații așteptau o răsplată, pe cât posibil una sexuală. Unele fete din clasa de jos își ofereau la schimb favorurile; ele erau „vânatul", erau flexibile din punct de vedere moral, dar nu se considerau prostituate. Nu făceau sex de la prima întâlnire, ci probabil la una ulterioară. Erau conștiente de riscuri și își căutau prieteni care să le protejeze de abuzuri. Faptul că aceste fete independente puteau ieși neînsoțite îi deranja cel mai tare pe observatorii din clasa de mijloc. Aceștia erau indignați de ceea ce considerau a fi imoralitatea tinerelor femei; muncitorii erau mai realiști. Având în vedere diferențele de salarii, sprijinul financiar al bărbaților era esențial dacă tinerele femei voiau să aibă vreo viață socială. Același lucru era valabil și pentru Marea Britanie, unde un bărbat își amintea: „Într-adevăr, eram foarte săraci. Pe vremea aia nu ne puteam permite să ieșim cu o fată, într-un anume sens. Și pe vremurile acelea, de care vorbim, băiatul trebuia să cumpere fetei pileală și un baton de ciocolată".[66] Tinerii care „țineau de urât" dar nu-și puteau permite un dans sau un film trebuiau să caute intimitate în parcuri, pe câmpuri, aleile din spatele locuințelor sau în saloanele de familie.

Curtarea

În acest context de preocupare pentru adolescenții neliniștiți, criticii sociali condamnau ceea ce ei considerau a fi declinul formelor tradiționale de curtenie. Deși prin erodarea granițelor sexuale tradiționale tinerele femei erau mult mai expuse riscului, tot ele erau ținta atacurilor în lucrările care descriau și condamnau noile moravuri sexuale. Tinerele erau ținute sub strictă supraveghere. În familiile vieneze din clasa de jos, de pildă, fetele nu primeau cheile, astfel încât ele trebuiau să fie acasă înainte ca familia să meargă la culcare. Pentru americanii din clasa de mijloc, „întâlnirea", prin care bărbatul o invita în oraș pe femeie, a înlocuit tradiționala „invitație", în care bărbații le vizitau pe femei în casa părinților acestora. În special în orașele mari, „întâlnirea" și tehnicile ei amoroase au apărut în primele decenii ale secolului XX, iar

curtarea a evoluat de la un ritual controlat de femeie la unul controlat de bărbat. În Europa, revistele pentru femei începeau să publice, la rubricile cu sfaturi, sugestii despre cum se flirtează sau cum se sărută.[67] În America, tinerii din clasa de mijloc au putut folosi automobilul fără a fi însoțiți de adulți și au trecut, după spusele unui istoric, „de pe scaunul din față pe bancheta din spate“.[68]

Tânărul din clasa de mijloc, cu mai multă putere economică, mergând la o întâlnire se aștepta la favoruri sexuale. În mod tradițional limita legitimă a relațiilor intimite era fixată de regulile comunității, dar pentru unii linia de demarcație dintre fetele „bune“ și cele „rele“ părea neclară. O semnificație a modificărilor de atitudine ale tinerilor față de sexualitate a fost descoperită în primele sondaje pe teme sexuale, în întrebările trimise unor progresiști bine cunoscuți, precum judecătorul Ben Lindsey și în scrisorile pentru rubricile de sfaturi personale ale publicațiilor. Tinerii se așteptau la o mai mare libertate heterosexuală, însă o plângere frecventă era aceea că o flexibilitate mai mare a sistemului de întâlniri făcea mai greu și pentru bărbați și pentru femei să fie „buni“.[69] Cu toate acestea, majoritatea tinerilor din clasa de mijloc păstrau idealul castității premaritale, chiar dacă nu și în practică.

Pentru bărbații tineri, modelul victorian de masculinitate, care punea accentul pe autocontrol, disciplină și amânarea satisfacției, era încet înlocuit de noi idei de eleganță masculină, personificate de Rudolf Valentino în *Șeicul* (1921). Thomas Mann nota încântat că tinerii germani din anii '20 „nu mai erau marțiali, cu spatele țeapăn, cu călcâiele lipite și mustăți grele“.[70] Totuși bărbații din clasa de mijloc, spre deosebire de femei, încă puteau să intre în infernul sexual și să încalce barierele de clasă fără a se teme că și-ar putea pierde reputația. Harlemul era ca un magnet pentru americanii albi care căutau un mediu sexual mai liber și exotic. În mod similar, în Europa astfel de aventuri în cartiere mai dubioase erau atrăgătoare, din moment ce moravurile sexuale ale clasei de jos erau considerate mai înaintate și mai puțin inhibate, iar zonele populare mai tolerante față de pornografie, prostituție și homosexualitate.[71] Sălile de dans ale clasei de jos, frecventate de bărbați din clasa de mijloc, au funcționat ca niște conducte prin care noile mode sexuale din dans s-au strecurat în sânul burgheziei.

În anii '20 s-a vorbit mult despre slăbirea dublului standard și despre noile modele masculine de erotism blând și atletism, furnizate de Valentino și Fairbanks, însă dublul standard nu dispăruse; într-adevăr, bărbații se bucurau de libertăți mai mari. În mod normal, tânărul care agresa pe una din confidentele lui Robie nu simțea că-și pierde demnitatea atunci când avansurile îi erau respinse. „La nouăsprezece, când lucra într-un hotel, un tânăr a invitat-o la o plimbare. Ajunși într-un loc izolat, a trântit-o la pământ și a sărit pe ea, dar fata a țipat și tânărul s-a oprit. A întrebat-o de ce acceptase atunci să meargă la plimbare, iar mai târziu i-a cerut numele unei fete care ar vrea să meargă cu el".[72] Legile care pedepseau violul, seducerea și abandonarea îi viza pe bărbați, dar în general băieții se bucurau de o libertate sexuală mai mare. Nu exista conceptul de bărbat „pierdut".

Zvăpăiata

Mulți considerau primul război mondial vinovat de subminarea moralității sexuale a tinerilor. Cei care la începutul primului deceniu al secolului își făceau griji în legătură cu masturbația și sexul premarital au continuat prin a condamna în anii '20 scăldatul în pielea goală, nebunia dansurilor moderne, jazzul și părul tuns scurt. Obsesia lor pentru „femeia nouă", „zvăpăiată", flirt, *demi-vierge* și „femeia hipersexuală" arată că sexualitatea feminină era în mod special considerată periculoasă. Chiar înainte de război, comentatorii francezi consemnau că termenul „flirt" fusese introdus în Franța.[73] Termenul era folosit de comentatori enervați de dovezile arătând că femeile se amestecau tot mai mult cu bărbații și se foloseau cu nerușinare de sexualitatea lor pentru a-și face relații. Zvăpăiatele erau criticate pentru că adoptau stiluri vestimentare care le descopereau brațele și picioarele fiind și agresive în plan social. După toate probabilitățile, tinerele femei nu schimbau numai bărbații, cel puțin e sigur că așa credeau contemporanii. După război, când moartea vestitei Billie Carleton a răspândit în Anglia spaima drogurilor, relatările despre prietenia ei cu negri și consumul de droguri au re-

prezentat modul codificat în care presa își exprima frica de autonomia și sexualitatea femeii.[74] În mod similar, atracția excitantă a personajelor tinere, alerte, jucate de vedete de film precum Clara Bow și Louise Brooks în anii '20, își avea rădăcinile în ideea că relația dintre „căutătoarea de aur“ sau intriganta și un bărbat bogat mai în vârstă era vecină cu prostituția. Adulții se temeau că fetele erau atrase de filme care înfrumusețau viciul, la fel cum băieții mergeau la filme care glorificau violența.[75]

Chiar femei care înainte de război luptaseră pentru dreptul de vot criticau acum pretinsa obsesie pentru sexualitate a noii generații feminine. După studierea femeilor tinere din anii '20, Lorine Pruette a citat replica „libertatea pentru femei este cel mai mare dar al lui Dumnezeu pentru bărbați“ drept un avertisment că presupusa independență a zvăpăiatei însemna de fapt un risc mai mare pentru aceasta. Tânăra femeie exprima o nepăsare calculată și dinamică, dar era ea în realitate mai aspră, mai dură și mai directă decât predecesoarele ei? Era mintea ei la fel de „liberă ca și picioarele“? Pruette o descria pe aceasta în mod disprețuitor o eternă adolescentă care se imagina în joacă având „o slujbă sau două, un bărbat sau doi, un copil sau doi, și nimic dintre toate acestea nefiind atât de bune pentru ea pe cât simțea în inima ei că merită“.[76]

Mary Ware Dennett era de acord că tinerii anilor '20 „nu numai că scânceau zgomotos după libertate, dar arătau cu ostentație lumii că se dedau fără frică la tot soiul de exhibiționisme care în urmă cu doar câțiva ani erau îndeajuns de rare încât să fie considerate extraordinare“.[77] Dar sub aparenta duritate exterioară ea credea că aceștia erau neliniștiți. După o primă aventură sexuală nu simțeau decât insatisfacție. Dennett spera să readucă romantismul în viața tinerilor. Aveau nevoie de o perspectivă a „frumuseții“ sexului pentru a se simți fericiți și nu doar vicioși. Ideea că tinerele femei ale anilor '20, bombardate de discuții despre sex, păreau cunoscătoare dar în realitate erau confuze a fost exprimată și de Phyllis Blanchard. Ea a crezut că detectează o orientare conservatoare la fetele care se întorceau la rochiile lungi în vreme ce surorile lor mai mari purtau fuste scurte.[78]

Lorine Pruette punea la îndoială spiritul rebel al tinerelor din anii '20, susținând că acestea erau îmboldite de mamele lor care nu fuseseră sărutate îndeajuns în tinerețe și acum căutau să se bucure prin delegație de nebuniile fiicelor. Ea a

mai sugerat că răspândirea psihanalizei îi neliniștea pe tații care obișnuiau să-și mângâie fetele, împingându-le pe acestea, în schimb, către o heterosexualitate prematură. De fapt, a adus înlăturarea vechilor tabuuri mai multă fericire? Ea credea că nu, prezentând un tablou trist al unei petreceri de „studenți buhăiți", beți, lăsați de capul lor de părinți. Credea că progresiști precum judecătorul Lindsey se înșelau crezând că tinerii voiau să experimenteze; în realitate, aceștia urmau doar instinctele de turmă ale societății de mase.[79] Mai curând adulții îi abandonau pe tineri — de pildă renunțând la a-i însoți în mașină — decât o luau tinerii pe cont propriu. Tinerii erau forțați să fie liberi. „Asta e tot?" întrebau curând fetele, descoperind că plăcerea obligatorie era la fel de rea ca și reprimarea coercitivă.

Pruette cita cifre din studiul aparținând lui Phyllis Blanchard și Carlyn Manasses pentru a arăta cât de confuze erau tinerele femei în ceea ce privește sexualitatea.[80] Doar 20 la sută dezaprobau fumatul, dar eșantionul lor de 252 de fete era împărțit cu privire la consumul de alcool. Douăzeci la sută acceptau mângâierile ca parte din ritualul unei întâlniri normale. Nouăzeci și doi la sută spuneau că sexul premarital este fie imoral, fie nechibzuit, dar mai bine de jumătate admiteau că nu condamnau o prietenă care cedase.[81] Șaptezeci la sută ar fi acceptat un logodnic cu experiențe sexuale anterioare și 49 la sută i-ar fi povestit acestuia de propriile lor experiențe. Cele mai multe erau în favoarea divorțului, iar 80 la sută aveau de gând să folosească planificarea familială. Toate credeau în căsătoria de probă, deși 45 la sută considerau că aceasta trebuia să ofere și siguranța economică. Ele continuau să considere ca scop în viață acela de a fi bune soții și mame. Pruette regreta cel mai mult că tinerele din perioada interbelică nu știau nimic despre luptele feministelor.

> Dar zvăpăiata nu știe nimic despre lumea anostă împotriva căreia s-a revoltat vechea generație de feministe. Ea nu știe nimic despre luptă și îi pasă și mai puțin. „Feminism?" întreabă cu nonșalanță „A, te referi la chestiile antimasculine? Nu, nu sunt o feministă." Nimic nu e mai mort decât cauzele câștigate ieri; nu există nici un motiv pentru care să se considere feministă; ea a moștenit feminismul.[82]

Cele mai multe dovezi sugerează că dorințele tinerilor din perioada interbelică erau cu totul tradiționale. Scopul relațiilor sexuale era căsătoria, prin urmare, tinerii condamnau promiscuitatea, dar scuzau sexul înainte de căsătorie. Un studiu din 1930 făcut asupra a 1 300 de studenți americani a relevat că 25 la sută dintre femei nu erau virgine, iar alte 37 la sută doreau să facă pasul. 49 la sută spuneau că acceptau moralitatea sexului înainte de căsătorie dacă era un act de dragoste.[83] Cercetătorii au descoperit că bărbații se simțeau obligați să-și dovedească sexualitatea, deși, spre deosebire de femei, nu erau condamnați pentru căutarea plăcerii. Tinerele femei continuau să anticipeze folosirea sexualității pentru a confirma o legătură romantică. Sexualitatea era „capitalul lor social“ care trebuia investit cu grijă. Aceste tinere nu erau motivate de simpla dorință; contactele sexuale nu erau considerate scopuri în sine, ci mijloace esențiale prin care femeile urmăreau să împlinească tradiționalul proces de împerechere.

Educația sexuală

După primul război mondial și după spaima provocată de nivelul ridicat al bolilor venerice descoperite printre soldați, igieniștii sociali au vorbit despre nevoia de educație sexuală pentru a proteja rasa. Mare parte din această literatură era alarmistă. Fetele canadiene erau învățate că se aflau la adăpost dacă erau „deprinse cu autocontrolul“, însă acelea care își etalau o „pasiune pentru excitare sau o necunoaștere a unora dintre realitățile fundamentale cu privire la legile sexului“ se aflau în pericol.[84] Linia conservatoare a fost continuată în perioada interbelică de autori precum Meyrick Booth, care a declarat că în Marea Britanie criza morală era la fel de importantă ca și depresiunea economică. Booth l-a atacat pe dr J.B. Watson pentru că acesta sugerase că oamenii se comportă ca și animalele, pe Bertrand Russell pentru că apăra experimentarea sexuală, pe judecătorul Lindsey pentru că a descris „libertinajul sălbatic“ al „petrecerilor destrăbălate“ și pe Sigmund Freud

pentru că a încercat să înlocuiască rațiunea cu „instinctualitatea".[85] Urmându-i pe Keyserling și pe alți teoreticieni conservatori, Booth susținea că influența femeilor în Statele Unite a dus la un complex matern și la „infantilismul" bărbaților și îl cita pe D.H. Lawrence pentru a demonstra că bărbații și femeile erau diferiți din punct de vedere calitativ[86].

Booth pretindea că tineretul își pierduseră reperele morale tradiționale. Fetele, cărora nu le mai era frică de sarcină, căutau experiențele sexuale. Și pentru că educația pe care o primeau semăna din ce în ce mai mult cu cea dată băieților, de aici a rezultat un „pseudo-masculinism" care nu le pregătea pe femei așa cum trebuie pentru maternitate[87]. Egalitatea „artificială", cum o numea Booth, produsese o rasă de amazoane celibatare. Încurajând femeile să-și caute slujbe, feminismul „a încurajat acest proces de distrugere a căminului".[88] Indemnizațiile familiale, prezicea el, mai târziu aveau să submineze responsabilitățile părinților și să șteargă ideea de ilegitimitate.

Leslie D. Weatherhead, în *The Mastery of Sex* (1931), a scos la iveală vechea metaforă monetară, pentru a-i averti-za pe tinerii care trăiau în promiscuitate. El deplângea soarta bărbatului care „risipise într-o frivolitate dăunătoare ceva ce aparține alteia, care poate se păstrează pentru el cu o mult mai bună stăpânire de sine. Aurul pe care îl cheltuiește astfel aparține ei și atunci când ea vine către el ca soție el descoperă că în banca dragostei nu prea a mai rămas mult de dat".[89] Weatherhead a susținut această admonestare cu încă și mai trista poveste a lui „Martin" care, pentru că se dedase în chip nechibzuit la aventuri sexuale, s-a sinucis pentru că s-a simțit vinovat. Totuși Weatherhead era, de fapt, în favoarea educației sexuale. Păstrarea tăcerii era o greșeală, susținea el, de vreme ce tinerii lipsiți de educație puteau să cadă în păcat; problemele psihologice care rezultau de aici erau la fel de grave ca și cele morale. El afirma că femeile care în copilărie nu fuseseră educate de către părinți cu privire la realitățile vieții aveau mai puține șanse să ducă o viață sexuală împlinită. El avansa cifre care arătau că 84 la sută din femeile care primiseră acea educație înainte de vârsta de șase ani aveau orgasm, față de numai șase la sută din cele care fuseseră educate după doisprezece ani[90]. Weatherhead spunea că, conviețuirea era să-

nătoasă, în schimb flirtul nu era, comparându-l cu aruncarea unui chibrit într-o cameră plină de explozibil. Totuși sublinia faptul că n-ar trebui să se vorbească de energie „]nfrânată“; era nevoie de sacrificii și el spera că în curând Anglia avea să aibă o „mișcare a tinerilor“ ca în Germania, care să asigure relații sănătoase.[91] Dorința unor moraliști precum Weatherhead de a-i face pe toți tinerii — pe cei din clasa de mijloc, precum și pe cei din clasa de jos — mai dependenți s-a manifestat prin crearea de către adulți a unor grupuri precum YMCA, YWCA, Grupul speranței, Brigada băieților, Cercetașii și echivalentele socialiste ale acestora, precum Șoimii roșii în Austria. „Tineretul nostru, declara un socialist austriac, exprimându-se în același fel ca și corespondentul său conservator, trebuie să fie pregătit să lupte împotriva pornirilor sexuale, atunci când acestea pun la încercare principiile moralității socialiste“.[92]

În anii '20 au început să apară vederi mai progresiste cu privire la educația sexuală. Dennett nota că o mare parte din educația sexuală se folosise de frica de bolile venerice pentru „a-i speria și intimida până la abstinență pe tineri“. Ea considera drept o insultă faptul că modelele de puritate — „analfabeții emoționali“ — trebuiau să recurgă la astfel de tactici în cărți cu titluri morbide precum *Why We Must Behave* [*De ce trebuie să ne purtăm frumos*.[93] Judecătorul Ben Lindsey din Colorado și-a dobândit notorietatea susținând ca experiențele sexuale să fie privite drept naturale. Totuși în Statele Unite broșurilepopulare ale lui Max Exner, scrise pentru YMCA, *The Question of Petting* [*Problema mângâierilor*] (1926) și *Education for Marriage* [*Educația pentru căsătorie*] (1933) aveau un ton moralizator.[94] Astfel de lucrări aveau tendința de a începe cu ideea că părinții jenați nu reușeau să educe cu privire la realitățile vieții, că băieții aveau nevoie de educație, iar fetele de protecție. Erau reîntărite relațiile sociale, precum și cele dintre sexe. Educația sexuală era făcută de clasa de mijloc și direcționată către clasa de jos.

Unii radicali au luat în considerare cultura. După o vizită în Uniunea Sovietică, în 1925, Scott Nearing a declarat că acolo copilul era în sfârșit liber.[95] Margaret Mead a subminat opiniile lui G. Stanley Hall cu privire la etapele determinate ale tinereții. În faimosul său studiu asupra tinerilor din Samoa a indicat faptul că presiunile adolescenței nu erau universale, ci legate de culturi specifice.[96] Ea deplân-

gea faptul că în lumea civilizată erau negate realitățile fizice și că aici existau puține dintre ritualurile și obiceiurile care aduceau fetei recunoașterea socială. Societatea avea planuri pentru tânăra fată, dar acesteia nu-i era îngăduit să-și cunoască propriul corp; era doar un pion în schema socială.[97] Reformatorul francez dr René Allendy era de aceeași părere, deplângând ignoranța psihică și fizică a fetelor franceze. El afirma că în 1940 în Paris încă existau școli mănăstirești în care fetele dormeau în camizole și cu mâinile legate, ca să nu se masturbeze.[98] Totuși se făceau și progrese. Pe la 1930, revistele americane publicau articole cu titluri precum „Fiica ta adolescentă" în care o mamă relata cum îi spusese ea fiicei sale de cincisprezece ani totul despre „fiziologia sexuală, natura căsătoriei, controlul nașterii și cum să aibă grijă de ea înainte de a avea un copil"[99].

În Germania, revendicarea educației sexuale a fost condusă de stângiști și de feministe.[100] Femei care se împotriveau prostituței legiferate erau genul care sprijineau astfel de programe. Mai ales Germania a fost progresistă în ceea ce privește apelurile la educația sexuală în școli înainte de primul război mondial. După război s-au ținut niște conferințe în nordul care era mai liberal decât Bavaria. În Republica de la Weimar, comuniștii au cerut educația sexuală la vârsta de 14 ani, însă naționaliștii s-au opus. Deși preocuparea de căpetenie din spatele acestor campanii era combaterea bolilor venerice și predicarea abstinenței, ele au fost atacate de biserici, iar papa Pius al XI-lea le-a condamnat în mod expres în *Decretum de Educatione Sexuali* (1929) și în *De Eugenica* (1931). Chiar și social democrații sperau că educația sexuală avea să inculce puritatea[101]. Socialiștii și-au exprimat temerile că băieții aveau să fie îndepărtați de la acțiunea politică prin fumat, consum de alcool și pornografie, în vreme ce fetele care lucrau ca servitoare, dacă nu erau seduse, aveau să fie tentate de farmecele dansului și ale hainelor țipătoare.[102] Cel mai departe a mers Max Hodan, un doctor socialist, care trimitea tinerilor un mesaj realist în cărți precum *De unde vin copiii* (1926)[103]. Wilhelm Reich — urmându-și ideile idiosincratice despre importanța orgasmului — dorea ca tinerii să poată face sex, ca să combată masturbația.[104]

Națiunile anglo-saxone nu erau atât de înaintate. Un expert își informa în 1941 cititorii că visele erotice nu erau

periculoase, dar că pentru a nu se excita un tânăr trebuia să evite fetele. „Luați-vă un hobby, sugera el, de preferat unul în aer liber, precum grădinăritul sau îngrijirea păsărilor de curte“.[105] Tinerilor care intrau în armata britanică, în cel de-al doilea război mondial, li se dădea o broșură în care propria lor sexualitate era descrisă drept un depozit sacru de care nu trebuia abuzat. Trebuiau să aibă relații cu reprezentante ale celuilalt sex, dar niciodată să nu le compromită. Broșura, scrisă de un preot, adopta un ton vioi, bărbătesc. Dacă visele erotice constituiau o problemă, tinerii erau sfătuiți să „o facă cu ușurință“. „Autosatisfacerea“ era „o foarte disperată imitație a actului sexual“, dăunătoare atât fizic, cât și moral. Autorul recomanda „băile de soare“, deoarece corpul era ceva ce trebuia îmbunătățit, și zilnic un duș rece, dacă trebuia potolită dorința.[106] În anii '40, Marea Britanie avea specialiști în educație sexuală, precum Cyril Bibby, care cereau mai puține lecții moraliste. Scopul lor nu era să-i terorizeze pe tineri cu povești despre boli venerice ori abuzuri sexuale, ci să le dea informații clare pe baza cărora aceștia să poată lua decizii raționale. Bibby afirma că părinții se simțeau stingheriți și răsuflau ușurați atunci când sarcina de educatori și-o asumau profesorii. Dar până și un progresist ca Bibby era deranjat de chicotelile copiilor de școală, de bilețelele obscene pe care și le trimiteau, de desenele obscene de pe pereții toaletelor, care asociau sexul cu defecarea și de interesul lor „morbid“ pentru fotografii cu nuduri. El credea că dușurile și înotul, familiarizându-i pe tineri cu corpul lor, duceau la creșterea nivelul moral.[107] Astfel de teme, precum cea a „toleranței represive“, erau continuate de *The Journal of Sex Education*, care apărea în 1948 în Marea Britanie, editat de Norman Haire.

Chiar și cinematograful a fost îndreptat spre scopurile educației sexuale. În Statele Unite, Ivan Abrahamson a făcut un număr de filme pe teme de igienă sexuală, printre care *Enlighten the Daughter* [*Educă-ți fiica*] (1917) și *The Sex Lure* [*Ispita sexuală*] (1917).[108] În 1919 aceste filme erau deja prilej de ironie. O caricatură dintr-un număr din 1919 al revistei umoristice germane *Simplicissimus* înfățișa o tânără în mod vizibil însărcinată apărându-se de tatăl furios și de mama înnebunită cu replica: „Trebuie să mă iertați, dragii mei părinți! S-a întâmplat când turnam un film educativ!“[109]

„Lucrul acela"

Unde mai făceau tinerii „lucrul acela"? Numărul mare de legi cu privire la sălile de dans, târguri, localuri, dreptul poliției de a-i alunga pe oamenii aflați în stradă sau de a-i aresta pentru vagabondaj, limitările contracepției și interzicerea avortului, toate impuneau restricții sexualității. O afirmație des întâlnită în anii '20 era aceea că, oferind tinerilor posibilitatea sexului lipsit de riscuri, contracepția a schimbat chiar ideea de sexualitate.[110] Paula Fass este de acord că era necesară condamnarea sexualității premaritale, atât de plină de frustrări și pericole, până când a fost posibilă protecția.[111] Ceea ce nu pomenește ea este faptul că în multe țări controlul nașterii era încă ilegal și că reformatori precum Margaret Sanger în America au trebuit să ducă lungi bătălii împotriva interzicerii contracepției. Multe cupluri încă trebuiau să se folosească doar de simpla retragere. Băiatul îi spunea fetei că „va fi în regulă", în sensul că avea să se retragă înainte de a ejacula. Unele fete credeau că se află în siguranță prima dată, dacă himenul nu era încă rupt sau dacă stăteau în picioare.[112] În ciuda acestor pericole, dovezile arată că ratele sexului premarital au crescut brusc în anii '20 și apoi s-au păstrat constante până la următorul salt, în anii '60.[113] Sondaje ulterioare au arătat că în perioada interbelică bărbații au apelat mai puțin la prostituate și că a crescut numărul relațiilor sexuale premaritale[114]. Cuplurile din clasa de jos făceau sex pe aleea din spatele casei, în parcuri și în casele părinților. „O puneau" pe câmpuri, în cimitire, tuneluri de cale ferată și pe rândurile din spate ale cinematografelor. Pentru tinerii din clasa de mijloc automobilul oferea un colț magic de intimitate, deși nu mai era ceva nou, având în vedere referințele din secolul al XIX-lea, făcute de scriitori francezi, cu privire la sexul în trăsuri închise.

A existat o mare prăpastie între cei de jos și cetățenii respectabili în ceea ce privește sexul? La sfârșitul secolului al XIX-lea cel mai devreme se căsătoreau cei mai săraci. Cei cu aspirații profesionale trebuiau să amâne plăcerea. În secolul al XIX-lea erau încurajate logodnele de lungă durată deoarece se presupunea că acestea aveau să ducă la căsătorii mai stabile, dar consecința neașteptată a acestora era părăsirea unor femei în situații stânjenitoare, după cum au arătat lim-

pede cazurile în care logodna era ruptă[115]. Când curtarea se termina cu o sarcină, în clasa de mijloc urmarea era fie căsătoria, fie un proces pentru seducție. În clasa muncitoare, părinții înclinau să accepte în mai mare măsură intimitatea sexuală atât timp cât aceasta se termina cu o căsătorie. Dacă nu, era o problemă. În ciuda căsătoriilor târzii, procentul nașterilor nelegitime a scăzut în Anglia de la 6 la sută în 1850 la 4 la sută în 1900; sarcinile premaritale au scăzut de la 40 la sută din numărul primelor nașteri în 1800 la 20 la sută în 1900.[116] Afirmația făcută de unii istorici englezi că acest declin, care a continuat și de-a lungul secolului XX, se datora mai curând abstinenței decât contracepției este adevărată numai dacă coitul întrerupt poate fi considerat o formă de abstinență.[117]

Procentul de femei tinere active sexual a crescut în mod clar la începutul secolului XX. A fost această explorare și experimentare legată de schimbări în educație, oportunități de angajare, controlul nașterii, drept de vot? Ideea general acceptată la acea vreme era că independența femeii în lumea exterioară completa căutarea independenței sexuale. Sondaje ulterioare au arătat că dintre femeile americane 50 la sută își pierduseră virginitatea înainte de căsătorie.[118] Cu toate acestea încă se susținea că în materie de sex, femeile îl „aveau", iar bărbații îl „luau".[119] Încă se făcea deosebirea între fetele „bune" și cele „rele". Se presupunea că numai bărbații aveau o viață sexuală activă. De la un băiat era de așteptat „să-și trăiască tinerețea", dar nu și de la o fată.

Un „băiat rău" era un infractor; o „fată rea" era o aventurieră. Pe scurt, societatea „sexualiza" moralitatea femeii tinere.[120] Asistenții sociali albi presupuneau că fetele afro-americane erau în mod natural sexuate. Dar o fată albă înclinată către aventuri sexuale risca în anii '20 să fie etichetată drept „hipersexuată".[121] Mare parte din ceea ce știm despre sexualitatea femeilor tinere provine din tribunalele care se preocupau atât de mult de „fetele năbădăioase" și de fetele „cu necazuri".[122] Registrele școlilor de corecție arată că familiile se foloseau de legile împotriva corupției pentru a scăpa de fetele care creau probleme. Astfel de legi s-au aflat în legislația statului New York încă din 1886. În Canada, fetele rele erau pedepsite ca delincvente, potrivit Legii delincvenței juvenile din 1908. Copiii neascultători sau imposibil de stăpânit sub vârsta de 21 de ani puteau fi trimiși la școli de corecție. Nu era nevoie să comită o infracțiune anume; doar sugestia că o fată

ar arăta semne de „precocitate sexuală" putea fi un motiv suficient pentru a o închide. Intenția declarată a legii era de a „controla înclinațiile rele ale delincvenților și a le întări cele mai bune instincte".[123] Fetele „cochete" sau „îndrăznețe", sau „descurcărețe" riscau să fie luate în vizor drept „stricate". De asemenea, în Marea Britanie „hoinăreala pe stradă cu băieții" ajunsese să fie socotită periculoasă.[124]

Elita feminină a jucat un rol central în noua moralitate prin intermediul căreia filantropii și cei cu înclinații religioase considerau că nașterea unui copil de către o femeie necăsătorită ține de domeniul patologicului.[125] Ironia era că multe dintre asistentele sociale erau necăsătorite și nu aveau copii. Într-adevăr, genul neobișnuit de viață pe care o duceau — unele locuiau în mod constant la un loc cu alte femei — ar putea explica de ce erau atât de zeloase în condamnarea fetelor „decăcăzute" și a bărbaților răi. O tânără femeie care căzuse la supremul test de moralitate, dând naștere unui copil nelegitim, putea obține ajutor de la o maternitate de caritate numai declarându-și căința.[126] În Statele Unite, termenul „mamă necăsătorită" devenise un cuvânt de cod pentru femeile de culoare și cele din clasa de jos. În anii '30, mamelor singure li se aplica eticheta de nevrotice și erau privite ca grup anormal distinct. Cei care ofereau asistență religioasă se refereau la ele ca fiind „decăzutele". Asistenții sociali din anii '30 le considerau „înapoiate mintal" sau „delincvente sexual". Sentimentul pe care îl aveau aceste femei față de propriile experiențe era adesea modelat după scenariul seducțiilor și abandonurilor publicat în ziare de scandal precum *True Story*. Asistenții sociali nu erau impresionați. Nu le mai considerau victime, ci potențiale pericole biologice pentru societate. Se obișnuia tot mai mult să li se explice acțiunile în termeni psihiatrici și psihologici, iar eugeniștii susțineau că sterilizarea era metoda logică evidentă pentru a împiedica reproducerea degeneraților.

Concluzie

John Gillis a afirmat că între 1890 și 1960 tineretul și-a pierdut statutul. Ironia a făcut ca tinerețea să fie considerată

„specială“ tocmai în momentul în care era exilată din lumea adulților. Ideea că adolescența reprezenta o etapă extrem de sensibilă a vieții era foarte persistentă. Specialiștii oferea sfaturi despre cum puteau fi supuși băieții agitați, și cum puteau fi „feminizate“ fetele aventuroase. Experți în sexualitate care au consemnat și au normat cultura tineretului — începând cu conservatori precum dr Mary Scharlieb și cercetători ai departamentului pentru igienă socială, până la progreșiști ca judecătorul Ben Lindsey, Katherine Bement Davis și Victor Marguerite — deși se deosebeau în multe privințe, au căutat, cu toții, să disciplineze hormonii și obiceiurile tinerilor. Preocuparea pentru păstrarea purității tineretului s-a manifestat în lucrările celor care făceau educație sexuală — de la Sylvanus Stall, Emma Drake și Mary Wood Allan, din America începutului de secol, până la Cyril Bibby din Anglia anilor '40 și în mișcări de tineret, începând cu Cercetașii, Brigada băieților, YMCA și YWCA până la Mișcarea Creștină Studențească. Adulții nu știau întotdeauna foarte limpede ce voiau. Pe de o parte, îi pedepseau și îi ostracizau pe tinerii năbădăioși care depășeau limitele; dar, pe de altă parte, încurajau independența și experiențele ca făcând parte din maturizare.

În perioada interbelică părinții și copiii păreau să aibă mai puține în comun, iar tensiunile emoționale dintre generații a crescut.[127] În replică, tinerii au devenit mai rebeli și introspectivi și și-au creat stiluri proprii de vestimentație, muzică, reviste și tehnici amoroase. În anii '20 multe dintre formele de comportament sexual ale clasei muncitoare care făcuseră ca fetele să fie etichetate drept „hipersexuate“ s-au răspândit în clasa de mijloc și au devenit tot mai normale. Totuși ceea ce reieșea din scrisorile către specialiștii în controlul nașterii și rubricile de sfaturi personale din ziare, și din descoperirile sondajelor pe teme sexuale sau ale jurnaliștilor de investigație era că, în realitate, tineretul nu era „nebun după sex“, iar folosirea unor astfel de termeni de către detractori servea în primul rând la deturnarea atenției de la problemele sociale puse de tineri într-o lume în care urbanizarea și industrializarea erau în creștere. Criza socială era citită de clasa de mijloc drept o criză sexuală. O astfel de viziune încerca să transforme toate problemele tinerilor în probleme de sexualitate. Nici măcar marea depresiune economică din anii '30 nu a reușit să-i convingă pe conservatori că problemele sociale erau cauza celor sexuale și nu invers.

3

„Bestii egoiste“: manuale pentru căsătorie și erotizarea căsătoriei

Publicarea în 1916 a arhivei de interviuri orale și scrise a medicului progresist american W.F. Robie a furnizat o fascinantă prezentare a sexualității mariajului de la începutul secolului XX. În arhiva sa se adunaseră relatările directe, culese chiar de Robie, a 61 de bărbați și 34 femei, cele indirecte a 37 bărbați și 11 femei, precum și cele din scrisorile primite de la 13 bărbați și 2 femei. La dispoziție a mai avut și 500 de rapoarte trimise de alți medici.[1] Cei intervievați erau medici, preoți, profesori, meșteșugari, precum și soțiile, surorile și fiicele lor. El a insistat asupra faptului că aceștia nu erau bolnavi, ci oameni „normali“ și destoinici. Ca atare, Robie s-a considerat un discipol al sexologului englez Havelock Ellis, urmând altă cale decât majoritatea medicilor, care relatau doar anormalul. Potrivit lui Robie, era nevoie de cercetări noi, căci lumea era afectată de sterilitate, fertilitate scăzută, divorț, boli venerice și de ceea ce el numea „femeia neatrăgătoare“. Dacă sexul era cercetat la modul serios, aveau să se găsească metode astfel încât multe dintre aceste rele să poată fie ocolite.

Robie era un raționalist care credea că la baza multor probleme sexuale se aflau teama și ignoranța. Cuplurile nu puteau decât să se zăpăcească și mai tare dacă citeau literatură periculoasă de doi bani, precum cartea lui Joseph W. Howe, *Excessive Venery* (1883).[2] Citând exemplul unui bărbat de 27 de ani care spunea că își domolise temerile sexuale numai citind un text liniștitor, Robie a afirmat că exista o nevoie disperată de educație sexuală făcută într-un mod luminat[3]. Me-

sajul dătător de speranță al lui Robie era că cele mai multe disfuncții sexuale de datorau ignoranței și pudorii excesive. Oricum, existau unii oameni de știință, senzualiști și socialiști care, în opinia lui, merseseră prea departe cu atacul împotriva căsătoriei. Robie considera că era nevoie de niște restricții corespunzătoare. Educația sexuală și nu „amorul liber" oferea leacul nefericirilor matrimoniale.

Ca entuziast sexual care credea că pentru o sănătate bună era nevoie de o viață sexuală împlinită, Robie începea tratamentul pacientului cu discuții lămuritoare asupra răspândirii și inofensivității masturbației.[4] Ocupându-se apoi de căsătorie, îi spunea bărbatului că principala sa îndatorire era de a-și satisface soția. Era necesar preludiul. El nota faptul că o pacientă de 42 de ani, de o sensibilitate cu totul specială, putea să aibă orgasm doar la un simplu sărut.[5] Principala convingere a lui Robie era că soțul trebuia să se asigure că soția avea orgasm, de preferință prin penetrare, dar dacă era nevoie chiar prin stimulare digitală.[6] Soțul unei doamne E., o femeie de 43 de ani, care avea numai orgasme clitoridiene dar nu și vaginale, avea senzația că ceva era în neregulă. La rândul ei, soția a mărturisit că nu se simțea o „soție adevărată". Aflând că soțul folosea coitul întrerupt, Robie l-a sfătuit să folosească prezervativul, stimularea digitală și să „mărească ritmul". Soțul și soția au relatat că aceste schimbări le-au adus fericirea.[7] Chiar și un bărbat impotent putea fi un soț bun. O femeie de 52 de ani i-a spus lui Robie că soțul ei întotdeauna îi excita manual sânii și clitorisul pentru a-i provoca orgasm. „Era foarte delicat și a observat că soția lui era pe deplin satisfăcută. Ajungea la orgasm aproape în mod invariabil".[8] Chiar ajunsă la vârsta a doua și după ce soțul ei murise, ea încă avea senzații sexuale puternice, relata încurajator Robie, care apăreau atunci „când vedea tineri sau când își amintea". Femeile, la rândul lor, trebuiau să știe cum să-și mulțumească soții, le instruia Robie.[9] El respingea ideea potrivit căreia contactul sexual în timpul sarcinii era periculos, relatând că unele paciente ale sale simțeau o dorință și mai mare când erau însărcinate.[10] Era convins că renunțarea la activitatea sexuală, după menopauză, ducea la senilitate.[11]

Vreme de mai multe secole, scriitorii occidentali produseseră o imensă literatură dedicată dragostei, curtării și seducției. Cu excepția tragediilor, astfel de relatări ale stratagemelor folosite de celibatari era de așteptat să se termine cu de-

scrierea unei căsătorii. Căsnicia în sine nu era privită neapărat ca o binecuvântare. Talleyrand o definise drept „două toane rele ziua și două mirosuri neplăcute noaptea".[12] Altă zicală franceză susținea: „căsătoria începe cu adevărat atunci când nu-ți mai iubești nevasta".[13] În secolul XX se presupunea că mariajul trebuie să aducă satisfacție sexuală, și experții își asumau cu îndrăzneală sarcina de a trece la descrierea a ceea se petrecea — sau trebuia să se petreacă — după ce se închidea ușa la dormitor. Au apărut povestitori noi: entuziaști sexuali și terapeuți ca Robie, experți și consilieri matrimoniali. Ei au făcut cunoștință publicului cu o nouă galerie de personaje, printre care soția frigidă și bărbatul nepăsător și au stabilit cuplului căsătorit un scop nou — orgasmul simultan. Mulți dintre acești autori se considerau radicali și cu siguranță erau percepuți astfel de către conservatori. Cu toate acestea, cel mai interesant aspect al acestui nou gen de literatură, așa provocator și eliberator cum părea în epocă, a fost modul în care a produs un scenariu sexual croit să întărească legăturile dintre soți.

Ideea că soții aveau să judece sănătatea relației lor prin descoperirea — poate cu ajutorul experților — a satisfacției sexuale și a plăcerii în căsnicie era una relativ nouă. Vechea concepție religioasă era că scopul principal al căsătoriei era nașterea copiilor. Autorii catolici îi rămăseseră fideli și în secolul XX. Unul dintre aceștia, de pildă, un francez, credea că biserica merita laude pentru că le îngăduia să se căsătorească și celor care din punct de vedere fizic erau inapți să procreeze. El remarca faptul că Vaticanul tolera cu generozitate și căsătoria femeilor trecute de vârsta la care puteau avea copii și care, deși erau „terminate", continuau să aibă relații sexuale, asemuindu-le cu grosolănie soldaților înghețați de la Eylau, ai lui Napoleon, care deși erau morți, rămăseseră în picioare.[14]

Protestanții acceptau faptul că dragostea și sexualitatea jucau un rol important în viața de familie, dar despre acest subiect cetățenii respectabili spuneau sau puteau spune foarte puțin. Deși dornici să scrie pe larg despre sexualitatea anormală, în special despre subiecte precum prostituția și bolile venerice, medicii din secolul al XIX-lea ezitau să discute despre sexualitatea „normală" a cuplului căsătorit. Când în 1845 Curtea Consistorială din Londra i-a cerut dr Lushington să definească „raportul sexual", acesta a răspuns: „Aceasta

este una dintre cele mai dezgustătoare și dureroase cercetări, dar nu poate fi ocolită".[15] Mulți victorieni considerau că e indecent chiar și numai să-și imagineze soții făcând amor. Elizabeth Blackwell, prima femeie medic din Anglia, arătând că vârsta căsătoriei trebuia coborâtă pentru a preveni imoralitatea, s-a crezut obligată să dea asigurarea că aceasta nu va însemna o oportunitate pentru „destrăbălare" conjugală.[16] Chiar și în anii '20 o broșură englezească despre sexualitate promitea că deși conținea informații exacte „era lipsită de întinarea senzualității sau sentimentului erotic".[17]

Vechea concepție potrivit căreia relația sexuală se justifica în primul rând prin procreație și că reprezenta o forță potențial distructivă chiar și în cadrul căsătoriei era încă foarte influentă. Cartea dr Emma F. Angell Drake, *What a Young Wife Ought to Know* [*Ce ar trebui să știe o tânără soție*], publicată pentru prima dată în Statele Unite în 1901 și retipărită până în anii '40, avertiza asupra exceselor conjugale[18]. Dr Paul Goy, un medic francez, și el avea părerea că era periculos să se vorbească despre „nevoile sexuale" ale oamenilor ca și cum acestea ar fi avut vreo legitimitate naturală. Dacă dorințele nu erau ținute în frâu sau supuse îndatoririlor sociale, rezultatul era viciul și promiscuitatea.[19] Aceste opinii nu au dispărut, dar la începutul secolului XX au fost copleșite de cele ale numărului tot mai mare de „entuziaști sexuali" care veneau cu afirmația nemaiauzită că societatea era mai bine slujită prin liberalizarea plăcerilor sexuale conjugale decât prin reprimarea acestora. De fapt, fericirea și stabilitatea unei căsnicii depindea în primul rând de compatibilitatea sexuală a partenerilor, susțineau acești comentatori. Medicii începeau să accepte faptul că fericirea conjugală era o problemă la fel de importantă ca și igiena socială.

Prin înveșmântarea discuției despre sex într-o terminologie deopotrivă romantică și religioasă, reformatorii și-au câștigat în mod ingenios un public din clasa de mijloc care s-ar fi alarmat la orice sugestie că poftele animalice pot fi dezlănțuite. În Marea Britanie, Marie Stopes își descria misiunea ca fiind aceea de a ajuta schimbarea căsniciei din „brutală, disperată și abrutizată" în ceva „fermecător, spiritual și vital". În SUA, Margaret Sanger a susținut în mod similar în *The Pivot of Civilization* (1922) că femeile măritate aveau să se elibereze prin sex și nu de sex.[20] Acești propagandiști prezentau sexul în termeni apropiați celor folosiți de misticii religioși, drept

un mijloc prin care în aparență pasivele femei își putea exploata puterile mântuitoare. Actul sexual nu trebuia să fie doar întâlnirea a două corpuri; putea și trebuia să fie o uniune spirituală. Eliberarea cuplurilor căsătorite de spaimele și grijile lor sexuale, spuneau reformatorii, trebuia să fie privită ca un act de responsabilitate socială aflat în slujba vieții.[21]

Căsătoria

Deși entuziaștii sexuali se imaginau declanșând o îndrăzneață revoluție sexuală împotriva victorienilor, dovezile sugerează faptul că viețile sexuale ale cuplurilor obișnuite au evoluat într-un ritm lent. Vârsta medie de căsătorie nu s-a schimbat prea mult, dar în secolul XX a început tot mai mult să apară o vârstă corespunzătoare pentru întemeierea unei familii — și anume, înainte de 30 de ani. Ceea ce s-a mai schimbat a fost și procentul căsătoriilor, care a crescut până la a cuprinde 95 la sută din numărul femeilor. L-a fel s-a întâmplat și cu sexul înainte de căsătorie. În public, toți pretindeau a fi adepți ai virginității mireselor, pe când în realitate un procent tot mai mare nu mai ținea cont de asta. Acest lucru nu s-a petrecut ușor. Femeia fără avere trebuia să-și considere virginitatea drept „capital" social și astfel să fie precaută în luarea deciziilor. Dacă se abandona, își câștiga iubitul sau își pierdea respectul de sine? Dacă rămânea însărcinată, el nu avea s-o părăsească? Avea nevoie de asigurări. Familia și prietenii căutau să vadă dacă se făcuseră promisiuni sau declarații, dacă se schimbaseră jurăminte.

Documentele judiciare privitoare la copiii nelegitimi din clasa de jos arată că relațiile sexuale începeau de obicei abia după ce o relație dura deja de luni de zile, dacă nu chiar de un an. Tentațiile erau cu atât mai mari, cu cât trebuia întârziată mai mult căsătoria. În unele zone de la țară exista tradiția ca să fie îngăduit sexul înainte de căsătorie pentru a testa fertilitatea femeii. O dată ce căsătoria era aranjată, părinții nu se împotriveau începerii relației, chiar dacă aceasta nu fusese încă oficializată. Vederi la fel de liberale aveau muncitorii și micii negustori. Burghezia de la începutul secolului XX pu-

nea mare preț pe virginitatea femeilor, dar căsătoriile aranjate erau în declin.[22] Pasiunea a devenit mai importantă, iar favorurile sexuale erau privite de cuplurile care se curtau drept gajuri de intimitate. În acest context, tinerei femei îi era tot mai greu să refuze, căci risca să fie considerată frigidă, dacă se încăpățâna.[23] Un popular manual franțuzesc de sexualitate afirma în 1908 că dublul standard încă exista, dar puține tinere proaspăt căsătorite mai erau complet ignorante.[24] Francezii le numeau, în consecință, *demi-vierges*. În Franța s-a estimat că, la începutul secolului, probabil 20 la sută dintre femei aveau relații sexuale prenupțiale, iar în perioada interbelică aproximativ 30 la sută.[25] Cifre similare, având la bază date din America de Nord, arătau că pe măsură ce secolul înainta, tot mai multe femei aveau oarecare experiență sexuală în momentul căsătoriei.

Cei din clasa de mijloc foloseau luna de miere ca pe o cale de a netezi începutul căsătoriei. Pe la 1870, cascada Niagara devenise locul prin excelență spre care se îndreptau cuplurile nord americane proaspăt căsătorite. În mod tradițional, comunitatea îi așeza pe cei doi în pat și apoi căuta dovezile unei acuplări reușite; acum, cuplul din clasa de mijloc se izola, anunțând astfel importanța sporită pe care comunitatea o acorda matrimoniului. La baza acestei retrageri stăteau, în mod declarat, noile preocupări pentru intimitate și discreție, însă după cum arătau nenumăratele „bancuri despre luna de miere", efectul plecării deliberate a cuplului era de a exagera în loc să atenueze stânjeneala sexuală a celor doi.[26] Mulți muncitori nu-și puteau permite o lună de miere și se mulțumeau în schimb doar cu o petrecere de nuntă. În Marea Britanie, în anii '40, cuplurile provenind din categoriile muncitorilor calificați câștigau îndeajuns cât să facă o scurtă excursie de nuntă, care de regulă consta în petrecerea unui sfârșit de săptămână într-o stațiune litorală. Dar pentru tinerii muncitori — dintre care mulți trebuiau să locuiască cu părinții — sublinierea separării și stabilirea unui nou nucleu familial, pe care le simbolizau luna de miere, însemnau prea puțin. La fel, pentru femeile din clasa muncitoare căsătoria nu însemna o delimitare strictă între statutul de fiică și cel de soție. Cele mai multe deja munceau în momentul căsătoriei și multe avuseseră relații sexuale. Pentru ele viața nu se schimba atât de abrupt ca în cazul tinerelor proaspăt căsătorite din clasa de mijloc.[27]

După toate probabilitățile, cele mai multe cupluri treceau ușor și nespectaculos în rândul celor căsătoriți. Familiile fericite lasă puține mărturii, prin urmare, știm puține despre viața lor sexuală. Celor mai puțin avuți, căsătoria le aducea nefericire, dezamăgire și șocuri. Unele femei din clasa muncitoare erau împinse la căsnicie sau concubinaj de simpla necesitate economică. Cercetătorii au descoperit că până și soțiile care își aleseseră de bunăvoie soarta erau adesea extenuate din cauza muncii, a copiilor și a sarcinilor. Pretențiile sexuale, uneori excesive, ale soților erau o povară în plus. „Viața în doi nu m-ar deranja prea tare dacă n-ar fi vorba de pat"[28], relata o femeie. Soții din toate categoriile sociale erau mai înclinați să se plângă de inadecvarea sexuală a soției, iar refuzul ei de-a face sex era adeseori motivul pe care îl dădeau bărbații atunci când cereau separarea sau divorțul. Femeile voiau „dragoste" În special femeile din clasa de mijloc, care fuseseră făcute să creadă că din punct de vedere emoțional mariajul avea să le aducă împlinirea, când se descopereau într-o relație dezamăgitoare puneau clasica întrebare: asta-i tot?

Consiliere

O astfel de femeie a fost Marie Stopes, dar ea nu s-a mulțumit să stea cu brațele încrucișate. Stopes (1880-1958) a crescut într-o familie luminată din pătura de sus a clasei de mijloc. Ea a fost prima femeie din Anglia deținătoare a unui titlu de doctor în paleobotanică, dar nu o deranja faptul că mulți presupuneau că Dr Stopes era medic. Povestea sa era că în 1912, după un an de căsătorie cu un botanist canadian, treptat i-a devenit clar că ceva nu era în regulă. A fost șocată să descopere că o femeie cu educația ei nu-și dăduse seama de la început că soțul ei era impotent și că mariajul nu se consumase. Abia în 1914 a început demersurile de anulare a căsătoriei. Mai important a fost faptul că, rușinată de propria-i orbire, s-a apucat serios să studieze sexualitatea. Rezultatul acestei cercetări a fost cartea sa *Married Love* [*Dragostea în cuplu*]. A apărut în 1918 și a devenit celebră peste noapte, apărând în

șapte ediții din care s-au vândut, în total, mai mult de un milion de exemplare.[29]

Există destule dovezi care contrazic afirmațiile făcute de Stopes că ar fi fost naivă în ceea ce privește sexul.[30] Ceea ce nu poate fi pus la îndoială este faptul că enorma popularitate a cărții sale s-a datorat nu descrierii „faptelor de viață", ci spiritului romantic în care a fost prezentată informația. Stopes a observat că manualele de sexualitate din secolul al XIX-lea vorbeau în primul rând despre restricții și nici pe departe îndeajuns despre nevoia cuplurilor căsătorite de activitate sexuală regulată și satisfăcătoare. Argumentul ei principal afirma că o căsnicie fericită era cea în care soțul continua să-și curteze soția și să o înconjuare cu atenții. Drept urmare, și-a consacrat a doua carte *Enduring Passion* [*Pasiune durabilă*], „amanților căsătoriți".[31] Aceștia trebuiau să se adore, insista autoarea; nici un alt gen de relație nu era atât de bogată în avantaje și posibilități. Compatibilitatea sexuală constituia legătura lor de bază, declara Stopes, și de aici rezulta că patul pentru o singură persoană era dușmanul căsătoriei.[32] Ea a continuat prin a explica în oarecare detaliu că între hotarele confortabile ale patului dublu datoria bărbatului era să-și satisfacă soția, astfel încât să ajungă împreună la orgasm.[33]

Principala preocupare a lui Stopes era familia, pe care o prezenta drept piatra de temelie a unei societăți stabile. Puțini ar fi negat că bunăstarea economică a familiilor era importantă, dar pe Marie Stopes o interesa bunăstarea lor emoțională. Țelul ei era crearea cuplului stabil și cu o viață sexuală fericită, în care soțul să fie sensibil și grijuliu. Ea a elaborat ideea că senzualitatea femeii era dominată de „un ritm fundamental" pe care soțul trebuia să învețe să-l interpreteze. În viziunea ei romantică, actul sexual trebuia să fie o „*chestiune* de interes reciproc, nu doar simpla satisfacere a unui bărbat". Prin urmare, a stabilit cititorilor drept scop atingerea orgasmului reciproc sau ceea ea a numit „funcție co-ordonată". Lăsând frâu liber pasiunii, căsătoria trecea într-un plan mai înalt, promitea ea. Soțul și soția model erau „tineri, fericiți și cu o bună condiție fizică".[34] Numai o femeie pregătită astfel era capabilă să se bucure de ceea ce Stopes numea „maternitate radioasă".

Stopes a fost una dintre primii consilieri matrimoniali moderni care au stabilit că era obligatoriu pentru soții secolului XX să se „adore" reciproc, să fie „amanți căsătoriți" care nu

încetează a se „curta", atunci când nu sunt preocupaţi să se instruiască privitor la ceea ce trebuie să facă. Ea condamna, în trecere, lesbianismul şi masturbaţia, nu pe temeiuri morale, ci din cauză că reduceau capacitatea unei femei de a avea o „uniune adevărată". Astfel, Stopes a devenit unul dintre pricipalii arhitecţi şi apărători ai heterosexualităţii moderne. Preocuparea ei pentru „orgasmul sincronizat" al cuplului reflectă noua concepţie a secolului XX cu privire la sexualitatea feminină. Michael Gordon a sugerat că prima referire la orgasmul sincronizat a apărut în cartea lui George W. Savory, *Marriage: its Science and Ethics* [*Ştiinţa şi etica mariajului*] (1900), în care susţinea că rezultatul erau progenituri de calitate superioară.[35] În ultimele secole, atât medicii, cât şi preoţii declarau că orgasmul feminin era important, căci credeau că o condiţie a conceperii era ca femeia să aibă orgasm.[36] Acum experţii susţineau că importanţa orgasmului consta nu în stimularea fertilităţii, ci în faptul că era baza căsniciei fericite a unui cuplu.[37]

O dată cu creşterea interesului pentru nevoile sexuale ale femeii a apărut şi preocuparea pentru tehnica sexuală. Autorii de broşuri sexuale au început, treptat, să expună toate varietăţile tehnicilor sexuale de preludiu şi postludiu — cuvinte, gesturi, etape. Cel mai popular text din perioada interbelică a fost cartea lui Theodore van de Velde, *Ideal Marriage: its Physiology and Technique* [*Căsătoria ideală: fiziologie şi tehnică*] (1926) care, prin accentul pe care îl punea pe „jocul dragostei" şi „strălucirea de după", a devenit un *best-seller* romantic cunoscut în toată lumea.[38] Van de Velde, un ginecolog olandez care abandonase el însuşi un mariaj nefericit pentru a fugi cu o femeie mai tânără, afirma că sarcina lui era să furnizeze informaţii care să aline suferinţa şi să ofere bucurie. La fel ca Stopes, el insista asupra faptului că bărbatul trebuia să continue a-şi curta soţia toată viaţa şi expunea etapele prin care cuplul putea atinge ţelul de orgasm simultan.

Van de Velde descria în detalii importanţa sărutului erotic în preludiu. Sărutul pe gură şi sărutul profund nu era acceptat de toţi în secolul al XIX-lea, iar unii îl considerau mai erotic decât atingerile genitale.[39] Folosind un limbaj care să nu ofenseze clasa de mijloc, Van de Velde continua prin a descrie şi apăra practici sexuale considerate până atunci tabu. Felaţia şi cunnilingus erau cu totul acceptabile, susţinea el, atât timp cât erau folosite pentru a excita. De asemenea, el explica sti-

mularea clitoridiană. Țelul ultim era ca femeia să aibă orgasm vaginal. Dacă femeia era excitată cu succes, orgasmul bărbatului declanșa, la rându-i, orgasmul ei; într-adevăr, van de Velde credea că femeia, de fapt, putea să simtă când ejacula soțul. Dacă femeia nu orgasma, bărbatul era sfătuit să apeleze la excitația digitală. Și la urmă, după orgasm, van de Velde își instruia cititorii bărbați cum trebuiau să-și arate din nou dragostea, nu doar cufundându-se în somn, ci prin „post-ludiu" Etosul cărții era rezumat în titlul unuia din capitole: „Soțul ca amant permanent al soției sale".

În toată lumea occidentală, autorii se întreceau în a declara importanța compatibilității sexuale în mariaj. Havelock Ellis în Anglia, Léon Blum și Edouard Toulouse în Franța, Ellen Key în Suedia și Paolo Mantegazza în Italia revendicau educarea sexuală a femeilor.[40] În 1927, sociologul pentru probleme familiale Ernest R. Groves a susținut la University of North Carolina primul curs american de pregătire pentru căsătorie. În trecut, afirma Groves, numai prostituatele ofereau plăcere sexuală fără „obligații"; acum controlul nașterii făcea posibil acest lucru și în cadrul mariajului, ceea ce făcea și mai important ca relația să se bazeze pe iubire.[41]

Scopul declarat al manualelor matrimoniale era acela de a pune capăt ignoranței sexuale. Fiecare avea de spus propria poveste de groază. În Berlin, Iwan Boch afirma, bazându-se pe interviuri, că aproape 40 la sută dintre femei erau frigide și că lipsa lor de apetit sexual se datora incompetenței soților. O mamă din Germania îi spunea fiicei sale că prostituatele erau femei care făceau sex pentru bani și „chiar le plăcea".[42] Unele găseau dificilă consumarea căsătoriei. Șase din douăsprezece femei din clasa de mijloc care răspunseseră unei anchete făcute la începutul secolului XX de Celia Duel Mosher au relatat că și-au consumat căsătoria abia după o perioadă care varia între zece zile și un an de la nuntă.[43] Mai mulți medici englezi au sugerat ca femeile să se apuce de călărie pentru a se pregăti pentru marea încercare. Jeanne Deflou susținea, în 1906, că în vreme ce muncitorii francezi se căsătoreau după preferințe, căsătoriile burgheze continuau să fie aranjate. Bărbații se culcau adesea cu soțiile lor doar pentru a face copii și căutau plăcerea în altă parte. Fetele din familiile burgheze erau izolate. Ea cita o *fabricante de lingerie* care susținea că unele familii din faubourgul Saint Germain includeau în trusoul miresei cămăși de noapte spe-

ciale, „prevăzute pe la mijloc cu o deschizătură croită astfel încât să îngăduie evitarea cât mai mult cu putință a contactului carnal, fără a împiedica procreerea".[44] În aceeași ignoranță erau ținute femeile și în Anglia. „Când m-am măritat, povestea o englezoaică, eram complet neștiutoare cu privire la această parte a naturii mele, și când primul meu copil s-a aflat la câteva minute de venirea pe lume, eu habar nu aveam de unde venea".[45] Și bărbații din perioada interbelică aveau nevoie de educație. Mulți bărbați i-au spus lui Marie Stopes că nu știau că femeile au orgasm. Un bărbat din pătura de sus a clasei de mijloc a relatat că atunci când a văzut pentru prima dată o femeie ajunsă la orgasm „s-a speriat, crezând că e vorba de vreun fel de criză".[46] Câțiva corespondenți ai lui Stopes au menționat eșecul în consumarea actului, fie din ignoranță, fie de teama unei sarcini.[47] Kenneth Walker, relatând cum a fost consultat de un pacient în vârstă de 40 de ani care timp de un an nu-și dăduse seama că nu-și consumase căsătoria, a afirmat că în anii '40 ginecologii încă întâlneau astfel de dovezi de confuzie sexuală.[48]

Pledoaria făcută de Marie Stopes pentru nevoile sexuale ale femeilor aflate la menopauză și afirmația calmă a lui van de Velde că nu era nimic anormal în a avea raport sexual în timpul menstruației, deși unii s-ar putea abține din motive estetice, trebuie să fi fost niște revelații pentru mulți cititori.[49] Și totuși, chiar dacă mijloacele adoptate de autorii manualelor matrimoniale păreau radicale, scopul lor — apărarea structurii familiale existente — era cât se poate de conservator. Rațiunea principală a manualului era să întinerească mariajul și astfel să strângă legăturile de cuplu. Autorul cărții *When Married Life Gets Dull* [*Când viața în doi devine plictisitoare*] (1911) sublinia în mod tipic nevoia de romantism în viața de familie. Se pare că unii bărbați ar fi întrebat ce rost are să fugi după un autobuz pe care deja l-ai prins, dar autorul îl sfătuia pe soț să dea o mână de ajutor la treburile casnice, amintindu-i că el era bărbat, iar „soția mea este doar o sărmană femeie lipsită de putere". La rândul ei, femeii i se poruncea să facă tot ce-i stă în putință pentru „a-și păstra soțul ca amant". În caz contrar, exista întotdeauna posibilitatea ca el să plece de acasă, în căutare de „distracții ieftine".[50] Prin revigorarea mariajului se prevenea astfel divorțul, adulterul și prostituția. Văzut cândva ca o amenințare potențială pentru viața de familie, sexul era acum prezen-

tat drept liant al acesteia. Potrivit lui Marie Stopes: „Singura temelie sigură a statului din zilele noastre este unirea elementelor sale prin căsătorie; dar aceste temelii sunt amenințate de corupere și de pericole dacă multe dintre căsnicii sunt nefericite“.[51] Ettie Rout, specialistul neo zeelandez în igienă socială, a atins aceeași coardă, declarând în cartea sa *Safe Marriage: a Return to Sanity* [*Căsătoria sigură — o întoarcere la echilibru*] (1922) că o căsnicie lipsită de satisfacție putea fi considerată „cu ușurință cea mai periculoasă dintre toate instituțiile sociale“.[52]

Astfel de autori erau înclinați să considere lipsa copiilor drept un semn de incompatibilitate sexuală care putea duce la destrămarea familiei. O bună viață sexuală avea drept rezultat menținerea unei natalități ridicate. Chiar și Marie Stopes, cunoscută cel mai mult în calitate de susținătoare a controlului nașterilor, a declarat că a fi părinte era o „datorie“ pe care erau capabili să o îndeplinească cei „normali, sănătoși și care se iubeau“.[53] Un scop declarat al educației sexuale era acela de-a face nașterea mai puțin înspăimântătoare. În Franța, care avea cea mai scăzută natalitate din Europa, manualele matrimoniale erau cu precădere pronataliste. Georges Anquetil și Jane de Magny descriau maternitatea ca pe o demonstrație a „patriotismului“ femeilor.[54] Era destul de rău că soții se comportau brutal, dar faptul că-și limitau dimensiunea familiei supunându-și soțiile la „fraude conjugale“ era îngrozitor, afirma Michael Bourgas.[55]

Însă experții sexologi îi sfătuiau pe unii să nu se căsătorească. Un ghid susținea că pentru homosexuali, fetișiști și masturbatori nărăviți nu era indicat să se însoare. Femeile neatrăgătoare estetic și cele nevrotice erau sfătuite să rămână celibatare.[56] Soiul lor era mai bine să nu se reproducă. Autorii manualelor matrimoniale arătau în mod limpede că furnizau informații care să apere sexualitatea „normală“. Ei celebrau în special heterosexualitatea masculină potentă. Erau înclinați să creadă că muncitorii, fiind mai puțin civilizați, erau mai potenți. Bărbații din clasa muncitoare, susținea Stopes, nu sufereau de ejaculare precoce[57]; în schimb în clasele de sus și de mijloc aproape o treime din soții aveau soți impotenți.[58] Sfatul ei pentru aceștia era să evite alcoolul și „munca intelectuală prea grea“. De asemenea, Margaret Sanger arunca cititorilor bărbați provocarea de a dovedi, prin felul pasionat de a face amor, că nu căzuseră victime ale efeminării.

Tonul manualelor matrimoniale era în mod decis heterosexual. Van de Velde descria formele normale de contact sexual ca pe un „Pământ sfinţit" prin contrast cu „Poarta iadului către Tărâmul perversiunilor sexuale". Eustace Chesser afirma că individul care se bucura de „tehnicile erotice normale" era de fapt protejat de pericolul alunecării în activităţi perverse.[59] „Potecile sexului", pe care pândeau „adunături" de perverşi, puteau fi astfel ocolite. El avertiza că nu trebuiau luaţi în râs sau pedepsiţi cei anormali din punct de vedere sexual; la fel ca oricare alte persoane handicapate, aceştia sufereau de o boală. „Femeile-bărbat şi bărbaţii-femeie" nu se născuseră imorali, dar aveau o predispoziţie care în cele din urmă îi aducea în respectiva stare patologică. Unii, admitea Chesser, aveau calităţi care puteau compensa handicapul[60]. Pericolul era că în şcoli „inocenţii" puteau fi contaminaţi de astfel de tipuri, iar mai târziu chiar şi cei căsătoriţi riscau să fie seduşi. „Dacă alegi în mod deliberat să experimentezi în afara zonei de activitate sexuală normală, rişti să devii un pervers".[61] De ce să rişti experimente periculoase cu practici deviante, când ai la dispoziţie toate varietăţile de sex normal? se întrebau autorii manualelor de sexologie.

Responsabilităţi masculine şi feminine

Prin folosirea liberă a unor termeni precum „normal" şi „anormal", manualele de sexualitate îşi asigurau cititorii că împărţiri existente pe sexe erau determinate biologic. Şi totuşi la prima vedere această literatură părea să atace puterea masculină. Soţii proşti erau făcuţi de ocară pentru că fuseseră tâmpiţi sau brutali.[62] De pildă, Stopes prezenta imaginea stereotipă a soţului nepăsător şi nesimţitor care îşi „viola" tânăra mireasă în noaptea nunţii. Nu era de mirare că un astfel de bărbat, după toate aparenţele obişnuit cu prostituatele, era furios şi încurcat de aparenta răceală şi lipsa de cooperare a soţiei sale virgine.[63] Stopes estima că 70-80 la sută dintre femei nu aveau orgasm din cauza vitezei cu care terminau bărbaţii lipsiţi de minte; soţiile rămâneau frustrate, iar soţii extenuaţi de supraexcitare. În unele aspecte, aceste atacuri la

adresa pasiunii masculine nu erau cu totul noi. În 1895, B.O. Fowler mersese pe urmele altor autori victorieni, condamnând „plăcerea trupească“ în cadrul căsătoriei. Faptul că o femeie putea fi supusă nevoilor sexuale ale soțului ei — „o gorilă omenească“ — ce insista asupra „drepturilor“ sale matrimoniale, fusese considerat de Fowler drept „prostituție îngrozitoare“. Într-adevăr, el afirmase că prostituatele erau mai libere decât soțiile, atât timp cât puteau măcar dicta termenii în care își vindeau favorurile.[64] Originalitatea autorilor din secolul XX consta în aceea că ei insistau nu ca bărbații să se abțină, ci să învețe cum să-și satisfacă partenerele.

Manualele sexuale nu sugerau că rolurile femeilor aveau să se schimbe cu cele ale bărbaților. Autorii lor considerau un drept dat natural faptul că bărbații erau agresivi și femeile pasive. Cititorii erau informați că sexualitatea masculină era o funcție fiziologică constantă, în timp ce a femeii era „intermitentă“. Se punea întrebarea dacă, adoptând tehnici noi, bărbatul învăța să se controleze. Michael Bourgas a folosit o metaforă elocventă spunând, în glumă, că un bărbat care se plânge de frigiditatea soției sale seamănă cu un muzician care atribuie instrumentului lipsa lui de succes.[65] În cuvintele lui van de Velde: medicul era călăuza, soțul inițiatorul, iar soția învățăcelul.[66] Așteptările generale încă erau ca bărbatul să fie mai în vârstă decât soția; într-adevăr, van de Velde presupunea că proaspătul soț era experimentat din punct de vedere sexual, iar mireasa era virgină. Specialiștii în probleme sexuale căutau să-i atragă pe bărbați asigurându-i că mai multe cunoștințe sexuale aveau să le întărească poziția în cuplu.

Stopes, la fel ca van de Velde, îi provoca pe bărbați să-și folosească „energia vitală și forța nervoasă“ în scopuri creative. Ea a popularizat ideea că bărbatul care zăbovea ca să asigure satisfacerea perechii sale era răsplătit. Era bărbatul din clasa muncitoare mai nechibzuit decât cel din clasa de mijloc? Așa presupuneau mulți autori, dar nu a fost dovedit. Bărbați nepricepuți existau în toate straturile sociale; ei nu erau cruzi, ci ignoranți. Acești flăcăi stângaci trebuiau să fie învățați cum să folosească „jocul dragostei“ pentru a le excita pe femei în vederea uniunii sexuale. Se ofereau diverse sugestii pentru problema ejaculării precoce.[67] Un medic a afirmat, în mod curios, că problema circumciziei era că întârzia orgasmul. Fără îndoială că și mai neliniștitoare era ideea lui că această „am-

putare" putea fi văzută ca o rănire psihologică, ce putea duce la impotență.[68]

Educatorii în probleme sexuale i-au luat drept țintă pe bărbați ca o reacție la răspândirea epidemică a impotenței și sterilității provocate de primul război mondial și în speranța că bărbații bine instruiți aveau să disprețuiască pornografia, prostituția și perversiunile. Autorul manualului matrimonial le spunea că puteau fi mai buni în pat și îi asigura că le puteau satisface pe femei. Li se promitea că satisfăcându-și soțiile propria lor plăcerea avea să fie mai mare. Soțul model ce rezulta din aceste texte era un animal viguros și sănătos.[69] Acest bărbat educat sexual practica o nouă formă de constrângere, care se referea nu la numărul actelor sexuale, ci la calitatea acestora. Sarcina lui, în cuvintele unui autor, era să-și păstreze capul; a soției lui era să și-l piardă[70]. Deși la prima vedere păreau să critice masculinitatea, manualele matrimoniale terminau prin a preamări puterea și potența masculină.

Autorii manualelor despre sexualitate de obicei se descriau ca apărători ai feminității oprimate, ultragiate de brutalitatea masculină. Recunoșteau existența dorinței feminine, dar încă susțineau ideea că femeia trebuia să fie pasivă și trezită la propria-i sexualitate de către soț. Părea să existe o contradicție inerentă în afirmația că femeia avea propriile nevoi sexuale dar nu putea să le exprime în întregime în mod autonom. Unii scriitori afirmau că problema era că multe femei deveniseră frigide din cauza unei societăți represive. Un specialist în sexualitate cu înclinații spre frenologie estima, pe la 1890, că numai 10 la sută dintre femei își îngăduiau să se bucure de sex pentru că „a simți vreo dorință pentru contact sexual e semnul unei lipse a virtuții feminine, și dacă n-ai avut niciodată astfel de impulsuri, acesta e un motiv de mândrie".[71] El se împotrivea unei asemenea pudori afectate, dar avea încă rezerve cu privire la dezinhibarea dorinței feminine și se încumeta să sugereze tinerei femei: „convingeți-vă asupra părerilor soțului dumneavoastră în ceea ce privește favorurile sexuale".[72] Sfatul său pentru soții era să nu caute contact sexual decât o dată la două săptămâni, niciodată în timpul sarcinii, și abia la șase săptămâni după naștere. Soția hiper-pasionată era avertizată că pretențiile ei îl puteau extenua pe soț sau îl determinau să apeleze la stimulente dăunătoare.

Stopes era de acord că reprimările clasei de mijloc duceau la frigiditate. Semnele dorinței masculine erau, în mod evident, vizibile pentru toți; cele ale dorinței feminine erau mai misterioase. Femeile erau ignorante cu privire la propria „maree sexuală ritmică", iar un bărbat trebuia să descopere acest „ritm fundamental". Cunoașterea acestuia îi oferea bărbatului „cheia" care dezlănțuia dorințele feminine și ducea la mult doritul orgasm sincronizat sau „funcțiune coordonată"[73]. Sexul matrimonial era atunci „o chestiune de interes reciproc, și nu doar simpla «satisfacere» a unui bărbat".[74] Totuși el rămânea partenerul dominant. Într-adevăr, Stopes credea că sănătatea fiziologică fundamentală a femeii depindea de primirea spermei bărbatului.[75]

Lăudată de mulți pentru îndrăzneața punere în discuție a unor subiecte precum sexul oral și varietatea pozițiilor coitale, cartea lui van de Velde era de asemenea marcată de un conservatorism inerent. Chiar și stimularea neorgasmică a soției, avertiza medicul, putea provoca accidente.[76] Femeia aflată deasupra soțului avea parte de mare satisfacție, dar poziția era nesănătoasă, pentru că impunea bărbatului o pasivitate nenaturală.[77] Frica de sexualitatea feminină era în continuare întâlnită în manualele matrimoniale din anii '40. Întrebând: „De ce diavolul să aibă partea cea mai bună?", Eustace Chesser sugera că, dacă era nevoie, femeia trebuia să folosească metodele prostituatelor pentru a-l excita pe bărbat[78]. Dar și Chesser credea că normal era ca bărbatul să preia conducerea și să-și inițieze soția. Pentru acești autori norma era dată întotdeauna de standardele masculine, considerând clitorisul drept un echivalent al penisului, dar niciodată invers.[79] Chiar și lucrările care vorbeau despre frustrările femeii se concentrau în primul rând asupra abilităților sexuale ale bărbaților.[80]

Acest gen de literatură a ajuns aproape să sugereze obligativitatea căsătoriei și a fericirii heterosexuale. Proverbe tradiționale precum „slujitoare bătrână, zdreanță veche" discreditaseră de mult timp celibatul feminin.[81] Acum doctorii veneau cu argumentul că orice femeie trebuie să aibă o viață sexuală și deplângeau „tragedia" celor necăsătorite.[82] Robie îl cita pe colegul său german, Dr Max Marcuse, afirmând că abstinența prezenta adevărate pericole fiziologice.[83] O dată căsătorită, femeia trebuia să aibă orgasm pentru a-și dovedi feminitatea. Au fost întocmite

programe; de pildă un ghid matrimonial stabilea că o femeie normală trebuie să ajungă la orgasm în zece minute.[84] Freudieni precum Wilhelm Stekel afirmau că numai o lesbiană — dorind să domine și fiindu-i frică să se supună — refuza să ajungă la orgasm, cel puțin cu bărbații. Acestor femei nu li se potrivea rolul de mamă, pentru că mama frigidă era vinovată de homosexualitatea și obsesiile incestuoase ale adolescenților, susțineau freudienii. Fetele care nu primeau o educație atentă sfârșeau prin a îngroșa rândurile frigidelor, sufragistelor și feministelor cu aversiune față de bărbați[85].

Antony Ludovici, un iconoclast misogin, a adoptat strategia opusă, atacându-i pe autorii ghidurilor matrimoniale pentru ceea ce el considera a fi o prea mare sensibilitate pe care aceștia o arătau femeilor. Pe baza experienței sale personale avute cu femei din Anglia, Franța și Germania, Ludovici afirma că o femeie care insistă să ajungă la orgasm este prea „masculină".[86] Dacă existau probleme sexuale era din cauză că bărbații — împiedicați să se poată bucura înainte de căsătorie de ceea ce el numea o „experiență sexuală lipsită de riscuri"— deveneau masturbatori neîndemânatici. În mod natural, acești flăcăi obsedați de sex își pierdeau capul după prima femeie întâlnită. În ceea ce-i privește pe bărbați, susținea Ludovici, nu era adevărat că „dragostea e oarbă", ci „tumescența e oarbă"[87]. Femeia normală nu căuta o astfel de eliberare. Dorința ei era doar de a se reproduce, iar bărbatul era un simplu mijloc pentru atingerea unui scop. De aceea femeile nu erau interesate de frumusețea bărbaților. Prin urmare, Ludovici apăra pe temeiuri eugenice căsătoriile aranjate. Adevărul era că oricum oamenii se căsătoreau aproape întotdeauna cu membri ai aceleiași clase sociale și discuția despre „dragoste", afirma el, doar mistifica acest lucru. „Un tren dinspre Brighton, încheia el caustic, ar putea la fel de bine să preamărească atracția irezistibilă a gării Victoria".[88] Opiniile lui Ludovici erau excentrice, dar au rolul de a aminti că entuziaștii sexului aveau și oponenți. Oamenii religioși atacau ceea ce ei vedeau ca pe o apărare a desfrâului. Pudibonzii erau îngrijorați de discuțiile publice despre sexualitate, pentru că acestea trebuiau să aibă loc doar acasă, în opinia lor. Misoginii criticau o literatură despre care pretindeau că subminează rolurile tradiționale ale sexelor.

Influență

Ceea ce gândesc oamenii este adesea la fel de important ca și ceea ce fac și mare parte din comportamentul sexual este în mod inevitabil învățat. De la cine învățau cuplurile căsătorite? De la experți sexuali autodeclarați? Știm că la începutul secolului XX marele public avea un acces mai mare ca oricând până atunci la informația despre sex. În America de Nord, broșuri de cinci cenți bucata, de genul *What Married Women Should Know* [*Ce ar trebui să știe femeile căsătorite*] din seria Haldeman Julius's Little Blue Books, s-au vândut în mii de exemplare, începând din anii '20.[89] Oare comportamentul și atitudinile cuplurilor căsătorite reflectau schimbările de modă din aceste lucrări sau nu erau câtuși de puțin influențate de astfel de discuții? Este foarte greu de evaluat impactul ghidurilor matrimoniale.

Datorită uriașei corespondențe pe care au generat-o activitățile lui Marie Stopes, cel puțin știm care erau neliniștile cititorilor ei.[90] O mare parte din aceste scrisori erau de la bărbați, care în mod evident încercau să-și amelioreze relațiile matrimoniale. De pildă, un bărbat din Alberta îi scria să o întrebe, în 1934, dacă folosirea contraceptivelor micșora sensibilitatea sexuală și dacă ejacularea precoce putea fi vindecată.[91] O femeie din Canada, care își păstra exemplarul din *Married Love* într-o copertă din hârtie maro pe care scria *The Way of an Eagle*, lăuda în mod tipic cărțile lui Stopes, pentru că ofereau informații esențiale și înlăturau mare parte din ignoranță.[92]

Desigur, mulți oameni nici nu cumpărau manuale despre sexualitate, nici nu scriau autorilor acestora. Oricum, dovezile par să arate că moravurile sexuale au evoluat. A apărut idealul căsătoriei parteneriale, deși realitatea se schimba încet. În special în clasa muncitoare se aștepta ca rolurile partenerilor să fie cu totul diferite și să nu existe o intensitate emoțională atât de mare ca în cazul cuplurilor din clasa de mijloc. Acestea din urmă manifestau o preocupare tot mai mare pentru calitatea relației, iar ideea că soția trebuie să fie „amantă“ a căpătat o largă răspândire. În secolul al XIX-lea, femeile respectabile erau stânjenite să se dezbrace în fața soților. În țările catolice, acestea continuau și în perioada interbelică să-și întrebe confesorul dacă era decent să facă astfel, dar o dată cu apariția fustelor scurte și a costumelor de baie din în anii '20

corpul feminin a fost dezvăluit și a început să-și piardă din mister.[93] Controlul ginecologic, care cândva indignase femeile respectabile, era acum ceva obișnuit.[94]

În perioada interbelică a început să fie apreciată tot mai mult satisfacerea reciprocă a partenerilor. Sărutul, interzis de către victorieni, a devenit banal. Soțiile începeau să insiste tot mai mult asupra preludiului, care consta din atingeri și mângâieri ale sânilor și zonei genitale. Uneori, se făcea acum sex cu lumina aprinsă. Dar încă se presupunea că interesele sexuale ale bărbaților difereau de cele ale femeilor. Bărbații doreau să facă sex mai des decât femeile. Norma era de o dată la două zile; femeile considerau că a face sex zilnic era prea mult. Femeile nu doreau să facă sex în timpul menstruației. Bărbații erau inițiatori în sex oral și când erau refuzați acasă căutau să-și satisfacă această dorință cu amante sau cu prostituate. Femeile respingeau mai mult contactul anal decât cel oral.[95] Fără îndoială, condamnările religioase ale „actelor contra naturii" avuseseră ceva influență asupra modului lor de a gândi, după cum progresele din igienă a făcut acceptabilă ideea de a experimenta mai mult. Femeile încă nu-și recunoșteau dorințele la fel de ușor ca bărbații. În clasa muncitoare și în special în Europa catolică, modelele feminine erau tânăra activă și mama asexuată. O dată căsătorită, se aștepta ca femeia să renunțe la hainele care dezvăluiau, la machiaj și la dans, toate fiind asociate cu fecioria. John Gillis relatează că o femeie din Preston, născută în 1900, nu ieșea niciodată din casă când era însărcinată. „Îmi era rușine, pentru că știam că oamenii se gândeau la ce făcusem și mi se părea ceva îngrozitor".[96]

Totuși atitudinile față de sexualitate evoluau. Bărbații și femeile erau mai puțin rușinați și mai dornici să-și recunoască dorințele. Cuplul se erotizase. Nu mai era nevoie să spună că a făcut ceva „murdar". Stopes și alții cel puțin furnizaseră un vocabular în care puteau fi discutate subiecte altădată de nerostit. Se poate ca sexul să nu-și fi pierdut misterul, dar o dată cu medicalizarea exista acum un discurs laic, științific și eliberat de obsesia păcatului.[97] Teoria generală — asociată de obicei cu lucrările lui Freud — care susținea că natura bărbaților și a femeilor era în mod esențial libidinală și care oferea deopotrivă posibilitatea de a se gândi la dorințele și pasiunile sexuale și intenția de a controla, domina și satisface aceste nevoi a fost foarte la modă în perioada interbelică.

Nelinişti

În 1934, o tânără din Ontario i-a trimis o scrisoare lui Stopes, cerându-i acesteia un exemplar din primul ei *best-seller* internaţional, *Married Love* (1918). „Sunt pe cale să mă căsătoresc, explica femeia, şi sunt neliniştită că viaţa mea în căsătorie va fi atât de bună pe cât mă voi pricepe s-o fac, iar logodnicul meu este la fel de neliniştit, întrebându-se dacă vom începe într-un mod inteligent această viaţă".[98] Această femeie împărtăşea marea speranţă a multora din lumea occidentală că mariajul avea să le aducă fericirea perfectă. Marie Stopes şi Margaret Sangers probabil că au mers cel mai departe în apărarea forţele emancipatoare ale sexului, dar ideea că barometrul unei relaţii era calitatea vieţii sexuale a acesteia avea o largă rezonanţă. Trebuie subliniat cât de nouă era considerarea ca principal scop al unei căsnicii acela de a oferi plăcere sexuală şi o relaţie bună. Era o urmare a faptului că termenul „familie" începea să desemneze în primă instanţă doar cuplul căsătorit. Relaţia lor era pe primul plan şi abia apoi veneau responsabilităţile părinteşti şi de creştere a copiilor. Pe măsură ce lumea devenea mai complexă, în special familiile din clasa de mijloc erau excluse din rolurile tradiţionale pe care le avuseseră în trecut, şi anume de a se ocupa de sănătatea, educaţia şi bunăstarea copiilor.[99] În lipsa acestora, sexul începea tot mai mult să fie prezentat drept esenţial pentru succesul căsniciei. În consecinţă, se observa o deplasare treptată de la ideea de soţie victoriană „lipsită de dorinţe" către cea de secol XX, de partener senzual. Era impus modelul partenerial cu scopul de a susţine nucleul familial.

Potrivit relatării pesimiste a lui Christopher Lasch, avansând „emanciparea sexuală" drept noua moralitate a secolului XX reformatorii sexualităţii au sacrificat monogamia şi virginitatea pentru a salva căsătoria. Principalul rol al soţilor nu mai era acela de părinte, ci de partener sexual. Sexul se învăţa; orgasmul era „dobândit".[100] Lasch considera drept o tragedie această victorie în America a profesiunilor consultative, condusă de oameni precum judecătorul Lindsey, care susţineau reforma căsătoriei. „Familia" era redusă la funcţiile sale emoţionale; aducerea pe lume a copiilor trecuse în plan secund, la fel şi creşterea acestora. Accentul pus pe „fericire" şi „potrivire" reprezenta o pseudo-emancipare. Vechile con-

strângeri erau pur și simplu înlocuite cu altele noi, afirma Lasch.

Opiniile pesimiste ale lui Lasch puteau fi susținute de dovezile care arătau că în decursul a câtorva decenii în cultura occidentală se petrecuse trecerea de la o societate în care era obligatorie abstinența la una în care era obligatoriu orgasmul. Cartea lui Eustace Chesser, *Love without Fear* [*Dragostea fără temeri*] (1941), conținea mesajul sumbru că numai un soț din doisprezece cunoșteau tehnicile sexuale corecte, majoritatea soțiilor nu cunoscuseră niciodată „suprema bucurie" și 80 la sută din căsnicii erau „eșecuri în adevăratul sens al cuvântului".[101] Statistici la fel de deprimante arătau că un sfert din numărul femeilor fuseseră dezgustate de prima lor relație sexuală.[102] Cercetătorul american al sexualității Robert Latou Dickinson a descoperit că 17 din 50 de paciente nu aveau orgasm, iar 40 la sută erau nemulțumite de viața lor sexuală.[103] Afirmând că o femeie ar trebui să aibă două sau trei orgasme la un raport sexual, Janet Chance recunoștea: „sarcina bărbatului nu e ușoară".[104] Sensul de „slujbă" al sexului era ilustrat de sfatul lui Kenneth Walker ca viitoarele cupluri să-și facă „un control general de rutină" înainte de căsătorie, descris ca și cum era vorba de schimbarea uleiului unei mașini.[105] Walker susținea că doctorul era cel mai calificat să se ocupe de un himen elastic și chiar dacă acesta nu punea probleme deosebite, „o ușoară dilatare" era o idee bună pentru că făcea să-i fie mai ușor bărbatului și mai confortabil femeii. Dacă aceasta din urmă voia să folosească metoda contraceptivă capa cervicală trebuia fixată cu câteva săptămâni înainte.[106]

Specialiștii în sexualitatea conjugală ofereau, astfel, mesaje amestecate. Pe de o parte descriau sexul ca pe ceva foarte înrudit unei discipline spirituale, în măsura în care promitea un soi de extaz religios. Pe de altă parte, stabilind drept scopuri performanțe intimidante, au condus la apariția ideii de „sex ca muncă".[107] Nu era de mirare că femeia care-i scria lui Stopes, citată mai sus, se descria ca fiind „neliniștită". Ghidurile de mariaj îndepărtau multe temeri, dar neîndoielnic creau altele noi. Oricum, există pericolul de a exagera influența acestor texte. Înainte de primul război mondial, medicii erau în mod clar la fel de stânjeniți ca și pacienții lor atunci când se ajungea la discuții despre sexualitate. În ceea ce-i privește pe bărbații și femeile obișnuite, aceștia nu erau consumatori pasivi ai doctrinelor specialiștilor în matrimoniu. Acei

soţi şi soţii care studiaseră astfel de manuale le parcurseseră cu propria lor grilă de lectură, reţinând, desigur, ceea ce-i interesa şi ignorând ceea ce li se părea irelevant. Evoluţia obiceiurilor sexuale a marii majorităţi a populaţiei căsătorite reflecta mai mult deplasarea culturală generală către individualism decât ordinele particulare şi adesea ciudate pe care le dădeau experţii în probleme sexuale.

4

„Sinuciderea rasei“: Controlul nașterii, avort și stabilitate familială

Cândva, înainte de 1916, o oarecare doamnă F. a fost atât de dezgustată de murdăria provocată de metodele contraceptive ale soțului ei, care constau fie în ejacularea după retragerea penisului, fie în contact interfemoral, încât l-a dus să discute cu dr W.F. Robie. Medicul a fost mai târziu mândru să anunțe că din momentul în care l-a convins pe soț să folosească prezervativul, amorul dintre cei doi soți s-a reaprins cu atâta succes, încât soția avea până la nouă orgasme consecutiv[1]. Deși puțini puteau spera la asemenea rezultate impresionante, Robie afirma că nefericirea familială se datora în mare parte neliniștilor legate de contracepție și își susținea punctul de vedere furnizând numeroase exemple de probleme relatate de pacienții săi[2]. Coitul întrerupt era ruinător pentru femeie, din punct de vedere fizic. Spălăturile erau incomode și nesănătoase. Un soț refuza „să poarte un protector“ și Robie a trebuit să-i sugereze să nu ejaculeze, după retragerea penisului, până când femeia își folosea mâna.[3] Dr C., care se îngrijora dacă era etic să folosească prezervativul, a trebuit să primească asigurările lui Robie că nu era degenerat, precum și sfatul de a folosi o membrană ceva mai puțin strânsă pentru ca orice urmă de disconfort să dispară, iar soția să facă dușuri vaginale pentru un plus de protecție.[4]

Deși trecea în revistă gama mijloacelor contraceptive, intenția lui Robie nu era scăderea natalității. El considera copiii drept „cimentul“ uniunii conjugale și credea că fiecare femeie ar trebui să nască 2 până la 12 copii.[5] Asemenea multor reformatori sexuali de la începutul secolului XX, Robie apăra

folosirea contracepției pentru că era convins că fericirea vieții sexuale a cuplului putea fi asigurată numai dacă soții nu aveau a se teme de sarcini nedorite. Există numeroase dovezi că teama femeilor de a nu rămâne însărcinate le împiedicau efectiv să cunoască vreun fel de libertate sexuală. Din moment ce conceperea unui copil le punea în pericol sănătatea sau bunăstarea familiei, cum să se poată aștepta să se abandoneze cu totul — așa cum le sfătuiau noile ghiduri sexuale — în căutarea plăcerii senzuale? Unele, dând crezare vechiului mit potrivit căruia concepția avea loc numai dacă femeia avea orgasm, încercau cu disperare să-și înăbușe pasiunile „reținându-se“. Multe femei simțeau nevoia să fie tot timpul în alertă și în fiecare lună așteptau să le vină ciclul, cu o nerăbdare plină de speranță.

Mai important decât adevărul strict al relatărilor lui Robie este faptul că apărarea publică a controlului nașterilor căpătase respectabilitate. În Europa, la începutul secolului, un număr de medici bărbați, precum Robie, înțelegători față de problema femeilor, au prezentat, pledoarii solide pentru planificare familială. De pildă, dr Anton Nyström, în *La vie sexuelle et ses lois* [*Viața sexuală și legile acesteia*] (1910), afirma că este dreptul femeii să decidă asupra numărului de copii pe care și-l dorește și după ce condamna coitul întrerupt continua prin a furniza argumentele pro și contra folosirii unei serii de „protectoare“: prezervative, bureți, pesari, tampoane și dușuri vaginale.[7] Oricum rolul cel mai important în popularizarea ideii că marele public trebuie să aibă acces la contracepție, pentru că altfel nu era posibilă o viață sexuală împlinită, a revenit femeilor: Margaret Sanger și Marie Stopes.

Contraceptive

Margaret Sanger (1879-1966), care fusese crescută într-o atmosferă progresistă, era o gospodină din statul New York animată de o vagă dorință de a face ceva în viață[8]. Tatăl ei era socialist și feminist, iar soțul era membru al Partidului Socialist. În 1911, Sanger s-a mutat în New York City și în calitate

de soră medicală a început să descopere condiția femeilor sărace împovărate de o serie de sarcini nedorite. În același timp, ea și-a schimbat convingerile politice, trecând de la socialiști la mult mai radicala mișcare a Muncitorilor industriali din toată lumea, în care unii membri au făcut din controlul nașterii un crez revoluționar. Ulterior, Sanger a preferat să-și dateze convertirea nu la momentul întâlnirii cu Emma Goldman, o radicală pe care a ajuns mai târziu s-o considere rivală, ci în ziua în care a fost martoră la moartea cauzată de un avort a unei oarecare doamne Sachs. Măreția ei a constat în asumarea unui înalt temei moral. Sanger a inventat termenul „*birth control*" ca descriere pozitivă a limitării familiei, pentru a înlocui vechea și sinistra etichetă economică de „neo-malthusianism". Ea a început astfel să deosebească problema limitării fertilității de unele asocieri politice și economice ale acesteia din secolul al XIX-lea.

Primele ei eforturi de a câștiga sprijin de mase au avut un succes limitat. Din fericire, tratatul publicat în 1914, *Family limitation*, care descria avantajele pe care cuplurile din clasa muncitoare le puteau obține folosind prezervative, dușuri vaginale și pesari, a fost condamnat de guvernul federal, fapt care i-a creat o publicitate pozitivă neașteptată. Sanger a făcut apel la justiție și curând numele ei a început să fie cunoscut în toată țara.[9] În 1916, a început primul turneu de conferințe în America, transformând pledoaria pentru contracepție într-o problemă de libertatea exprimării. De asemenea, a înființat în Brooklyn o clinică de contracepție, pentru care a fost arestată și închisă. În replică, Sanger a înființat Liga Americană pentru controlul nașterii și a început o campanie pentru reforma legislative care să permită deschiderea unor clinici de asistență medicală pentru săraci. Următoarea clinică avea să fie deschisă de Sanger abia în 1923. Între timp, Marie Stopes își deschisese propria clinică la Londra, în 1921.

După cum am arătat în capitolul 3, Stopes a dobândit notorietate prin publicarea ghidului matrimonial *Married Love* (1918). Argumentul ei principal fusese acela că femeia căsătorită este la fel de îndreptățită să cunoască plăcerea sexuală ca și soțul ei. Stopes pomenea doar în treacăt problema contracepției, dar din numărul uriaș de scrisori pe care le-a primit de la cititori a remarcat că incapacitatea de a limita fertilitatea era cauza multor nefericiri familiale.[10] În replică, la sfârșitul anului 1918 a publicat a doua carte, *Wise Parenthood*, în care

punea în mod direct problema controlului nașterii, oferind desene ale organelor reproducătoare și descriind o varietate de contraceptive. După vreun an, Stopes și-a dat seama că nu era suficient să le descrie mamelor sărace diverse metode de control al fertilității. Acestea trebuiau făcute accesibile. Medicii, farmaciștii, precum și autoritățile sanitare locale nu considerau că era de datoria lor să furnizeze contraceptive ieftine pentru clasa muncitoare; drept urmare, în martie 1921 Stopes a deschis în Londra, în Holloway Road, Clinica mamelor. Scopul acesteia era de a arăta autorităților cum puteau fi organizate aceste servicii. Clinica trebuia, în primul rând, să fie un exemplu și principalul scop al Societății pentru un control constructiv al nașterilor și progres rasial, înființată tot în 1921, era acela de a determina autoritățile guvernamentale să-și asume responsabilitatea pentru această activitate.[11]

Stopes și Sanger aveau multe preocupări comune. Amândouă erau alarmate de procentul ridicat al mortalității mamelor și noi născuților în familiile numeroase și s-au folosit de preocupările eugenice în scopul de a îmbunătăți „calitatea“ rasei. Știind că în clasa de mijloc nașterile fuseseră deja limitate, ele au căutat să facă accesibile contraceptivele și femeilor din clasa de jos. Amândouă subliniau necesitatea acestor clinici sprijinite de guvern și conduse de personal instruit pentru a educa publicul în folosirea mijloacelor de contracepție. Dar, lucrul cel mai important, ele căutau, pe de o parte, să răstoarne vechile argumente economic pesimiste pe care le aduceau de obicei neo-malthusienii în sprijinul controlului nașterii, iar pe de altă parte să purifice mișcarea de orice asociere cu radicalismul politic sau sexual. Stopes și Sanger credeau că provocarea era de a pune limitarea dimensiunii familiei într-o lumină care să o arate nu doar necesară din punct de vedere economic, ci și acceptabilă din perspectivă morală. În acest scop, ele au elaborat argumentul pozitiv potrivit căruia contracepția era nu doar compatibilă cu plăcerea, ci esențială scopului de a lăsa pasiunile femeii să se manifeste în totalitate.

Miile de scrisori trimise celor două ofereau relatări izbitoare, direct de la sursă, ale motivelor pentru care oamenii aveau nevoie de informații despre controlul nașterii. Femeile mărturiseau că trăiau cu spaimă de la o lună la alta, că viața sexuală era un dezastru din cauza temerilor de a nu rămâne însărcinate, că de fapt evitau să aibă orgasm în speranța că

astfel vor evita conceperea unui copil. Oricum, aceste confesiuni nevinovate în aparență trebuie folosite cu grijă, căci inconștient autoarele lor știau ce trebuiau să spună. Un „scenariu" pentru corespondenta care căuta ajutor fusese de fapt creat de Stopes și Sanger și de alții care popularizau idei noi despre sexualitatea modernă. De obicei, autoarea era o femeie căsătorită care avea copii. Afirma că, spre deosebire de ea, în mod cert altele aveau acces la informațiile despre contracepție. Folosise deja câteva metode, care nu se dovediseră eficiente. Dacă apelase la un doctor, acesta nu voise s-o ajute. Ajungând la probleme concrete, femeia întreba dacă pesariul era de încredere sau dacă prezervativul era periculos; dacă sensibilitatea sexuală putea să scadă datorită folosirii contraceptivelor; dacă putea fi vindecată ejacularea precoce. Principala ei preocupare era de a-și limita dimensiunile familiei pentru a nu pune în pericol sănătatea și bunăstarea ei și a copiilor existenți.[12] Dar cel mai izbitor amănunt era insistența cu care autoarele susțineau că doreau să fie informate despre contracepție nu numai din motive egoist economice, ci și pentru a putea deveni soții și mame mai bune.

Aceste femei erau preocupate de „amorul" căsniciei lor. Ele acceptaseră ideea că „protejarea pasiunii era de o importanță majoră pentru armonizarea cuplului".[13] În mod clar, fusese creat un nou rol, de secol XX, al soției senzuale și mamei conștiincioase, care putea fi împlinit numai dacă se limita dimensiunea familiei. Desigur, o dată cu scăderea dimensiunilor familiei rolul de soție devenea mai important decât acela de mamă. Dar pe măsură ce scădea numărul nașterilor, în societățile occidentale avea loc o „sentimentalizare", dacă nu chiar o „sacralizare" a copilăriei.

La începutul secolului XX, familiile din clasa de mijloc renunțaseră în mare măsură la furnizarea de asistență medicală și educațională, care fuseseră preluate de instituții exterioare. Gospodăria era acum mai mică, cu mai puțini copii și adăpostind acum mai puține rude, servitori sau locatari ocazionali. „Acasă" era acum locul unde te așteptai să afli fericire casnică. În trecut aceste înalte așteptări de extaz conjugal erau neobișnuite. Acum mass-media oferea o nouă imagine a soției senzuale: aceasta se căsătorea tânără, își iubea cu pasiune soțul și creștea doar doi sau trei copii. Implicit, deși arareori menționat, era faptul că numai cu ajutorul contracepției puteau fi rezolvate implicațiile inerent contradictorii ale cultului

vieții de familie. Familia de dimensiuni mici, privatizată, era deja o realitate implicată chiar de faptul că unele femei din clasa de mijloc nu mai căutau sfaturi pentru probleme sexuale intime la vecine sau prietene, ci apelau la ghiduri matrimoniale, rubrici de ziar, medici sau la străini precum Stopes sau Sanger, care locuiau la mii de mile depărtare. Multe dintre autoarele scrisorilor își mărturiseau deschis ignoranța sexuală și deplângeau faptul că nu avuseseră o mamă sau o confidentă către care să se îndrepte.

Stopes și Sanger au vândut atât de multe cărți și au primit atâtea scrisori pentru că păreau să dețină răspunsul la întrebarea cum putea o femeie, în secolul XX, să concilieze presiunile conflictuale din viața ei. Războiul relevase contribuția femeilor la efortul național de război al fiecărei țări și în multe state aceasta fusese răsplătită cu dreptul de vot. Unii se temeau că existau motive să se vorbească de o estompare a deosebirilor dintre sexe. Cu siguranță, războiul înfrânsese o mare parte din rezistența la discutarea publică a unor probleme sexuale precum bolile venerice și controlul nașterii. Dar dacă în anii '20 publicul cititor era mai luminat, nu ar trebui exagerat impactul feminismului, psihanalizei și sexologiei asupra marii mase a populației. După cum n-ar trebui să se presupună, așa cum s-a făcut adesea, cu referire la femeile care își tăiau părul sau se apucau de fumat, că rolurile celor două sexe se schimbase radical în lumea postbelică.[14] Într-adevăr, ca răspuns la modesta extindere a drepturilor politice și economice acordate femeilor (căreia i se atribuia numărul în creștere al divorțurilor și scăderea natalității), comentatorii sociali au îmbrățișat noua accentuare culturală a ineluctabilelor diferențe dintre sexe, avansată de psihanaliști, sociologi și sexologi.

La începutul secolului au apărut noi concepte ale dorinței și plăcerii femeii și a fost elaborată ideea de comportament sexual „normal“ „Nevoile biologice“ erau definite de sexologi precum Havelock Ellis, care furnizau argumente pentru recunoașterea dreptului la plăcere al femeii, ce fusese cerut de feministe ca Emma Goldman și Ellen Key.[15] Controlul nașterii a jucat un rol cheie în aceste scenarii întrucât a dus la eliberarea de temerile unei sarcini nedorite și prin aceasta a subminat vechile argumente în sprijinul abstinenței. Dar femeile nu erau „eliberate“ de responsabilitățile lor tradiționale. Aceste contraceptive nu erau destinate decât cuplurilor căsă-

torite; ele trebuiau folosite mai curând pentru susținerea unei relații stabile, heterosexuale. Într-adevăr, cele mai multe dintre ghidurile matrimoniale sau de sexualitate căutau să definească mai strict rolul bărbatului și cel al femeii, pentru a-i transforma pe aceștia în părinți mai eficienți. Printr-o neașteptată schimbare de direcție față de moravurile victoriene, manualele de sexologie sugerau — așa cum s-a văzut în capitolul 3 — că acum era nu doar dreptul femeii, ci era datoria ei să se bucure de viața sexuală. Eșecul în atingerea orgasmului era prezentat ca o amenințare a stabilității familiale și, prin urmare, a societății.[16] Într-o lume în care sarcinile nedorite nu mai reprezentau o amenințare, orice lipsă de pasiune heterosexuală putea fi luat drept un semn de frigididate sau de homosexualitate latentă.[17]

Clasă și politică

Este greu de crezut că apelul la „amor" însemna foarte mult în cartierele muncitorești. Oricum, femeile din clasa muncitoare nu puteau evita cu totul accentul pus acum pe imaginea femeii ca soție, mamă și gospodină eficientă. Ca parte a efortului de a compensa pierderile provocate de primul război mondial, a fost declanșată o ofensivă propagandistică în favoarea „măiestriei de a fi mamă" și a „clinicilor pentru copii sănătoși" de către militanții pentru salvarea copiilor[18]. În frunte s-au aflat mamele din clasa de mijloc, care căutau să atingă standardele înalte ale măiestriei de a fi mamă stabilite de specialiști pediatri reformiști, precum dr Frederick Truby King, cu orarul lui complicat de îngrijire obligatorie. Cercetătorii afirmau că femeile din clasa muncitoare „își stricau" copiii, adică îi îngrijeau într-un mod cu totul irațional și, prin urmare, aveau nevoie să fie instruite ca mame. Familiile din locuințele ieftine au fost forțate să suporte inspecțiile intruzive ale asistenților sociali și sanitari; un raport tipic al unui investigator american anunța că în familiile de imigranți italieni mamele nu-și iubeau copiii „așa cum trebuie".[19]

Dată fiind rata mai crescută a natalității, se presupunea că femeile din clasa muncitoare nu-și iubeau nici soții așa cum

trebuia. Mulți bărbați din această categorie socială continuau să considere sexul lipsit de interdicții ca pe un drept al lor. Soțiile tindeau să prețuiască mai mult soții „grijulii“, decenți și sobri decât pe cei plini de pasiune. Faptul că nu era binevenită fiecare concepere putea fi observat în termenii folosiți pentru sarcină de femeile din clasa muncitoare: femeia „era prinsă“, avea „un chec în cuptor“ sau „cu jgheabul ridicat „[20]. Spre uluirea ei, Marie Stopes a descoperit că femeile din clasa de jos doreau să știe cum să scadă și nu cum să aprindă pasiunea soților.

> Este uluitor de răspândită cererea pentru o simplă pastilă sau medicament care să rezolve aceste probleme [scria Stopes]. După ce am conferențiat în fața unei audiențe din clasa muncitoare, când a venit momentul întrebărilor și cu atât mai mult ulterior, când am avut discuții individuale, am fost surprinsă de popularitatea zvonului că ar exista medicamente care pot reduce fără nici un pericol virilitatea unui bărbat și că aceste medicamente acționează direct și numai asupra organelor sexuale. Consider că nu este nepotrivit, nici măcar într-o carte adresată cu precădere publicului instruit, să demontez această eroare atât de populară și să previn asupra faptului că *nu există nici un astfel de medicament*.[21]

În perioada interbelică viața clasei muncitoare s-a schimbat. Multe forme tradiționale de muncă feminină — în special în agricultură — au intrat în declin. Dar în orașe, o creștere bruscă a cererii de funcționari a necesitat o armată de femei „respectabile“ din clasa muncitoare care, deși după ce se căsătoreau încetau să lucreze, apucaseră să cunoască gustul independenței. O preocupare pentru păstrarea unei marje de libertate se reflecta în atitudinea „feministă“ avansată în unele scrisori trimise lui Stopes de către femei care susțineau că au dreptul de control asupra propriului corp. „Folosirea contracepției, notează Linda Gordon, a reprezentat, de fapt, aproape întotdeauna o mai bună autoapreciere a profesiunii feminime de creștere a copiilor, o schimbare care a sporit autoidentificarea femeii ca muncitoare, chiar dacă nu primea salariu“.[22] Dar Sanger și Stopes primeau scrisori și de la bărbați preocupați din clasa muncitoare, iar în scrisorile femeilor soții erau tot mai lăudați ca fiind „grijulii“ sau „plini de tact“.[23]

Vechea cultură masculină centrată pe muncă, gravitând între mină sau fabrică, cârciumă și clubul de fotbal, se eroda cu încetul. Pe măsură ce munca bărbaților devenea mai organizată și sedentară, aceștia începeau tot mai mult să se îndrepte către familie pentru împlinire emoțională. O dată cu reducerea orelor de lucru, cu acordarea zilelor libere de sărbători și îmbunătățirea condițiilor de locuit, bărbații „se domesticeau" și petreceau mai mult timp liber cu soțiile lor. Erau acum mai interesați de copii, pentru că numărul acestora era mai mic. Înțelegând importanța educației, familiile care munceau au devenit mai preocupate de soarta copiilor. Sărăcia a devenit asociată cu familia numeroasă într-un fel în care nu mai fusese niciodată până atunci.

Diana Gittens a susținut că în Anglia cuplurile din clasa muncitoare care reușiseră cel mai bine să-și limiteze dimensiunile familiale de obicei erau cele în care comunicarea, discuțiile negociatoare, orientarea către problemele de familie erau mai bune.[24] Prima lor dorință era de a proteja sănătatea mamei; a doua era asigurarea bugetului familiei. Cel puțin până la al doilea război mondial, femeile din clasa muncitoare apelau la vecine pentru sfaturi și la farmacist pentru contraceptive. Se simțeau stingherite să discute despre fertilitatea lor cu un doctor sau cu personalul unei clinici de control al nașterii.[25]

E mult mai probabil că perechile din clasa de mijloc foloseau contracepția într-o măsură mai mare decât cele din clasa muncitoare și că le adoptau la începutul căsătoriei, pentru a amâna nașterea copiilor sau pentru a mări perioadele dintre nașteri. Femeile din clasa muncitoare aveau tendința de a-și face numărul dorit de copii și apoi să apeleze la o metodă care să pună capăt nașterilor. Asta nu însemna că aveau o idee anterior determinată despre numărul ideal de copii; la un moment dat pur și simpu hotărau că aveau de-ajuns. Socialiști germani precum Eduard Bernstein au recunoscut mai devreme că limitarea familiei nu se datora simplei aderări la teoria malthusiană cu privire la fondul de salarii. Scăderea numărului de membri în familiile de muncitori se datora unei întregi game de schimbări în stiluri de viață și condiții de locuit, incluzând noi tipuri de locuințe, mobilier, activități recreative, distracții și educație.[26]

În secolul al XIX-lea, Liga malthusiană susținuse controlul fertilității pe temeiuri economice. Pentru Stopes și San-

ger, controlul nașterii era în primul rând un instrument care, scutind-o pe femeie de sarcini nedorite, îngăduia apariția unei unități familiale fericite, senzuale, în care femeia putea să aibă timp pentru a se bucura de maternitate.[27] Prin urmare, contraceptivele recomandate de Stopes și Sanger nu puteau fi dintre acelea care să violeze această imagine a cuplului rațional și grijuliu. Mitul domestic invocat de ele trebuie să fi atras interesul femeilor din clasa muncitoare; viețile lor aveau să se amelioreze în mod necesar dacă bărbații deveneau soți mai responsabili. Stopes și Sanger au spulberat unele mituri — precum vechea credință că tușitul împiedică conceperea — dar apoi au trecut la condamnarea celor mai multe măsuri de control al fertilității folosite deja de bărbații și femeile din clasa muncitoare.[28] Ele condamnau abstinența, descriind patul pentru o persoană drept dușmanul căsătoriei. Prelungirea alăptatului, larg folosită pentru a decala distanța dintre nașteri, era dăunătoare pentru că o slăbea pe mamă.[29] Dar coitul întrerupt? În lumea occidentală, cei săraci se bazau în primul rând pe această metodă, deși puțini cunoșteau termenul tehnic, după cum a relatat un cercetător al sudului Americii. O femeie a îndrăznit: „Totdeauna am spus că atunci când mesteci tutun nu faci atât de multă mizerie dacă îl scuipi pe fereastră." Alta a descris aceeași metodă în cuvintele sfatului pe care îl primise de la o femeie în vârstă: „dacă nu vrei unt, scoate bătătorul din putină la timp!".[30] În ciuda folosirii la scară largă a acestei metode, Stopes a declarat coitul întrerupt ca fiind extrem de nesigur și periculos din punct de vedere fizic și psihic. Potrivit lui Sanger, acesta împiedica „împlinirea satisfăcătoare a actului uniunii fizice și producea o reacție nervoasă fatală stării generale a ambilor parteneri".[31] Nu numai că femeia rămânea într-o stare de încordare psihică; Stop mai susținea și opinia curioasă că avea efecte secundare dăunătoare fiziologic. „Femeia, de asemenea, pierde avantajul (și sunt convinsă că cu greu se poate exagera avantajul fiziologic) al absorbției parțiale a secrețiilor bărbatului, care trebuie să aibă loc pe suprafața largă al epiteliului intern prin intermediul căruia vin în contact".[32] În plus, susținea ea, bărbații puteau fi ispitiți la o periculoasă supra-satisfacere datorate simplității retragerii. Stopes era împotriva dușului vaginal, considerându-l dăunător, iar prezervativul îl considera lipsit de romantism și inestetic[33].

Care erau atunci „acele lucruri îndeajuns de sigure pe care le putea face o femeie ca să nu mai aibă copii?" îi scria o femeie lui Margaret Sanger.[34] Din scrisorile acestea stăruitoare se vedea clar că femeile de orice condiție socială doreau o protecție contraceptivă mai eficientă; întrebarea era: puteau ele folosi ceea ce aveau la dispoziție? Metoda de contracepție preferată a lui Stopes era capa cervicală, pentru că favoriza acea absorbție a „secrețiilor bărbatului". Sanger susținea folosirea diafragmei. Exista un argument în mod clar feminist la baza preferințelor pentru astfel de contraceptive. Prezervativul și coitul întrerupt erau „de nici un real folos pentru soție pentru că puneau întreaga responsabilitate pe umerii soțului — o responsabilitate pe care acesta rar și-o asuma, afirma Sanger. Ea căuta o auto-protecție pe care să o poată folosi singură și nu exista nimic de felul acesta."[35]

Dar contraceptivele feminine trebuiau fixate de medic. Optând pentru aceste tehnici, Sanger și Stopes au trebuit, în mod necesar, să aducă argumente în favoarea înființării de clinici în care aceste metode să fie puse la dispoziția femeilor din clasa muncitoare. Speranța lor era ca aceste clinici să îndepărteze contracepția de mediul suspect al magazinelor ce vindeau produse din cauciuc, iar pe de altă parte să atragă interesul și sprijinul medicilor.[36] Partea vulnerabilă a acestei strategii era faptul că cei mai mulți medici au refuzat să aibă de-a face cu contracepția și că puținele clinici care fuseseră deschise aveau dificultăți în a le atrage pe femeile din clasa muncitoare, intimidate dacă nu chiar îndepărtate de aura medicală, masculină, profesională a acestora. Stopes și Sanger au condamnat măsurile contraceptive cele mai ușor de folosit de femeile din clasa muncitoare, promovându-le în schimb pe cele care, deși de maximă „eficiență", erau cel mai puțin probabil să fie folosite.[37] Și, culmea ironiei, deși cereau o mai mare responsabilitate din partea bărbatului, ele se opuneau unei metode precum coitul întrerupt, metoda contraceptivă care necesita în cea mai mare măsură cooperarea acestuia, certându-le pe femeile din clasa muncitoare care presupuneau — așa cum multe făceau — că bărbații aveau să preia inițiativa în contracepție.

Enid Charles observa că dat fiind faptul că două metode principale de contracepție erau masculine — coitul întrerupt și prezervativul — era ciudat că specialiștii se concentrau tot mai mult asupra femeilor care frecventau clinicile. Prezerva-

tivul era un contraceptiv de un remarcabil succes, remarca ea, iar poveștile de groază care se spuneau despre coitul întrerupt erau în mare parte exagerate. Charles observa în continuare că Stopes exagera succesul metodelor feminine de contracepție pe care le susținea prin faptul că nu raporta ca eșecuri cazul femeilor care încetau să mai vină la clinica ei .[38] Țelul principal al lui Stopes nu era în primul rând acceptabilitatea și siguranța contracepției, ci dorința de-a face din căsnicie o „chestiune de interes reciproc".

Metodele masculine predominau în Franța, care avea cea mai mică natalitate, deși nu exista o mișcare organizată pentru controlul nașterii.[39] După vărsarea de sânge din primul război mondial, în 1920 Adunarea Națională a Franței a declarat, în principiu, contracepția ilegală. Legislația nu a făcut nimic pentru creșterea dimensiunilor familiei. Cu excepția Irlandei, populația Franței avea ritmul de creștere cel mai scăzut din Europa. Între 1900 și 1939 a crescut cu 3 la sută, în vreme ce în Germania creșterea era de 36 la sută, în Italia de 33 la sută, iar în Marea Britanie de 23 la sută. Și chiar creșterea pe care o avea se datora, așa cum sumbru preziseseră mulți, imigrației. Numărul de locuitori a crescut de la 40 de milioane în 1914 la 42 de milioane în 1939, dar numărul străinilor — dintre care cei mai mulți erau italieni, belgieni și hispanici — trecea de două milioane. O ușoară explozie demografică, între 1920-25, a ridicat natalitatea până la nivelul de 19,7 la mie, pe care îl avea înainte de război, dar între 1926-1930 a scăzut până la 14,8 la mie, cea mai scăzută fertilitate din lume.[40]

Depopularea a fost un cuvânt cheie folosit de naționaliștii francezi pentru decadență.[41] Manipulând cu succes tensiunile, neliniștile și spaimele celor care credeau că *status quo*-ul social se afla în pericol, dreapta i-a acuzat pe apărătorii controlului nașterilor că erau răspunzători pentru un mare număr de fenomene neliniștitoare, de la apariția femeii independente până la scăderea capacității națiunii de a se apăra.[42] Această campanie împotriva contracepției a fost alimentată în mare măsură de ipocrizie. Politicienii, bărbați din clasa de mijloc care deplângeau fertilitatea scăzută a națiunii, aveau — cei mai mulți dintre ei — copii puțini, iar legea din 1920 care interzicea vânzarea dispozitivelor de contracepție și discuția despre acestea nu menționa cele două forme principale de contracepție masculină — coitul întrerupt și prezervati-

vul.[43] Mulţi deputaţi care au votat pentru interzicerea prin lege a educaţiei contraceptive, deşi trebuie să fi ştiut că o astfel de legislaţie putea să aibă un impact mic asupra creşterii populaţiei, se puteau mulţumi doar cu ideea că aceste legi cel puţin aveau să reducă la tăcere subversivismul sexual. Preocuparea guvernului pentru natalitate, după primul război mondial, a declanşat ceea ce a devenit pentru aproape întreg secolul XX o obsesie naţională.[44]

În perioada interbelică, în Statele Unite şi în Marea Britanie mişcările pentru controlul naşterii au câştigat sprijinul unor filantropi bogaţi, interesaţi în menţinerea ordinii sociale, în vreme ce în Franţa neo-maltusienii au fost marginalizaţi. Paul Robin, cel mai cunoscut susţinător francez al contracepţiei, se sinucisese chiar înainte de primul război mondial.[45] Principalii săi discipoli, precum Eugène ţi Jean Humbert, care în anii '20 şi '30 apăraseră public controlul naşterii, fuseseră scoşi în afara vieţii publice de către autorităţi.[46] Dr Madeleine Pelletier, o apărătoare izolată a avortului, a fost redusă la tăcere şi închisă.[47] Unii susţinători discreţi ai contracepţiei, printre care dr Jean Dalsace şi Bertie Albrecht, au intrat în *l'Association d'Etudes Sexologiques*, dar lucrările lor academice aveau prea puţin impact asupra marelui public. Eugeniştii nu erau numeroşi în Franţa şi, spre deosebire de colegii lor din ţările vecine, nu au aderat la doctrinele neo-maltusiene.[48]

Cu toate acestea, dată fiind natalitatea mică din anii '20 şi '30, nimeni nu poate ignora faptul că majoritatea cuplurilor franceze căutau, adeseori, prin mijloace periculoase, să-şi micşoreze dimensiunea familiei.[49] Până şi Biserica Catolică a descoperit că era imposibil să rămână indiferentă la aceste dorinţe. În Bretania conservatoare a început să se vorbească deschis despre coitul întrerupt începând din anii '20; se spunea că un soţ atent „ştie cum să-şi şteargă nasul". Preoţii sperau să-i păstreze în interiorul Bisericii pe altfel credincioşii catolici afirmând sus şi tare legitimitatea unor metode „naturale" de contracepţie, precum calendarul.[50] Şi politicienii progresişti s-au simţit obligaţi să reacţioneze. Legea care interzicea răspândirea informaţiilor despre controlul naşterii era atât de flagrant discriminatoare împotriva cuplurilor din clasa muncitoare, încât în 1933 socialiştii, deşi ezitau să se ocupe de această problemă, au propus renunţarea la legea punitivă din 1920. La început au avut sprijinul comuniştilor, dar în 1938 aceştia din urmă şi-au schimbat poziţia. Ostilitatea par-

tidului de a discuta despre controlul nașterii s-a menținut până în anii de după al doilea război mondial. Deși susțineau reforma cu privire la avorturi, purtătorii de cuvânt comuniști se împotriveau propagandei contraceptive, asociind-o cu doctrina neo-malthusiană, conservatoare din punct de vedere social. Nu mai târziu de 1950, Maurice Thorez avea să declare că aceia care vorbeau în mod constant despre importanța contracepției căutau doar o cale de a camufla responsabilitatea pe care o avea capitalismul față de sărăcie.[51]

Avort

Stella Browne, cea mai înflăcărată susținătoare britanică a legalizării avortului în perioada interbelică, considera „prefăcătoria contracepției“ parțial răspunzătoare pentru refuzul societății de a admite că unele femei aveau întotdeauna nevoie să pună capăt unei sarcini.[52] Multe dintre ele se bizuiau pe avort ca pe o metodă contraceptivă de rezervă. „Lucrez de 11 ani într-o fabrică, îi scria o muncitoare lui Margaret Sanger, și din câte știu majoritatea femeilor folosesc avortul ca mijloc de a-și limita numărul de copii, fără a ține cont de suferința și pericolele pe care acesta le produce“.[53] Femeile continuau să încerce să-și provoace avort luând tot felul de medicamente. Alice Jenkins își amintea în 1950 că, deși era copil, știa ce se petrecea atunci când o femeie spunea alteia: „cutare ia niște chestii“.[54] În Franța, după primul război mondial întrebarea dacă femeilor violate de germani ar trebui să li se îngăduie să avorteze a adus problema în atenția publică.[55].De fapt, Adunarea națională votase legi draconice atât împotriva avortului cât și a propagandei pentru controlul nașterii.[56] Cu toate acestea, avortul era obișnuit, informația despre cum se putea obține ajutor circulând, pe filieră feminină, de-a lungul întregului spectru social.[57] În perioada interbelică, avortul era larg răspândit în Austria, iar muncitorii cei mai săraci aveau, de fapt, familii mai mici decât meșteșugarii.[58] Deși clinicile de consultație matrimonială ofereau informații privind controlul nașterii, în Germania se spunea că numărul avorturilor crescuse de la 300 000 înainte de război la un milion în anii '20, de

pe urma acestora rezultând între 5 000 și 8 000 de decese pe an.[59] Trei sferturi dintre femeile implicate erau căsătorite[60]. În Anglia, dr Janet Campbell a șocat opinia publică cu rapoarte care arătau nu numai că numărul deceselor datorate avorturilor era mai mare, dar că mortalitatea în rândul mamelor crescuse de la 3,91 la o mie de nașteri în 1921 la 4,41 la mie în 1934.[61] La mijlocul anilor '30, Edward Griffith cita cifre care sugerau că în Statele Unite aveau loc 2 milioane de avorturi pe an, dintre care 15 000 se sfârșeau cu decese, în vreme ce în Uniunea Sovietică, unde avortul fusese legalizat, Moscova raporta 80.000 de avorturi pe an și nici un deces.[62] În 1931, Marie Stopes a informat ziarul *The Times* că într-o perioadă de trei luni primise 20.000 de cereri de informații despre locurile unde se putea provoca avort.[63]

Toate aceste cifre trebuie tratate cu foarte mare precauție, dar nu încape îndoială că avortul era larg răspândit. Cu toate acestea, susținătorii contracepției insistau în ostilitatea lor față de provocarea întreruperii de sarcină. Bernarr McFadden, fanaticul american al condiției fizice, a atacat avortul numindu-l „crima americană" căreia îi putea pune capăt numai accesul liber la contracepție. El credea că acest lucru era necesar din motive eugenice; copiii nedoriți nu putea sfârși decât prin a deveni infractori. Astfel, din motive economice și sanitare, Statele Unite au urmat exemplul Europei, îngăduind medicilor să acorde sfaturi contraceptive. Femeia egoistă nu trebuia lăsată să avorteze. Soțul acesteia trebuia să arate „îndeajunsă bărbăție și forță de caracter" pentru a o împiedica.[64] La fel de ostile în această privință erau Stopes și Sanger. În anii '30 era limpede că avortul provocat în primul trimestru de sarcină era la fel de sigur (cu adevărat mai sigur o dată ce sulfonamidele deveniseră disponibile) ca și nașterea la termen. Dilatarea și chiuretajul reprezentau cea mai obișnuită metodă utilizată. Vechiul argument adus în apărarea legii, bazat pe riscul la care era expusă mama, a fost astfel subminat. Acum pericolul venea chiar de la interzicerea avortului, care le împingea pe femei în brațele celor care provocau avorturi folosind alifii vaginale, instrumente și siringi uterine. Depresiunea a forțat creștera ratei avorturilor la noi maxime. Dr W.S. Cornwall scria despre Canada:

> Cred că cei mai mulți practicieni pot depune mărturie pentru frecvența tot mai mare cu care sunt abordați pen-

tru a pune capăt sarcinilor nedorite. Sarcina este considerată un dezastru economic și social. Am remarcat că Anglia a înregistrat în 1932 cea mai scăzută natalitate vreme de mai multe decenii. Dacă s-ar putea alcătui statistici, s-ar vedea că a crescut dramatic numărul avorturilor în rândul femeilor educate.[65]

În Statele Unite, Frederick J. Taussig arăta că aproape o cincime din numărul total al sarcinilor se termina cu avortul[66].

Ideea că o femeie cu o sarcină sub trei luni care căuta „să se rezolve“ comitea o crimă, evident, nu era acceptată de o mare parte a publicului feminin. Havelock Ellis susținea că femeile nu simțeau nici un regret și nu puteau înțelege împotrivirea medicală și legală față de avort. În Marea Britanie, Comisia Birkett asupra problemei avortului a raportat în 1937: „Multe mame păreau să nu înțeleagă că auto-provocarea avortului era ilegală. Ele presupuneau că era legal dacă se făcea înainte de luna a treia și că era în afara legii numai atunci când era provocat de altă persoană“.[67] Femeile din clasa muncitoare rămâneau credincioase opiniei tradiționale că viața nu era prezentă decât în momentul în care fătul „mișca“. Ele luau pastile nu pentru a avorta, ci pentru a-și „provoca ciclul“. Faptul că nu doreau să vatăme o viață nouă era demonstrat de faptul că renunțau la aceste tactici în momentul în care o simțeau mișcând. Cei care le ajutau erau uneori șarlatani abuzivi, dar adesea erau vecine care își ofereau serviciile atât din amabilitate, cât și pentru bani. Din 44 de femei intervievate de Moya Woodside în anii '50, în închisoarea Holloway, toate fuseseră căsătorite, numai trei dintre ele nu aveau copii, 30 erau bunici, iar 22 aveau peste 60 de ani. Puține erau delictele despre care te puteai aștepta să fie comise de femei atât de în vârstă. Woodside a notat că ele nu-și considerau activitatea drept infracțiune, ci acțiune determinată de „compasiune și solidaritate feminină“.[68] Acest sprijin era rareori oferit de autoritățile medicale; în spitale, femeile bănuite a-și fi provocat avort erau supuse tratamentului dur din „pavilionul celor neascultători“.[69] Pentru unele femei avortul era principala metodă de control al nașterii, nu una de rezervă. Cercetătorul unui cartier sărac din Liverpool relata următoarele despre rezidenții catolici de pe Ship Street:

> Privesc controlul nașterii ca pe un păcat, dar avortul înainte de luna a treia e considerat o metodă cu totul legitimă... deși foarte puține mame folosesc contraceptive, majoritatea au încercat la un moment dat să-și provoace un avort. Pastilele, săriturile de pe scară etc. sunt perfect legitime până în luna a treia, după care femeia încetează orice măsură, pentru a nu răni copilul.[70]

Legalizarea avorturilor în Rusia, după revoluția din 1917, a demonstrat siguranța procedeului, dar pentru oponenții acestuia a confirmat asocierea cu forțele subversive care răstoarnă ordinea socială și relațiile dintre sexe.[71] În Occident, legile anti-avort erau în mod limpede discriminatoare, pentru că de obicei o femeie bogată putea să găsească un doctor care să justifice necesitatea de a i se provoca un avort din motive de sănătate. În realitate, cum progresele din obstretică măriseră șansele nașterilor lipsite de riscuri, existau tot mai puține justificări pentru aceste intervenții. Problema avortului a început a fi privită ca una a drepturilor femeilor și campania pentru legalizarea avorturilor a început să-și găsească susținători. În 1934, Dorothy Dunbar Bromley afirma că prin legalizarea avortului America putea evita 8 000 de decese pe an, cel puțin până în momentul în care ar fi existat la dispoziție contraceptive adecvate.[72] În Anglia, Stella Browne declara: „dreptul de a împiedica conceperea unei noi vieți trebuie în mod logic și just să includă dreptul de a înlătura sământa care a fost fecundată împotriva voinței mamei, accidental sau cu bună știință.“[73] Pentru aceasta, Browne împreună cu Alice Jenkins și Janet Chance au format în 1936 Societatea pentru reformarea legii avortului.[74]

Prin anii '20 existau și câțiva avocați și medici englezi dornici să-și exprime propria nemulțumire față de legea anti-avort din 1861. Aceasta era o adevărată pacoste pentru poliție, care recunoștea cât de răspândită era tolerarea avortului și cât de nepopulare erau condamnările. În anii '30, judecători preocupați de eugenie își exprimau deschis nedumerirea: de ce trebuiau pedepsite mamele sărace pentru că încercau să evite nașterea unor copii cu defecte congenitale? Iar medicii atât din Marea Britanie ,cât și din Statele Unite — care în mare parte credeau că avortul era o „greșeală“, dar uneori era „necesar“ — se temeau că libertatea lor de a decide când se impunea și când nu provocarea unui avort era pusă în pericol

dacă trebuiau să se supună fie cerințelor pacienților, fie celor ale organelor de judecată.[75] Pe de o parte, detestau să fie strânși cu ușa de pacienți; pe alta, ei știau că dacă nu o făceau ei se găseau alții care s-o facă. Controlul profesional, atât în Anglia cât și în America, era menținut de către continua lărgire a definiției „sănătății“ cu care se ocupau medicii progresiști — în particular, adăugându-i acesteia și indicații psihiatrice — astfel încât avortul să fie întotdeauna justificat pe temeiuri medicale și nu sociale.

O femeie cu o întârziere de ciclu de trei zile îi scria lui Stopes în august 1923, plângându-se că *Wise Parenthood* se ocupa numai de „pre-concepere“, și continua cu o amenințare: „dacă nu găsesc pe nimeni care să *știe* cum să mă ajute, voi încerca alte mijloace, căci simt că-mi voi pierde mințile dacă va trebui s-o iau de la capăt cu asta.“[76] În clinica ei lângă Holloway Road, Stopes și-a pus angajații să jure că nu aveau să furnizeze nici o astfel de informație sau să provoace întrerupere de sarcină. În *A Letter to Working Woman* [*Scrisoare către o femeie care muncește*] (1923), Stopes își expunea argumentele împotriva acestor procedee. Considera cazul unei femei „care a rămas“: „Atunci faci sau încerci să faci ceva disperat; încerci să scapi de copil până când nu e prea târziu.“ Acesta era „ceea ce se numește un avort“, își informa ea cititoarele, și era împotriva legii și împotriva naturii. Unora putea să li se pară că legea nu e bună, accepta Stopes: „Știu că multe dintre voi simt că este nedrept și plin de cruzime, dar vreau să vă spun că legea nu este crudă și nu este nedreaptă.“[77]

Margaret Sanger primea atât de multe întrebări despre avort, încât a fost nevoită să publice o scrisoare oficială în care preciza că nu putea răspunde la astfel de întrebări. S-a susținut că s-a autoprezentat drept luptătoare împotriva avortului pentru a putea pretinde motivații morale pentru propria ei activitate; cert este că atât ea, cât și Stopes căutau din scopuri tactice să delimiteze clar contracepția de avort.[78] Însă femeile din clasa muncitoare arătaseră limpede în scrisorile lor că deși se temeau de riscurile avortului nu acceptau ideea că folosirea unei metode control al nașterii cerea sacrificarea alteia; acestea erau văzute mai curând ca făcând parte dintr-o categorie comună a măsurilor de control al fertilității.

Faptul că femeile din clasa muncitoare doreau să se asigure de cel mai mare grad de flexibilitate posibil în luarea deciziilor contraceptive se reflecta în limbajul folosit. De obicei nu

foloseau termenul „avort", pentru că acesta evoca în mod clar imaginea unui doctor care face o operaţie, prin urmare era ceva calitativ diferit de mijloacele tradiţionale de limitare a dimensiunilor familiei. În Franţa, acesta era descris drept o acţiune de-a face „să treacă" — *faire passer* sau „să coboare" — *faire descendre*. Fetusul nu era considerat copil sau fiinţă, ci lucru: *ça* – asta. În Anglia, femeia se descria ca încercând să-şi „restabilească ciclul" sau să „se regularizeze". De asemenea, femeile nu vorbeau despre „concepere", care suna a ceva definitiv, ci spuneau că „au rămas", „au căzut", „sunt iarăşi în starea aceea", „mi-a întârziat zece zile", „am trecut de o lună", „sunt pe cale de două luni", „am patru luni în urmă", toate aceste expresii implicând un proces căruia i se putea sau nu pune capăt.[79]

Stopes şi Sanger făceau puţine progrese în încercările lor de a le îndrepta pe femei către complicatele metode de contracepţie.[80] Specialiştii în controlul naşterii adesea preferau să interpeteze o atare intransigenţă drept dovadă de „ignoranţă". Ceea ce ignorau ei era faptul că bagajul ideologic ataşat de clasa de mijloc metodelor contraceptive intimida, făcându-i pe cei din clasa muncitoare mai puţin dispuşi să le accepte. Cu siguranţă că familiile de muncitori îşi doreau metode mai eficiente de contracepţie, dar pentru le a utiliza pe multe dintre cele pe care le ofereau specialiştii ar fi trebuit să capete o mentalitate de clasă de mijloc. Stopes şi Sanger aveau în vedere o familie model, în care soţul prevăzător şi prudent folosea sau îşi ajuta soţia să folosească mijloace mecanice de contracepţie în scopul de a asigura familiei o mobilitate economică ascendentă. Mama raţională nu-şi lua serviciu, devotându-se datoriilor materne de creştere a copiilor. Pentru sfaturi privind cea mai potrivită metodă de control al fertilităţii, cuplul se adresa progresistului lor medic de familie, care le explica nu doar eficienţa medicală a capsulei cervicale sau a diafragmei, dar şi pericolele altor metode de contracepţie, precum şi imoralitatea avortului.

Pericolele pe care specialiştii în controlul naşterii le vedeau în avort şi coit întrerupt erau în egală măsură sociale şi fiziologice. Aceste tactici reprezentau nu cuplul armonios, ci două culturi sexuale diferite, în care bărbatul îşi cerea „drepturile", iar femeia se baza pe reţeaua prieteniilor feminine, pentru a obţine sprijin. Erau o oglindă nu a prevăzătoarei, raţionalei clase de mijloc, orientată către consum, ci a clasei de

jos, lipsite de prevedere și asumându-și necugetat riscuri. Avortul evoca imaginea sprijinului oferit nu de doctor, ci de doftoroaia din vecini. Ambiția lui Stopes și a lui Sanger era de a transforma nu doar decizia de control al fertilității, ci și familia care o lua. Căsnicia modernă putea fi salvată, declarau specialiștii în controlul nașterii (precum și progresiștii favorabili educației sexuale și liberalizării divorțului) numai dacă evolua spre modelul de parteneriat.[81]

Medici și preoți

Stopes și Sanger au „medicalizat" contracepția în parte pentru a atrage sprijinul legitimator al medicilor. În 1922 Stopes a înființat un Comitet de cercetări medicale cu intenția de a înregistra astfel de sprijin. Dar dacă unii medici erau atrași de clinică, nu la fel se întâmpla cu mulți dintre pacienți. În 1930, cele 16 clinici și două cabinete particulare din Marea Britanie consultaseră abia 21 000 de paciente și în ciuda afirmațiilor lui Stopes despre succesul acestora, rata eșecurilor era mare.[82] Capa cervicală și diafragma erau prea pretențioase pentru a fi folosite în mod consecvent. Marea majoritate a populației continua să se bazeze pe metodele tradiționale. Probabil că cel mai bun lucru pe care îl făceau clinicile de control al nașterii consta în adunarea și publicarea atât a pericolelor pe care tentativele repetate de avort le puneau sănătății femeilor, cât și a defectelor fizice asociate nașterii. În urma consultării primelor 10 000 de paciente, Stopes a raportat că 1 321 aveau fisuri cervicale, 335 sufereau de forme grave de prolaps, iar 1 508 prezentau deformații ale organelor interne.[83] Medicii cu adevărat preocupați de sănătatea mamelor nu puteau ignora astfel de statistici șocante. Dar o cale de a evita problema contracepției era de a susține că ratele mortalității materne și morbidității puteau fi reduse prin asistarea medicală a nașterilor. Aceasta fost o campanie încununată de succes. În Anglia, numărul nașterilor în spital a crescut de la 15 la sută în 1927 la 54 la sută în 1954, iar în America procentul era și mai mare. Femeile căutau în mod firesc accesul în spitale, din moment ce li se spusese că aceste

instituții asigurau îngrijire superioară. Medicii credeau că astfel puteau micșora riscurile sarcinilor; în realitate, dată fiind posibilitatea crescută a unei intervenții chirurgicale, este îndoielnic faptul că nașterile în spital erau mai sigure decât cele de la domiciliu.[84]

Specialiștii în controlul nașterii le preveneau în mod constant pe femei să nu plece urechea la pseudo-sfaturile contraceptive din bârfele locale și să apeleze în schimb la personalul calificat. Însă medicii englezi s-au opus multă vreme discutării contracepției, deși recensământul din 1911 a arătat că aceștia aveau cele mai mici familii din toate categoriile ocupaționale. În 1920, străluciți medici britanici încă descriau subiectul ca fiind unul „foarte dezgustător" care îi putea interesa doar pe „libidinoși" Femeile care foloseau contraceptive erau considerate egoiste și egocentrice. Dispozitivele mecanice de contracepție erau atacate de ginecologi presupuși a fi bine pregătiți, pentru că erau „sordide și nenaturale", și prezentau „pericole fiziologice".[85] O corespondentă din Saskatchewan a Ligii Americane pentru controlul nașterii înființate de Sanger scria în 1923: „Categoriile profesionale și cei avuți o folosesc [contracepția] ca în oricare alt oraș din Statele Unite. Un număr tot mai mare de oameni apelează la medic pentru informații despre controlul nașterii."[86] Problema era că doctorii nu răspundeau. Ei puteau recomanda distanțarea în timp a nașterilor, dar puțini spunea și cum putea fi făcut acest lucru.

Unii medici se opuneau controlului nașterilor doar pe temeiuri morale, dar în Anglia și în America de Nord acestora le era în mod evident teamă de pierderea respectabilității profesiunii în urma asocierii cu persoane ca Stopes și Sanger, îngrijorați fiind de confuziile cu privire la avort și contracepție și pur și simpu ignoranți în ceea ce privește tehnicile contraceptive. Absolventele Școlii londoneze de medicină pentru femei erau la fel de neinformate ca și colegii lor bărbați. „O tânără doctoriță, intervievată în vederea rezidențiatului, a fost întrebată despre opiniile ei legate de controlul nașterii. A răspuns ezitant că întotdeauna a crezut că familiile numeroase sunt minunate și s-a simțit ușurată în momentul în care i s-a dat a înțelege că acesta era răspunsul corect."[87] Chiar și după ce informațiile despre contracepție au început a fi furnizate de centrele britanice de ajutor social, în anii '30, contribuția medicilor era mică și aceștia nu încercau să abordeze o discu-

ție cu pacienții. Edward G. Griffith, MRCS, care credea că un control al nașterii ar fi putut pune capăt în mare măsură delincvenței juvenile și dezacordurilor matrimoniale, deplângea faptul că bărbaților nu le plăcea să folosească prezervativul, preferând metoda ieftină a simplei retrageri. Speranțele unor femei că bărbații urmau să fie „grijulii“ aveau drept rezultat sarcini nedorite. Pentru că erau timide și stânjenite, cumpărau de la farmacie capsule cervicale ieftine și nesigure, în loc să apeleze la medic pentru potrivirea corectă.[88] În Anglia, primele conferințe de ajutor medical contraceptiv erau începute în 1936, dar au fost ignorate de majoritatea școlilor până în anii 50.[89]

În Statele Unite, medicina se mișca încă și mai greu în sprijinirea controlului nașterilor. Simplul fapt că Sanger și alții înființaseră clinici în acest scop, îngăduia medicilor să-și trimită pacientele la acestea, pentru fixarea diafragmelor, în loc să se implice ei în astfel de activități lipsite de farmec. Doctorii se prezentau ca apărători ai moralității publice și se temeau că dacă apăreau în postura de critici ai societății școlile lor medicale aveau să piardă sprijinul filantropilor bogați. Cu toate acestea, Sanger a continuat să curteze medicina, demonstrând că Departamentul de cercetări clinice pe care îl înființase putea furniza date importante referitoare la trecutul medical al pacientelor sale. În cele din urmă, dr Robert Latou Dickinson a reușit să determine Asociația Medicală Americană să voteze, în 1937, o rezoluție prin care se recunoștea importanța contracepției și revendica predarea acesteia în școli. Aceasta nu înseamnă că medicii deveniseră susținători entuziaști ai contracepției. Pur și simplu, depresiunea îi forțase să nu mai poată trece cu vederea importanța acestei probleme. Cei mai mulți dintre ei au continuat până în anii '60 să susțină că o femeie sănătoasă era o femeie care făcea copii.[90]

Cu toate acestea, în anii '30 s-a produs o oarecare schimbare în acceptarea generală a controlului nașterii. De obicei aceasta e atribuită remarcabilei propagande făcute de Marie Stopes și Margaret Sanger. Ele au reușit să prezinte contracepția ca pe o forță pozitivă care urma să slujească atât interesele cuplurilor, îmbunătățindu-le sănătatea și fericirea, cât și interesele statului, prin îmbunătățirea științifică a calității rasei. Aceste argumente au dezarmat o mare parte din opoziția bisericilor protestante și a medicilor. Oricum, mai important era faptul că aceste organizații își dădeau seama că forțe-

le sociale, culturale și economice care determinaseră majoritatea cuplurilor obișnuite să-și limiteze dimensiunile familiilor pur și simplu nu puteau fi deturnate.

Pe la 1930, bisericile aveau puține de spus împotrivă. La Conferința Lambeth din 1908, episcopii anglicani s-au referit la contracepție numind-o „avort preventiv", dar preoții orientați către eugenie erau cu încetul câștigați de argumentul utilitarist al susținătorilor contracepției că aceasta avea să prevină mari costuri sociale.[91] Stopes și Sanger au primit un mare număr de cereri de informații de la preoți protestanți și de la soțiile acestora, care foloseau metode contraceptive și ajutau la răspândirea lor în comunități izolate.[92] Enciclica lui Pius al XI-lea, *Casti Connubi* (Despre căsătoria creștină), care în parte a fost un răspuns la acceptarea cu moderație de către anglicani a contracepției, anunțată la Conferința Lambeth, a cristalizat opoziția Bisericii Catolice față de controlul „artificial" al fertilității. Dar, în același timp, noua metodă a calendarului, elaborată de Knaus și Ogino în 1929 a fost publicată de Biserică și aprobată de Vatican. „Cunoașterea calendarului unei femei, scria Leo J. Latz într-un text acceptat de Biserică, îngăduie celor căsătoriți să știe *când*, săvârșind actul căsătoriei, cooperează cu Dumnezeu la procrearea unei noi ființe omenești."[93] Folosirea metodei calendarului permitea controlarea în mod „natural" a dimensiunilor familiei și avea să fie, așa cum spera Latz, o cale de a-i recâștiga pe catolicii care erau în număr mare clienți ai clinicilor de contracepție.[94] Pentru o femeie care dorea deopotrivă să folosească o contracepție eficientă și să rămână o bună enoriașă soluția era să-și găsească un confesor liberal.[95]

În Anglia, după victoria laburiștilor în 1929 și drept rezultat al vigurosului lobby făcut de societățile feministe și de contracepție, centrele de ajutor social pentru mamă și copil au primit acordul de a furniza informații despre controlul nașterii atunci când existau motivații medicale. Pe la 1937, numai 95 din 423 de centre furnizau astfel de informații, dar o schimbare importantă se produsese. În plus, Biserica anglicană și Asociația Medicală Britanică acceptaseră contracepția pentru cazul în care o nouă sarcină era considerată primejdioasă pentru sănătatea mamei. În Canada, un caz juridic din 1937 a aprobat răspândirea informațiilor despre controlul nașterii atunci când era făcut pentru „binele public".[96] În Statele Unite, confiscarea de către vameși a unui transport de

diafragme, l-a determinat pe judecătorul Augustus Hand să anuleze dispozițiile legii Comstock din 1873 care interzicea medicilor să furnizeze prin poștă contraceptive sau sfaturi privitoare la contracepție.[97]

Stopes și Sanger au oferit noi justificări sentimentale pentru limitarea familiei și au elaborat un vocabular adesea pretențios în care descriau motivele. Pentru a-și răspândi mesajul, ele s-au folosit cu succes de cărți, conferințe și întruniri. Dar toate clinicele de control al nașterii la un loc furnizau noi metode de regularizare a fertilității numai unei fracțiuni minuscule de populație și principalul motiv pentru folosirea acestora rămânea cel al supraviețuirii economice. Pronataliștii au continuat să condamne imoralitatea controlului nașterilor; ei oricum nu-și puteau îngădui atacuri la adresa inegalităților de clasă și de venituri, cauza sărăciei multor familii din clasa muncitoare.[98] În timpul marii Depresiuni, teama de sărăcie a coborât rata fertilității până la cote noi în istorie; simpla recunoaștere a acestor realități sociale stătea la baza acceptării publice a controlului nașterilor. Conservatorii și eugeniștii au fost în cele din urmă forțați să sprijine contracepția, fie și numai în speranța de a reduce cheltuielile de ajutor social. În Marea Britanie, natalitatea (numărul de nașteri la mia de locuitori) a scăzut continuu de la 34,1 la mia de locuitori în 1870-2 la 24,5 la mie în 1910-12 și 15,8 la mie în 1930-2.[99] În America, femeile care s-au căsătorit în anii '20 au dat naștere la mai puțini copii decât în oricare altă perioadă cuprinsă între 1880 și deceniul șase al secolului XX.[100] În clasa muncitoare fertilitatea a scăzut mai repede decât în clasa de mijloc, dar s-au păstrat diferențele în ceea ce privește dimensiunea familiei și metoda contraceptivă.

Metode

Dovezile adunate din clinicile de control al nașterii arată că metoda principală de contracepție folosită de marea masă a populației era coitul întrerupt. În Anglia, procentul cuplurilor care foloseau metode mecanice a crescut între 1910 și 1930 de la 9 la 40 la sută pentru clasa de mijloc și de la 1 la 28 la

sută pentru clasa muncitoare.[101] Într-adevăr, se pare că în anii '20 a existat un vârf în folosirea mijloacelor nemecanice, și abia după aceea au început a fi folosite noile tehnici. În 1930, metodele cele mai răspândite în Marea Britanie, în ordinea folosirii, erau: retragerea, prezervativul, calendarul și pesarul. În mod cert, primul război mondial răspândise folosirea prezervativului deși în principal pentru protecția împotriva bolilor venerice. Acesta a fost multă vreme asociat cu prostituția sau cu legăturile extraconjugale, ceea ce, pe lângă faptul că era scump și neconfortabil, a contribuit la nefolosirea matrimonială a prezervativului. Până și Ettie Rout, o specialistă neo-zeelandeză în boli venerice, care în timpul primului război mondial superviza o „casă de toleranță" din Paris, era împotriva prezervativului care, spunea ea, „distrugea contactul" și, prin urmare, inhiba plăcerea.[102] În anii '30 prezervativele se fabricau mai mult din latex, care era mai confortabil, renunțându-se la cauciuc. În Franța, prezervativele erau vândute de farmaciști, moașe și vânzători de plante medicinale. În Anglia, le vindeau bărbierii, dar fără să le facă reclamă.

Multor bărbați nu le plăcea să folosească mijloace de contracepție. „Pesarii din cauciuc, se plângea un englez, îmi sugerează imaginea cuiva care face baie cu jobenul pe cap și pintenii în picioare."[103] Metodele masculine erau încet înlocuite de metode feminine; procesul s-a petrecut mai devreme în Statele Unite, unde în anii '30 folosirea capsulei cervicale, spălăturilor și calendarului era deja larg răspândită.[104] Capa cervicală, inventată la sfârșitul deceniului trei al secolului trecut, a fost popularizată de Stoper în anii '20. Putea fi ținut în corp până la o lună de zile, dar trebuia fixat de medic. Diafragma și cremele erau populare în special printre femeile din clasa de mijloc. S-a estimat că în anii '50, în America, o soție din trei folosea această metodă. Problema era că de vreme ce diafragma elastică vaginală trebuia fixată de medic, puține femei din clasa muncitoare au considerat satisfăcător acest lucru, iar rezultatul a fost o rată scăzută de succes.[105]

În Belgia, Fernand Mascaux susținea că pentru proletariat esențiale erau simplitatea și prețul mic; vata îmbibată cu oțet sau suc de lămâie putea oferi o marjă vitală de protecție.[106] O apreciere a forțelor sociale care inhibau folosirea contraceptivelor a fost cel mai bine reprezentată de A.R. Kaufman. El și-a început activitatea în contracepție prin înființarea unor clinici care montau diafragme, în Canada, în anii '30. Curând

a început să-l neliniștească rata scăzută de succes care se datora, așa cum și-a dat seama, medicalizării procesului. Și-a retras atunci ajutorul acordat clinicilor și a început să trimită pachete cu prezervative și creme contraceptive, prin Departamentul de informare a părinților. O metodă mai puțin eficientă de contracepție avea în mod clar mai mult succes decât metodele rivale, care nu erau folosite.[107] În Statele Unite, Clarence James Gamble (din familia care a „întemeiat“ marca Gamble) a urmat o cale similară, experimentând livrarea în masă a unor contraceptive simple cum erau gelul pe bază de acid lactic.[108] Conservatori precum Kaufman și Gamble erau sensibili la argumentul potrivit căruia costurile ajutorului social puteau fi menținute la un nivel scăzut prin limitarea dimensiunii familiilor din clasa muncitoare. Pentru ei era o problemă de îngrijorare socială și nu de drepturile femeilor.

La începutul secolului XX au fost produse câteva metode noi de contracepție, dar nici una nu s-a dovedit satisfăcătoare. Sterilizarea chirurgicală a femeilor și bărbaților a devenit posibilă în ultimul deceniu al secolului trecut, dar a fost folosită numai din motive eugenice în cazul celor bolnavi mintal. Graficul precis al ovulației, realizat în anii '20 de Ogino și Knaus, a avut drept rezultat publicarea unei noi metode a calendarului; deși superioară variantei din secolul al XIX-lea, procentul mare de eșecuri i-a adus numele de „ruleta Vaticanului“. De frustrări similare au avut parte cercetătorii germani, care, înainte de primul război mondial, începuseră să lucreze la proiectarea unor dispozitive intrauterine care să împiedice fixarea ovulului fecundat. Primele erau făcute din mătase, dar în 1920 Grafenberg a anunțat inventarea unui inel făcut din argint și aur. Stopes a furnizat câtorva paciente un dispozitiv similar pe care-l numea „acul de aur“. Iritațiile interne periculoase produse de aceste metode au creat o mulțime de probleme medicale care le-au limitat folosirea.[109]

Acolo unde eșuau oamenii de știință, reușeau cei de afaceri. Calverton a afirmat că deși tehnicile de control al nașterii nu se predau în școli, la sfârșitul anilor '20 au fost înregistrate profituri uriașe de pe urma vânzărilor contraceptivelor. Numai în Baltimore se vindeau anual 2, 25 milioane contraceptive în farmacii, cofetării și magazine de îmbrăcăminte, precum și de către 200 comis-voiajori care cutreierau prin cartiere.[110] Profitând de cererea de protecție contraceptivă, case-

le de comerț produceau o gamă largă de creme spermicide și geluri. Rendells, Norforms, Sanitabs, Zonite și Zonitors, tuturor li se făcea reclamă că oferă siguranță contraceptivă. Dar din cauza naturii îndoielnice a mărfii, nu existau mărci sau norme guvernamentale; clienții nu aveau nici o garanție a eficienței produselor. Într-un studiu făcut în Statele Unite, jumătate din prezervativele testate au fost descoperite cu defecte.[111] Unele produse pentru spălături, despre care fabricanții pretindeau că puteau proteja „fericirea conjugală", se putea întâmpla să conțină agenți spermicizi, dar adesea nu erau altceva decât deodorante vaginale. Dezinfectante precum Lysol și Dettol care, potrivit vânzătorilor prudenți, puteau fi folosite și drept contraceptive s-a dovedit că produceau iritații periculoase. În ciuda acestor lipsuri, industria „igienei feminine" a devenit o afacere de proporții uriașe, cu 250 milioane USD pe an cheltuiți pe aceste produse în anii '30 [112].

Concluzie

Când a început o discuție despre controlul nașterii cu afirmația că „protejarea pasiunii este de o importanță majoră pentru armonizarea conjugală", Robert Latou Dickinson a prins esența motivelor pentru care reformatorii sexualității susțineau contracepția.[113] Femeile care încercau să-și limiteze fertilitatea fuseseră cândva atacate ca inamici „egoiști" ai familiei. Susținătorii controlului nașterilor au răsturnat argumentul și au afirmat că teama femeii de a nu rămâne însărcinată reprezenta cel mai mare pericol pentru fericirea familiei. Nu e lipsit de interes faptul că afirmația a fost popularizată în primul rând de femei activiste: Marie Stopes în Marea Britanie, Margaret Sanger în Statele Unite, Aletta Jacobs și Maria Rutgers-Hoitsema în Olanda. Contracepția, susțineau ele, este necesară nu doar ca simplu mijloc de limitare a dimensiunii familiei, dar și ca fundament al familiei romantice și parteneriale și, în fine, pentru ca femeia să se bucure de „maternitatea radioasă". Existau dovezi care sprijineau unele dintre aceste afirmații. Într-un studiu făcut asupra unui eșantion de 153 femei care foloseau capsula, 47 dintre acestea au rela-

tat că folosirea dispozitivului contraceptiv le amplificase plăcerea sexuală, iar 10 credeau că o diminuase.[114] Plăcerea sexuală a multora dintre femeile care foloseau contracepția nu mai era afectată de „teamă“.

În anii '30, majoritatea femeilor din Occident era de acord cu controlul nașterii.[115] Dar *Britain and her Birth-Rate*, un studiu întreprins de Mass Observation publicat în 1945, arăta că mesajul susținătorilor contracepției nu ajunsese la toți membrii comunității. Era citată o femeie de 21 de ani cu patru copii: „O, sunt destui copii în Poplar [o suburbie muncitorească a Londrei], dacă asta căutați. Aș vrea să știu cum să fac să nu mai apară.“[116] Astfel de femei își acceptau soarta; altele încercau „să aibă grijă“, prin asta înțelegând să insiste pe lângă soț ca acesta să folosească retragerea, dar o femeie de 29 de ani, mamă a trei copii, recunoștea cu tristețe: „te aprinzi și uiți de tine“.[117] În ciuda accesului limitat la contraceptive eficiente, natalitatea a fost coborâtă. Căutarea dragostei conjugale a jucat un oarecare rol, dar o astfel de preocupare era un lux pentru cuplurile care își făceau griji despre cum aveau să hrănească încă o gură. Din cauza schimbărilor economice și sociale, femeile din clasa muncitoare pur și simplu nu-și mai puteau permite să aducă pe lume un mare număr de copii. Ceea ce simțeau ele putea fi rezumat în cuvintele uneia: „nu vreau să fiu ca mama mea“.[118] Cea mai mare parte a secolului XX, aceste femei au continuat să se bazeze pe mijloace tradiționale de control al fertilității — în ciuda sfaturilor date de experți și nu datorită acestora.

5

„Perverșii“: femei emasculate, bărbați efeminați și medici de sex

După ce am urmărit discuţia specialiştilor din perioada interbelică despre sexualitatea „normală“, trebuie acum să ne întoarcem pentru a vedea ce spuneau aceştia despre cea „anormală“ De fapt, medicii întocmiseră rapoarte despre ceea ce considerau a fi activităţi sexuale curioase ale devianţilor cu mult timp înainte de a se apuca să investigheze comportamentul aparent monoton al celor căsătoriţi. Specialiştii de la sfârşitul secolului al XIX-lea au stabilit taxonomii pentru o întreagă armată de „perverşi“ — homosexuali, sadici, masochişti, fetişişti şi exhibiţionişti. Această clasificare şi definire a patologiilor sexuale reprezintă în parte o nouă medicalizare a sexualităţii. Încă din Antichitate, fusese clasificată aproape întreaga gamă de *practici* sexuale, dar la sfârşitul secolului al XIX-lea au fost descoperite sau mai bine zis inventate anumite genuri de *persoane* — homosexualul, sadicul, masochistul. Înainte, devianţii erau reduşi la tăcere sau nu li se luau în seamă comentariile; acum se întocmeau rapoarte atente despre afirmaţiile lor incriminatoare. În lucrările sexologilor care cereau mărturisiri de la clienţii lor a apărut „perversul care vorbeşte“.[1] Medicii declarau acum că era mai important ce erai decât ce făceai; adoptând un model esenţialist, ei şi-au deplasat atenţia de la „a face“ la „a fi“ Ian Hacking a susţinut că prin acest proces „un gen de individ a căpătat fiinţă în acelaşi timp cu însăşi inventarea genului. În unele cazuri, clasificările şi clasele corespunzătoare conspirau să apară în acelaşi timp, una îmboldind-o pe cealaltă“.[2]

Sexologia timpurie a fost în egală măsură o întreprindere literară şi una ştiinţifică. Un antropolog criminalist francez precum Alexandre Lacassagne remarca pătrunzătoarele comentarii ale lui Dostoievski cu privire la legătura dintre bătaie şi excitaţia sexuală şi continua spunând că romanul lui Zola, *Bestia umană*, era o „minunată confirmare a ideii care leagă sexul de violenţă“.[3] În mod similar, Alfred Binet şi-a extras multe din referinţele privitoare la fetişism din literatură. Gazetele de mare tiraj, dosarele poliţiei, romanele decadente şi revistele de psihiatrie de *fin de siècle*, toate împărtăşeau aceeaşi fascinaţie morbidă pentru perversiuni. Această literatură era generată nu atât de o nouă ameninţare din partea minorităţilor sexuale, cât de teama că natura artificială a societăţii urbane slăbea respectul oamenilor „normali“, bărbaţi şi femei, faţă de rolurile cuvenite ale sexelor.[4]

După ce va schiţa aceste evoluţii timpurii, acest capitol va examina motivele pentru care chiar medicii sexologi din secolul XX se mândreau cu faptul că erau deopotrivă mai înţelegători faţă de pacienţii lor şi mai ştiinţifici decât predecesorii lor din secolul al XIX-lea. După cum se va vedea, unii membri ai minorităţilor sexuale aveau să descopere că o parte din materialul noilor investigaţii putea fi folosit pentru propriile lor scopuri. Cu toate acestea, toţi medicii sexologi continuau să-şi întocmească relatările cu mare grijă. Chiar şi confesiunile pacienţilor urmau, în mod inconştient, un scenariu familiar.

Pierrette

La începutul anilor '30, Pierre Vachet, un psihiatru parizian, a început să trateze un tânăr zvelt, blond, cu ochi albaştri care, pretinzând că avea sufletul unei femei, se simţea înnebunit de insistenţa societăţii de a se îmbrăca şi de a se purta ca un bărbat. „Pierrette“, cum l-a numit Vachet în relatarea sa de caz, fusese un băiat timid. Ironizat în mod constant cu apelativul „fetiţa“, toată perioada liceului fusese nefericit şi urâse uniforma. Pe la 12 ani era în mod limpede interesat de hainele feminine. A încetat să se mai simtă umilit în

momentul în care s-a imaginat femeie și această obsesie a crescut treptat. A început să profite de ocazii precum sărbători, baluri mascate, petreceri costumate și spectacole de amatori pentru a se putea îmbrăca în haine de femeie. Treptat a ajuns să creadă că are un *libido féminine* și să realizeze că de fapt dorința lui era de a fi femeie. A descoperit că era atras de bărbați, deși, după cum s-a grăbit să adauge, nu neapărat într-un sens sexual. „Era pur și simplu dorința de a place bărbaților, de a flirta cu aceștia, explica el, în special de a-mi dezvălui bărbaților slăbiciunea".[5]

Pierrette a trecut atât prin etapa în care s-a îmbrăcat în haine feminine, cât și prin cea în care a încercat să renunțe la acest obicei. Cât timp a fost student se pare că s-a abținut. La 23 de ani a încercat chiar să-și stabilească „normalitatea" încercând să facă sex cu o prostituată pariziană într-un hotel de pe lângă marile bulevarde. Aceasta nu a reușit să-l excite și concluzia ei a fost, după cum își amintea el cu mândrie, că „în mod sigur aș fi avut succes ca fată".[6] În iarna 1927-28 a revenit la pasiunea pentru haine feminine și prin 1930 ajunsese la hotărârea de a renunța cu totul la viața de bărbat. Din momentul în care și-a abandonat statutul masculin, a simțit că trece printr-o schimbare psihologică neașteptată. Fusese timid, acum era activ și energic, simțind că de fapt avea mai mult curaj ca femeie decât avusese ca bărbat. Într-o ocazie memorabilă, a apucat hățurile unui cal speriat care punea în primejdie o femeie și pe copilul acesteia, acțiune la care în mod normal nu s-ar fi așteptat. Satisfacția psihologică pe care i-o dădea purtarea hainelor feminine era atât de mare, încât nu mai simțea nevoia să se masturbeze. Aceasta era etapa în care Pierrette a mers să caute ajutor la dr Vachet. El nu voia să fie „vindecat", ci ajutat. Pierrette l-a rugat pe medic să explice familiei lui nevoia de a-și trăi viața așa cum credea el de cuviință.

Vachet a fost cucerit de dovada că obiceiul lui Pierrette de a se îmbrăca în haine de femeie era inofensiv. Faptul că Pierrette accepta într-o asemenea măsură normativitatea rolurilor sexuale era neobișnuit de reconfortant, remarca doctorul. Obsesia transsexuală a pacientului era despărțită de atracția pentru parteneri de același sex. Pierrette afirma că nu era homosexual și că nu-i plăceau bărbații care căutau să facă sex cu alți bărbați. Avea un prieten bărbat, dar insista că între ei nu se petrecea nimic de natură sexuală. Recunoștea că sărutase

bărbați, dar asta era tot. Insista că îi plăceau doar bărbații „normali" Pierrette studiase literatura sexologică pentru a putea demonstra că nu era homosexual.[7] Antipatia pentru femei era considerată de mulți medici drept un simptom de homosexualitate, iar el sublinia că nu se simțea excitat de bărbați și nici nu antipatiza femeile. Într-adevăr, insista că-i plăceau comportamentul sexual sau nesexual al femeilor și mai ales le invidia pe cele atrăgătoare. Pierrette îmbrățișase o formă specială de feminitate castă. Recunoștea că flirta și uneori concura cu femeile pentru privirile admirative ale bărbaților. Această gelozie o prezenta în mod ironic ca fiind o altă dovadă că nu-i plăceau relațiile între parteneri de același sex. Ar fi fost imposibil, insista el, să flirteze cu un homosexual, pentru că dincolo de hainele feminine celălalt ar fi căutat bărbatul. Pierrette insista că-l dezgustau veșmintele bărbătești efeminate și că atunci când se îmbrăca în haine bărbătești nu era deloc efeminat. Pretindea chiar că renunțase la masturbație pentru că i se părea un viciu masculin.[8]

Ca femeie, se îndeletnicea cu ocupațiile feminine „normale": cumpărături, gătit, curățenie. Pe vremea când se îmbrăca în haine bărbătești dusese o viață dezordonată și haotică. Nu se simțise niciodată în largul lui sau cu adevărat în pielea lui în veșminte de bărbat. Se simțea ca un intrus în propria-i casă. Își detesta „masca masculină" și în special barba. Îi descria lui Vachet că adesea avea senzația de coșmar că mustățile îi creșteau invers, până în creier, și la fiecare două săptămâni petrecea aproape zece ore bărbierindu-se și epilându-se cu atenție.

Vachet a fost liniștit de faptul că atunci când se îmbrăca în haine de femeie Pierrette era un model de feminitate. Ca femeie se îmbrăca și se farda discret. Se deplasa cu ușurință prin oraș. Nu se simțea „îmbrăcat" în haine femeiești, ci devenea el însuși femeie. În sfârșit era liber. Cu toate acestea, Pierrette simțea că-i lipsesc iubirea și sentimentul maternității. Se considera fiind asemenea unei femei sterpe. Transvestismul nu era suficient. Evident, nu putea avea un comportament sexual de femeie; își punea speranțele în chirurgia reparatorie. Vachet a vorbit cu familia tânărului și i-a convins că mania acestuia era inofensivă. Cu ajutorul său, Pierrette a reușit în cele din urmă să-și capete de la părinți propriul său apartament în care, la sfârșitul zilei de lucru, își putea satisface pasiunea. În „casa" lui — Vachet a folosit cuvântul engle-

zesc [*home*], pentru a evoca liniștea casnică — tânărul avea parte de o fericire extatică.

Degenerarea

Modul plin de înțelegere în care Vachet a relatat cazul lui Pierrette arată cât de mult avansaseră medicii în tratarea devianțelor, prin în anii '30. Spre deosebire de colegii lor britanici și nord americani, încă de la începutul secolului al XIX-lea medicii de pe continent jucaseră rolul de „poliție medicală" în reglementarea prostituției. Sexologia — știința sexualității — a apărut în ultimele decenii ale secolului trecut, pe măsură ce magistrații din curțile europene apelau tot mai mult la experți medicali pentru a-i ajuta să înțeleagă o varietate de delicte sexuale mult mai greu de evaluat decât simplul viol sau sodomia. Condamnarea unor astfel de delicte cerea ca limitele de demarcație între permis și interzis, „normal" și „anormal", să fie trasate rigid. Problema era că indivizi altfel respectabili erau în mod frecvent găsiți vinovați de asemenea acte. Parțial răspunzătoare de această evoluție era încercarea societății urbane a clasei de mijloc de a impune propriile norme morale întregii comunități. Unele acte sexuale — exhibiționismul, de pildă — care ocazional fuseseră tolerate într-o societate agrară, nu trebuiau permise într-un mediu urban. Mai importantă era polarizarea formelor acceptabile pentru clasa de mijloc de comportament feminin și masculin. În special sexualitatea masculină, în cursul secolului al XIX-lea, devenise „codificată" în așa fel încât să nege orice atracție pentru parteneri de același sex.[9] Ca membri ai clasei de mjiloc, medicii oricum erau în general orbi la astfel de factori culturali și credeau că putea fi construită o știință obiectivă a sexualității catalogând, mai întâi, gama practicilor sexuale deviante și apoi avansând explicații pentru acestea.[10]

În ultima parte a secolului al XIX-lea, savanții din medicină care cercetau comportamentul sexual credeau că doar observau și relatau „fapte", asemenea colegilor lor din științele sociale, dar în realitate ei produceau o literatură care era deopotrivă descriptivă și prescriptivă. Făcând aserțiuni despre ce

era „anormal", hotărau şi ce era „normal". În felul acesta, noile norme ştiinţifice propuse pentru sexualitatea masculină şi feminină nu erau simple „descoperiri": erau produse ale cererii clasei de mijloc de asigurări că separarea sferelor sexuale era ferm fundamentată biologic. Era nevoie de astfel de asigurări pentru că transformări sociale precum schimbarea de natură a muncii bărbaţilor, reducerea natalităţii şi accesul femeilor la educaţie superioară păreau, în ochii celor neliniştiţi, a fi subminat o mare parte din puterile explicative ale vechilor noţiuni de masculinitate şi feminitate.

Desigur, societatea occidentală condamnase de mult, ca nenaturale, un număr de acte sexuale specifice; de pildă, în secolul al XIX-lea, sodomia încă era pasibilă de pedeapsa cu moartea, în unele ţări. Preoţii spuneau că aceste vicii se datorau pur şi simplu păcatului şi imoralităţii. Cercetătorii din ştiinţele medicale îşi demonstrau modernitatea afirmând că perversiunile erau mai curând rezultatul defectelor biologice decât morale. Perverşii erau ispitiţi la săvârşirea unor acte anormale din cauza predispoziţiilor ereditare; ei erau degeneraţi ale căror slăbiciuni reprezentau simptome de secătuire a energiei masculine într-o lume supra-civilizată. Viaţa luxoasă şi febrilă a oraşului, cu excesele ei alimentare şi alcoolice duceau la debilitate fizică, tulburări psihice şi în cele din urmă la perversiuni sexuale.[11] George M. Beard, medicul american care a popularizat noţiunea de neurastenie, susţinea că perverşii fie se năşteau astfel, fie îşi dobândeau viciul ca rezultat al supra-satisfacerii.[12] Ambroise Tardieu, cel mai important medic legist francez, descria pederaştii fie în contextul criminalităţii celibatarilor, fie în cel al pierderii raţiunii de către cetăţeni căsătoriţi şi respectabili. Asemenea colegului său german Richard von Krafft-Ebing, el a încercat să demonstreze că „dragostea morbidă" era legată de anomalii anatomice.[13] Presupunând că perverşii îşi purtau stigmatele perversiunii, aceşti medici acordau în mod necesar o mare atenţie fiziologiei acuzatului. Se presupunea că specialistul în anatomia patologică era în stare să detecteze semnele homosexualităţii, active sau pasive. Tardieu îşi informa cititorii că homosexualul activ avea un penis foarte subţire, ca de câine, în vreme ce pasivul aveau anusul ca o pâlnie.[14] Aceste opinii erau atât de comune încât un specialist britanic în medicină legală a încercat să-şi facă publicul să râdă spunându-le povestea unui „chirurg din poliţie care a examinat penisul unui agent pasiv

și anusul unuia activ, o greșeală care e bine să fie evitată".[15] Alţi doctori pretindeau că perverșii prezentau leziuni ale organelor genitale sau ale creierului.[16]

În 1880, specialiștii francezi și germani au început să producă interpretări mai sofisticate ale perversiunii sexuale, un argument cheie fiind acela că actul aberant reprezenta doar o etapă particulară a dezvoltării unui deviant.[17] Privind actul ca pe un simplu simptom și acordând mai mare atenţie tipului specific de individ care îl practica, acești medici s-au îndepărtat, prin urmare, de explicaţiile biologice, îndreptându-se către cele psihologice. Într-o formă tautologică, altădată se spusese că un pervers era un individ care comitea acte perverse; acum cercetători precum Valentine Magnan declarau că importanţa acestor acte consta în aceea că se datorau unei boli a sistemului nervos central și că erau simptomatice pentru o categorie morbidă de persoane.[18] Doctorii susţineau că perverșii sufereau mai curând de boli congenitale decât dobândite; nu erau răspunzători pentru ele și totuși puteau fi vindecaţi. Unii perverși — în special umiliţii fetișiști — erau prezentaţi de către medici ca provocând adesea mai multă durere lor înșile decât comunităţii.[19] Cel mai important era faptul că medicii progresiști afirmau că o varietate de practici deviante, privite cândva drept „alegeri" făcute de cei imorali sau păcătoși, erau de fapt simptome involuntare ale întregii personalităţi a individului. Astfel, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea experţii sexologi au creat o nomenclatură cu totul nouă pentru a descrie speciile pe care le descoperiseră: „exhibiţionistul", „travestitul", „voyeuristul", „homosexualul", „sadicul" și „masochistul". Nenumărate tratate pseudo-știinţifice popularizau ideea că subculturi întregi erau populate de „alţii", potenţial periculoși.[20]

Medicii n-au putut rezista să nu-și implice propriile interese profesionale în catalogarea exhaustivă a perverșilor. Afirmând că tratamentul perverșilor era o problemă medicală și nu penală, ei au lărgit domeniul medicinei. Elaborând norme cu privire la graniţele neclare ce separau practicile sexuale normale de cele anormale, ei au trecut de la tratarea psihoticilor și a pacienţilor de ospiciu la consilierea nevroticilor aflaţi în libertate, care plăteau pentru consultaţie. Noua generaţie a atacat afirmaţiile lui Tardieu despre „stigmate", considerându-le simple invenţii și a indicat că unii pacienţi aveau o anatomie absolut normală.[21] Argumentul era acum

că sistemul nervos putea să nu țină seama de predispozițiile organice.[22] Potrivit acestei logici, un medic putea să detecteze un deviant nu după o acțiune anume, ci după dorințele sale perverse. Cu această trecere de la explicațiile biologice la cele psihologice ideea de „instinct sexual“ pe care o popularizase Charles Darwin se arăta a nu fi atât de simplă pe cât se crezuse cândva. Doctori precum Albert Moll și Sigmund Freud afirmau că pentru a explica un comportament irațional trebuia făcută distincția între mai multe porniri diferite.[23] Vauchet îl urma pe Freud — ale cărui concepții sunt analizate în capitolul 6 — susținând că până și un sărut, prin aceea că devia rolul principal al gurii, putea fi interpretat ca un viciu. Pentru un astfel de medic, viciu era orice act sau dorință care devenind tiranice și obsesive puneau în pericol sănătatea și echilibrul mintal al individului.

Sexologia

Stilul de raționament presupunând că o perversiune sexuală era o boală pe care pacientul nu o putea controla nu a înlocuit pur și simplu vechea idee potrivit căreia imoralitatea devianților se datora fie seducerii, fie degenerării. Mulți autori combinau ambele abordări. Unul dintre aceștia era Richard von Krafft-Ebing, a cărui *Psychopathia Sexualis* (1886) a fost cea mai influentă clasificare a bolilor mintale sexuale de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În primele ediții ale lucrării el a folosit o abordare patologică a „anormalului“ și i-a etichetat pe homosexuali drept degenerați. Gândirea lui a evoluat în timp și în ultimele ediții îi prezenta pe aceștia ca fiind incapabili să se autocontroleze. O descriere la fel de confuză a fost prezentată de G. Frank Lydston, care în 1904 a afirmat că în Statele Unite existau 215 000 degenerați.[24] El susținea că în Chicago „numărul bărbaților perverși sexual a crescut atât de mult, încât aceștia au format mari colonii, cu bine cunoscute locuri de întâlnire“.[25] În acestea se adunau bărbați a căror efeminare și fizic inferior semnificau o degenerare tipologică. Ce cauzase devierea? Pe de o parte, Lydston sublinia impactul periculos al impresiilor căpătate în prima copilărie și avertiza

că băieților n-ar trebui să li se îngăduie asocierea intimă; pe de altă parte, el susținea că pasiunile erau moștenite ereditar, fapt care explica de ce încarcerarea perverșilor era o măsură sortită eșecului[26].

Auguste Forel, sexologul elvețian de la începutul secolului, remarca în mod similar că era greu de determinat linia de demarcație dintre viciile dobândite și cele moștenite. Forel afirma că homosexualitatea era mai rea decât alte perversiuni pentru că și obiectul perversiunii era greșit, nu doar mijloacele acesteia.[27] Homosexualii erau atrași în general de bărbați normali, dar trebuiau să se mulțumească cu tovarăși de aceleași gusturi, în a lor *confrčrie secrète*. Ei doreau să le fie recunoscute „căsătoriile", dar erau cu toții, potrivit medicului, dezechilibrați, promiscui, înclinați către patologic și corupți în mod ereditar. Puținii homosexuali cinstiți despre care Forel credea că merită respect erau aceia care fuseseră atât de dezgustați de alți perverși, încât se sinuciseseră.[28] Însă concluzia diatribei lui Forel era că, deși minorii aveau nevoie de protecție, homosexualitatea nu punea atât de multe probleme ca prostituția. Mai departe el susținea că era o greșeală ca homosexualii să încerce a se vindeca prin căsătorie și remarca faptul că legile care îi vizau erau prea aspre. Șantajiștii care se foloseau de această legislație își împingeau adesea victimele la sinucidere.[29]

Apărătorii publici ai homosexualității, apăruți în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, au îmbrățișat ideea că dorințele pentru parteneri de același sex nu erau dobândite ci moștenite. Această idee stă la baza construirii termenilor „homosexual" și „heterosexual" de către Karl Maria Benkert în 1869.[30] În aceeași perioadă, Carl Heinrich Ulrichs vorbea despre un suflet de femeie într-un corp de bărbat, dar insista că acela căruia i se spunea *„urning"* — pentru homosexuali mai era folosit și termenul „invertit"— era doar un tip special de bărbat normal și nu un bărbat feminizat, așa cum ar fi susținut unii ca Forel.[31] În Anglia, Edward Carpenter a dezvoltat o teorie similară a „sexului intermediar" care nu era un rezultat al degenerării, ci al amestecului la nivel psihologic a masculinului cu femininul.[32]

Comentatorii cei mai informați erau de acord că legile împotriva homosexualității sporea numărul delictelor, în loc să-l scadă. În Anglia, falsele acuzații de homosexualitate, pe care de obicei le făceau soldații și polițiștii pentru a extorca bani,

duceau adesea la sinucideri, după cum nota A.S. Taylor.[33] În Franţa, Italia şi în unele provincii din sudul Germaniei contactele sexuale între parteneri de acelaşi sex nu erau considerate delicte. Cea mai puternică mişcare de reformă sexuală din lumea occidentală a apărut în Germania, ca răspuns la impunerea de către guvernul imperial a articolului 175 din draconicul Cod Penal prusac, în întreaga ţară, după unificarea din 1871.[34] Magnus Hirschfeld a condus campania pentru drepturile homosexualilor împotriva articolului 175, prin intermediul unui Comitet umanitar-ştiinţific.[35] El însuşi homosexual, Hirschfeld insista că homosexualitatea nu era o perversiune, ci o varietate distinctă de masculinitate, îmbrăţişată de aproape 3 la sută din populaţie.[36] El a cercetat şi preferinţa pentru haine de femeie (despre care insista că era o altă varietate sexuală distinctă, nu întotdeauna însoţită de dorinţe homosexuale), inventând termenul „transvestism".[37] Militant şi cercetător neobosit, el a investigat aproape fiecare aspect al sexualităţii; în 1908 a înfiinţat prima revistă de sexologie, iar în 1913 împreună cu Iwan Bloch a pus bazele Societăţii medicale pentru sexologie şi eugenie. Bloch, un dermatolog din Berlin, care a inventat termenul *Sexualwissenschaft* sau sexologie, a subliniat importanţa factorilor atât culturali, cât şi biologici în determinarea preferinţelor sexuale. El i-a atacat pe teoreticienii degenerării care făceau schimb de termeni vagi, precum „nervos" sau „supracivilizat", şi în cercetările sale a adoptat un demers relativist şi etnografic. Potrivit lui Bloch, prin încercările de a impune o moralitate comună tuturor cetăţenilor, societatea modernă îl supunea pe individ unei coerciţii morale fără precedent. În opinia lui, ironia era că multe dintre perversiuni se răspândeau din cauză că societatea respectabilă împiedicase cu prea mult succes libera exprimare a dorinţelor sexuale. Dacă nu se puteau manifesta într-o manieră sănătoasă, acestea apăreau în forme patologice.[38]

În lumea anglo-saxonă, Havelock Ellis a avansat ideea că pasiunile „anormalilor" nu erau atât de ciudate cum păreau la prima vedere şi că puteau fi localizate la extremităţile unui continuum normal al dorinţelor. Ellis, care era un urolagnist impotent (simţea plăcere privindu-i pe alţii urinând), a cărui primă soţie fusese o lesbiană, era în mod firesc înţelegător faţă de minorităţile sexuale.[39] El a contracarat abordarea patologică a primilor cercetători ai sexualităţii, prezentându-şi materialul într-o formă accesibilă şi plină de compasiune.

Pentru a explica relațiile deviante, a folosit în mod repetat noțiunea tradițională de „curtare", care presupunea agresivitate heterosexuală masculină și pasivitate feminină. Astfel, el prezenta sadismul drept o formă excesivă a agresivității masculine normale, tranvestismul drept o demonstrație excesivă a iubirii bărbatului pentru femeie, iar exhibiționismul drept o formă excesivă de curtare. Spre deosebire de viol sau de agresiunea sexuală, cele mai multe perversiuni nu răneau pe nimeni și în orice caz, potrivit lui Ellis, simptomatică pentru ele era lipsa excitației și nu dorința excesivă.

Ca și în cazul colegilor săi progreșiști din Europa, Ellis credea că homosexualitatea era moștenită și nu dobândită. Unii indivizi se nășteau inverțiți la fel cum unii, din naștere, nu puteau distinge culorile. În numeroasele sale studii de caz pe care le adunase, el sublinia faptul că pasiunea putea fi intensă și cât se poate de morală.[40] Urmându-l pe Darwin, care introdusese noțiunea de instincte ca răspunsuri biologice, neînvățate, Ellis remarca inutilitatea pedepsirii devianților. El susținea că oricine se gândea la asta trebuia să accepte faptul că de obicei sexualitatea nu era pur și simplu legată de instinctul de reproducere. Lăsând frâu liber maniei sale de a indexa la nesfârșit date, în monumentala sa carte *Studies in Psychology of Sex*, scrisă între 1897 și 1928 — lucrare ce pune în umbră cercetările lui Alfred Kinsey — a oferit o descriere panoramică a vastei game de practici sexuale pe care și le îngăduiseră bărbați sănătoși și femei sănătoase.[41]

Dacă indivizii cu deviații sexuale nu trebuiau închiși ci tratați, așa cum cereau psihologii, la ce se puteau ei aștepta? Genul de terapii pe care le putea impune unui pacient un medic luminat era indicat într-un raport prezentat de Schrenck-Notzing într-un caz de inversiune ameliorat prin hipnoză. Pacientul, un funcționar de 28 de ani a cărui întreagă familie era nevrotică, era atât de copleșit de vina de a fi întreținut relații sexuale cu bărbați care se prostituau încât a cerut ajutorul doctorului. Schrenck-Notzing l-a supus la 45 ședințe de hipnoză, în timpul primăverii și verii anului 1889. Bărbatul admirase și înainte femeile din punct de vedere intelectual, dar acum era încurajat să se gândească la atracțiile lor fizice. După a șaptea ședință doctorul „i-a ordonat" să aibă o „uniune sexuală" cu o femeie și acest lucru a fost îndeplinit cu succes, dar după încetarea ședințelor de sugestie vechile tentații au ieșit din nou la suprafață. Pacientul a fost făcut să simtă oroare atunci când

ceda. Ca să îi stabilizeze recuperarea, doctorul a orchestrat o confruntare dramatică. „Pentru a pune la încercarea finală echilibrul pe care și-l recâștiga tot mai mult, cu acordul său, pacientul a avut contact sexual cu o femeie în prezența bărbatului care îl sedusese, de care s-a despărțit imediat."[42] Evident, medicul nu-și făcuse scrupule față de folosirea ca instrument terapeutic a unei prostituate. De asemenea, el recomanda cu entuziasm reluarea terapiei, în caz de recidivă.

Astfel de cazuri dezvăluie aparenta contradicție din gândirea medicilor care, în vreme ce afirmau că pacientul nu avea puterea de a se elibera singur de perversiune, vorbeau totuși despre „vindecări". Unii sexologi foloseau hipnoza și terapiile prin sugestie.[43] Medicul spaniol Gregorio Marańon recomanda tratamente hormonale, considerând că bărbații erau catabolici și femeile anabolice.[44] Ideea că terapeuții se puteau ocupa de devianții care punea în dificultate poliția avea o atracție evidentă. Ceea ce nu au reușit medicii să stabilească au fost fie criteriile folosite pentru a măsura gradul de participare „voluntară" a pacientului în astfel de scheme de tratament, fie succesul reabilitării. Au apărut puține dovezi că vreuna din aceste terapii a avut succes.

Homosexualii

Deși cei mai mulți dintre primii sexologi nu-și propuseseră să legitimeze practicile deviante, aceasta a fost adesea consecința neintenționată a eforturilor lor. Simplul fapt de a clasifica practicile sexuale și de a indica norma i-a făcut pe unii să opună rezistență noilor limite impuse. Medicii care au avansat ideea că homosexualitatea era o stare congenitală și nu una dobândită i-au eliberat pe unii de sentimentul de vină pe care îl avuseseră cândva pentru că nu fuseseră în stare să reziste „ispitelor". Mulți căutaseră tocmai un asemenea argument. Serge Paul nota că deja pe la 1890 pacienții îi citau în apărarea lor pe marchizul de Sade, Jean-Jacques Rousseau și Sacher-Masoch. Zola, Baudelaire și Dostoievski erau revendicați în mod similar de pacienți care căutau justificări pentru acțiunile și dorințele lor.

Medicii foloseau în propriile lor scopuri informaţia pe care o primeau şi încercau să fixeze fiecare pacient în câte un tipar, dar adunarea şi publicarea studiilor de caz, chiar atunci când erau făcute din motive „legiste", a dat glas minorităţilor sexuale. Devianţii erau dornici să-şi încredinţeze medicilor poveştile. Cele două grupuri aveau o ciudată legătură simbiotică. Indivizii se bizuiau pe medici să-i ajute să-şi analizeze problemele, dar în acelaşi timp se luptau să-şi prezinte propria versiune. Deşi pentru a se face auziţi trebuiau să admită că erau „bolnavi", relatările lor erau în mod evident active, autojustificatoare şi introspective. Povestirile lor tindeau să urmeze familiarul scenariu romantic popularizat de romanul modern, în care efortul eroic de a fi sincer faţă de sine era în cele din urmă răsplătit. În adolescenţă se producea autodescoperirea; un curaj enorm era demonstrat violând aşteptările familiei şi comunităţii, erau făcute încercări de a stabili relaţii normale, heterosexuale, dar acestea se dovedeau dezastruoase, iar în cele din urmă individul îşi accepta pasiunea. Exploatând în mod inconştient convenţiile literare curente ale luptei eroice a individului pentru realizarea de sine, aceşti pacienţi îşi normalizau vieţile presupuse a fi „anormale".

Povestea lui Pierrette, cu care începe acest capitol, urmează modelul multor relatări la persoana întâi făcute de devianţi de sex masculin. Pierrette avusese norocul să găsească un doctor înţelegător. Vachet a declarat că Freud a deposedat imoralitatea sexuală de aura de sacrilegiu pe care aceasta o avusese în secolul al XIX-lea şi a afirmat, aşa cum au făcut unii comentatori francezi, că în perioada interbelică nu numai că se vorbea despre perversiunile sexuale, dar acestea erau etalate cu un anumit *snobisme.*[45] Vachet a remarcat noul interes al cercetătorilor pentru hormoni ca posibilă bază a perversiunilor, dar a înclinat către accentul pus de freudieni pe importanţa experienţelor şi asocierilor din copilărie[46]. El a prezentat relatarea autobiografică unică, făcută de Pierrette, a vieţii unui travestit şi trans-sexual potenţial ca pe un exemplu de rezolvare individuală a unui conflict psihologic. Vachet l-a urmat pe Pierre Janet când a susţinut că instabilitatea, depresia şi comportamentul ciudat erau manifestate de individul chinuit de nesiguranţă psihologică. Depresia era înlăturată de îndată ce tabuul era ridicat. În acest caz, tânărul bărbat îşi transformase sursa de umilinţă — caracteristicile sale

feminine — într-o sursă de mândrie. Vachet nota faptul că schimbarea de sex la care visa Pierrete fusese deja realizată în Austria. Profesorul Halban din Viena făcea această operaţie pentru bărbaţii marcaţi de *féminisme*[47]. Vachet credea că direcţionarea morală era mai bună decât operaţia, nu pentru că aceasta din urmă era ireversibilă, ci fiindcă nu era de- ajuns. De vreme ce problema transsexualităţii îşi avea originea în sistemul nervos, psihoterapia putea să disciplineze, să transforme şi să sublimeze dorinţele deviante, astfel încât acestea să nu prezinte nici un pericol pentru comunitate.

Fără să vrea, psihiatrii, psihanaliştii şi sexologii au jucat un rol important în apariţia unor noi identităţi sexuale. Dar sexualitatea experimentală nu a aşteptat pur şi simplu să fie descoperită de medici. Desigur, în New York, Paris şi Berlin au existat subculturi homosexuale active care erau în mare parte indiferente la ceea ce spuneau sexologii.[48] Esenţialiştii au susţinut că homosexuali au existat întotdeauna. Cei preocupaţi de ingineria socială au replicat că aceasta era o aserţiune anistorică; deşi anumite acte asociate cu homosexualitatea, precum sodomia, au fost descoperite în toată istoria, o identitate homosexuală şi o conştiinţă de sine erau lucruri noi la începutul secolului.[49] Există numeroase dovezi în sprijinul ideii că stenogramele proceselor, rapoartele medicale şi operele literare au oferit multor homosexuali — şi încă şi mai multor heterosexuali —, care aveau sentimentul că nu erau singurii cu înclinaţii speciale, un vocabular în care îşi puteau descrie sentimentele şi modele cu care ar fi putut să rivalizeze.

Aceleaşi procese folosite pentru a pedepsi homosexualitatea serveau la popularizarea şi definirea acesteia. Un rezultat al apariţiei lui Oscar Wilde în faţa completului de judecată, în 1895, a fost că rolul de dandy efeminat, adoptat în mod tradiţional de afemeiatul vanitos, a devenit asociat cu inversiunea sexuală.[50] Unii homosexuali au crezut că era necesar să combată o astfel de efeminare. În Germania, Adolf Brand şi Benedict Friedlander au creat în 1902 Comitetul Celuilalt, care promulga ideea antichităţii greceşti potrivit căreia bărbaţii cei mai buni erau atraşi de alţi bărbaţi. O pledoarie similară că homosexualii îşi dovedesc masculinitatea era conţinută într-o relatare autobiografică engleză semnată „Anomalia". Autorul acesteia îşi afirma dorinţa de a-şi asuma condiţia cu discreţie, curaj şi „consideraţie plină de scrupule faţă de moralitate şi faţă de cerinţele legii".[51] Pentru a-şi câştiga audienţă din

partea englezilor respectabili, considera necesar să-i asigure pe aceștia că dacă nu reușea să se vindece sau să-și sublimeze pasiunea, se putea conta pe homosexual că avea să rămână cast.

În *Corydon* (1924), André Gide a oferit cea mai celebră apărare literară a homosexualilor din perioada interbelică. Ca mulți copii, Gide fusese un masturbator avid. Când avea doar opt ani, medicul familiei l-a amenințat că dacă nu încetează are să fie castrat. Nu era de mirare că ulterior a devenit precaut în a-și dezvălui înclinațiile sexuale. A rămas virgin până la 24 de ani, când s-a căsătorit cu o verișoară; căsătoria nu a fost niciodată consumată.[52] Spre ușurarea lui, Gide și-a descoperit dorințele homosexuale descrise oblic în cărțile lui Marcel Proust și Oscar Wilde, a căror companie a căutat-o. Amândoi l-au prevenit să nu scrie la persoana întâi despre dorințe pentru parteneri de același sex, dar începând din anii '20 Gide a început să insiste asupra propriei homosexualități. După război, homofobismul francez a susținut că homosexualitatea era un viciu al germanilor emasculați, care amenința națiunea cu depopularea. Până și unii homosexuali acceptau ideea freudiană care îi considera narcisiști rămași într-un prim stadiu de maturizare. Deși Proust a încercat să naturalizeze homosexualitatea, mulți cititori ai *Orașelor de câmpie* credeau că romanul confirmă ideile medicale curente referitoare la patologia viciului. În *Corydon*, Gide a răspuns acestor convigeri cu descrierea idealizată a moravurilor sexuale din Grecia antică. În mod clar ostil medicalizării devianței, specifică pentru *fin de siècle*, el a apărat homosexualitatea masculină întorcându-se la ideea antichității grecești a unei lumi perfecte care a existat cândva, a bărbaților marțiali și virili, în care femeile erau protejate și respectate. Potrivit descrierii sale, homosexualii virili în realitate adoraseră maternitatea. Deși erau atrași de băieți, acest lucru nu-i împiedica nicidecum să se căsătorească și să-și crească propriile odrasle. Acești bărbați virili nu trebuiau confundați cu „invertiții" efeminați, inferiori din punct de vedere moral. În *A Problem in Modern Ethics* (1883), John Addington Symonds folosise mai demult aceeași tactică de a întreba de ce europenii moderni, deși admirau atât de mult cultura Greciei antice, nu acceptau și vederile liberale ale acesteia în materie de sexualitate. Studiul lui Gide părea oarecum anacronic. Făcea apel la idei legate de valorea marțială și ignora problema folosirii tineretului.[53] Concepția

lui limitată cu privire la ceea ce constituia masculinitatea sănătoasă şi feminitatea sănătoasă dădeau uneori naştere la opinii homofobice şi misogine[54]. Desigur, el căuta argumentele pe care le-ar fi acceptat un auditoriu ostil. Lucrarea este atât de bombastică, încât e uşor de uitat că abordând o problemă tabu Gide şi-a riscat, plin de curaj, reputaţia de scriitor. Chiar şi după ce numeroasele lui romane i-au adus în 1947 premiul Nobel pentru literatură şi intrarea în Academia franceză, el avea să declare că încă mai considera *Corydon* cea mai importantă lucrare a sa.

Puţini au citit *Corydon*, dar mulţi cunosc piesele şi filmele lui Noël Coward. Una din ironiile perioadei interbelice este faptul că N. Coward, ale cărui înclinaţii homosexuale nu erau prea cunoscute, a popularizat stilul masculinităţii „netede şi mătăsoase", care a fost îmbrăţişat călduros şi cu totală inocenţă de mulţi heterosexuali. Homosexualii apreciau în mod firesc şansa de a rivaliza cu un astfel de model, dar Coward, a cărui strălucire de satirist comic putea fi comparată cu a lui Oscar Wilde, a avut mare grijă să evite orice recunoaştere descihsă care i-ar fi pus în pericol cariera. Abia de curând a fost remarcată ironia faptului că stilul vestimentar androgin al lui Coward, pe care mulţi bărbaţi heterosexuali îl găseau atât de atrăgător, era în parte omagiul său adus elegantelor lesbiene din anturajul său social.[55]

Femei nesănătoase

În *The Well of Loneliness* (1928), Radclyffe Hall a oferit o apărare a lesbianismului care în unele privinţe este comparabilă cu descrierea dată de Gide homosexualităţii masculine. Asumându-şi un înalt temei moral, ea a susţinut că dacă unele femei erau atrase din punct de vedere sexual către alte femei asta nu se datora decadenţei, ci poruncilor misterioase ale lui Dumnezeu. Eroina ei, Stephen, o tânără băieţoasă, era prezentată ca nefăcând altceva decât să descopere „adevărul" despre năzuinţele sale sexuale confuze în cartea lui Krafft-Ebing pe care tatăl său o ţinea ascunsă. Portretul invertitei care se torturează singură, care nu vrea să „devină" lesbiană dar

descoperă că s-a născut astfel, se pretează azi la o lectură destul de sumbră; la acea vreme a făcut senzație.[56]

Pentru a plasa cartea lui Hall în context trebuie să ne amintim că, deși sexologii aveau tendința de a pune eticheta „nefeminină" oricărei femei înclinate către independență, aceștia spuneau relativ puțin despre lesbianism. Chiar și acei terapeuți care criticau morala convențională și arătau înțelegere pentru pacienții lor, doreau să-i facă pe aceștia să se potrivească normelor societății. Eforturile normalizatoare ale sexologilor se vădeau mai ales în felul cum tratau apartenența sexuală, considerând că agresivitatea masculină și pasivitatea feminină erau „naturale" Eșecul de a corespunde acestor norme era privit ca un semn de tulburare psihică. Nordau afirma că stigmatele psihologice ale bărbaților homosexuali erau emotivitatea și incapacitatea de a acționa.[57] Emile Laurent îl descria pe masochist drept un bărbat supus în fața femeii, și care „nu mai era bărbat în sensul psihologic al cuvântului; el este o ființă umilită, fie adus doar în starea de servitute sexuală, fie în aceea care merge până la forme patologice de perversiune".[58] Un bărbat care oferea sex oral unei femei era, după opinia lui Dimitri Stefanovski, un „pasivist" dominat de o *femme sadiste* care risca să ajungă, în cele din urmă, un felaționist homosexual.[59] Până și blândul Havelock Ellis a legitimat ideile despre violență masculină și cucerire sexuală.

De vreme ce sexologii erau aproape cu toții bărbați, nu era de mirare că eșecul în realizarea excitării masculine, asociat cu atât de multe perversiuni, le apărea ca fiind cea mai gravă problemă sexuală. Deși nu lipseau medicii misogini care descriau lesbianismul în cele mai întunecate culori, devianța feminină a primit mult mai puțină atenție decât perversiunile masculine. Doctorii afirmau că pornirea sexuală masculină este focalizată; în cazul femeilor, aceasta este difuză și de aceea ele se pot abține mult mai ușor decât bărbații.[60] Potrivit lui Forel, femeile aveau un apetit sexual redus și erau în mod natural monogame și pasive. Emoțiile femeilor nu durau la fel de mult cât cele ale bărbaților, susținea Charles Féré, prin urmare, ele erau mai puțin înclinate spre sinucidere.[61]

Pentru că relațiile sexuale ale femeilor nu erau considerate la fel de importante ca ale bărbaților, cultura occidentală a tolerat multă vreme mare parte din ceea ce retrospectiv ar putea fi considerat comportament lesbian.[62] Lumea secolului XIX presupunea că femeile ar trebui să fie prinse prin legături

emoţionale şi afective. Nu era interzis ca două femei să se îmbrăţişeze, să se sărute şi să doarmă în acelaşi pat. Medicii presupunea că relaţiile emoţionale dintre ele puteau fi considerate un fel de ucenicie pentru relaţiile sexuale mature cu bărbaţii. Într-adevăr, orice ar fi putut face împreună femeile, în ochii unor medici acestea nu puteau fi relaţii sexuale.[63] Spre deosebire de homosexualitatea masculină, viciul feminin cel puţin nu împiedica procreaţia, susţineau pronataliştii. Lesbianismul nu a fost considerat un delict şi, prin urmare, nu a atras atenţia reformatorilor legislativi. Mulţi nici măcar nu înţelegeau ce era lesbianismul. Faimosul proces din 1918 al lui Maud Allan, cu privire la „Cultul clitorisului", a dezvăluit faptul că până şi bărbaţii educaţi aveau cunoştinţe aproape nule despre sexualitate. Când un martor a vorbit despre dependenţa lesbienelor de activităţi indecente prin care obţineau plăcere dar care „nu foloseau cu nimic rasei" şi despre săruturi care puteau produce un „orgasm", judecătorul Darling a fost în mod sincer uimit:

Judecătorul: Care e cuvântul pe care l-aţi folosit?
Spencer: Citez din [autorul german] Bloch.
Judecătorul: Repetaţi cuvântul pe care l-aţi folosit.
Spencer: Orgasm.
Avocatul: Vreun viciu contra naturii?
Spencer: Nu, este o funcţiune a corpului.[64]

Puţini judecători francezi erau atât de naivi. Pe continent, scriitorii de senzaţie exploataseră mult ideea lesbianismului ca un simptom al unei societăţi decadente. Iniţial, Baudelaire voise să numească *Les Lesbiennes* volumul de versuri *Les Fleurs du mal*. Personajele lesbiene din astfel de opere, precum *Monsieur Venus* (1884) a lui Rachilde şi *Nana* (1880) al lui Zola, erau zugrăvite ca femei care beau, fumau şi se îmbrăcau în haine bărbăteşti. Romancierii erau înclinaţi în general să folosească tema lesbienelor doar ca pe o cale de a descrie dezmăţul celor bogaţi. Cercetători ai prostituţiei, precum Lombroso şi Martineau, susţineau că lesbienele puteau fi întâlnite şi în bordeluri, precum şi în cartierele servitorilor. În urma exceselor sexuale, ocupantele bordelurilor ajungeau să dispreţuiască relaţiile cu bărbaţi şi în cele din urmă să le prefere pe cele cu parteneri de acelaşi sex, susţineau medicii[65]. Atât autorii de literatură, cât şi compilatorii de rapoarte me-

dicale, bărbaţi şi unii, şi alţii, deşi vorbeau de fete seduse de femei, preferau să se refere la ideea liniştitoare că bărbaţii erau răspunzători de transformarea femeilor pasive în lesbiene. Fantezia despre bărbatul care trezeşte în femeie senzaţii pe care altfel ea nu le-ar cunoaşte a servit, în mod limpede, la reafirmarea ideilor despre caracterul activ al bărbatului şi cel pasiv al femeii. Drept urmare, bărbaţii au găsit aceste descrieri pornografice ale lesbianismului mai curând excitante decât ameninţătoare.[66]

O dată cu accentul pus în secolul XX pe căsătoria partenerială, criticii au început să privească cu suspiciune pasiunile şi amorurile între femei. Profesoarele aveau tot mai mare grijă să dea asigurări că elevele de liceu sau studentele nu aveau relaţii „nesănătoase".[67] Totuşi unii medici progresişti încă mai susţineau că relaţiile fizice dintre femei nu trebuiau considerate în mod necesar periculoase, căci mult mai probabil acestea erau doar manifestări ale unei etape trecătoare. W.F.Robie cita relatarea cuprinzând şi experienţe lesbiene pe care o obţinuse de la o femeie de 24 ani. La 16 sau 17 ani, colega ei de cameră „îşi asumase rolul activ şi practicase cu ea lesbianismul, de două ori".[68] Nu a avut nici un fel de urmări. Robie a citat apoi o femeie de 31 de ani care a dat o descriere amănunţită a experienţelor ei lesbiene. La 22 de ani s-a mutat împreună cu o femeie de 30 de ani despre care a aflat curând că era atrasă de ea.

> Când dormeau împreună, această femeie a început să o îmbrăţişeze şi să o sărute şi să-şi asume rolul bărbatului, făcând mişcări de acuplare, până când, în câteva momente, a ajuns la orgasm. Prima dată, acest lucru nu a produs nici un efect asupra femeii mai tinere, deşi credea că era ceva natural, care se întâmplă de obicei atunci când femeile dorm împreună. Acest act s-a repetat de câteva ori, existând excitaţie reciprocă şi de două ori cu orgasm reciproc. La acel moment tinerei îi era limpede ce se petrecea, întrucât o femeie mai în vârstă îi povestise ceva despre lesbianism, după ce citise un articol de ziar despre o tânără care fusese împuşcată de iubita ei. Din această cauză, a evitat să mai doarmă cu această femeie.[69]

Ele au rămas totuşi prietene şi aceste experienţe, potrivit lui Robie, nu au părut să aibă nici un impact asupra normali-

tății emoționale ulterioare a tinerei femei. Într-adevăr, Robie sublinia că ea și soțul ei aveau o viață sexuală remarcabil de împlinită. „Ea are acum două până la trei orgasme la fiecare contact sexual, iar el folosește retragerea pentru a nu avea copii. Acest lucru se petrece prin acord reciproc."[70]

În mod similar, Ellis considera că homosexualitatea masculină este determinată biologic, prin urmare, e ireversibilă, în vreme ce unele lesbiene nu erau astfel în mod ereditar, ci mai curând arătau o predispoziție către seducție. „Femeile inocente" riscau să fie seduse, confirma sexologul elvețian Forel, datorită firii lor impresionabile și erau doar vag conștiente de natura sexuală a lesbianismului.[71] Și în Franța, medicii liberali continuau să trateze cu indulgență lesbianismul în anii imediat următori primului război mondial, susținând că în lipsa bărbaților tineri era de înțeles faptul că femeile căutau mângâiere acolo unde puteau să o obțină.[72] Nu erau degenerate, pur și simplu erau lipsite de o opțiune sănătoasă.

Desigur, existau și doctori care condamnau energic lesbianismul. Câtă vreme se presupunea că femeia sănătoasă era „lipsită de pasiune", medicii americani le etichetau laolaltă pe prostituate, lesbiene și nimfomane drept „hipersexuate".[73] Relațiile sexuale între femei erau legate de masturbație, distracții masculine și un clitoris mare, susțineau acești experți[74]. În perioada interbelică au proliferat astfel de descrieri întunecate ale lesbianismului și toleranța față de amorul între femei a pălit. În 1927, în New York a fost anulat spectacolul cu piesa lui Edouard Bournet despre lesbianism, *The Captive*. În același timp a fost oprit *The Drag*, în care juca Mae West, care a fost arestată sub acuzația de „încălcare a ordinii publice".[75] Una din consecințele neașteptate ale exaltării relațiilor heterosexuale de către sexologii reformatori a fost o denigrare a relațiilor intime dintre femei. Potrivit lui Marie Stopes, lesbianismul atrăgea tipul de femeie „independentă" și o făcea pe aceasta incapabilă de o „uniune adevărată". Ea credea că unele se nășteau lesbiene, iar altele erau atrase către viciu. Femeile puteau doar „să se joace", spunea Stopes, dar nu puteau să ajungă vreodată la o relație sexuală adevărată.[76] Revenind la curioasele ei preocupări pentru fiziologie, Stopes susținea că opțiunea pentru lesbianism nu putea niciodată să ofere lucrul de care aveau literalmente „nevoie" femeile.

Dragostea lesbiană ca alternativă NU este un echivalent adevărat, ci probabil doar liniștește și satisface nimic mai mult decât excitația nervoasă de suprafață. Prin natura sa, nu oferă și nu poate oferi adevărata hrană fiziologică, moleculele chimice produse de sistemele glandulare auxiliare masculine. Acestea sunt furnizate organismului femeii atunci când are loc actul normal al uniunii sexuale și secrețiile bărbatului sunt depuse în corpul femeii o dată cu sperma.[77]

Până și Stella Browne, una dintre cele mai active și radicale membre ale Societății Sexologice Britanice, susținea că dacă o femeie nu avea un amant până la 25 de ani era „subvitalizată și deficientă sexual" și că o asemenea segregare sexuală putea duce la lesbianism „artificial".[78]

Acei sexologi care erotizau puterea masculină, pe de o parte, și pasivitatea feminină, pe de alta, căutau să întărească normele sexuale existente.[79] Sexologii germani precum Krafft-Ebing au fost primii care au popularizat ideea că simptomul cheie al lesbianismului era inversiunea sexuală. În secolul XX specialiștii erau înclinați să renunțe la ideea că homosexualitatea masculină însemna neapărat efeminare, dar se agățau de cea potrivit căreia o lesbiană „adevărată" — prin opoziție cu inocenta sedusă — părea masculină. Căutarea activă a plăcerii, în cazul lesbienelor, era luat drept semn de stare de spirit masculină.

Lesbianismul

În acest context, Radclyffe Hall a creat senzație apărând lesbianismul. Personajul ei înalt, cu umerii lați, căruia îi plăceau caii, descoperea în cele din urmă în cartea lui Krafft-Ebing pe care o avea tatăl ei motivul pentru care se simțea atât de „ciudată".

„Tu știai! Tu ai știut mereu asta, dar nu mi-ai spus pentru că-ți era milă. O, tată — și există atât de mulți ca mine — mii de nenorociți, oameni nedoriți, care nu au dreptul

la iubire, nu au dreptul la compasiune, pentru că sunt schiloditi, hidos mutilați și urâți — Dumnezeu e plin de cruzime; El ne-a făcut cu defecte."[80]

Importanța lui Hall, care avea să devină cunoscută pentru că a cristalizat imaginea „lesbienei masculine", constă în neobositul ei efort de a contracara ideea că femeile erau seduse de alte femei. Preluând concepția lui Krafft-Ebing despre determinarea biologică a lesbianismului, ea părea să prezinte femei individuale drept victime tragice ale sorții; oricum, argumentele ei au avut puterea de a discredita ideea că lesbianismul trebuia sau putea să fie pedepsit sau prevenit.

Puțin se scrisese până atunci despre normalitatea lesbianismului. În Franța dr Laupts se gândise, în anii 1890, la posibilitatea ca homosexualii și lesbienele să formeze familii[81]. Edward Carpenter se gândea probabil la lesbiene atunci când se referea la „neutrele feminine", care nu aveau copii, dar care, animate de „entuziasm social", își puneau instinctele materne în slujba comunității.[82] Succesul lui Hall se datora construirii unui roman în care cititorul nu putea să nu aibă înțelegere pentru eroina cu înalte valori morale care se lupta cu o societate nesimțitoare. James Douglas, editorul ziarului *Sunday Express*, a recunoscut imediat stratagema lui Hall și a atacat romanul ca făcând parte din „molima" inversiunii sexuale, susținând că era mai bine să i se dea unui tânăr otravă decât această carte.[83] Un judecător englez i-a dat dreptate, condamnând cartea ca obscenă și dând dispoziții să fie distrusă.

În 1922, Victor Marguerite scandalizase societatea franceză descriind în *La Garçonne* legătura lesbiană a personajului principal. Moralismul și discreția lui Hall erau croite să cucerească un mult mai reținut public englez. Tot ce spunea ea despre pasiunea personajului principal pentru Mary era: „și în acea noapte ele nu au fost despărțite".[84] Mult mai important era faptul că în finalul romanului Stephen renunța la această iubire. A fost o mișcare inteligentă. Hall însăși ducea o viață activă și fericită, dar prezentând lesbianismul sub înfățișarea tragică a unei deviante înnăscute și-a provocat publicul la compasiune. Răspunsul lui Leslie D. Weatherhead, un militant creștin, a fost că *The Well of Loneliness* e o carte frumoasă, fără nimic morbid sau nesănătos.[85]

Acest lucru venea din partea unui bărbat care condamna masturbaţia şi sexul premarital. Freudienii nu s-au lăsat înşelaţi de tactica lui Hall. „Citind astfel de şarlatanii pseudo-ştiinţifice [i.e. *The Well*], orice fată care prezintă tendinţele homosexuale normale ale adolescenţei poate fi făcută să creadă că este condamnată şi destinată unei vieţi homosexuale, susţinea un cercetător american. ... la fel ca în cazul bărbaţilor, homosexualitatea feminină este o nevroză dobândită."[86] Criticii acuzau că, în ciuda declaraţiilor lui Hall, romanul oferea o descriere a lesbianismului pe care mulţi puteau s-o găsească atrăgătoare. Ei încercau astfel să lămurească atracţia exercitată de asemenea lucrări. În 1915, după ce a citit *The Intermediate Sex*, o femeie a luat legătura cu Edward Carpenter pentru a-i spune: „în cele din urmă mi-am dat seama că eu însămi aparţin acelei categorii şi vă scriu pentru a vă întreba dacă există vreun mod prin care aş putea lua legătura cu alţii cu acelaşi temperament". Peste 5 000 de femei au trimis scrisori similare lui Hall după publicarea cărţii *The Well of Loneliness*.[87]

Se cunosc destule despre Hall şi despre lumea aristocratică şi artistică pariziană a lesbienelor Colette, Renée Vivien, Natalie Clifford Barney şi Gertrude Stein.[88] Despre mulţimea femeilor obişnuite care în perioada interbelică se simţeau atrase de femei istoricii abia încep să adune informaţii. În Statele Unite, notiţele cu cântece şi poeme, interceptate de gardieni pe când treceau de la o deţinută la alta oferă frânturi dintr-o cultură lesbiană a clasei de jos.

Poţi să-mi iei cravata
Poţi să-mi iei gulerul
Dar am să te încing
Până vei ţipa.

Observatorii au remarcat că aceste femei erau în special atrase de cântece care puteau implica o confuzie între sexe.

Mama are ceva ce-o să te uimească
Mama are ceva ce-o să te hipnotizeze
Mama are ceva ce ştiu că-ţi doreşti.[89]

Astfel de sentimente neruşinate erau la ani lumină distanţă de descrierea prudentă a pasiunilor oferită de Hall.

Un caracter la fel de lumesc se reflecta din descrierile lesbienelor care au luat parte la studiul cu privire la varietăţile sexuale întreprins de George Henry în New York, începând din 1935.[90] Potrivit spuselor unei femei, în metropolă exista o cultură lesbiană distinctă.

> „Fetele *gay*" sunt în general împărţite în două grupuri — „cele care o fac şi cele care n-o fac"... În această epocă luminată, există un număr de femei îndeajuns de înapoiate care pretind că nu ştiu despre ce e vorba... Cele blânde visează să fie „luate", iar cele dure visează să facă acest lucru pentru cele dintâi. Aproape fără excepţie, femeile homo îşi amintesc emoţiile puternice din tinereţe cu mare claritate. A existat o mamă hiper iubitoare, cerând în mod constant atenţie sau unele servicii, o doică sau guvernantă care le seducea în baie sau în pat, sau un înger de profesoară căreia îi plăceau adoraţia şi darurile fetiţei. Toate îşi amintesc că iubeau o femeie sau alta cu o intensitate mai mare sau mai mică, până la idolatrizare absolută.[91]

În baruri, „târfele" erau greu de identificat, dar lesbienele sincere îşi etalau părul tuns scurt, îşi aplatizau pieptul şi păşeau ţanţoşe şi mândre. Pantalonii şi părul scurt ajungând la modă, nu se făceau foarte uşor remarcate, prin urmare, trebuiau să se străduie mai mult ca să iasă în evidenţă.[92] Însă altele respingeau stereotipele rolurilor *femme — butch*.

Studiul a dezvăluit o serie de naraţiuni rivale. Medicii au preferat abordarea patologică. Robert Latou Dickinson, de pildă, a căutat să explice devianţa cercetând corpul lesbienelor, în special organele genitale.[93] Homosexualii bărbaţi şi femei care luau parte la studiu îşi apărau stilul de viaţă şi respingeau categorizările stricte. Radcliyffe Hall a căutat să folosească în scopurile reformei ideea sexologilor despre lesbianismul congenital. Participanţii la studiul lui Henry erau suspicioşi faţă de doctori, dar doreau să-şi facă auzită vocea şi să contribuie la cunoaştere. Deşi lesbienele aveau un succes limitat în relatarea propriilor versiuni, în Paris, New York şi Berlin, în anii '30, mulţi observatori instruiţi nu puteau nega existenţa unei astfel de sub-culturi sexuale feminine.

Pedepse

La începutul secolului, sexologi precum Ellis și Hirschfeld au combătut în mod inevitabil legile care îi pedepseau pe devianții lipsiți de discernământ sau pe bolnavi. In Marea Britanie, amendamentul Labouchère la Legea Amendament a Codului Penal din 1885 considera actele de „indecență grosolană" dintre bărbați adulți un delict pasibil de o pedeapsă de până la doi ani de închisoare. În temeiul acestei legi a fost închis în 1895 Oscar Wilde, cel mai strălucit dramaturg londonez.[94] Legea cu privire la vagabondaj din 1898, care includea biciuirea ca pedeapsă pentru prostituție masculină, proxenetism, transvestism, expunere indecentă și comercializare de fotografii obscene a rămas în vigoare până în 1948.[95] În 1935, de pildă, dintre arestările făcute de poliția din Anglia și din Wales 3 176 erau pentru prostituție, 1 674 pentru expunere indecentă și 840 pentru indecență față de bărbați și delicte „împotriva naturii".[96] Faptul că unii deținuți fuseseră arestați de nu mai puțin de 200 de ori pentru același delict demonstra în mod concludent inutilitatea pedepsirii viciilor cu închisoarea.

În multe state occidentale au apărut grupuri de lobby militând pentru liberalizarea legilor cu privire la delictele sexuale. Societatea Britanică pentru Studiul Psihologiei Sexuale, înființată în 1913, a început să facă lobby pentru reforma legislativă din anii '20.[97] Ea cerea apariția unor „noi Galilei" care să impună o metodă umană de a se ocupa de probleme precum prostituția, bolile venerice și homosexualitatea, considerând că analiza socială trebuia să ia locul celei morale și onestitatea pe cel al ignoranței.[98] Societatea a editat broșuri care revendicau scoaterea de sub incidența legii a homosexualității, subliniind ideea că această practică era involuntară și nu se datora exceselor sexuale.[99] Printre membrii societății se aflau scriitori ca George Bernard Shaw, medici precum Havelock Ellis, feministe ca Stella Browne, criminologi precum George Ives și psihanaliști ca Ernest Jones. Întrucât numeroși homosexuali erau membri ai societății, a fost nevoie de o acțiune conjugată pentru a dovedi că era vorba de o organizație de cercetare dezinteresată.[100] Organizația a avut succese ocazionale, cum a fost cel din 1931, când a reușit să con-

vingă autorităţile să ofere sprijin terapeutic lui Austin Hull, un travestit condamnat pentru comiterea unor acte de indecenţă grosolană. În termeni practici, realizările Societăţii au fost puţine, dar simpla ei existenţă a demonstrat faptul că membrii luminaţi ai comunităţii arătau un mare interes minorităţilor sexuale.

În Franţa, deşi legea acorda protecţie minorilor sub 13 ani iar „pasiunile" homosexuale erau reprimate, abia după 6 august 1942 guvernul de la Vichy a considerat delict întreţinerea de relaţii sexuale între un bărbat şi un minor sub 21 de ani. Ca urmare a acestei toleranţe relative, în Franţa nu a apărut nici o mişcare de reformă sexuală. Asociaţia Studiilor de sexologie, care a fost înfiinţată în 1931, cu dr Edouard Toulouse ca preşedinte şi dr Jean Dalsace ca secretar, a fost în mod clar o organizaţie conservatoare distinctă care a căutat să câştige sprijinul autorităţilor prin promisiunea că cercetările astfel întreprinse aveau să îmbunătăţească nivelul calitativ al populaţiei.[101]

În Germania, în timpul Republicii de la Weimar a existat cea mai activă organizaţie de reformă sexuală. În 1919, Magnus Hirschfeld a înfiinţat Institutul din Berlin pentru ştiinţă sexuală, care a fost deopotrivă centru de cercetări şi oficiu de consiliere ce furniza informaţii practice în legătură cu probleme precum contracepţia şi avortul. A avut un succes atât de mare, încât a primit finanţare din partea statului prusac. Sub auspiciile Societăţii pentru Sexologie şi Eugenie a lui Hirschfeld, în 1921 a avut loc primul congres internaţional cu privire la probleme de sexualitate. Albert Moll a condus o organizaţie rivală, Societatea pentru Cercetări de sexologie, care îşi sponsoriza propriile congrese ţinute în 1926 la Berlin şi în 1930 la Londra. În urma congresului din 1928 de la Copenhaga a fost creată Liga mondială pentru reformă sexuală. Deşi organizaţia era dominată de germani, susţinătorii acesteia reprezentau un *who's who* al lumii progresiste, incluzându-i pe Hannah Stone şi W.J. Robinson din Statele Unite, Magnus Hirschfeld şi Helene Stöcker din Germania, George Bernard Show şi John şi Dora Russell din Marea Britanie şi pe Madeleine Pelletier şi Victor Marguerite din Franţa.[102]

Concluzie

Provocările pe care le-au avut de înfruntat medicii au fost numeroase, iar realizările lor practice nu trebuie exagerate. Ei foloseau un vocabular medical care le-a rămas multora necunoscut cel puțin până în anii '40. Chiar termenii „homosexual" și „heterosexual" nu aveau o răspândire largă. În vorbirea populară homosexualul continua să fie numit cu dispreț *„zâna"*, *„tante"* sau *„pede"*. Simplul fapt că sexologii discutau subiecte tabu îi făcea pe aceștia să pară suspecți în ochii multora. Havelock Ellis, care a introdus în lumea anglo-saxonă ideile lui Moll, Hirschfeld, Freud și Forel, și-a văzut cartea, *Sexual Inversion*, condamnată drept „lascivă și obscenă". Chiar și medicii se simțeau insultați de discuțiile pe teme sexuale. Remarcând apariția traducerii în engleză a cărții lui Krafft-Ebing, *British Medical Journal* comenta: „Există numeroase subiecte dezgustătoare din punct de vedere moral care trebuie să fie studiate de medic și de jurist, dar cu cât mai puțin sunt aduse în atenția publicului cu atât mai bine."[103] Un editorial dintr-o gazetă englezească din 1919 mergea până într-acolo încât emitea ciudata pretenție că perversiunile erau cauzate de lecturarea textelor de sexologie apărute pe continent:

> practic, tot ce e murdar și degradant se poate vedea că provine din învățăturile dăunătoare ale criminalului teuton. Folosirea medicamentelor nocive și practicile oribile ale asexuaților au intrat în această țară venind de la Berlin și Viena și este timpul ca profesorilor care predau aceste practici împotriva naturii să li se spună că în Anglia nu este loc pentru ei.[104]

Sexologii contracarau aceste suspiciuni făcând promisiuni de a oferi noi forme de terapie care să asigure funcționarea lipsită de accidente a societății. Edouard Toulouse reflecta partea conservatoare a sexologiei prin insistența asupra ideii că știința avea să asigure ordinea, disciplina și direcția.[105] Dezbaterea cu privire la perversiunile sociale a avut loc pe fundalul neliniștitor al unor numeroase transformări sociale — declinul fertilității, apariția feminismului, ascensiunea unei noi categorii sociale — funcționarul

— care păreau să estompeze rolurile sexelor. Promițând să aducă ordinea și stabilitatea, sexologia a răspuns pretențiilor celor care declarau precum Serge Paul că civilizația are nevoie de granițe.[106]

Medicii sexologi se considerau mai mult umanitari, decât disciplinatori. Ei se mândreau cu faptul că ajutau societatea să-și schimbe reacția față de perveși de la una de dezgust la una de compasiune. Își propuneau, ca să-l citām pe Havelock Ellis, „să-i scutească pe pacienți de multă persecuție și pe polițiști de multă consternare".[107] Principalul lor argument era acela că anumite practici sexuale considerate cândva păcate, deci delicte, se arătau a fi simptomele unei boli și erau eficienți în special în indicarea problemelor datorate simplei reprimări. Totuși insistând ca terapia să înlocuiască încarcerarea, mulți medici se arătau a fi mai puțin liberali decât își imaginau. De pildă, interesul lor pentru cercetările hormonale reflecta o evidentă dorință de a reafirma ideea bazelor biologice ale diferențelor sexuale.

Desigur, psihiatrii și sexologii nu vorbeau pe o singură voce. Cei mai radicali ripostau spunând că era greșit să se vorbească de tratamente. Într-o broșură din 1923 scrisă pentru Societatea britanică pentru studiul psihologiei sexuale, Harold Picton ataca dorința de a-i „trata" pe devianți și remarca faptul că standardele sexuale variau.[108] Norman Haire, un ginecolog australian care activa în cercurile sexologice reformatoare din Marea Britanie, arăta că de vreme ce Franța nu avea nici o lege cu privire la incest sau la homosexualitate, iar în Marea Britanie nu erau considerate delicte lesbianismul sau contracepția, era greu de făcut afirmații extinse referitor la ceea ce constituiau acte „nenaturale".[109] Ca să poți apăra homosexualitatea, nu trebuie să susții că este congenitală, era opinia lui René Guyon. Unele cazuri erau pur și simplu chestiuni de gust și, asemenea tuturor actelor sexuale, și acestea trebuiau permise, atât timp cât erau respectate libertatea și liberul consimțământ al partenerului. Guyon a atacat chiar ideea de intervenție terapeutică și a întrebat de ce până și Freud revenea la termeni atât de imprecisi și neștiințifici precum „normal", „anormal" și „bărbat rațional".[110]

În scurtul capitol care urmează, opera lui Sigmund Freud este în sfârșit cercetată mai amănunțit. El nu poate fi așezat la un loc cu autorii ghidurilor de mariaj, cu sexolo-

gii sau cu reformatorii sexuali, şi totuşi se poate observa cum ideile sale influente au aruncat o umbră asupra multor discuţii din perioada interbelică. El a fost cel mai îndrăzneţ dintre toţi teoreticienii sexualităţii, dar şi un om care nu s-a putut elibera de preocupările culturale ale epocii sale.

6

„Frigiditatea“: Sigmund Freud, psihanaliza și sexul

Renumitul profesor Halban din Viena care, după cum remarcase Vachet, făcuse operații de schimbare a sexului la bărbați, intervenise chirurgical în cazuri de natură sexuală și asupra femeilor. Eforturile sale în acest domeniu erau lăudate de Marie Bonaparte, într-o lucrare din 1932 în care prezenta problema frigidității. Freud, sublinia autoarea, demonstrase faptul că femeile normale renunțau la clitoris ca sursă principală de plăcere sexuală, orientându-se ulterior către experiența orgasmului vaginal de la maturitate. Din nefericire, terapeuții au descoperit că în cazul multor femei clitorisul rămânea o sursă de erotism. Cei cu instruire psihanalitică trebuiau să recunoască în aceasta un semn al infantilismului femeilor, dacă nu chiar bisexualitatea acestora. Bonaparte a recunoscut că în cazul unora problema se datora faptului că distanța dintre clitoris și vagin era prea mare. În astfel de *fixation clitoridienne* rezolvarea era intervenția chirurgicală, sugera ea, care să taie clitorisul și să-l mute într-o poziție mai potrivită, astfel încât excitația acestuia să ajute și nu să diminueze penetrarea genitală. Bonaparte își încheia uimitorul eseu, care se completa cu fotografii stânjenitoare ale procedurii, lăudând capacitatea chirurgului modern de a veni în ajutorul psihanalistului.[1]

Această poveste a ciudatului entuziasm al unuia dintre cei mai devotați discipoli ai lui Freud merită a fi spusă, pentru că mulți istorici sunt de părere că elementul cel mai original al lui Freud a fost desprinderea lui de proiectul eugenist, care urmărea să atribuie corpului perversiunile sociale și morale, și încercarea lui, mai modernă, de a interpreta variațiile do-

rinței ca fiind în mare măsură individuale și psihologice. Adevărul însă a fost că Freud, de ale cărui intuiții trebuie să țină seama oricare cercetător serios al sexologiei, în secolul XX, nu s-a desprins niciodată atât de limpede de explicația biologică, după cum s-a crezut adesea. Prezentând descrieri ale problemelor pacienților săi, Sigmund Freud (1856-1939) urma să se dovedească un maestru povestitor, dar cel mai important mit pe care l-a răspândit a fost că abordarea sa cu privire la sexualitate era unică și fără precedent. Este adevărat că prima generație de medici sexologi a fost marcată de asocierea lor cu supravegherea perversiunilor. Freud a făcut terapia din ce în ce mai acceptabilă, extinzând-o până la a-i cuprinde și pe nevroticii respectabili și a fost singurul specialist în sexologie de la începutul secolului ale cărui lucrări au continuat să-i aducă susținători și după al doilea război mondial. În multe privințe a fost de o originalitate izbitoare, dar a-l privi drept revoluționar, așa cum fac mulți dintre adepții lui, ar fi o exagerare. Adevăratul interes pe care îl prezintă psihanaliza constă în faptul că s-a bazat atât pe cercetările de sexologie contemporane, cât și pe multe din preocupările de sexologie curente la începutul secolului.

Freud s-a deosebit de sexologi. El nu a oferit sexologiei doar un alt cadru pentru a studia pervesiunea; cea mai durabilă contribuție a sa a constat în considerarea sexualității normale ca obiect al investigației științifice. În generațiile anterioare se considerase că, dacă viața sexuală a unui individ nu era chiar așa cum dorise acesta, eșecul putea fi trecut cu vederea, ca fiind doar unul dintre multele dezamăgiri mărunte ale vieții. La începutul secolului XX, pe măsură ce un număr tot mai mare de comentatori susținea că orice persoană normală trebuie să cunoască fericirea senzuală, căutarea satisfacției sexuale a căpătat o importanță fără precedent. „Iubirea sexuală este, fără îndoială, unul dintre cele mai importante lucruri în viață, susținea Freud, iar uniunea dintre satisfacția mentală și cea corporală în bucuria dragostei este unul din momente sale culminante. Cu excepția câtorva fanatici ciudați, toată lumea cunoaște acest lucru și își organizează viața în consecință; numai știința este prea delicată pentru a-l admite"[2]. O astfel de evoluție era de înțeles, dat fiind fapul că o dată cu modernizarea viața publică a devenit mai birocratizată, iar diviziunea socială a muncii făcea din practicarea unei meserii o activitate mai puțin satisfăcătoare. Clasele de mij-

loc, capabile să separe familia de profesie, și-au despărțit în mod similar universul public de cel privat. Monotonia rutinei din viața profesională era din ce în ce mai mult compensată de adoptarea ideii romantice că numai pe teritoriul privat se dezvăluia în întregime sinele autentic. Prin urmare, o viață sexuală și familială împlinită, care fundamenta și confirma identitatea, a devenit, după cum susțineau experții, noul criteriu al statutului social și al bunăstării.

O astfel de afirmație însemna că eșecurile sexuale trebuiau să fie considerate niște probleme serioase. Cui putea să-i ceară ajutor cel disperat? Ironia era că pacienții căutau ajutor la acei doctori — „creatorii de anxietate“, cum aveau să-i numească unii — care făcuseră cel mai mult pentru problematizarea în primul rând a sexualității. „Psihologia este boala al cărei leac aceasta pretinde că este“, glumea satiristul vienez Karl Kraus.[3] Membrii luminați și cu respect de sine ai clasei de mijloc se bizuiau mai puțin pe ajutorul venit din partea preotului ignorant sau a vreunui membru grijuliu al familiei; ei simțeau că au nevoie de consilierea medicilor specialiști care foloseau limbajul științei pozitive și publicau descoperiri observabile și verificabile. Acestei cereri i-a răspuns o armată de ajutoare profesioniste — dintre care cel mai renumit a fost în ultimă instanță Freud și discipolii săi — oferind unei populații neliniștite de consumatori o varietate de servicii prin care să-și construiască, să-ți mențină și să-și repare identitatea.[4]

Atunci când a explicat că toate nevrozele sunt de origine sexuală, Freud a părut să pună ordine într-un univers haotic. Desigur, creștinii susținuseră demult că păcatul lui Adam și al Evei aruncase omenirea în suferință. Freud a adoptat o abordare non-metafizică pentru a oferi o explicație modernă, naturală și științifică pentru nefericirea umană. O generație de cercetători vorbea despre probleme sexuale; originalitatea lui Freud constă în faptul că a edificat o întreagă explicație a civilizației având în centru sexualitatea.[5] A început prin a crede că nevrozele adulților se datorează amintirilor despre agresiunile pe care aceștia le suferiseră în copilărie, trecând apoi la ideea fantasmelor sexuale infantile. El s-a pornit să cartografieze „inconștientul“, unde erau zămislite aceste gânduri. Mesajul său, așa cum a fost răspândit de generații de terapeuți, era centrat pe ideea că sexualitatea infantilă exista, că nevrozele erau provocate de reprimarea sexuală, și că pornirile sexuale au influențat întreaga istorie a omenirii. Mulți ci-

titori înţelegeau doar parţial scenariul în care componenta psihică numită *id* cerea satisfacţie, eul adapta în mod judicios impulsurile inconştientului, iar supra-eul interioriza constrângerile societăţii. Ceea ce înţelegea publicul din argumentaţia lui Freud era că atunci când pornirile sexuale sufereau frustrări, apărea boala.

Faptul că *Interpretarea viselor* a lui Freud a apărut în Anglia în 1913, anul în care D.H. Lawrence publica *Fii şi îndrăgostiţi* spune ceva despre spiritul timpului. Amândoi au subliniat ideile despre atracţiile oedipiene şi bătălia între fizic şi cel cerebral. Cartea lui Freud, care iniţial se limita doar la un public academic, a devenit cunoscută publicului larg abia după război[6]. Lui Freud îi plăcea să se descrie drept un rebel, iar discipolii săi l-au prezentat ca pe un oponent hotărât al dublului standard victorian. Ziarele îşi preveneau cititorii să se păzească de psihanalistul care, susţineau ele, apăra pornirile primitive, instinctuale şi biologice şi mergea atât de departe încât să predice eliberarea sexuală, libertinajul şi decadenţa. „Natura insalubră a introspecţiei morbide a fost întotdeauna recunoscută de bărbaţii şi femeile cu mintea sănătoasă, şi noi sperăm că părinţii şi toţi aceia care au control asupra tinerilor se vor împotrivi cu hotărâre unor astfel de experimente care, în numele ştiinţei, pot ruina o generaţie."[7]

Dar pentru a înţelege succesul lui Freud, trebuie să se considere, deşi a aşezat într-o lumină nouă discuţia despre sexualitate, că nu era nici pe departe un revoluţionar în materie de sexualitate. Nu era un adept al „experimentării" sexuale şi era ferm convins că „ceva din natura însăşi a instinctului sexual este nefavorabil realizării unei satisfacţii depline".[8] Opiniile sale cu privire la controlul naşterii au arătat în mod clar acest lucru. În vreme ce Marie Stopes şi Margaret Sanger erau convinse că accesul la contracepţie avea să revoluţioneze relaţiile conjugale, întreaga discuţie a lui Freud despre încercările de a limita dimensiunea familiei e străbătută de un pesimism sumbru. În „Moralitatea sexuală «civilizată»", citată în mod frecvent de stânga freudiană drept cea mai radicală lucrare a sa, el a zugrăvit următoarea imagine întunecată a vieţii de familie, bazată — ar trebui remarcat acest lucru — pe premisa că nu există o cale eficientă de a controla fertilitatea:

> Aceasta ne aduce la întrebarea dacă în căsătoria legală actul sexual poate oferi deplină compensaţie pentru re-

stricția impusă înainte de căsătorie. Există o asemenea abundență de material în sprijinul unui răspuns negativ, încât îl putem prezenta doar în forma cea mai sumară. Înainte de orice trebuie să avem în vedere faptul că moralitatea sexuală din cultura noastră restrânge chiar și actul sexual din cadrul căsătoriei, atât timp cât impune cuplurilor căsătorite necesitatea de a se limita, ca regulă, la foarte puține acte sexuale procreative. Ca o consecință a acestui fel de a considera lucrurile, actul sexual oferă satisfacție deplină în căsnicie doar vreme de câțiva ani, și din aceștia trebuie să eliminăm, desigur, intervalele de abstinență impuse de considerațiuni privitoare la sănătatea soției. După acești trei, patru sau cinci ani, căsnicia devine un eșec, în măsura în care a promis satisfacerea nevoilor sexuale. Căci toate dispozitivele inventate până acum pentru a preveni concepția împiedică plăcerea sexuală, rănesc sensibilitățile delicate ale ambilor parteneri și în realitate chiar produc îmbolnăviri. Mai întâi, teama de consecințele actului sexual pune capăt iubirii fizice a cuplului căsătorit; apoi, ca rezultat mai îndepărtat, de obicei pune capăt și simpatiei mentale dintre aceștia, care ar fi trebuit să ia locul iubirii pasionate de la început. Deziluzionarea spirituală și privarea de plăcerile trupești la care sunt astfel condamnate cele mai multe căsnicii îi readuc pe parteneri înapoi în starea în care erau înainte de căsătorie, cu excepția faptului că acum sunt mai săraci decât atunci, pentru că și-au pierdut o iluzie, și o dată în plus trebuie să recurgă la tăria de caracter pentru a-și stăpâni și devia instinctul sexual.[9]

În mod limpede, Freud exagera și prezenta o descriere poate a propriei sale căsnicii, dar nu a societății ca întreg.[10]

La începutul secolului, Freud era cât se poate de conștient de dorința clasei de mijloc de a limita nașterile, dar considera că toate încercările de a preveni concepția erau potențial riscante. El era interesat de teoriile lui Wilhelm Fliess cu privire la menstruație, în măsura în care acestea puteau duce la descoperirea unei metode de contracepție bazate pe calendar, însă Fliess, un bărbat care credea că există o legătură specială între organele genitale și nas și că, prin urmare, sângerările nazale reprezentau o formă indirectă de menstruație, iar prizarea de cocaină o cauză a pierderii sarcinii, cu greu ar putea

fi acceptat drept un pionier al contracepţiei.[11] Totuşi Freud credea în mod serios că Fliess avea să descopere ceva. „Încă vă consider Messia care va rezolva problema pe care am indicat-o, prin îmbunătăţirea unei tehnici", îi scria el lui Fliess.[12] Ca şi cei mai mulţi medici de la începutul secolului XX, Freud părea să nu privească cu ochi buni formele „artificiale" de contracepţie. Şi totuşi el era, aşa cum a declarat de atâtea ori, nu un medic „respectabil", ci unul care se ocupa cu subiectul tabu al sexului. În 1906, Havelock Ellis avea să meargă atât de departe încât să afirme că opiniile în schimbare ale lumii medicale progresiste duseseră „la afirmarea, acum probabil fără excepţie, de către toate autorităţile medicale în probleme sexuale, că folosirea metodelor de prevenire a concepţiei este, în anumite situaţii, imperios necesară şi cu totul nevătămătoare".[13] Pretinzând că „toate autorităţile medicale" aveau această opinie, Ellis era mult prea optimist, dar el putea enumera printre susţinători ai folosirii prezervativului nume bine cunoscute la acea vreme, precum Kisch, Forel, Krafft-Ebing, Moll, Schrenck-Notzing, Löwenfeld şi Furbringer.[14] În plus, spaţiul german era unic prin aceea că aici argumentelor economice şi medicale în favoarea controlului naşterilor li se adăugau cele ale feministelor precum Gisela Streitberg, Helene Stöcker, Elizabeth Zanzinger, Oda Olberg şi Camilla Jellinek căre mergeau până acolo încât să apere avortul.[15] Pe scurt, în calitate de european instruit, Freud nu putea să nu fie la curent cu lucrările unei armate de comentatori progresişti, care declarau contracepţia nevătămătoare. Freud nu era de acord cu aceşti radicali şi de aceea argumentele sale trebuie văzute ca bazate nu pe necunoaşterea problemelor, ci pe valori şi opinii diferite.

Se prea poate ca opinia lui Freud despre pericolele contracepţiei să fi fost exagerată, dat fiind faptul că practicile contraceptive îi erau cunoscute, în parte, din problemele speciale ale clienţilor săi. Relatările lor despre neliniştile pe care le genera coitul întrerupt nu puteau decât să-i întărească prejudecăţile pe care deja le avea faţă de aceste procedee. Preocuparea lui Freud pentru controlul naşterii coincide cu propriile lui griji faţă de creşterea dramatică a familiei.[16] În manieră clasică, Freud, tânărul medic sărac, înspăimântat de povara soţiei şi a copiilor, s-a logodit la 26 de ani, dar a amânat căsătoria până la 30. Iar după ce aceasta a avut loc, în 1886, au început să vină copiii. În 1887 s-a născut o fată, în 1889 primul

băiat, în 1891 al treilea. Șase copii în nouă ani — aceeași ani în care scria că descoperirea unei metode sigure de contracepție ar fi o mană cerească, dar în acel moment nu exista nimic eficient. Soluția lui personală a fost să renunța la relațiile sexuale cu soția. Ernest John remarca discret: „aspectul cel mai pasionat al vieții conjugale a pălit în cazul lui mai repede decât la mulți bărbați".[17] Freud era mult mai deschis; în 1897 îi scria lui Fliess: „Excitația sexuală nu-i mai este de nici un folos unuia ca mine."[18] Despre sfârșitul vieții lui sexuale a discutat cu Emma Jung, pentru că în 1911 aceasta îi reamintea de o conversație pe care o avuseseră împreună: „Mi-ați vorbit despre familia dvs. Ați spus atunci că, de vreme ce căsnicia vi se «amortizase» de mult timp, nu mai era nimic de făcut, decât moartea."[19]

Desigur, faima lui Freud nu se baza pe discursul lui despre contracepție. Notorietatea i-o adusese afirmația că „bolile nervoase" care păreau să contamineze burghezia de *fin de siècle* se datorau reprimărilor autodestructive ale dorințelor sexuale inconștiente. Portretul caricatural pe care i-l răspândise presa era cel al unui profesor vienez înnebunit după sex al cărui țel era violarea oricărui tabu. La o întrunire din 1922 pe tema „Religie și psihanaliză", un anume dr Orchard a afirmat că știința era „dogmatică și obsedată de sex" și că învățăturile lui Freud „dădeau frâu liber exprimărilor sexuale neîngrădite".[20] După cum a arătat discuția cu privire la opiniile lui Freud despre contracepție, acest lucru în mod cert nu era adevărat. Scrierile sale s-au orientat mai curând către noile idei despre inconștient pentru a revigora concepția mai veche potrivit căreia bărbații și femeile erau ființe cu totul diferite din punct de vedere sexual.

Caracteristici sexuale

Freud s-a arătat a fi cel mai subversiv când a afirmat că heterosexualitatea, departe de a fi un fapt de la sine înțeles, eral la fel de greu de explicat ca și homosexualitatea.[21] El părea să-și fi propus îndrăzneața sarcină de a problematiza ceea ce majoritatea contemporanilor considera a fi ceva natural.

Colegii săi medici analizau comportamentul sexual anormal; ţelul său autodeclarat era de a oferi o explicaţie a sexualităţii „normale". Şi-a început acţiunea de pe teritoriul familiar al sexualităţii anormale cu o critică devastatoare a teoriilor despre degenerare pe care le avansaseră în deceniile anterioare colegii săi pentru a explica homosexualitatea. Abordând problema antropologic şi nu patologic, el arăta că în unele culturi relaţiile între parteneri de acelaşi sex reprezentau aproape o instituţie. Iar în Europa modernă „inversiunea" nu era rară, observa Freud, căci numărul homosexualilor era „foarte însemnat".[22] Prin urmare, era greşit să se considere inversiunea sexuală drept somatică; trebuia să fie o trăsătură dobândită şi nu una înnăscută.

Cea mai importantă intuiţie a lui Freud constă în deosebirea pe care a făcut-o între intenţia sexuală (ceea ce faci) şi obiectul sexual (cu cine faci). Totuşi Freud încă accepta ideea că dezvoltarea normală trebuia să ducă la heterosexualitate genitală.[23] În măsura în care perverşii deveneau blocaţi sau deviaţi într-o anumită etapă a dezvoltării sexuale, el îi considera imaturi sau „bolnavi". Părerea lui Freud era că dacă pentru un bărbat perversiunea lua locul intenţiei şi obiectului sexual normal, trebuia să se considere că acesta se afla într-o condiţie patologică.[24] Interesul său pentru homosexualitate se datora convingerii sale că studierea inversiunii era o cale de a înţelege mai bine heterosexualitatea. O astfel de investigaţie a revelat faptul că legăturile dintre instinctul sexual şi obiectul sexual nu erau atât de strict limitate pe cât se credea de obicei. Freud a arătat complexitatea şi natura compozită a perversiunilor şi a susţinut că era capabil să inverseze procesul şi să deconstruiască nu doar antecedentele sexuale ale perversului sau nevroticului, dar şi ale persoanei normale. Analizarea comportamentului pervers, arăta Freud, „ne sugerează că probabil instinctul sexual în sine ar putea să nu fie ceva simplu, ci alcătuit din componente care, în cazul perversiunilor, nu mai sunt ţinute laolaltă".[25] Pe de o parte, continua să definească perversiunile într-un mod tradiţional, drept acele acte care amânau „scopul sexual final", iar pe de altă parte susţinea că normalul avea la bază perversul.[26] Sugerând că cele două erau despărţite doar de o linie neclară, Freud şi-a prezentat cea mai importantă intuiţie: fragilitatea aceea ce până atunci fusese considerată indisolubilă, legătura dintre obiectul şi scopul instinctului sexual.

După ce a avut un început atât de promițător, Freud părea că șovăie în a revoluționa modul în care erau înțelese sexele, și în special masculinitatea, căci a recunoscut în repetate rânduri că efortul său era concentrat asupra dezvoltării sexuale masculine. În familiile dezechilibrate, susținea el, bărbații erau perverși, iar femeile, „potrivit tendinței către reprimare a sexului lor, sunt perverși negativi, adică isterice".[27] Atracția sexuală, scria el în 1905, „poate fi studiată cel mai bine la bărbați. Cea a femeilor — în parte datorită efectului încetinitor al condițiilor civilizate și în parte datorită rezervei și lipsei lor de sinceritate tradiționale — este încă învăluită într-o obscuritate impenetrabilă." Și nu mai târziu de 1926, Freud încă admitea: „Știm mai puțin despre viața sexuală a fetițelor decât despre cea a băieților. Dar nu trebuie să ne fie rușine pentru acest lucru; la urma urmei, viața sexuală a femeilor adulte este încă un «continent întunecat» pentru psihologie."[28]

După cum s-au plâns mai târziu feministele, Freud și-a întemeiat înțelegea ambelor sexe pe examinarea pacienților bărbați[29]. A prezentat falusul drept singurul organ genital ce merita observat. Potrivit lui Freud, importanța penisului nu se datora plăcerii pe care o putea oferi, ci „semnificației sale organice pentru perpetuarea speciei".[30] Reprezenta o victorie a necesităților rasei asupra acelora ale individului. El a atribuit femeilor „invidia privării de penis". A susținut că bărbații considerau dezgustătoare organele sexuale ale femeilor. „Probabil nici un bărbat nu e scutit de frica de castrare la vederea organelor genitale ale unei femei".[31] Această repulsie nu era surprinzătoare, dat fiind că era sigur că această convingere a bărbaților că femeile nu aveau penis îi conducea pe aceștia „la o părere proastă statornică despre celălalt sex".[32]

La prima vedere, nici un alt gânditor nu a fost atât de preocupat de masculinitate precum Freud. Însă din cauză că feminitatea era, după părerea lui, ceva ce trebuia construit de către femei, el a prezentat acest lucru drept problematic și a subliniat complexitatea acestei dezvoltări. El a considerat masculinitatea bărbatului drept un dat, și, în mod corespunzător, sexul bărbătesc devenea invizibil sau transparent, în vreme ce sexualitatea femeii nu avea cum să fie corect reprezentată, dat fiind că era obligată să se potrivească patului procustian al teoriilor orientate către masculinitate ale lui Freud. De pildă, când a afirmat că cea mai intensă plăcere sexuală e atinsă prin „descărcarea substanțelor sexuale", el a

arătat în mod cât se poate de limpede că a considerat drept normă mecanismul plăcerii sexuale masculine.[33] Dar la Freud mai importantă decât evidenta ignorare a fiziologiei feminine era valoarea redusă pe care o atribuia psihicului feminin. El vorbea după obiceiul de altădată despre masculinitate ca fiind „activitate“ și despre feminitate ca „pasivitate“; despre o „frână“ care acționa în mod necesar asupra sexualității femeilor tinere, în vreme ce libidoul bărbaților tineri trebuia eliberat, despre femei ca acceptând cu stoicism interdicțiile asupra activității sexuale pe care bărbații le încălcau bucuroși.[34]

Freud a încercat de câteva ori să se distanțeze de părerea proastă pe care o aveau contemporanii săi despre femei, dar în alte ocazii a oferit numeroase dovezi că împărtășea aceste opinii. El susținea că femeile nu sunt atât de dezvoltate precum bărbații, punând semn de egalitate între copil și „femeia obișnuită neinstruită, în care persistă aceeași dispoziție polimorfă către perversiune. În condiții obișnuite, aceasta poate să rămână normală din punct de vedere sexual, dar dacă e îndrumată de un seducător șiret, va descoperi că orice perversiune este pe gustul ei și le va păstra ca făcând parte din activitățile ei sexuale.“[35] Și totuși aceste femei aveau un rol de jucat. În „lumea civilizată“, nu puțini erau bărbații — deși, insista Freud, nu era cazul celor instruiți, așa ca el — care descoperea că respectul pe care îl aveau pentru „femeile educate“ crea inhibiții sexuale. În consecință, un astfel de bărbat, spunea Freud, își desfășura „întreaga potență în prezența unui obiect sexual devalorizat.“[36] Concluzia lui Freud era că până și femeile „de bună condiție“, având un supra-eu mai puțin dezvoltat decât bărbații, sunt mai puțin înzestrate cu simț etic și rațiune. „Nu trebuie să ne lăsăm abătuți de la aceste concluzii, își avertiza el colegii, de către dezmințirile feministelor, care vor cu nerăbdare să ne oblige să considerăm cele două sexe ca fiind egale ca poziție și valoare“[37].

Modul în care descria Freud femeile era profund viciat. Dar ce avea el de spus despre masculinitate? După cum se poate descoperi, era foarte neclar în privința a ceea ce conferea bărbăție bărbatului normal. Într-adevăr, ce e mai izbitor în felul în care folosea Freud termenul „masculinitate“ este faptul că aproape întotdeauna era negativ și șovăielnic. Potrivit lui Freud, „masculinitatea“ era ceva ce o femeie normală n-ar trebui să aibă; ceva ce avea, cu siguranță, o lesbiană; și ceea ce un homosexual, în ciuda așteptărilor, ar putea să aibă.

Freud insista asupra descrierii clitorisului drept penis feminin. De aceea, a atribuit un „caracter în întregime masculin“ fetițelor care se masturbau.[38] Pentru a deveni femeie, o fată trebuia să renunțe la „masculinitatea ei infantilă“, la „complexul masculinității“.[39] Adoptând un soi de „doublethink“ orwellian, Freud a făcut afirmația paradoxală că „masturbația, dintre toate activitățile care implică clitorisul, este o activitate masculină și eliminarea sexualității clitoridiene este o precondiție necesară în dezvoltarea feminității“.[40] Femeile „masculine“, în viziunea lui Freud, continuau să fie motivate de invidia și amărăciunea pe care le-au simțit pentru prima dată atunci când, fetițe fiind, și-au dat seama că le lipsea însemnul bărbătesc al fratelui. „Dincolo de această invidie a privării de penis, se zărește asprimea ostilă a femeii împotriva bărbatului, care nu dispare cu totul niciodată în relațiile dintre sexe, și care se vădește limpede în năzuințele și în producțiunile literare ale femeilor «emancipate» „[41]. O femeie independentă, în mod necesar, nu putea fi feminină.

Problema femeii inferioare, independente, l-a condus pe Freud, în mod firesc, spre subiectul lesbianismului. Freud afirma că lesbienele manifestă „caracteristici masculine, deopotrivă fizice și mentale“.[42] Cu alte cuvinte, deși nu lua în seamă ideea că homosexualitatea masculină este o perversiune înnăscută, în cazul inversiunii feminine Freud împărtășea opinia populară, pretinzând a descoperi o legătură între sexualitatea femeilor și restul calităților mentale ale acestora. Dat fiind caracterul nenatural al femeilor implicate în relații cu parteneri de același sex, susținea Freud, observatorul atent nu putea să nu descopere stigmatele vinovăției.

Freud a privit inversiunea masculină doar ca pe o „deviație“ dobândită, cu privire la obiectul sexual „adecvat“. El a dat crezare unor homosexuali că s-ar fi orientat către parteneri de același sex după o experiență nefericită avută cu femeile. Mai important, Freud a atribuit homosexualilor oroare față de femei și o subestimare a acestora, despre care în schimb a susținut că era cauzată de descoperirea că femeile nu au penis.[43] Totuși el a observat că homosexualii nu erau în mod obligatoriu efeminați. „La bărbați, cea mai completă masculinitate la nivel mental poate fi combinată cu inversiunea.“[44] Aceștia puteau „reține calitatea mentală a masculinității“[45], afirma Freud. El nu a simțit nevoia să explice ce înțelegea prin „masculinitate mentală“, știind că cititorii săi o vor

considera sinonimă cu „raționalitatea". Astfel, conceptele „masculinitate" și „feminitate" erau folosite de Freud în scopuri speciale. Nu o singură dată a afirmat că „anatomia este destinul", dar în mod evident nu credea că acest lucru era valabil și în cazul femeilor.[46] Pentru bărbați, plăcerile penisului se aflau, de la început până la sfârșit, în centrul experienței de maturizare heterosexuală. Dezvoltarea lor sexuală, scria el, „este cea mai directă și cel mai ușor de înțeles, în vreme ce în cazul femeilor aceasta intră, de fapt, într-un fel de involuție".[47] Fetele își află plăcerea cea mai mare în clitoris, dar, avertiza Freud cu asprime, trebuie să renunțe la acesta și să se orienteze către vagin când „căutarea plăcerii intră sub influența funcției reproductive."[48]

Medicii din secolul al XIX-lea știau că vaginul prezintă puține terminații nervoase și de aceea nu poate deveni un centru primar de plăcere. Freud a fost de fapt primul medic care a afirmat că femeile au două tipuri de orgasm, clitoridian și vaginal. Dar orientându-se spre o similitudine forțată, între vagin și „așchiile de pin care pot fi aprinse pentru a da foc unui buștean din esență de lemn mai tare", Freud își dădea de gol chiar temerile că acest argument avea să sune cu totul neplauzibil cititoarelor sale. Logica explicației sale despre natura „masculină" a plăcerii clitoridiene l-a obligat să facă această bizară declarație. Pentru Freud, actul sexual „normal", în cazul femeii, trebuia să fie reproducător, prin urmare vaginal. Pentru a justifica natura penetrării vaginale, el s-a văzut forțat să susțină că femeia care renunță la plăcerile „masculine" perverse ale clitorisului le va compensa pe acestea cu o plăcere sexuală „mai mare", mai feminină, prin intermediul vaginului.

Freud a fost atacat pentru multe din lucrurile pe care le-a spus, dar în timpul vieții nu i s-a reproșat niciodată ideea acestei deplasări improbabile a centrului de plăcere de la clitoris spre vagin. Printr-o remarcabilă prestidigitație, pe care contemporanii săi medici și bărbați, altminteri critici la adresa lui nu au reușit să o descopere, Freud a declarat că descoperise ceea ce inventase — orgasmul vaginal. El a minimalizat vechile categorii referitoare la plăcerea feminină și a creat altele noi, declanșând astfel o revoluție care a fost curând asimilată. De ce a fost acceptat atât de ușor acest argument și a intrat atât de repede în ortodoxia medicală? În parte, răspunsul trebuie să fie acela că scenariul puțin probabil al lui Freud

se adresa nevoilor contemporanilor săi, preocupaţi deopotrivă de scăderea natalităţii şi de încercările femeilor de a se elibera de dependenţa faţă de bărbaţi.

Tom Laqueur a afirmat că importanţa lui Freud a fost aceea de a fi arătat că rolurile masculin şi feminin erau create prin socializare şi la fel se întâmpla în cazul plăcerii vaginale la femeie.[49] Laqueur are dreptate în a doua privinţă; câteva generaţii de femei au fost făcute să creadă că dacă nu aveau orgasm vaginal le lipsea ceva fundamental, sau după cum spusese Freud, erau „infirme".[50] Deşi se arătase prescriptiv atunci când pretindea că este descriptiv, Freud a arătat felul în care forţele socializării puteau influenţa ideile despre feminitate. Dar el nu a arătat că sexualitatea masculină ar fi socializată într-un mod la fel de radical şi a lăsat neanalizată ideea masculinităţii normale. Deşi ulterior Freud a fost atacat de feministe pentru că s-a ocupat în primul rând de dezvoltarea sexuală masculină, adevărul este că eforturile sale mai mari şi mai imaginative au fost acelea de a oferi o explicaţie sexualităţii femeii „normale", lăsând neproblematizată ideea sexualităţii masculine. Freud a descris rareori bărbaţii normali ca fiind masculini, pentru că ar fi fost redundant dacă ar fi făcut-o. Pentru el era un dat faptul că un bărbat normal era „masculin".[51] Discipoli precum Alfred Adler l-au urmat îndemnând la *protestation virile* — vechile dihotomii sexuale trebuiau reintroduse. Deşi a afirmat că deconstruieşte opoziţia dintre sexualitatea deviantă şi cea normală, în realitate Freud a făcut invizibilă dezvoltarea sexuală a bărbaţilor normali. În ciuda afirmaţiilor sale, el nu a delimitat „calea regală" care să ducă la o înţelegere a sexualităţii secolului XX, determinate de apartenenţa sexuală.

Popularitatea lui Freud printre medici — cel puţin prin comparaţie cu cea a reformatorilor sexualităţii, cum era Ellis sau Hirschfeld — s-a datorat faptului că el a încercat să-şi limiteze investigaţiile la lumea medicală consacrată. Psihanaliza era o formă de terapie pentru un pacient care, prin definiţie, suferea de o indispoziţie.[52] Dacă în cele din urmă Freud s-a bucurat de un prestigiu mai mare decât contemporanii săi, aceasta s-a datorat atât talentelor sale analitice, cât şi darului său de povestitor. Exista o anumită ironie în faptul că Freud, care vorbea atât de convingător despre nemulţumirile create de civilizaţie, propunea un tratament al acestora şi nu o schimbare a civilizaţiei. Problemele sexuale — rezulta-

tul schimbării relațiilor economice și sociale — au contribuit la apariția unei științe care afirma întâietatea schimbărilor individuale asupra celor sociale. Asemenea multora dintre contemporanii săi, lui Freud i-a fost dat să pună temerile sociale în seama sexualității. Și totuși exista un enorm potențial subversiv în observația pertinentă a lui Freud — una pe care el însuși nu a pus-o prea mult la inimă — că a cunoaște ceea ce o cultură susținea că este marginal sau deviant însemna a ști ce era de fapt central. Negarea și acceptarea mergeau împreună.

Psihologizarea sexului

Ideile lui Freud aveau să fie folosite în scopuri foarte variate. Ele au revigorat misoginismul. Discipolii săi au atribuit homosexualitatea băiatului speriat de mamă până la a fugi de femei, în vreme ce lesbianismul apărea la fetele pe care un tată distant și rece le îndepărtase de bărbați. Nu era de mirare că feministele, care amenințau delimitările dintre sexe, erau acuzate adesea de către medici că ascundeau tendințe lesbiene. Unii psihanaliști au mers atât de departe încât au atacat toate femeile emancipate ca fiind frigide sau lesbiene sau împotriva bărbaților, dependente de clisme și înfricoșate de penis. Acești comentatori, deși pretindeau că vorbesc despre perversiunile feminine, erau în mod limpede preocupați de declinul puterii masculine. Prin valorizarea extremă a feminității pasive și condamnarea istericelor agresive, nimfomanelor și lesbienelor, ei păreau să caute a compensa un declin, de care se temeau, al pornirii sexuale masculine.[53]

Aceste concepții au fost popularizate în perioada interbelică de către misogini precum Ludovici, Teutsch și Wieth-Knudsen. Antony Ludovici, în cartea sa de inspirație psihanalitică, *Man: an Indictment* (1927), a afirmat că datorită sporirii atitudinilor sentimentale, bărbatul decăzuse în starea de subordonat al femeii. Rata în creștere a impotenței masculine era atribuită de el amplorii luate de feminism.[54] Toate acestea erau nenaturale, pentru că femeile erau în mod natural inferioare. Erau infantile de la natură și menirea de-a face

copii le ducea undeva şi mai jos. Ludovici dorea să le menţină în acea stare. El afirma că femeia este „parazitul iubit al bărbatului"[55], şi că feminismul o „masculiniza", apărându-i dreptul asupra propriului corp. O astfel de femeie nu funcţiona în mod corespunzător.[56] În *The Choice of a Mate* (1935) a continuat prin a susţine că feministele aveau picioare lungi şi figuri băieţeşti şi erau în mod evident masculine.[57] Sfatul lui era ca un bărbat să evite a se căsători cu o femeie genială şi să caute o fiinţă „ca o căprioară". Soţia lui absolvise colegiul Girton, dar el îşi asigura cititorii că a uitat tot ce învăţase acolo.[58] În Franţa, Robert Teutsch a urmat o linie similară, afirmând în *Le Féminisme* (1934) că femeile normale deveneau iraţionale patru zile pe lună, din cauza menstruaţiei. Acele femei pe care feminismul le masculinizase el le numea *les frigides*. Dreptul de vot pentru femei, în Statele Unite, nu realizase nimic, susţinea el, şi în orice caz europenii nu aveau să fie vreodată ca americanii.[59] K.A. Wieth-Knudsen, profesor de economie politică la Trodheim, era de acord cu condamnarea feminismului pentru că acesta pervertea maternitatea. Femeile europene, protesta el, erau bine tratate şi totuşi insistau în a-şi plânge soarta.[60] Autorii cărţii *Frigidity in Women* (1936) declarau că era de-ajuns ca femeile să se „încredinţeze" bărbaţilor, pentru ca frigiditatea să le dispară şi, o dată cu aceasta, şi „manifestările ridicole ale mişcării femeilor."[61] Aceşti autori replicau la observarea unui declin al autorităţii masculine prin aşezarea semnului de egalitate între feministă, lesbiană şi femeia care căuta să-şi controleze fertilitatea, ca simboluri ale unei epoci sterile şi decadente[62].

Dar psihanaliza a fost folosită şi în scopuri mai constructive. Karen Horney a încercat să folosească gândirea lui Freud pentru a da un portret mai pozitiv al sexualităţii feminine.[63] Psihanaliştii şi reformatorii sexualităţii au folosit ideile freudiene pentru a cere un tratament uman al devianţilor.. Jacques Lacan, care după al doilea război mondial şi-a deschis în Franţa propria şcoală de psihanaliză, a devenit cunoscut prin analiza pe care a făcut-o în 1933 în faimosul caz Papin, în care doi servitori le tăiaseră în bucăţi pe amanta lor şi pe fiica acesteia[64]. În Anglia, Ernest Jones, biograful lui Freud, era convins că terapia psihanalitică ducea la numeroase îmbunătăţiri. Grace Pailthorpe a cerut tratament terapeutic pentru criminali, despre care ea credea că „fără excepţie, erau într-o oarecare măsură <<psihopaţ>>".[65] Pailthorpe, care în calitate

de specialist le examinase pe deținutele din închisoarea Holloway din Londra, a remarcat că era ridicol să spui că perverșii fac o „alegere liberă" Cazurile ei dezvăluie motivații inconștiente. Probabil că puțini au fost cei convertiți la interpretările ei freudiene — ea credea că o femeie a furat o geantă pentru că aceasta reprezenta un uter, și alta mușca bucăți mari de mere pentru că se gândea la sânul matern — dar a atras atenția în mod eficient asupra costurilor financiare ale încarcerării.[66] De aceeași părere era Edward Glover, care spunea că cetățenii au dreptul de a fi protejați, dar în schimb societatea ar trebui să fie tolerantă cu comportamentul copilăresc al „înapoiaților" și să-i dea fiecărui delincvent sexual șansa de a obține tratament.[67]

Psihanaliza avea să înflorească cel mai mult în cultura bogată și optimistă a Statelor Unite, unde terapeuții au răspândit ideea că prin „ajustare" era posibilă împăcarea dintre cerințele, în aparență ireconciliabile, ale culturii și instinctului. „Americanii caută mereu ceea ce nu au: antichități și viață interioară"[68], glumea Karl Klaus. W.F. Robie a acceptat valoarea metodei cathartice a lui Freud și credea că traumele sexuale se află la baza multor forme de isterie, dacă nu chiar a tuturora. Totuși el nu era convins că aceste traume se petrec întotdeauna înainte de pubertate și că sunt în mod necesar inconștiente sau că terapia prin sugestie sau abreacție funcționează întotdeauna.[69] Robie s-a simțit încurajat de posibilitatea de a grăbi terapia conjugală doar prin a-i sfătui pe soți cum să fie mai performanți în pat. În mod similar a încercat să le scape pe femei de spaimele lor sexuale. El a relatat că de îndată ce i-a spus doamnei L., o pacientă de 36 de ani care suferea de depresie, că masturbația nu era dăunătoare, neliniștea acesteia a dispărut.[70] La fel, a asigurat-o pe o domnișoară N. că problemele ei erau cauzate de dorințe sexuale naturale care erau nesatisfăcute. Femeia aceasta de 36 de ani simțea că-și irosise viața. Flirtase cu bărbați și își îngăduise săruturi care îi provocaseră senzații voluptuoase. Un iubit o abandonase. Alergase după un bărbat căsătorit și ajunsese astfel o „tâmpită". Era acum atât de agitată și în același timp deprimată, încât a trebuit să renunțate la slujba pe care o avea. Era obsedată de ideea că putea gândi în termeni pozitivi despre propria-i persoană numai atât timp cât nu se masturba sau nu întreținea relații sexuale. Robie a asigurat-o că dorințele ei erau naturale și că încă se mai putea căsători. Înțelegerea pe care i-o ară-

tase, le spunea el cititorilor, împreună cu recomandarea unei bromuri de potasiu, i-a redat femeii întreaga sănătate în trei luni.[71]

Concluzie

Relatările specialiştilor în sexualitate, ale sexologilor şi ale psihanaliştilor puteau fi folosite fie pentru a eroda, fie pentru a întări delimitările sexuale tradiţionale. Dar şi conservatorii, şi radicalii au fost de acord că descoperirile ştiinţei sexualităţii contribuiseră la erodarea treptată a ideii că heterosexualitatea reproductivă era un dat natural.[72] Freud a fost primul dintr-o categorie amplă de cercetători care a atras atenţia asupra dovezilor ce sugerau că instinctul de reproducere, presupus fundamental şi inalterabil, era rezultatul unei varietăţi de combinaţii psihice şi procese de dezvoltare. Specialiştii se întorceau la concepţia potrivit căreia heterosexualitatea era un complex fragil care fără sprijinul unei consilieri calificate sau al educaţiei sexuale poate degenera în perversiuni. În perioada interbelică aceste discuţii s-au limitat la porţiuni instruite din clasa de mijloc, dar a devenit un loc comun ideea confuză că sexualitatea „sănătoasă" era şi mai mult subminată de speculaţiile morbide ale militanţilor şi oamenilor de ştiinţă. Aceste temeri au fost exploatate neîntârziat. Mussolini şi Hitler s-au dovedit nişte maeştri ai propagandei, afirmând că numai un regim autoritar putea contracara ameninţările degenerării sexuale asupra valorilor tradiţionale şi structurilor familiei. Când au ajuns la putere naziştii, cărţile lui Freud erau arse în Berlin. Gonit din Viena de adepţii extremişti ai politicii biologice, Freud şi-a petrecut ultimul an din viaţă la Londra.

7

„Heterosexualitate obligatorie“: eugeniști, fasciști și naziști

În 1910, Henry H. Goddard, un psiholog american care conducea Școala ajutătoare pentru copii retardați din Vineland, New Jersey, și-a pus o asistentă să construiască ascendența unuia dintre elevi. Aceasta a relatat că respectivul descindea dintr-o familie degradată care locuia într-o cocioabă nenorocită.

> Vreme de un sfert de veac această colibă a existat ca o răsadniță a viciului, locul de întâlnire al tinerilor destrăbălați din cartier, iar dintre pereții acesteia a ieșit o rasă de degenerați, un total de 480 de descendenți, dintre care numărul celor aflați în azile, care sunt patroni de case de prostituție, internați în case de corecție sau școli pentru retardați, delincvenți de diverse soiuri și înapoiați mintal neaflați în îngrijirea statului este de 143 de suflete![1]

Istoricii au demonstrat că investigatoarea a inventat mare parte din datele acestui arbore familial infamant și că, în cartea sa despre Vineland, Goddard a falsificat fotografiile internilor din instituția sa, pentru a fi sigur că aceștia arătau îndeajuns de depravați.[2] Cu toate acestea, o considerabilă parte a opiniei publice din democrațiile occidentale a recurs la studii precum cel al lui Goddard pentru a sprijini punctul de vedere — asociat astăzi cu naziștii — potrivit căruia reproducerea necontrolată a indivizilor necorespunzători punea în pericol comunitatea.

Din cauză că persecuția nazistă a bărbaților suspectați de homosexualitate și a femeilor bănuite a-și fi provocat avort a

reprezentat cea mai dramatică demonstrație a puterii explozive a panicilor sexuale, există tentația de a considera un fenomen unic coborârea Germaniei până la politica biologică. Regimul nazist a venit la putere în aprilie 1933 cu intenția declarată de a purifica Germania de contaminarea cu degenerare sexuală. În mai, batalioanele de asalt ale lui Ernst Röhm distrugeau Institutul de cercetări sexuale al lui Magnus Hirschfeld, arzând 10 000 dintre cărțile adăpostite de acest institut, pe care Cămășile Brune îl numiseră al „mizeriei și obscenității" În cele din urmă, statul lui Hitler avea să-i castreze pe delincvenții sexuali, să trimită mii de homosexuali în lagăre de concentrare și să voteze legi care pedepseau cu moartea avortul. Guvernul său a făcut primul pas oficial în reglementarea sexualității în iulie 1933, cu Legea prevenirii înmulțirii bolnavilor ereditar, care îngăduia medicilor să-i sterilizeze pe aceia considerați nepotriviți pentru a se reproduce. Retrospectiv, este ușor de înțeles că inițiind o astfel de politică Germania îmbrățișa o ideologie în care spaimele rasiale se împleteau strâns cu cele sexuale. Dar la începutul anilor '30, puțini își imaginau că programul nazist de control al populației avea să ducă la eutanasie și în cele din urmă la exterminarea non-arienilor. Sterilizarea era considerată de mulți în Occident drept o cale umană și rațională de a împiedica reproducerea „clasei problemă".[3] Plasarea activitățile naziste în contextul preocupărilor sexuale și eugenice al statelor vecine arată clar că atât spaima de modificare a sexelor și a relațiilor dintre clase, cât și protestele împotriva acestor modificări abundau în toată lumea occidentală, în perioada interbelică.

Eugenie

Primii istorici care au cercetat activitățile întreprinse de militanții pentru controlul nașterii, specialiștii în terapia de cuplu, educatorii sexuali și sexologi tindeau să accepte necritic pretențiile eliberatoare ale acestora. O preocupare cheie a capitolelor anterioare a fost aceea de a demonstra că în realitate cei care căutau să re-facă sexualitatea, propuneau adesea narațiuni complicate. Simpla definire a ceea ce ei considerau

a fi viață sexuală sănătoasă și de calitate i-a condus la evocarea unei imagini a ceea ce era rău și nesănătos. Aproape în mod inevitabil, acești autori comparau beneficiile sociale pe care le asigura reproducerea celor „potriviți“ cu costurile sociale implicate de reproducerea celor „nepotriviți“, degenerați și membri ai unor grupuri sociale problemă. În toată lumea occidentală, eugeniștii au expoatat aceste așa-zise pericole pentru a cere sterilizarea celor înapoiați mintal; conducătorii Germaniei naziste s-au folosit în ultimă instanță de teoriile acestora pentru a justifica eutanasia și programele de purificare rasială.

Eugenia, știința producerii unor descendenți de calitate, a fost produsul intelectual al englezului Francis Galton (1822-1911). În vreme ce mulți dintre discipolii lui Charles Darwin, vărul acestuia, credeau că procesul selecției naturale ducea în mod inevitabil la îmbunătățirea rasei, Galton a dat alarma la începutul secolului că bătălia pentru supraviețuire era inversată, în măsura care contracepția era folosită în primul rând de cei bogați. Faptul că clasele de jos aveau familii mai mari decât cei bogați era considerat de către acești pesimiști drept o dovadă îngrijorătoare a supraviețuirii celor „nepotriviți“, cei care, potrivit determinismului biologic, veniseră pe lume cu „mecanismul stricat“ și ar fi trebuit să dispară. Urmându-l pe Galton, eugeniștii au strâns și publicat pedigree-uri de familie, pentru a demonstra că progeniturile erau asemenea părinților. Pe de o parte, speranța lor era ca prin intermediul unei politici a „eugeniei pozitive“, precum alocația pentru copii, statul avea să răsplătească și să încurajeze reproducerea indivizilor sănătoși. Pe de altă parte, graficele cu familii atinse de întârziere mintală, sărăcie sau delincvență era folosită de eugeniști pentru a convinge opinia publică de legitimitatea folosirii formelor de „eugenie negativă“ — precum detenția sau sterilizarea — pentru a împiedica reproducerea celor nesănătoși. Drept urmare, Societatea engleză pentru educație eugenică a reușit să determine adoptarea Legii deficienței mintale din 1913, în speranța că internarea în instituții de stat a celor nepotriviți din punct de vedere mintal avea să le limiteze fertilitatea.

Mai întâi, eugeniștii englezi s-au opus militanților pentru controlul nașterii, dar în 1920 au început să strângă rândurile cu aceștia. Contracepția îngăduia „selecția în reproducere“, remarca Havelock Ellis.[4] Dr C.P. Blacker era și el de

acord că de vreme ce indivizii potriviți își limiteseră deja familiile, consecințele disgenice puteau fi evitate numai dacă „bețivii care nu puteau fi angajați“ erau încurajați să-și urmeze calea. Într-o ediție specială din 1923 a revistei *Practitioner*, care pentru prima dată se ocupa în mod deschis de contracepție, Lady Florence E. Barrett era de aceeași părere. „A încerca să micșorezi numărul celor eficienți în vreme ce ineficienții se înmulțesc, scria ea, înseamnă dezastru în viitor.“[5]

Preocupările sociale ale lui Marie Stopes se vădeau în *Birth Control News*, care era plin de rubrici despre necesitatea rasială și națională a controlului nașterilor. Stopes era în egală măsură preocupată de creșterea natalității în clasele superioare și de scăderea acesteia în clasele de jos. Ea a acceptat argumentul eugenic — și la fel a făcut Margaret Sanger, care a renunțat curând la legăturile cu stânga americană — potrivit căruia bătălia pentru supraviețuire era inversată prin aceea că progeniturile „nepotriviților“ le întreceau cu mult ca număr pe cele ale indivizilor corespunzători, iar țara era amenințată de „sinucidere rasială“ și degenerare.[6] Controlul nașterii oferea o cale de a îmbunătăți viața celor nepricepuți și ignoranți și de a le limita numărul. Femeia din clasa muncitoare trebuia învățată să-și controleze fertilitatea, afirma Stopes, pentru că „aceste cunoștințe sunt esențiale nu numai pentru bunăstarea ei individuală, dar și pentru a-și putea împlini îndatoririle de cetățean“.[7] „Controlul nașterii este mai presus de toate o educație pentru femei“[8], era de acord Sanger.

În anii '20, Stopes a străbătut Anglia, conferențiind pentru clasa muncitoare. Țelul ei era să facă accesibile acestora metodele raționale de control al fertilității folosite de cei bogați și educați. Acest lucru nu numai că le-ar fi îmbunătățit viața, credea ea, dar ar fi ușurat și povara celor din clasa de mijloc, care erau, în cuvintele ei, încovoiați de taxe „strivitoare“. „Contracepția este evident indicată, scria ea, pentru a nu împovăra comunitatea cu copii de o valoare rasială foarte îndoielnică“[9]. Îndeajuns de surprinzător, baza celor care susțineau controlul nașterii era formată în mare parte din radicali americani și simpatizanți ai Partidului Laburist britanic, care pur și simplu ignorau izbucnirile ridicol de elitiste ale lui Stopes sau Sanger. „În curând, prezicea Stopes, singurii care își vor îngădui să transmită în mod lipsit de simțire și de grijă defectele trupești vor fi idioții de diferite grade, cei numiți uneori 'grup social problemă'.“[10] În cazul celor nepăsători, care tră-

iau la voia întâmplării și al deficienților mintal, care refuzau să folosească mijloacele de control al nașterii puse la dispoziția lor, Stopes recomanda cea mai severă metodă de sterilizare. Repetatele ei referiri la „cei nechibzuiți, greu de stăpânit și îngrozitor de prolifici“ și la cei „depravați fără speranță și din viță bolnavă“ au arătat mai mult decât limpede că avea prea puțină simpatie pentru viața celor din clasele de jos.[11]

În lumea anglo-saxonă, un sens al ipocriziei acelora atrași de idei eugenice a fost probabil cel mai bine ilustrat de lucrările lui Antony Ludovici, care făcea mare caz de antipatia pe care i-o provocau cei „cârpăciți“ și degenerați[12]. Ludovici a mers până acolo încât i-a indignat până și pe membrii Societății Britanice de Psihologie a Sexului apărând incestul pe temeiul că reprezenta o formă recunoscută de înmulțire a raselor bune[13]. Creștinismul, care se opunea acestor idei, afirma el, a inculcat valori morbide și decrepite care preamăreau sufletul în dauna corpului. Potrivit opiniei sale, toate marile rase erau rezultatul endogamiei și cita în acest sens autoritățile germane, ca și geneticieni englezi precum Reginald Ruggles-Gates și F.A.E. Crew, precum și pe Paul Popenoe, apărătorul american al sterilizării întârziaților mintal[14]. Ludovici considera că răspunzătoare de bolile și înapoierea mintală era ceea ce el numea înmulțirea aleatorie „extremă“. Societatea trebuia să prevină posibilitatea unori alegeri nesănătoase cerând cel puțin consultații premaritale. O mezalianță era o „crimă“ eugenică.[15] Pe continent, medicul suedez Auguste Forel sugerase cu ani în urmă ca aceia care sufereau de tuberculoză, rahitism și hemofilie să evite a se reproduce și ceruse eliminarea, prin sterilizare, a delincvenților, nebunilor, alcoolicilor și toxicomanilor.[16] În anii '30, Edouard Toulouse și *la Société de Sexologie* a continuat să răspândească în Franța asemenea opinii.[17]

În Anglia mulți erau de acord că țara nu trebuia „inundată de imbecili“, dar se întrebau dacă nu cumva chirurgia sexuală nu era o măsură prea drastică.[18] Campania eugeniștilor englezi de sterilizare „voluntară“ a înapoiaților mintal s-a dovedit în cele din urmă lipsită de succes.[19] La fel în Europa catolică, din cauza opoziției Vaticanului la orice formă de limitare a fertilității, precum și crescândei popularități a ideii lamarckiene de încredere în forțele mediului, eugeniștii au avut puține succese. Statele Unite au fost cele care au adoptat cel mai agresiv program de limitare a reproducerii celor nepotri-

viţi. În 1896, statul Connecticut a decretat că nici un imbecil, epileptic sau întârziat mintal nu se puteau căsători dacă soţia avea sub 45 de ani. Până în 1914 multe state din nord i-au urmat exemplul. Din cauză că fertilitatea negrilor şi a imigranţilor erau indicate de mass-media ca ameninţând WASP cu perspectiva „sinuciderii rasiale“, lobby-ul eugenist din America s-a bucurat de un succes fără precedent. Preoupările eugenice au dus la finanţarea unor cercetări serioase în domeniul sexologiei, datorită lui John D. Rockefeller, care a înfiinţat Asociaţia Americană de Igienă Socială, iar în 1913 ramura ei de cercetare, Departamentul de igienă socială.[20] Preocupări eugenice au sprijinit atât reglementările federale privitoare la restricţii asupra imigrărilor, cât şi adoptarea de legi cu privire la sterilizare, în peste 20 de state.

În 1907, statul Indiana a votat prima lege care permitea sterilizarea înapoiaţilor mintal. California a mers cel mai departe în punerea în practică a acestor idei, astfel încât la sfârşitul anilor '30 operase deja peste 20 000 de pacienţi.[21] În Canada, Alberta a adoptat un program similar în 1928 şi a fost urmată de Columbia Britanică în 1933.[22] În sudul Europei, Biserica Catolică a reuşit să contracareze legislaţia eugenică, dar cele mai multe dintre statele Europei protestante — cu excepţia notabilă a Marii Britanii — au adoptat programe de sterilizare.[23] Cei mai expuşi la astfel de operaţii erau femeile, membrii minorităţilor etnice şi săracii. În perioada interbelică, mulţi au recunoscut, în Europa şi America de Nord, câştigurile pe care le putea aduce explotarea conexiunilor aparente dintre politica populaţiei, emanciparea femeilor, ratele diferite de natalitate şi ura etnică. Germania a fost un caz special, dar acolo, ca şi în altă parte, spaimele sexuale au fost folosite de politicieni, profesionişti şi lideri ai cercurilor de afaceri pentru a abate atenţia de la problemele sociale cauzate de viciile de structură ale unui sistem economic inechitabil.

Republica de la Weimar

În Germania, brusca demobilizare şi întoarcerea a milioane de soldaţi la terminarea primului război mondial a dus în

mod inevitabil la instabilitate și la creșterea tensiunilor sociale. Comentatorii conservatori au considerat patologice problemele Germaniei, atribuind destinderii moravurilor ratele foarte ridicate de nașteri nelegitime și boli venerice. Prin indicarea sexualității drept țap ispășitor, intenția lor evidentă era de a ascunde incompetența și inegalitățile regimului recent răsturnat al Kaiserului. Grupurile de dreapta care se opuneau Republicii de la Weimar căutau în special să exploateze incertitudinile sexuale ale bărbaților demobilizați care se întorceau acasă.[24] Mitul potrivit căruia Reich-ul fusese „înjunghiat pe la spate" de trădători era reluat și de ideea că femeile își trădaseră soții absenți. Filmele germane din anii '20 și '30 continuau să folosească personaje feminine, precum Lulu din *Cutia Pandorei*, ca simboluri ale dimensiunii ispititoare și periculoase a vieții moderne amorale.[25] În realitate, viața femeilor cu ocupații tradiționale — gospodine și muncitoare la fermă — era în mare parte neschimbată. Dar noua generație de tinere funcționare, cu fuste scurte și părul tuns, deși reprezentau în primul rând o deplasare structurală a economiei către sectorul servicii, părea să fie simbolul însuși al „femeii noi". Mass-media bătea multă monedă pe ideea „femeii noi" obsedate sexual, care în mare măsură era o proiecție masculină. Conservatorii strângeau relatări despre dimensiunile reale ale promiscuității feminine, evocând spectrul națiunii alunecând în lumea îngăduitoare a libertății sexuale rusești, personificate de feminista sovietică și bolșevica Alexandra Kollontai.

Mai înspăimântătoare era însă germana Helene Stöcker, lidera unei mici dar zgomotoase Ligi pentru protecția maternității și reformă sexuală, care a îndrăznit să ducă o viață de femeie liberă. Din cauză că trăia cu un bărbat fără să fie căsătorită și descria nevoile sexuale ale unei femei ca fiind la fel de naturale precum foamea, ea a fost considerată de mulți drept o radicală sălbatică.[26] Ca și în cazul lui Ellen Key, feminista suedeză, pledoaria ei pentru mamele necăsătorire era gândită ca o pledoarie pentru „amorul liber" Principalele mișcări feministe evitau problemele sexuale, iar masivele grupuri catolice și evanghelice continuau să considere maternitatea drept centrală în viața unei femei.[27] În Germania imperială, pronataliștii descriseseră sarcina drept „serviciul activ al femeii" și cele mai multe grupuri de femei continuau să creadă că locul lor era acasă.[28] Cei alarmați de orice semn perceptibil de declin al structurilor familiei tra-

diționale în mod inevitabil atribuiau acest lucru influenței corozive a autonomiei feminine.[29]

Cu toate acestea, în anii '20 practicile sexuale ale germanilor se schimbau: folosirea contracepției era larg răspândită, iar numărul avorturilor ajunsese în anii '30 de dimensiunea sutelor de mii. Natalitatea, care crescuse pentru scurt timp după război, a scăzut și în Germania, ca peste tot, o dată cu izbucnirea depresiunii economice din 1929. Toți comentatorii s-au simțit obligați să se ralieze, într-un mod sau altul, la apărarea familiei. Partidele de dreapta, acuzându-i pe socialiști că apărau „bolșevismul sexual“, se prezentau drept cele mai în măsură să se opună depopulării. Acestea repetau *ad nauseam* că rata în scădere a nașterilor arăta cum forțele degenerative devastau corpul politic, susținând că egocentrismul femeilor — și nu presiunile economice — era vinovat pentru numărul mare de divorțuri și natalitatea scăzută. Referindu-se la pretinsele „epidemii“ de avorturi, boli venerice, copii nelegitimi și homosexualitate, partidele căutau să creeze un sens al crizei morale, expoatând ideea unui „Berlin sterp“, deschis invaziei slavilor prolifici. Sub pretextul că acțiunile particulare au consecințe naționale, au apărut numeroase ligi morale pentru a apăra „Vitalitatea națională“ și pentru a ajuta „regenerarea“.[30]

Politicienii de stânga ai Republicii de la Weimar, printre care se aflau acum și femei membre în Reichstag, au răspuns la problemele populației cerând măsuri pozitive de protecție socială precum alocații familiale și concediu de maternitate plătit. Astfel, republica a dat câteva dovezi de angajament față de egalitarism, îndepărtându-se de politica pronatalistă a regimului imperial și căutând să ajute viitoarele mame, oferindu-le servicii mai bune de îngrijire în perioada de sarcină și de obstetrică. Legea pentru protecția mamelor, din 16 iulie 1927, asigura femeilor trei sferturi din salariu timp de patru săptămâni înainte și șase săptămâni după naștere. Germania a fost prima țară care a adoptat astfel de măsuri de asistență socială pentru maternitate și stimulente pentru creșterea natalității.[31] Socialiștii și comuniștii, medicii și feministele, preoții și reformatorii sexuali care se aruncau în dispute cu privire la maternitate, sexualitate, contracepție și avort aveau adesea preocupări contradictorii, dar erau de acord asupra necesității de a proteja populația, de a reduce rata avorturilor și de a proteja familia. Țelurile lor nu erau nicidecum radicale.

La fel cum liderii corporaţiilor erau tot mai dispuşi să recunoască avantajele birocratizării industriei, un entuziasm similar pentru raţionalizare şi eficientizare era împărtăşit de multe din personalităţile publice ale Republicii de la Weimar care luau parte la discuţiile privind sexualitatea.

Aceste discuţii nu erau imune la influenţe străine. Dinspre vest au apărut filmele holliwoodiene, care au răspândit în toată Europa noile mode tinereşti şi reprezentări explicite ale sexualităţii.[32] Drept urmare, germanii conservatori au considerat America drept sălaşul sexului, sodomiei, contracepţiei, crimei, materialismului şi dezbinării familiale şi rasiale. În realitate, Margaret Sanger a contribuit la popularizarea controlului naşterilor în Germania, conferenţiind şi furnizând fonduri, dar era un schimb reciproc; cu ceva timp înainte, ea introdusese pe ascuns în Statele Unite, prin Canada, diafragme şi creme contraceptive din Germania.[33] Dinspre est, Republica de la Weimar primea veşti despre noile coduri sexuale care se elaborau în URSS, unde în 1920 fusese legalizat avortul, deşi încă nu era considerat un „drept".[34] În consecinţă, Partidul Comunist German a iniţiat o reformă sexuală în 1928, după modelul bolşevic, cu intenţia de a-şi lărgi sprijinul popular.

Printre germanii progresişti, modernitatea era tot mai mult sinonimă cu discutarea raţională a sexualităţii. Germania asista la o remarcabilă proliferare a unei varietăţi de organizaţii de reformă sexuală. Reţeaua naţională de clinici de control al naşterii şi consiliere sexuală, iniţiate prin munca de pionierat a unor propagandişti precum Max Hodann şi Magnus Hirschfeld nu avea rival în Europa. Primul centru de consiliere sexuală s-a deschis în Berlin în 1919; în 1930, conducerea municipală sponsoriza o duzină de centre de consiliere matrimonială. La început, stânga germană a considerat mai curând drept o problemă individualismul mesajului propagat de militanţii pentru controlul naşterii şi a preferat să privească limitarea familiei ca pe o necesitate economică şi nu ca pe un drept al femeii. În mod similar, a sperat că raţiunea şi nu erotismul aveau să predomine în discutarea problemelor sexuale. Femeile au câştigat un oarecare spaţiu în care să-şi exercite drepturile asupra propriei fertilităţi, dar stânga nu a reuşit niciodată să accepte cu totul semnificaţia apartenenţei sexuale. Cu toate acestea, toate partidele de stânga au văzut nevoia de a se implica în problemele sexuale, fie şi numai pentru a atrage publicul din clasa muncitoare şi a uzur-

pa influența reformatorilor neprofesioniști. Partidul Socialist German (SPD) și Partidul Comunist German (KPD) au mers mult mai departe decât oricare alte partide politice din Europa Occidentală în apărarea dreptului femeilor de a-și controla propriul corp. Pentru forțele de stânga, controlul nașterii și clinicile matrimoniale reprezentau un bun social care favoriza o mai bună calitate — chiar dacă în cantitate mai mică — a populației.

În ciuda hărțuielilor ocazionale ale poliției, Germania a fost unică prin mișcările pentru contracepție apărute cu adevărat de jos în orașele mai mari. Cu totul, ligile pentru reformă sexuală aveau peste 150 000 de membri, cu un spectru larg de susținători, de la oameni de afaceri până la comuniști. Liga națională pentru controlul nașterii și igienă sexuală, înființată în 1928, se mândrea cu peste 10 000 de susținători. În anii 20 era atât de evident că natalitatea nu putea fi susținută în mod artificial, încât un comentator a făcut remarca acidă că ideea de a interzice contraceptivele era similară cu aceea de a „interzice pistoalele pentru a preveni sinuciderile“.[35] Întreprinderile private au obținut profituri imense producând prezervative și alte articole din cauciuc. În 1932, în Germania existau 1 600 de automate de unde se cumpărau prezervative.[36]

Campania națională împotriva bolilor venerice a jucat un rol important în răspândirea folosirii prezervativelor. Controlul nașterii, considerat cândva tabu, era tot mai mult privit ca o formă de act sexual responsabil de către aceia care susțineau că, pe lângă prevenirea sarcinilor nedorite, putea îndepărta și pericolele care amenințau sănătatea și prosperitatea, provocate de boli venerice, tuberculoză, alcoolism și boli ereditare. Accentul pus pe valorile familiei a ajutat la spijinirea contracepției chiar și de către cei speriați de scăderea natalității. Preoții — mai puțin cei catolici — au admis, oarecum în silă, că trebuie să accepte metode limită de contracepție ca mijloace ale igienei sociale fie și numai pentru a combate ravagiile făcute de bolile venerice. Medicii cu simpatii de stânga au furnizat mare parte din serviciile clinice și treptat au profesionalizat organizațiile pentru controlul nașterii. Sprijinul medicilor a fost foarte important în legitimarea contracepției. Lor le-a aparținut argumentul privitor la igiena socială pe care clerul protestant l-a acceptat cu încetul.

Mulți medici apărau contracepția pe temeiul că era de preferat avortului. Iar procentul ridicat al sinuciderilor în

rândul femeilor, rata mare a mortalităţii materne şi a îmbolnăvirilor a obligat în cele din urmă societatea germană să-şi reconsidere aspra legislaţie anti-avort. Paragraful 218 interzicea toate avorturile care nu erau indicate din motive medicale. Anul 1925 a constituit un maxim în pedepsirea avorturilor, cu 7 193 condamnări din 8 402 acuzaţii.[37] În 1927, sub presiunea stângii, guvernul a limitat condamnările, dar campania comuniştilor a grăbit reforma legii. Papa Pius al XI a răspuns în 1930 cu enciclica *Casti Connubi* (Despre căsătoria creştină), condamnând toate metodele de control al fertilităţii şi moralitatea „femeii noi". Atacul venit din partea papei, o dată cu arestarea a doi medici implicaţi în avorturi, în 1931, a dus la răspândirea unor proteste împotriva paragrafului 218, subliniate de o „campanie de auto-denunţare", în care medici care provocaseră avorturi în secret erau îndemnaţi să le facă publice. O lege care a creat 800 000 de delincvente într-un an nu putea fi dreaptă, spuneau oponenţii.[38] Mişcarea germană de legalizare a avorturilor a reuşit să organizeze mitinguri uriaşe şi să câştige sprijinul unor celebrităţi precum Albert Einstein, Fritz Lang, Kurt Tucholsky şi Bertold Brecht. Reforma cu privire la avort — înaintată ca un proiect de asistenţă socială esenţial pentru bunăstarea celor din clasa de jos — promitea beneficii nu doar femeilor, prin micşorarea pedepselor legale, ci şi partidelor politice de stânga, cărora le creştea astfel clientela, medicilor, care puteau uzurpa rolurile deţinute până atunci de practicanţi neprofesionişti şi în cele din urmă statului, care putea supravechea mai bine sexualitatea femeilor.[39] Chiar dacă unii au intrat în luptă cu motive ascunse, nu a existat în Occident o altă ţară în care avortul să fie apărat atât de deschis.

Proaspăta respectabilitate de care se bucura controlul naşterii implica anumite costuri. Reformele sexuale au fost instituţionalizate sub forma clinicilor sexuale, matrimoniale, prenatale şi de contracepţie sprijinite de autorităţile municipale şi de companiile asigurărilor de sănătate. Medicii i-au înlocuit pe avocaţi în stabilirea politicii demografice a guvernului şi, având toată înţelegerea pentru femei, au medicalizat în mod inevitabil contolul naşterilor. Când medicii au preluat organizaţiile neprofesioniste nu numai că le-au ierarhizat şi mai mult, dar şi-au mutat atenţia de la formele tradiţionale de contracepţie către altele mai ştiinţifice care în mod necesar au sporit puterea profesiunii. Controlul fertilităţii (inclusiv avortul) a

fost medicalizat, dar, după cum s-a dovedit în cazul folosirii steriletelor, nu le-a făcut în mod obligatoriu și mai sigure.

Gama serviciilor de contracepție și legislația cu privire la maternitate, adoptate de Republica de la Weimar, au oferit femeilor avantaje evidente în ceea ce privește sănătatea și emanciparea de constrângerile biologice. Dar o mare parte din personalul unor asemenea clinici și-a asumat o concepție eugenică a maternității. Medicalizarea serviciilor era tot mai mult însoțită de argumente în favoarea reproducerii selective. Guvernul folosea centrele de consiliere matrimonială pentru a promova căsătoriile responsabile și a păstra dosare eugenice ale clienților acestora. Medicii au început să folosească un limbaj eugenic pentru a se referi la mame „potrivite“ și „nepotrivite“ „Asocialii“ trebuie lăsați să se reproducă? întrebau ei. Unii medici erau tentați să sugereze sterilizarea, care era ieftină și nevătămătoare, pentru cei care nu se pricepeau să folosească contracepția.[40] Ținta erau epilepticii, alcoolicii, tuberculoșii și delincvenții. Teoretic, sterilizarea era interzisă înainte de 1933, în realitate operațiile se făceau în număr mare. Întrucât limbajul medicilor se rotea în jurul „degenerării“ celor nepotriviți, considerați ca opuși sănătoasei clase muncitoare, stânga nu a protestat. Mulți stângiști, într-adevăr, își exprimau deschis speranța de a împiedica „actul sexual iresponsabil“, prin investigație și consiliere. Și feministele germane erau atrase de ideea că eugenia avea să ridice statutul femeilor și să asigure nașterea unor copii sănătoși.

În rândul celor mai importante formațiuni politice germane a apărut un consens în favoarea unei eugenii pozitive și apărarea structurilor tradiționale ale familiei. Constituția Republicii de la Weimar făcea referiri explicite la necesitatea menținerii „purității familiei“. Era covârșitor numărul medicilor, preoților și politicienilor care, oricât de diferiți ar fi fost, credeau în primatul familiei patriarhale, sănătate eugenică și, prin urmare, în necesitatea de a subordona libertatea femeilor nevoilor comunității. Preocupările eugenice justificau supravegherea de către medici și asistenți sociali a acelora etichetați drept „nepăsători și neglijenți“ și susțineau folosirea tot mai frecventă de către stat a puterilor capabile de suprimarea libertăților individuale.

Unii stângiști, îngrijorați că „mizeria sexuală“ a clasei muncitoare se datora condițiilor precare de locuit și lipsei de intimitate, au schițat concepții mai radicale despre sexualitate

și camaraderie. Organizația politică/sexuală comunistă, Liga Unității pentru Reformă Sexuală Proletară, apăra dorința sexuală, era împotriva căsătoriei burgheze, apăra prostituatele, cerea educație sexuală și atribuia capitalismului devianța. În avertismentele cu privire la amenințarea nazistă a supravegherii sexualității și în critica adusă moralității mic burgheze, liga urma linia pe care Wilhelm Reich o popularizase în Viena.[41] Reich, care s-a mutat la Berlin în 1930, dacă nu era „nebun", așa cum credeau unii dintre contemporanii săi, cu siguranță era excentric și nu atât de implicat în politica sexuală germană precum a pretins ulterior.[42] Cele mai remarcabile eforturi de a revoluționa moralitatea au fost făcute de socialiști și feministe precum Adele Schreiber și Max Hodann. Acesta din urmă, un binecunoscut „medic de sex" și activist politic l-a criticat aspru pe van de Velde, considerat cel mai cunoscut dintre „experții în salvarea" căsătoriilor burgheze, dar declarând că monogamia era un dezastru, nu era clar cu ce ar fi putut-o înlocui.[43] Adevărata importanță a lui Hodann constă în maniera practică în care a oferit sfaturi uriașei clientele, prin propriile sale lucrări sau în cadrul consultațiilor, cu privire la legitimitatea de a căuta plăcerea sexuală.

În anii 1928-33 s-a înregistrat cea mai înaltă cotă a mișcării de reformă, care făcea legătura între medici, muncitori și intelectuali. Germani precum Hirschfeld s-au plasat în fruntea organizațiilor internaționale de reformă sexuală. Berlinul, care adăpostea cele mai active și vizibile comunități homosexuale și lesbiene din Europa, a atras atenția asupra unor scriitori și artiști de avangardă precum W.H. Auden și Christopher Isherwood. Toate aceste succese erau considerate de conservatori drept simboluri ale decăderii națiunii. În realitate, progresiștii înregistrau succes doar la un procent mic din populație și radicalismul lor avea să fie folosit de mulți membri ai burgheziei drept scuză pentru a se arunca în brațele naziștilor.

Italia fascistă

Încercarea naziștilor de a da înapoi ceasul sexual a urmat o traiectorie care a fost pregătită dinainte de fasciștii italieni.

Mussolini și adepții lui de la începutul anilor '20 se prezentau drept oponenți energici ai oricărei schimbări a relațiilor dintre sexe. Exploatând curentele de misoginism preexistente, fasciștii au naționalizat sexualitatea, punând un accent enorm pe adularea virilității și disprețul pentru efeminați. Cămășile negre îi atrăgeau pe tinerii din clasa de mijloc descriindu-i pe liberali drept impotenți, ei înșiși considerându-se înflăcărați, pasionați și plini de tinerețe. Un bărbat adevărat era heterosexualul potent și prolific, afirmau fasciștii. În consecință, regimul a pus taxa pe celibat, iar din 1931 a pedepsit homosexualitatea ca delict. În tinerețea sa, Mussolini fusese un adept al amorului liber și al neo-malthusianismului, dar o dată ajuns la putere a insistat asupra faptului că bărbații își dovedesc bărbăția căsătorindu-se și având familii numeroase. Primarul Bologniei își dovedea loialitatea cerând bărbaților să nu folosească coitul întrerupt: „Fă-o și las-o acolo! Ordinele Partidului!"[44] Linia oficială a partidului era: „Societatea de astăzi disprețuiește dezertorii, codoșii, homosexualii, hoții. Cei care nu-și fac datoria față de națiune trebuie așezați în aceeași categorie. Trebuie să-i disprețuim. Pe celibatari și pe aceia care dezertează din patul nupțial trebuie să-i facem să le fie rușine de capacitatea lor de a avea copii.[45]

În tinerețe, Mussolini se lăudase cu aventurile și amantele sale. După 1926, fasciștii a devenit tot mai burghezi, atacând pornografia, prostituția și chiar *comics*-urile despre care se presupunea că îi hiperexcită pe băieți[46]. Statul folosea cenzura pentru a împiedica educația sexuală. Italiencelor le spunea că meseria lor era de-a face copii. Misoginismul era consfințit de stat și totuși multe femei erau sensibile la ideile fasciste cu privire la misiunea femeii.[47] În Milano și Roma existau câteva „femei noi", dar puține erau lăsate să se exprime public, iar țăranii din sud trăiau așa cum trăiseră dintotdeauna. Fascismul era contradictoriu prin aceea că voia ca femeile să fie deopotrivă moderne și tradiționale. Deși mobilizate, femeile italiene câștigaseră prea puțin de pe urma războiului sau a fascismului. Ca și franțuzoaicele, nu au obținut drept de vot, iar după 1925 au trebuit să renunțe la activitățile sufragiste. În sudul Europei puține femei își puneau întrebări cu privire la maternitate ca esență a identității feminine. O tânără precum Hildegart Rodriguez, care susținea în Spania controlul nașterii, era considerată o desfrânată de cetățenii respectabili.[48]

Fasciștii veneau cu argumentul că statul era cu atât mai sănătos cu cât era mai prolific, în vreme ce abstinența sexuală se trăda în tuberculoză, alcoolism și natalitate scăzută. Mussolini a mers până la capăt cu aceste idei ciudate și a cerut o creștere a populației, ca parte a planului său de reconstrucție națională.[49] În realitate, spre deosebire de restul Europei, Italia avea deja o natalitate ridicată. La sfârșitul anilor '20, când Marea Britanie avea o natalitate de 56,43 la mie, în Italia aceasta era de 95, 35 la mie.[50] Observatorii străini credeau că Italia era suprapopulată, și remarcau faptul că fertilitatea ridicată era însoțită de o mortalitate crescută. Înclinația fasciștilor pentru creșterea populației semnifica preferința lor pentru cantitate și nu pentru calitate[51].

Mișcarea neo-malthusianistă italiană, înființată în 1913 de către sindicalistul revoluționar Luigi Berta și susținută la un moment dat de tânărul Mussolini, a fost în mod inevitabil condamnată de fasciști drept antipatriotică[52]. După 1926, controlul nașterii, descris drept o „lepră", a fost scos în afara legii ca delict, deși s-a continuat să se producă prezervative, întrucât bărbații aveau nevoie de ele pentru a se proteja de boli venerice.[53] Avortul a fost combătut de fasciști prin legile draconice din 1930 și 1941 care pedepseau toate actele „antidemografice".[54] Corrado Gini s-a aflat în fruntea celor care deplângeau înceata creștere demografică a Italiei, dar pe lângă faptul că au formulat câteva norme maternaliste minore, fasciștii au făcut prea puține în acest sens. O Agenție națională pentru mamă și copil supraveghea acordarea scutirilor de taxe și a subsidiilor pentru familiile numeroase, dar fertilitatea a scăzut și în Italia la fel ca peste tot în Europa. În termeni practici, părea lipsit de sens să impui o politică pronatalistă într-o țară suprapopulată. Oricum, în termeni politici, fasciștii au cules roadele. Romanii pacificau mulțimile cu „pâine și circ"; fasciștii le ofereau „plăcere trupească și *figli* [fii]".[55] Ei au folosit cu succes „bătălia pentru nașteri" deopotrivă ca simplă diversiune și ca tactică pentru a normaliza și moraliza societatea prin îngrădirea relațiilor normale dintre sexe.

Prin Acordurile laterane din 1929, Biserica catolică, care avea propria ei agendă morală bazată pe dogmă și tradiție, s-a unit cu statul fascist pentru a apăra structurile tradiționale ale familiei. La începutul secolului XX, în mare parte din nordul Europei justificările religioase ale maternității se aflau în declin și erau înlocuite cu argumente eugenice. În Italia,

eugenia nu era foarte populară şi chiar Corrado Gini, avocatul de frunte al acesteia, era interesat, la fel ca alţi eugenişti latini, de programe de asistenţă socială care să crească natalitatea şi nu de sterilizare şi politicile de eugenie negativă ale Europei protestante.[56] În mod similar, abia după 1936 fasciştii italieni aveau să ia în considerare unele aspecte cu privire la rasism şi antisemitism, atât de iubite de nazişti.

Naziştii

Încă de la început, naziştii promiseseră să purifice Germania de decadenţă sexuală. În *Mein Kampf* (1923), Adolf Hitler afirma că arienii erau „bărbaţi“, iar evreii nu, că acelora marcaţi de boli venerice nu trebuia să li se îngăduie să se reproducă, mariajul timpuriu era necesar pentru a combate prostituţia, contracepţia era periculoasă pentru că limita şansele genetice şi ducea la degenerare, că excitaţia sexuală propusă de filme, piese de teatru, tablouri şi afişe submina moralitatea tineretului, că bărbaţii tineri trebuiau să se întărească prin gimnastică şi sport.[57] Hitler şi adepţii săi nu erau pur şi simplu nişte conservatori pudici. Poziţia lor cu privire la sexualitate era în mod inevitabil ambiguă. Ca şi fasciştii italieni, la început şi ei şi-au câştigat notorietatea în calitate de adversari ai mărginitei moralităţi burgheze şi ca reprezentanţi ai radicalismului tinerimii. Însă pe termen lung, Hitler a recunoscut că dacă voia să-i câştige de partea sa pe oamenii de afaceri şi elita militară trebuia să-şi purifice mişcarea de elementele mai puţin respectabile.

Mai întâi, a exploatat temerile veteranilor alienaţi venind cu un mesaj liniştitor care sublinia importanţa virilităţii şi a legăturilor masculine. Partidul Nazist în ascensiune căuta sprijinul tinerilor făcând paradă de dispreţul pentru feminin şi străduindu-se să revigoreze masculinitatea. Prin sport şi condiţie fizică, naziştii promiteau bărbaţilor un corp energic şi viril care să fie o forţă a ordinii şi nu a dezordinii. În aceeaşi ani, mişcarea nudistă germană pretindea să restabilească sănătatea şi disciplina prin eliberarea corpului de constrângerile burgheze.[58] Statuile de tineri goi, care reprezentau poporul

[*volk*] erau și ele obișnuite în publicațiile naziste. Problema cum anume trebuiau să fie *Männerbund*, sau relațiile dintre comunitățile de bărbați și familia tradițională, nu a fost niciodată pe de deplin rezolvată. Însuși Hitler a fost cât se poate de conștient de pericolul acestora de a degenera în homosexualitate.[59]

Hitler a depins multă vreme de sprijinul lui Ernst Röhm, liderul homosexual al Cămășilor Brune. Röhm și prietenii săi își etalau homosexualitatea ca pe un mod de a ataca moralitatea burgheză. Publicul era astfel confruntat cu o evidentă contradicție: pe de o parte, naziștii atacau pornografia și nudismul, pe de alta Röhm continua să dețină o poziție puternică ca lider în SA. Când a devenit o responsabilitate politică prea mare, din cauză că armata se temea de rivalitatea SA, Hitler a pus să fie ucis, în „noaptea cuțitelor lungi". Hitler a făcut din homosexualitate o problemă politică, afirmând că înlăturarea lui Röhm și a tovarășilor acestuia, în iunie 1934, era singura soartă demnă de astfel de „maimuțe dezgustătoare" Ulterior, oficialii partidului au folosit acuzațiile de homosexualitate pentru a intimida biserica și oponenții din armată.

Hitler a încercat să înveșmânteze contradicțiile inerente ale tipului său de politică sexuală concentrând ura întregii mișcări asupra periculoșilor „ceilalți". Comuniști, evrei și homosexuali erau omogenizați laolaltă ca fiind inamicul. Într-un raport secret al Gestapo-ului se spunea:

> În primul rând este important să se demonstreze legăturile dintre spiritul iudeo-marxist și semnele de decadență atât de prezente în sistemul anterior în domeniile științei sexuale (eforturi de reformă, precum Institutul lui Magnus Hirschfeld, campania împotriva paragrafului 218, gazetele sexuale ale muncitorilor comuniști, precum și arta modernă și pedagogia).[60]

Hirschfeld, care din fericire părăsise Germania în 1930, a murit la Nisa în 1935. Naziștii i-au distrus institutul și au lichidat ligile de reformă sexuală.[61] Ei declarau că se ducea un soi de război sexual în care dușmanul era bărbații homosexuali și femeile care avortau.

Accentul pe care-l puneau naziștii pe virilitate le impunea să se prezinte drept inamici ai degeneraților efeminați și emasculați. În 1935 regimul a lărgit sfera de incidență a arti-

colului 175.[62] Un homosexual putea fi condamnat fără a mai trebui să fie prins asupra faptului. Homosexualitatea era privită de naziști drept o crimă împotriva rasei dat fiind că îi făcea pe bărbați impotenți. Legea nu se aplica lesbienelor, întrucât se susținea că până și femeile deviante puteau totuși să aibă copii.[63] Naziștii au înființat un centru special pentru a stârpi avortul și homosexualitatea, iar poliția a fost trimisă să facă razii în cluburile de homosexuali. În timpul celui de-al treilea Reich literatura medicală de dinainte de 1933 a fost folosită pentru a argumenta că homosexualii erau „bolnavi", fie din cauza unei patologii înnăscute, fie a unei alegeri nefaste pe care o făcuseră.[64] Deși autoritățile credeau că, spre deosebire de evrei sau țigani, homosexualii puteau fi reeducați, aproximativ zece mii au fost trimiși în lagăre de concentrare, unde, purtând triunghiuri roz, erau consemnați la baza ierarhiei penitenciare. Heinrich Himmler, conducătorul SS-ului, cel mai mare dușman al homosexualilor, cerea executarea sau „stingerea" vieții acestor nevrednici.[65]

Le-a luat ceva timp naziștilor până să rezolve contradicțiile din viziunea lor asupra familiei. Fasciștii italieni tindeau să facă un apel relativ simplu la formele tradiționale ale patriarhatului. La început Hitler a lăudat primatul comunității masculine, dar în cele din urmă s-a întors la apărarea moralității tradiționale. În consecință, și-a subliniat intenția de a restabili rolurile naturale ale sexelor. Paternitatea era glorificată, iar independența femeilor era denigrată. „În ideologia național-socialistă, nu este loc pentru femeia politician... mișcarea (noastră) așază femeia în sfera ei naturală a familiei și pune accentul pe datoriile ei de soție și mamă".[66] Naziștii se opuneau cu violență emancipării femeii care, declara Hitler, făcea parte dintr-un complot evreiesc. Mama care se sacrifica pentru familie a devenit pentru naziști simbolul adevăratei esențe feminine. Regimul lucra la popularizarea noilor standarde estetice feminine.[67] Deși se temea că atletele puteau nutri sentimente lesbiene, cel de-al treilea Reich susținea sportul pentru femei.[68] Atacând imaginea fetișcanei băiețoase sau a blondei hollywoodiene, naziștii și fasciștii au căutat să o popularizeze pe aceea a figurii materne iradiind de sănătate.

Comuniștii le avertizaseră pe femei asupra pericolului nazist de instituționalizare a misoginismului: „Ei vor să vă transforme în mașini de făcut copii. Să deveniți servitoare ale

bărbaţilor."[69] Ca şi fasciştii, naziştii căutau să impună „heterosexualitatea obligatorie".[70] Au închis clinicile pentru contracepţie şi boli venerice, precum şi centrele municipale de consiliere matrimonială. Naziştii au chemat femeile să li se alăture în „bătălia naşterilor". Pentru a susţine cultul maternităţii, regimul oferea alocaţii pentru copii şi împrumuturi tinerilor căsătoriţi, în speranţa de a încuraja căsătoria timpurie şi de a combate astfel prostituţia. Deşi companiilor li se îngăduia încă să producă prezervative în scopuri profilactice, o lege din 1941 a interzis importul contraceptivelor[71]. A fost simplificată procedura de divorţ, sperându-se că astfel indivizii se vor recăsători şi vor face copii.[72] Au fost înfiinţate maternităţi ariene unde erau adunaţi copii dezirabili din punct de vedere rasial. Hitler se gândea chiar să îngăduie fiecărui bărbat german să aibă două soţii.

Legislaţia antiavort era considerată de regimul lui Hitler o armă de folosit în conflictul rasial în desfăşurare. Naziştii au reimpus cu stricteţe legea antiavort. O femeie ariană care avorta comitea o crimă împotriva rasei. Întreruperile de sarcină din motive terapeutice au scăzut în Germania de la 44.000 în 1932 la 4 131 în 1937.[73] Sub presiunea războiului, în 1943 avortul devenise pasibil de pedeapsa cu moartea. O lege similară fusese deja adoptată în Franţa de regimul de la Vichy de către mareşalul Pétain. Totuşi, pentru a menţine puritatea rasei, femeilor ariene violate de străini li se permitea să avorteze. Iar pentru a elimina progeniturile de calitate inferioară, statul s-a concentrat asupra evreicelor, ţigăncilor, prostituatelor, femeilor condamnate la muncă forţată şi non-arienelor pentru a le obliga să avorteze. În cele din urmă, numărul avorturilor forţate s-a ridicat la o sută de mii. Cu aceeaşi intenţie de a restrânge reproducerea raselor inferioare, în Polonia ocupată germanii au ridicat vârsta căsătoriei la 28 de ani pentru bărbaţi şi 25 pentru femei.

Natalitatea şi numărul de căsătorii au crescut în Germania după 1933, dar naziştii creditau genul de renaştere demografică ce fusese remarcată în multe alte ţări după marea depresiune economică. Naziştii nu erau atât de pronatalişti pe cât pretindeau; într-adevăr, politica lor era în mod limpede anti-natalistă.[74] Preamăreau valorile familiilor numeroase şi sănătoase, dar de fapt ofereau prea puţine încurajări materiale. La început au ordonat femeilor să iasă de pe piaţa muncii şi să stea acasă, dar după 1939 le-a impus să-şi păstreze locu-

rile. Au exilat 200 000 de evreice și au supus la avorturi forțate 100.000 de prizoniere. I-au castrat pe delincvenții sexuali[75]. Hitler vorbea de rolul central al familiei, dar în realitate statul a prigonit-o în mod constant.

Naziștii au avansat un amestec de idei extrase din discuțiile de la începutul secolului asupra nevoii de a pune la adăpost rasa și familia de degenerare și de străini. După cum s-a văzut, ei nu erau singurii care au folosit „rasa" drept criteriu. Într-adevăr, naziștii au preluat mare parte din modelul biomedical progresist elaborat în timpul Republicii de la Weimar. În Germania nazistă, eugenia negativă a triumfat în cele din urmă, dar a fost mai mult decât o simplă evoluție.[76] În timpul Republicii de la Weimar, discuțiile despre „eugenie" erau mai mult retorice decât reale. La baza entuziasmului pentru un control mai rațional al sexualității se afla în mare măsură ideea eugenică, acceptată chiar și de către catolici, a eficientizării asistenței sociale prin asigurarea sănătății ereditare. La sfârșitul anilor '20, Societatea pentru igienă rasială recomanda sterilizările forțate și chiar uciderea celor cu handicap grav. Naziștii au pus în practică aceste planuri de limitare a reproducerii întârziaților mintal. În 1933, Legea pentru prevenirea progeniturilor cu boli ereditare a urmat modelul Statelor Unite.[77] Dar legislația germană putea fi folosită în scopuri politice; orice oponent al regimului risca să fie declarat retardat mintal și supus unei intervenții chirurgicale. Sterilizând în cele din urmă 400 000 de germani, naziștii au folosit în scopuri proprii trecerea de la igiena reproductivă la igiena rasială, proces care a început în timpul Republicii de la Weimar. Rasismul german din anii '30 a fost unic prin aceea că a fost instituționalizat și trecut din teorie în practică. Ambițiile regimului pot fi măsurate după estimările lui Frick care considera că 20 la sută dintre germani erau „nepotriviți".

Naziștii au lansat campanii de intervenție masivă a statului, în intenția de a reconstrui maternitatea, eugenia și sexualitatea. Sterilizările au dus la eutanasie, iar eutanasia la soluția finală a genocidului.[78] Evreii, comuniștii și femeile erau țintele programelor de arianizare. Mai întâi, statul a făcut presiuni asupra soților arieni să divorțeze de soțiile evreice. Apoi, în 1935, Legea de la Nuremberg pentru pretejarea sângelui și a onoarei germane a îngăduit „Curților pentru sănătate ereditară" să ia decizii cu privire la terminarea „viețilo

nedemne de viață". În final, dușmanii sexuali și rasiali ai regimului erau lichidați în lagărele de concentrare.

Concluzie

O recapitulare a modului în care naziștii au tratat sexualitatea dezvăluie o serie de ironii. Mai întâi, în accentul pus pe rolurile naturale ale sexelor, izbitor era faptul că acesta reprezenta, în cea mai dură formă, un curent general de idei. Naziștii au inventat foarte puțin. Ei și-au însușit și au forțat concluziile logice ale concepțiilor autoritariste comune la începutul secolului XX. Naziștii n-au fost nici singurii care au nutrit temeri față de amestecul raselor. Ne-am putea aminti că în Statele Unite imaginea amenințătoare a bărbaților negri violând femei albe a dus la un val de linșaje al căror rezultat au fost peste 3 800 de victime între 1889 și 1940. În realitate, doar un sfert din episoadele vigilantiste erau cu adevărat legate de activități sexuale și nici un bărbat alb nu a fost pedepsit la fel pentru violarea unei femei de culoare. Nu mai târziu de 1939, 64 la sută din bărbații albi chestionați au fost de acord că linșajul era necesar pentru a proteja femeile albe.[79] Din cauza faptului că tolerau linșajul — descris drept „pornografie populară" — europenii progresiști i-au considerat pe americani multă vreme necivilizați.[80] Și totuși frica de amestecul rasial era generală. În Anglia, eminentul biolog Reginald Ruggles-Gates, în *Heredity in Man* (1929) ataca defectele ereditare, pe care o asemăna cu „construirea din piese de schimb a unei mașini".[81] Antony Ludovici apăra ideea că ceea ce este frumos este și sănătos și deplângea „urâțirea umanității" care avea loc.[82] În timpul guvernului de la Vichy, colaboraționiștii francezi se mândreau cu apărarea familiei și a rasei.[83] În fiecare stat occidental existau politicieni atât de preocupați de amenințările la adresa rasei încât simțeau că se impuneau măsuri radicale de represiune. Naziștii au mers cel mai departe cu soluțiile.

A doua ironie a fost că, printr-un proces de amnezie socială, a fost repede uitat faptul că programul nazist a fost motivat de astfel de spaime generalizate. Într-adevăr, o serie de

probleme sexuale care fuseseră exploatate de naziști a devenit implicată în Războiul rece. Avortul și homosexualitatea au rămas delicte și după 1945. Atât timp cât homosexualitatea era considerată delict în țările anglo-saxone, istoria persecuțiilor naziste asupra minorităților sexuale a fost ignorată.[84] Chiar și în Germania, articolul 175 care pedepsea homosexualitatea a fost păstrat până în 1960. În climatul isteric al Războiului rece, termenul „homosexual" a ajuns să semnifice potențialul pion comunist. Avortul continua, de asemenea, să fie tratat drept o crimă.[85] Termenul „avort" era folosit ca un cuvânt de cod pentru o realitate socială în schimbare; desemna femeia nouă, emancipată și frivolă. Sterilizarea eugenică, care au continuat în Canada și în Statele Unite până în anii '70, nu reprezenta o problemă luată prea în serios, deși existau comentatori care îi blamau pe naziști pentru că fuseseră „exagerați". Dar programul alocațiilor pentru copii — una din rarele forme progresiste de legislație familială pe care o folosiseră germanii în anii '30 — a fost închis de aliați, pentru că americanii îl considerau de natură socialistă.

A treia ironie a fost ostilitatea cu care au fost întâmpinați în Occident cei mai hotărâți oponenți ai naziștilor. Sexologia europeană a fost distrusă de război și avea să reapară în anii '50 ca disciplină americană.[86] Reformatorilor sexuali gemani aflați în exil, dintre care mulți erau evrei sau comuniști, America li se părea conservatoare și filistină. Dacă voiau să intre în organizații respectabile, precum *Planed Parenthood*, trebuiau să renunțe la radicalism; Fundația Rockefeller nu susținea așa-ziși subversivi. Dar un specialist în controlul nașterii precum Hans Marmsen, care a lucrat chiar în perioada nazistă, s-a opus avortului și a fost implicat în programul de sterilizare, deși a evitat să intre în partid, era genul de profesionist respectabil către care se orientau americanii pentru restabilirea serviciilor de contracepție în Germania de Vest după război.[87]

Ultima ironie a fost modul în care povestirile sexuale au continuat a fi folosite de aceia care căutau să-și defăimeze adversarii. Naziștii se folosiseră de devianța sexuală ca de o pensulă cu care să-și mânjească victimele. După război, sexul a continuat să fie folosit ca un cuvânt urât mânuit de învingători pentru a distruge reputația învinșilor. Naziștii își atacaseră dușmanii numindu-i degenerați; la rândul lor, aliații i-au acuzat, pe Hitler și pe adepții acestuia, de devianță sexuală.[88]

Hitler avea unul sau două testicole? Era impotent? Avea sifilis? Era un copil nelegitim? Acesta era genul de întrebări derizorii la care meditau savanți serioși căutând o explicație pentru ororile naziste. Teoreticieni critici precum Wilhelm Reich și Walter Adorno au vorbit într-un mod mai general despre succesul fascismului ca fiind datorat „personalității autoritariste" efeminate sau emasculate, care căuta ordinea și disciplina. În 1949, Arthur Schlesinger Jr a afirmat că toate statele totalitare aveau tendința de a „perverti politica" în „ceva secret și tainic precum homosexualitatea într-o școală de băieți".[89] Prin raționamente de felul acesta, comentatorii căutau să spijine normalizarea comportamentului sexual. Menținând ideea că aceia care nu aveau o viață sexuală „normală" reprezentau un pericol potențial pentru societate, acești autori preferau să uite că exact acesta fusese și mesajul propus de Adolf Hitler.

8

„Cercetarea sexului“: de la Alfred C. Kinsey la Hugh Hefner

Cei douăzeci de ani care despart sfârșitul celui de-al doilea război mondial de izbucnirea „revoluției sexuale“ din anii '60 au fost marcați de un vârtej de curente culturale conflictuale. Pe de o parte, cercetătorii din științele sociale anunțau descoperirea unor importante schimbări în comportamentul sexual, iar pe de altă parte, observatorii rivali se străduiau din greu să nege realitatea unor astfel de schimbări în moravurile sexuale. Au apărut consilieri matrimoniali, psihologi și investigatori care descriau personaje noi, precum „mama sufocantă“, divorțata, playboy-ul, delincventul juvenil. În anii '50, o armată de experți sexologi au căutat în special să compenseze ceea ce ei presupuneau că reprezenta efectul coroziv al războiului asupra noțiunilor de masculinitate și feminitate printr-o exagerare a împărțirilor „tradiționale“ între sexe. Sociologi precum Talcott Parsons, de pildă, susțineau că fericirea și stabilitatea familială puteau fi asigurate numai de bărbați și de femei care își îndeplineau roluri radical diferite, definite prin apartenența sexuală. Alfred Kinsey, asociat de către opinia publică cu estomparea acestor identități, s-a văzut criticat de conservatori, care îl considerau subversiv și chiar un nătărău comunist. Cu toate acestea, avea să se bucure de o imensă influență, prezentându-se nu drept un revoluționar al sexualității, ci un observator detașat și obiectiv al comportamentului sexual. Datorită credinței occidentalilor în puterea rațiunii și a științei, la sfârșitul anilor '50 descoperirile lui Kinsey erau lăudate și exploatate de oponenții de toate soiurile ai *status-quo*-ului sexual, de la Hugh Hefner de la revista

Playboy până la primii susţinători americani ai drepturilor homosexualilor.

Kinsey

În lumea postbelică, numele lui Kinsey era sinonim cu dezvăluirile sexuale scandaloase.[1] Deşi mulţi îl considerau un savant voyeur, cei care chiar au cumpărat şi citit *best-seller*-ul său din 1948, *Sexual Behaviour in the Human Male* au descoperit un profesor de entomologie, de vârstă mijlocie, de la Universitatea din Indiana, însufleţit de o nestăvilită dorinţă de a strânge cantităţi uriaşe de date. Mutându-şi atenţia de la studiul înţepăturilor de viespi la cel al sexualităţii umane, el a produs un adevărat vârtej de diagrame şi grafice, pentru a forţa recunoaşterea uluitoarelor sale descoperiri. Kinsey observase că insectele — prima sa pasiune — erau extrem de variate; la unele specii, lungimea aripilor putea fi chiar de 18 ori mai mare decât media. Când a început să cerceteze fiinţele omeneşti, a fost uimit de o diversitate şi mai uluitoare. A intervievat un bărbat care ejaculase o singură dată în 30 de ani şi un altul care avea 30 de orgasme pe săptămână. Faptul că activitatea sexuală a celor doi diferea într-un raport de 45 000 la 1 era remarcabil, dar lui Kinsey i se părea mai izbitor faptul că, altfel, cei doi indivizi erau cu totul obişnuiţi; cu siguranţă, nici unul dintre ei nu putea fi considerat „anormal". Şi totuşi generaţii întregi de observatori plini de sine, se plângea Kinsey, nu numai că recurseseră la astfel de termeni lipsiţi de înţeles precum „normal" şi „anormal", dar îşi şi terorizaseră pacienţii cu nişte cuvinte grele precum „infantil, frigidă, imatur sexual, subactiv, hiperactiv, supradezvoltat, suprasexuat, hipersexuat sau hiperactiv sexual".[2]

Kinsey pretindea că se orientase către studiul sexualităţii umane oarecum împotriva voinţei, datorită studenţilor de la Indiana University care ceruseră un curs de igienă matrimonială; în realitate, el a profitat de ocazia de a demasca pe larg ignoranţa americanilor cu privire la problemele sexuale.[3] Ca biolog, Kinsey a refuzat să clasifice vreun act biologic drept „anormal", un termen inventat de filosofi şi preoţi. Din nefe-

ricire, tradiţia lor moralizatoare fusese continuată de adepţii lui Freud, afirma el; conceptul psihanalitic de sublimare era doar un nou mod de a impune abstinenţa sexuală.[4] Kinsey consemna în mod fals că ceea ce specialiştii numeau comportament „anormal"a fost descoperit la 60-75 la sută din populaţie. Examinându-i doar pe nevroticii care se prezentau la consultaţii, psihologii ajunseseră să creadă în natura patologică a anumitor acte sexuale. Prin contrast, Kinsey se lăuda cu obiectivitatea studiului său aprofundat făcut pe zeci de mii de indivizi sănătoşi — studenţi de colegiu, credincioşi, membri de club, care au vorbit fără prejudecăţi despre varietatea actelor sexuale făcute de americanii albi obişnuiţi.[5]

Opera lui Kinsey a apărut dintr-o tradiţie de cercetare sexologică americană, bazată pe strângerea a numeroase studii de caz, în care cercetătorii aveau tendinţa de a se concentra tot mai mult pe acţiune şi nu pe emoţie. O astfel de abordare avea avantaje şi dezavantaje. Lewis Terman, care presupunea că actul sexual normal nu putea fi decât actul coital heterosexual şi era dezinteresat de preludiu, a supralicitat importanţa celui dintâi, trasând limite rigide între comportamentul normal şi cel anormal.[6] În replică, Kinsey s-a întrebat de ce actul sexual trebuia să fie sinonim cu actul coital heterosexual. De ce, pur şi simplu, să nu li se pună informatorilor cele mai elementare întrebări referitoare la modul în care se petrecea procesul biologic sau „eliberarea sexuală"? Când i-a întrebat pe bărbaţi despre „uşurarea"lor sexuală, Kinsey a descoperit că de-a lungul vieţii acestora „adevăratul act heterosexual"ocupa abia locul patru, după masturbare, vise erotice şi dezmierdări heterosexuale. Concluzia sa a fost că masturbarea era atotprezentă şi nevătămătoare, deşi psihiatrii încă ezitau să admită acest lucru. La fel era şi jocul homosexual pe care 60 la sută din subiecţii săi îl practicaseră în copilărie. O dată ce-şi începeau viaţa sexuală, bărbaţii nu se mai opreau; Kinley insista că ideea lui Freud despre existenţa unei perioade de latenţă era incorectă. Într-adevăr, pornirea sexuală masculină atingea apogeul la sfârşitul adolescenţei, chiar în momentul în care societatea adultă se străduia din răsputeri să le impună tinerilor abstinenţa. Încercând probabil să speculeze sentimentele antifeministe, el a remarcat cruda ironie că femeile mai în vârstă, ale căror porniri sexuale reprezentau abia o cincime din cele ale bărbaţilor tineri, erau chiar cele care predicau for-

mele represive de educaţie sexuală şi conduceau campanii împotriva delincvenţei juvenile.[7] Era inutil ca societatea să încerce a împiedica actul sexual. Nici în armată sau în închisoare aceste restricţii nu funcţionaseră; ce putea să spere societatea civilă?

În orice caz, Kinsey insista că actul sexual nu era corupător. Vechilor opinii potrivit cărora cei care cedau nevoilor sexuale erau înapoiaţi mintal şi moral, el le răspundea că dimpotrivă, datele sale arătau că cei mai activi sexual se numărau printre cei mai împliniţi profesional. Combătând ideea „economiei seminale", din secolul al XIX-lea, care susţinea că există o rezervă limitată de energie sexuală, care nu trebuie risipită, Kinsey declara că activitatea sexuală este un semn de sănătate. Lăudând virilitatea, el afirma că bărbaţii care avuseseră cele mai timpurii experienţe sexuale au continuat prin a deveni cei mai „vioi, energici, plini de viaţă, spontani, activi din punct de vedere fizic, extrovertiţi social, şi/sau agresivi indivizi din întreaga populaţie".[8] Cei care întârziau să-şi înceapă viaţa sexuală erau handicapaţi.

Cele mai senzaţionale descoperiri ale lui Kinsey se refereau la homosexualitate.[9] Aşa cum a înlocuit ideea de contactul sexual cu cea a unei varietăţi de descărcări sexuale, în mod similar a atacat îngustimea conceptelor de „homosexualitate", „heterosexualitate"şi „bisexualitate". Dacă încercând să analizezi subiecţii porneşti la drum cu un astfel de număr limitat de categorii predeterminate, rezultatele cercetării sunt ştiute dinainte. Kinsey a abandonat astfel de stereotipuri şi şi-a întrebat, pur şi simplu, subiecţii masculini dacă într-un fel sau altul avuseseră vreodată orgasm cu alt bărbat. 37 la sută au afirmat că avuseseră. Deşi surprins la început, Kinsey a considerat că aceasta era probabil o subestimare. Ceea ce afirma el nu era faptul că peste o treime din populaţie era „homosexuală", ci propunea ideea unui continuum sexual de-a lungul unei scale cuprinse între valorile „0", pentru indivizii care nu avuseseră niciodată o experienţă sexuală (cam 50 la sută din populaţia masculină), şi „6" pentru bărbaţii care pe parcursul întregii lor vieţi adulte avuseseră numai relaţii sexuale cu parteneri de acelaşi sex (cam 4 la sută). Restul de 45 la sută avuseseră ambele experienţe de eliberare sexuală, cel puţin o dată în viaţă[10]. Kinsey i-a criticat pe Ellis şi Herschfeld pentru încercările lor de a izola al „treilea sex", care ar fi fost în în-

tregime homosexual, preferând să afirme la modul mult mai general că homosexualitatea era o „expresie a capacităților care sunt elementare în animalul uman".[11] Potrivit declarațiilor lui Kinsey, mulți dintre bărbații cei mai normali din America ar cădea sub incidența legilor existente, a codurilor morale și a cursurilor psihiatrice, drept perverși, dacă li s-ar cunoaște viața sexuală. Era aceasta o perspectivă prea alarmantă pentru a fi contemplată? El oferea o slabă rază de speranță. Dacă societatea înceta să ostracizeze și să persecute experimentele sexuale, se putea ca numărul celor înclinați doar către homosexualitate să scadă. În acel moment, codul moral restrictiv al Americii, care punea unor bărbați eticheta „devianți", îi limita pe aceștia la forme „perverse"de comportament.[12] Expunerea lui Kinsey din 1953, cu privire la *Sexual Behaviour in the Human Female* [*Comportamentul sexual al femelei umane*] a făcut din nou senzație.[13] Aici, printre predecesori o includea pe Katherine Bement Davis care cu sprijinul fundației Rockefeller adunase date despre viața sexuală a 2 200 de femei americane, din care se observau procentele ridicate în ceea ce privește masturbația la femei și folosirea contraceptivelor, la sfârșitul anilor '20.[14] Probabil cea mai importantă descoperire din studiul lui Kinsey, bazat pe studierea a aproape 8 000 de subiecți, a fost redescoperirea importanței clitorisului în obținerea plăcerii de către femei. În consecință, a fost determinat să apere masturbația împotriva psihanaliștilor care insistau că femeile au nevoie să fie antrenate în obținerea „unei replici vaginale".[15] Un text englezesc din 1949 afirmase în mod tipic că un bărbat care vrea să excite o femeie trebuie să știe cum să-i găsească clitorisul — descris prozaic ca fiind „de mărimea unui bob de mazăre despicat"– dar apoi continua susținând că prin comparație cu orgasmul clitoridian indus, cel vaginal era „mai bogat, mai profund și mai de calitate".[16] Replica lui Kinsey a fost că orgasmul vaginal era un mit și afirmația că masturbarea avea un efect dăunător asupra actului coital pur și simplu nu era adevărată, ci era tocmai invers. În eșantionul său, doar jumătate din femeile care nu avuseseră nici un orgasm înainte de căsătorie aveau în mod regulat orgasm după, de trei ori mai puțin decât cele care avuseseră orgasm și înainte de căsătorie. Ajungea la aceeași concluzie optimistă cu privire la efectele benefice ale mângâierilor înainte de căsătorie.[17]

Plăcerea era un răspuns învățat, iar educația nu începea niciodată prea devreme. Dar despre actul sexual propriu-zis? Cu 15 ani înainte, Dorothy Dunbar Bromley și F.H. Britten arătaseră că 25 la sută dintre femeile americane avuseseră un contact sexual cel puțin o dată înainte de căsătorie.[18] Datele lui Kinsey indicau faptul că acum numai 50 la sută din mirese erau virgine. El a afirmat din nou că experiența îmbunătățea capacitățile emoționale ale femeilor, lucru indicat de corelarea pozitivă dintre orgasmele coitale dinainte și de după căsătorie.[19] A recunoscut că era posibil să fi nimerit peste un eșantion voluntar de femei hiper-entuziaste, dar credea că nu era cazul.[20]

Comentariile lui Kinsey despre lesbianism erau la fel de șocante precum cele pe care le făcuse despre homosexualitate. Terman descoperise că femeile erau mai predispuse să relateze sentimente nutrite față de persoane de același sex decât bărbații (8 la sută, față de 5 la sută), și el cita descoperirile făcute de Katherine Bement Davis, potrivit cărora o cincime din femeile necăsătorite relatau experiențe sexuale declarate cu parteneri de același sex și studiul din 1929 al lui G.V. Hamilton, după care 26 la sută din soții recunoșteau că avuseseră un episod homosexual.[21] Datele lui Kinsey arătau că 28 la sută din eșantionul feminin avusese contacte sexuale cu alte femei, oarecum mai puțin decât procentul bărbaților cu experiențe homosexuale.[22] El a fost impresionat de contactele homosexuale pe care le-a descoperit „foarte eficiente"în a produce orgasm femeilor. Faptul că incidența acestui tip de relație era cu atât mai mare cu cât nivelul de educație era mai ridicat era atribuit de Kinsey succesului obținut de părinții din clasa de mijloc în a-și proteja fetele studente de contacte heterosexuale.[23] Kinsey a luat în râs convingerea comună multor autori, printre care Ellis, Freud și Terman, potrivit căreia lesbienele ar părea masculinizate. El a fost în egală măsură amuzat de faptul că unii experți insistau că femeile cu tendințe homosexuale nu ar trebui să se căsătorească, încercând astfel să se vindece, precum și de reacția altora care susțineau căsătoria în acest caz, pentru că „femeile au minți mai flexibile și uneori răspund mai mult sau mai puțin normal, când devin active sexual".[24] Caustic, Kinsey a atras atenția asupra faptului că legea nu forța și nici nu împiedica pe nimeni să se căsătorească.

Familia postbelică

În ciuda succesului de piață enorm al cărților lui Kinsey, descoperirile sale senzaționale au determinat ziarele și politicienii conservatori, promotori ai isteriei Războiului rece, să-i murdărească numele. Deși puțini au luat în serios ideea că ar fi avut simpatii comuniste, Kinsey a fost atacat în Congres și i s-a creat o asemenea faimă, încât Fundația Rockefeller a trebuit, în cele din urmă, să nu-i mai acorde fonduri.[25] Afirmațiile sale au fost cu atât mai uluitoare, dat fiind faptul că erau făcute în deceniile ulterior ridicate în slăvi de mulți drept „epoca de aur a familiei" Aceasta era o cultură în care o Americă triumfătoare spunea lumii întregi, prin filme și ulterior prin *show*-uri de televiziune precum *Ozzie and Harriet* și *Leave it to Beaver*, că normele sexuale tradiționale erau sacrosancte. Optimismul și siguranța de sine a celor care făceau astfel de declarații despre normalitatea sexuală — cetățeni ai unei țări în care se părea că acum oricine se putea bucura de plăcerile familiale în suburbii: de a avea casă, mașină și bucătărie modernă — păreau bine întemeiate. Europei i-a luat mai mult timp pentru a se reface de pe urma războiului, dar și acolo, după urcarea pe tron a reginei Elisabeta, în 1953 — a cărei familie era un model de respectabilitate — viața părea să se fi întors la „normal".

În ciuda afirmațiilor supărătoare ale lui Kinsey, normele sexuale occidentale păreau în 1950 mai solide ca niciodată. Ratele divorțurilor erau mici, iar cele ale căsătoriilor erau ridicate. Familiile nu erau mari, dar existau mai multe familii cu copii decât în oricare altă epocă. Aceste descoperiri ofereau motive de optimism, în special nord-americanilor. Aceia care supraviețuiseră atât marii depresiuni cât și unui război mondial presupuneau că într-o epocă de relativă abundență conflictele sociale și sexuale erau relicve ale trecutului. În mod ironic, aceste așteptări sporite cu privire la bunăstarea familială au dat curând naștere unor anxietăți sâcâitoare. Anii '50 s-au dovedit a fi o perioadă de tranziție, și nu una de calm. Acasă, pesimiștii deplângeau creșterea suburbanizării, a categoriilor profesionale și a culturii tineretului, cărora le dăduse naștere prosperitatea. Când și-au întors privirile spre exterior, au văzut în comunism, în războiul rece și în bomba atomică o varietate de forțe de care se temeau că ar fi putut să

le distrugă societatea, unde dovezile sugerau că sexualitatea slăbea vigoarea morală. În lumea postbelică mulţi se temeau că scăderea natalităţii şi creşterea ratei divorţurilor erau simptome ale erodării valorilor familiale. Drept urmare, o nouă generaţie de experţi a legat aceste probleme de vechea idee potrivit căreia bărbaţii, femeile şi tinerii nu reuşeau să-şi îndeplinească rolurile atribuite de vârstă şi sex.

Era fertilitatea în pericol să scadă până la niveluri periculos de mici? În timpul războiului, armatele Americii şi Commonwealth-ului furnizaseră prezervative soldaţilor pentru a-i proteja de boli şi unii şi-au exprimat îngrijorarea că folosirea acestora se va răspândi şi în timp de pace.[26] O doctoriţă britanică a afirmat: „contraceptivele, asemenea explozivilor sunt foarte puternice şi cu efecte pe termen lung". Îngăduirea căsătoriilor timpurii putea reduce promiscuitatea, avorturile şi bolile venerice, spera ea, dar se temea că în acelaşi timp aveau să ducă la apariţia copilului răsfăţat, al familiei disgenice de mici dimensiuni.[27] Contraceptivele ieftine, preziceau pesimiştii, aveau să ducă, în cele din urmă, la scăderea populaţiei albe şi la societăţi debile, lipsite de vitalitate, speranţă, iniţiativă şi aventură.[28] Deşi preocupate de nevoia pentru o politică demografică şi în esenţă pronatalistă, democraţiile postbelice măcar nu au dorit să fie privite ca fiind la fel de ostile contracepţiei procum fuseseră regimurile fasciste. Oricum, în Germania a fost trecut sub tăcere rolul jucat de biserici în perioada nazistă şi preoţii au continuat să predice pronatalismul până în anii '50.[29]

În Marea Britanie planificarea familială a fost sprijinită ca parte a Serviciului naţional de sănătate. În mod ciudat, a existat o explozie a numărului de clinici chiar în momentul în care a crescut natalitatea. Acest „baby boom" postbelic a fost o surpriză, deşi pe continent era mai curând un „boomlet", iar în Marea Britanie, America de Nord şi Australia natalitatea a rămas ridicată tot deceniul 5 şi mare parte din anii '60. În Anglia natalitatea a crescut de la 15,8 la mie în 1931 la un maxim de 20,5 la mie în 1947 şi apoi a scăzut în anii '50; în Statele Unite a ajuns până la 24,5 la mie în 1951. Ca normă, familia cu trei copii a luat încă o dată locul celei cu doi copii. Vechile diferenţe de fertilitate între clasele sociale au dispărut în mare măsură; fertilitatea tindea acum să urmeze o curbă în „U", clasele de jos şi cele de sus având familii doar uşor mai mari decât clasele de mijloc.

În Anglia, „baby-boom"-ul părea măcar să infirme argumentul conservator enunțat în 1930, potrivit căruia dimensiunea familiei scădea pe măsură ce statul își asuma răspunderea pentru sănătate, educație și îngrijirea bătrânilor. Revenirea curbei natalității a fost posibilă datorită creșterilor salariale din timpul prosperelor decenii postbelice. Rata căsătoriilor a crescut la maximum posibil și au revenit la modă nunțile fastuoase în biserică. Femeile se căsătoreau mai devreme și își făceau copiii mai devreme. Vârsta de căsătorie a scăzut abrupt. „În 1931 numai 7 la sută din bărbații englezi între 15 și 24 de ani erau căsătoriți. În 1951, proporția era de 12,5 la sută, iar în 1957 a ajuns la 14, 9 la sută."[30] Multe cupluri compensau în mod conștient sacrificiile făcute de ei sau de părinții lor în timpul marii depresiuni și al războiului. Unii erau pur și simplu mai puțin atenți cu tehnicile contraceptive.[31] În America, depresiunea impulsionase înființarea clinicilor de contracepție, dar serviciile furnizate de acestea erau încă limitate și pe piață nu apăruseră contraceptive noi. Pentru a se informa cu privire la controlul nașterii, cei mai mulți depindeau de prieteni și cunoștințe și nu de medici, care pretindeau că cererea era mică. Încă se folosea pe scară largă coitul întrerupt și se petreceau „accidente". Într-adevăr, după cum a remarcat un studiu britanic, din când în când „retragerea a devenit o armă a soțului, în mod intenționat folosită greșit, pentru a cauza concepția și a asigura fidelitatea soției".[32]

Divorțul

Moraliștii erau la fel de îngrijorați că relaxarea morală determinată de război avea să ducă la o răspândire și mai mare a adulterului, o dată ce soldații se întorceau acasă.[33] Teoretic, în anii '50 relațiile extra-conjugale erau încă foarte luate în serios. În SUA, în cele zece state din nord-est erau considerate delicte pasibile cu închisoarea, deși asemenea legi erau aplicate rar. Psihologii au atacat adulterul ca fiind un semn de imaturitate.[34] În opinia lui Kinsey înclinația către astfel de relații era doar o căutare a plăcerii. El a descoperit că bărbații din clasa de jos erau înclinați către relații extra-conjugale tim-

purii, iar cei din clasele de sus le aveau la vârste medii. Femeile din clasa muncitoare „se așteptau" ca bărbații lor „să pășească alături".[35] Nu e de mirare că un cercetător englez a descoperit că femeile nefericite în căsnicie își doreau adesea o distracție extra-conjugală.[36] Relațiile conjugale provocau suferință în primul rând pentru că societatea punea un preț atât de mare pe fidelitate și conformism social, afirma Kinsey. Experiențele premaritale nu conduceau la un număr mai mare de legături extra-conjugale, așa cum presupuneau moraliștii. Procentele cazurilor de adulter erau aceleași, indiferent dacă indivizii avuseseră sau nu experiențe sexuale înainte de căsătorie[37]. Orice ar fi spus moraliștii, opinia publică privea aceste escapade cu multă toleranță, dacă nu cu invidie.

Cei mai mulți comentatori insistau că adulterul era periculos pentru că ducea la divorț.[38] În Canada, procentul divorțurilor a fost maxim în 1947, triplu față de 1941.[39] În Statele Unite, procentul s-a dublat imediat după război, iar în Anglia, unde era mult mai mic, a crescut de cinci ori. În 1947 numărul divorțurilor era de 60 000, dar în anii '50 procentele au scăzut, atât în Anglia cât și în America. Kinsey a fost unul dintre puținii care susțineau că adulterul nu afecta în mod inevitabil căsnicia. El a descoperit că doar o cincime din femeile care avuseseră relații extraconjugale și divorțaseră credeau că adulterul era principalul motiv al divorțului.[40] Oricum, bărbații erau de două ori mai predispuși să considere drept cauză a divorțului aventura soției. Într-o țară precum Anglia, în care divorțul nu putea fi obținut decât dacă se comisese adulter, destrămarea căsătoriei avea în mod obligatoriu natură sexuală. Publicul britanic se baza pe rapoarte de divorț pentru lecturi *risqué*, căci în mod inevitabil acestea conțineau relatări despre întâlniri la malul mării întrerupte de detectivi de mâna a doua. Legea cauzelor matrimoniale din 1923 hotăra că adulterul soțului putea fi temei pentru divorț în aceeași măsură ca și adulterul soției, dar încă nu îngăduia soților să divorțeze de comun acord. „De câte ori explic anumite secțiuni ale legii, concluzia clienților mei este că trebuie să fiu nebun sau beat", remarca un avocat, care continua: „Dacă seară de seară îți lovești violent soția, un om obișnuit va spune că nu o iubești prea tare; dar legea îți cere să dovedești acest lucru culcându-te cu altă femeie"[41]. În 1935, Biserica anglicană a protestat, într-adevăr, că unii doar „pretindeau" că sunt adulterini.[42] Dar adulter nu putea comite decât unul

dintre soţi; legea insista asupra faptului că trebuia să existe un partener vinovat şi unul nevinovat. În 1937, statutului i s-au adăugat cruzimea şi părăsirea domiciliului conjugal, dar în continuare era nevoie de o „greşeală conjugală“, până când a avut loc reforma din 1969 a legislaţiei cu privire la divorţ în Marea Britanie. Intenţia era de a îndepărta culpa morală, eliminând ideea de „delict matrimonial“. Aceste reforme, care în cele din urmă au aliniat legea britanică la legile din majoritatea statelor americane, pe de o parte acordau o importanţă sporită calităţii relaţiei matrimoniale, iar pe de alta recunoşteau că, deşi se presupunea că actul sexual trebuia să aibă loc doar în cadrul căsătoriei, „dragostea“permitea şi excepţii.

Despre actul sexual conjugal se vorbea mult mai deschis în anii '50, mai ales în rândul specialiştilor în consiliere matrimonială, care-şi asumau sarcina de a da asigurări că separarea nici măcar nu era luată în calcul de cupluri. Ei presupuneau că distrugerea speranţei crescânde a bărbaţilor şi femeilor că prin căsătorie avea să le fie asigurate dragostea şi plăcerea senzuală explica în mare parte opţiunea pentru divorţ.[43] În consecinţă, viaţa de cuplu trebuia să fie făcută mai atrăgătoare, mai ales dacă trebuia să facă faţă, în plus, şi distrugerilor provocate de război. Chiar şi clerul catolic ajunsese să accepte importanţa compatibilităţii sexuale. Vaticanul, care susţinea că secularizarea era vinovată de subminarea vieţii de familie, a acceptat consilierea matrimonială pentru că aceasta promitea să întărească cuplul. În Franţa, soţii se îndreptau către agenţii catolice precum *Association du Mariage Chrétien*, deşi ostilitatea pe care biserica nu încetase să o arate faţă de contracepţie i-a îndepărtat pe mulţi credincioşi.[44] În ţările protestante exista o nevoie vădită de noi experţi în probleme familiale, mai ales acum, când confidenţii tradiţionali — membri de familie, pastori, vecini — erau mai puţin disponibili, iar medicii şi avocaţii nu erau pregătiţi pentru a oferi sfaturi.[45]

Cei atraşi către profesiunea de consilier matrimonial aveau *background*-uri sociale variate, dar în principal proveneau din vechea mişcare de igienă socială. În Statele Unite, Consiliul Căsătoriei a câştigat întâi sprijinul eugeniştilor şi al progresiştilor datorită fricii de impactul depresiunii asupra familiilor. Printre aceştia se afla Paul Popenoe, un admirator al lui Hitler, susţinător al programului eugenic nazist din anii '30 şi cel mai cunoscut apărător american al sterilizării întâr-

ziaților mintal. Într-adevăr, lucrările de propagandă pe care le produsese în cadrul Fundației de îmbunătățire umană din Pasadena, California, erau citite de majoritatea eugeniștilor din Canada și Europa.[46] În 1930, Popenoe a înființat la Los Angeles Institutul american al relațiilor de familie, inspirat în parte de birourile germane de sfaturi matrimoniale, prezentat drept primul centru de cercetare și consiliere matrimonială și de creștere a copiilor din America[47]. Când eugeniștii au căzut în dizgrație, el a început să se considere un expert în consiliere matrimonială.[48] Preocupările sale de bază cu privire la ereditate, erau neschimbate. Într-un articol din 1947, intitulat „Primul ajutor pentru familie", el afirma:

> La baza societății există întotdeauna un strat putred, care e o sursă de griji și cheltuieli, dar cea mai periculoasă decădere socială și biologică este cea care începe de la vârf. În ultimele două sute de ani, în „elita socială" și printre carieriști rata nașterilor a scăzut, iar căsătoria s-a deteriorat.[49]

Popenoe a prezentat un tablou sumbru al vieții americane de suburbie, cu soții pasionate de bridge și de filme, abandonându-și responsabilitățile materne. Potrivit lui, era nevoie de familii numeroase, pentru că fiecare copil în plus reducea șansa unei rupturi matrimoniale.[50] Divorțul nu era un răspuns, ci un simptom al eșecului individului de a fi adult; nepotrivirile sexuale aveau nevoie doar să fie reparate. Critica vieții de familie exprimată de radicali crea și mai multă confuzie, la fel ca și lucrările romancierilor și regizorilor, care insistau asupra nefericirii. În centrul concepției lui Popenoe asupra stabilității familiale se afla necesitatea unei separări clare a sexelor. Estomparea rolurilor sexelor — pe care o punea pe seama femeilor obraznice — era cauza celor mai multe probleme familiale. „Din nefericire, tendința educației în ultima generație a fost nefavorabilă, datorită faptului că dominanța unui punct de vedere doctrinar feminist a dus la o depreciere a diferențelor dintre sexe și adesea la ignorarea sau negarea totală a acestora".[51]

Preocupări eugenice similare au influențat lucrările lui Lewis Terman, care după cercetări privind QI-ul a început să lucreze la o „scală de predicție asupra orgasmului". Încercând să facă pentru sexualitate ceea ce făcuse Binet pentru inteli-

genţă, el a mai creat şi o scală pentru masculinitate şi feminitate bazată pe stereotipurile sexuale tradiţionale.[52] De ce, potrivit criteriilor sale, 33 la sută dintre soţii erau „necorespunzătoare" sexual, se întreba Terman. Feministe ca Marie Sopes îi învinovăţiseră pe soţii neîndemânatici. Considerând ca fiind un dat natura depresivă şi conformistă a femeilor, concluzia lui Terman era că vina aparţinea personalităţii soţiei, care, la rândul ei, avea o bază genetică.[53] Compatibilitatea sexuală, nota el optimist, nu era, în nici un caz, de importanţă crucială pentru stabilitatea familiei.

Eugeniştii nu au monopolizat consilierea matrimonială.[54] În domeniu au pătruns indivizi mai progresişti, precum Abraham şi Hannah Stone, care veneau din zona mai puţin respectabilă a planificării familiale. Emily Mudd, care era quaker şi care în 1927 înfiinţase prima clinică de control al naşterii din Philadelphia, a fondat Asociaţia americană a consilierilor matrimoniali. Preocupări religioase similare au influenţat în Anglia opiniile Consiliului naţional de îndrumare matrimonială care, începând din 1938, a produs texte precum *How to Treat a Young Wife*.[55] Activitatea acestuia a fost, în parte, o reacţie la radicali precum Bertrand Russell care puseseră în discuţie însuşi scopul căsătoriei — în cazul celor fără copii.[56] Consiliul accepta contracepţia în cadrul cuplului, dar se opunea relaţiilor sexuale premaritale. Cândva, preoţii folosiseră copiii drept o cale de a-şi legitima politica familială; acum, când contracepţia îngăduia căsătoria fără copii, biserica a început să vadă necesitatea de a discuta despre actul sexual non-procreativ.[57]

Dacă o căsnicie era ameninţată de un intrus, unii experţi încă mai sugerau, în anii '40, ca soţul să-l ameninţe pe amant cu violenţa şi pe soţie cu pierderea copiilor.[58] Cei cu vederi mai înaintate sperau ca aceste scenarii coercitive să poată fi evitate cu totul dacă se recunoştea importanţa actului sexual în căsnicie. În *Modern Marriage*, E.F. Griffith observa că incompatibilitatea sexuală constituia originea celor mai multe probleme matrimoniale.[59] David Mace, principalul susţinător al îndrumării matrimoniale în Marea Britanie, descria lipsa de armonie conjugală drept o „boală".[60] Aceşti reformatori sperau că ameliorând viaţa sexuală, aceasta avea să se limiteze la patul conjugal. Cuplul fericit urma să adopte de bunăvoie vechile valori de castitate şi fidelitate şi să le recunoască puterea. Acest scenariu susţinea că pentru femei actul sexual

conjugal trebuia să ofere plăcere, prin urmare, Emily Mudd oferea sfaturi cu privire la cum ar trebui soțul să-și „curteze" soția.[61] În mod similar, Mace a stabilit ca scop armonia sexuală, preconizând reeducarea soțului pentru a pune capăt frustrării soției.[62] Pentru a-i împiedica pe soți să se abată de la calea dreaptă, la rândul lor, soțiilor li se impunea să devină mai sensibile și atrăgătoare.

Pentru unele femei vestea că trebuiau să simtă plăcere sexuală însemna doar că erau împovărate cu încă o îndatorire. Studiul britanic al lui Woodside și Slater, care oferea o viziune mult mai intimă asupra vieții de familie decât tabelele seci ale lui Kinsey, erau revelatoare în acest sens. Ei au descoperit cum cuplurile presupuneau că există *standarde* de activitate sexuală și astfel răspundeau la multe întrebări cu răspunsul „pur și simplu normal". Cuplurile tindeau să aibă două contacte sexuale pe săptămână, bărbatul fiind mândru să spună că nu era un „animal" sau un „maniac", femeia — care adesea nu se aștepta la prea multă plăcere — comenta că soțul „nu mă deranjează mult" sau era „gânditor". Treizeci la sută dintre femei considerau că actul sexual era dezgustător.[63] Un studiu englezesc ulterior a produs în mare parte aceleași rezultate. Eustace Chesser a descoperit că femeile nu aveau nevoie de orgasm pentru a afirma satisfacția sexuală. Doar 24 la sută spuneau că aveau întotdeauna orgasm, totuși 43 la sută insistau că aveau parte de „foarte multă" satisfacție sexuală. Zece la sută spuneau că „arareori" aveau orgasm, și totuși numai 5 la sută declarau că nu aveau nici o satisfacție sexuală.[64]

Aceste descoperiri păreau să susțină opinia lui Kinsey potrivit căreia consilierii matrimoniali ar fi avut un succes limitat atât timp cât promovau „genul de erotism intelectual pe care îl prețuiau cei de condiție socială superioară", precum preludiul și orgasmul reciproc, dar care era străin celor din clasele inferioare.[65] El a descoperit, de pildă, că 90 la sută dintre cei cu educație superioară făceau dragoste dezbrăcați, față de numai 43 la sută dintre cei care nu trecuseră de școala elementară. Sărutul profund, dezmierdările și sexul oral era mai probabil să fie practicate de cei care aveau colegiul decât de cei cu educație mai redusă.[66] Tinerii din clasa de mijloc aveau tendința de a se îmbrățișa și de a se abține de la contact sexual; tinerii din clasa muncitoare erau în extrema cealaltă. Ghidurile matrimoniale erau de prea puțin ajutor, atât timp cât nu recunoșteau că aceste trăsături de comportament apăreau

de timpuriu în viață, afirma Kinsey. Și totuși el părea să aibă așteptări extrem de scăzute în ceea ce privește abilitatea bărbaților de a fi reeducați, în special când era vorba de prelungirea actului sexual.[67] Trei sferturi din eșantionul său masculin avea nevoie doar de două minute pentru a termina actul coital, fapt pe care îl privea cu optimism ca fiind obișnuit, dat fiind că cimpanzeilor le lua doar între 10 și 20 de secunde. Probabil cititoarele sale nu erau impresionate de un astfel de raționament. „Nefericirea" era un termen pe care Kinsey îl accepta cu dificultate, dar pe care consilierii matrimoniali, cu toate lipsurile lor, îl recunoșteau. Consilierea matrimonială a fost deopotrivă un simptom al schimbării moravurilor și un răspuns la aceasta. Deși se opuneau destrămării căsniciei, prin accentul tot mai mare pe care îl puneau pe calitatea vieții de cuplu, consilierii matrimoniali ofereau în mod involuntar argumente care puteau fi folosite pentru a justifica faptul că unul dintre soți își căuta fericirea într-o relație nouă, în afara căsătoriei.

Psihologia

Psihologii ofereau, de asemenea, explicații mult mai accesibile nefericirii familiale decât statisticile reci ale lui Kinsey. Ei erau și mult mai optimiști în privința „vindecării" oamenilor de afecțiunile lor sexuale. Esența abordării lor era rezumat într-un articol intitulat „Making Normal People", care a apărut într-un număr din 1954 din *Marriage and Family Living*. „Căderea nervoasă a unui băiat se poate datora sociopatologiei majore a războiului sau momismului, specula autorul, iar momismul putea fi un rezultat direct al alegerii greșite a vocației de către tată sau a inepției conjugale a acestuia".[68] Aici se aflau, în embrion, principalele griji ale susținătorilor psihanalizei populare care s-a bucurat de o enormă popularitate în anii '50: nevoia pe care o aveau soții, soțiile și copiii de a învăța să-și ajusteze rolurile lor naturale.[69] În perioada interbelică psihanaliza se strecurase din sălașurile radicalilor și boemilor din Greenwich Village, ajungând până în *midwest*, astfel încât în anii '40 vocabularul pe care aceasta îl populari-

zase dădea americanilor posibilitatea de a discuta probleme sexuale altădată tabu. Sub înfăţişare terapeutică, psihanaliza a dominat în Statele Unite tratarea problemelor sexuale începând din anii '20, cu terapeuţi asumându-şi rolul de gardieni morali ai naţiunii.

Prima sarcină a psihologiei era să le recâştige pe femei de partea feminităţii. În anii '50, spaima de anarhie sexuală a fost tratată prin exprimări public dee fidelitate exagerată faţă de normele tradiţionale, în special când era vorba de sexualitatea femeilor. Psihologii propuneau ideea unei familii mai democratice, un parteneriat, dar unul în care rolurile erau în mod clar diferenţiate.[70] Care era rolul natural al femeii în anii '50? Opţiunile ei realese se schimbau în mod radical, dar normele culturale erau încă represive. În mod cert era de aşteptat ca femeile să se căsătorească. Guvernele legau beneficiile sociale de moralitatea sexuală; în Canada, ca şi în Marea Britanie, astfel de beneficii au fost retrase femeilor care trăiau cu bărbaţi cu care nu erau căsătorite. Iar femeile căsătorite trebuiau să stea acasă. Milioane de femei, chemate de stat în timpul războiului să lucreze în fabricile de muniţii, timp în care copiii erau îngrijiţi în creşe, au descoperit curând că nu mai aveau nici slujbe, nici facilităţi pentru îngrijirea copiilor. Guvernul britanic a recunoscut că femeile nu puteau fi forţate să-şi părăsească slujbele, totuşi eşecul acestuia de a oferi îngrijire zilnică pentru copii le-a sancţionat pe mamele care munceau.

Femeile erau bombardate cu propagandă pronatalistă şi, în lipsa oricărei alte opţiuni, multe erau cucerite de recursul la existenţă casnică şi feminitate, dublat ulterior de „mistica feminină". Până şi Liga americană de control al naşterii înfiinţată de Sanger, căutând să se disocieze de ideea stânjenitoare de drepturi individuale pentru femei şi să expoateze sentimentul familial, a fost rebotezată Federaţia de planificare a creşterii copiilor din America.[71] Presiunea făcută asupra femeilor pentru a deveni mame perfecte era enormă. Lucrări ale unor psihologi precum John Bowlby, despre importanţa ataşamentului copilului faţă de mamă, sporeau pur şi simplu vina femeilor care lucrau.

Dacă o femeie se dedica maternităţii putea fi etichetată drept mamă sufocantă răspunzătoare de faptul că fiul ei a devenit homosexual. În multe privinţe această critică era doar o rămăşiţă a preocupărilor din perioada interbelică a unor con-

servatori, precum Herman Keyserling, cu atacul său împotriva femeii instabile emoțional și a matriarhatului despre care se pretindea că exista doar în America și îl făcea pe bărbat dependent.[72] Cuvântul „momism" a fost de fapt inventat de către Philip Wylie, autorul cărții *Generation of Vipers* (1942), pentru a înfiera femeia dominantă care, deși exilată în suburbie, încă reușea să-și mutileze emoțional fiul.[73] Mesajul nu foarte subtil, potrivit căruia bărbatul trebuia să o supună pe femeia independentă, a fost surprins în nenumărate filme în care Clark Gable sau Cary Grant recurgeau la o bătaie zdravănă pentru a o trezi la realitate pe eroina egocentrică.

Ordinul pe care îl dădeau atât psihologii, cât și consilierii matrimoniali că femeile trebuie să fie și buni parteneri sexuali le prindea pe acestea în altă dublă capcană. Cândva așteptările fuseseră scăzute. Nu mai târziu de 1930 dr Howard Kelley, profesor de ginecologie la Johns Hopkins University, negase ideea că femeile ar căuta plăcere în actul sexual: „participarea lor este doar o chestiune de complezență".[74] Acum așteptările erau mari și, deși Kinsey observa că o treime sau mai mult din femei nu aveau orgasm în mod regulat, în anii '50 femeia care nu reușea să ajungă la orgasm risca să fie etichetată drept „frigidă". Pentru a fi bună la pat o soție trebuia să aibă experiență sexuală, dar femeile care avuseseră relații sexuale înainte de căsătorie relatau că erau privite cu dispreț de către soții lor.[75] Freudienii subliniau, desigur, nevoia femeii de a nu fi doar satisfăcută, ci de a avea parte de forma corectă de plăcere — orgasmul vaginal.

Cealaltă față a „momismului" era figura tatălui slab, personificată de bărbații emasculați din seriale de televiziune precum *Leave it to Beaver* și *Father Knows Best*. O dată cu numărul tot mai mare al femeilor care lucrau, cu discuția despre prăbușirea eticii „celui care aduce bani în casă" și zvonurile despre tot mai mulți bărbați care-și părăseau familiile, America postbelică a trecut printr-o „criză a masculinității". Dispariția autorității bărbatului și ascensiunea mamei dominatoare a fost prezentată drept origine a delincvenței juvenile, în filme precum *Rebel fără cauză*, cu James Dean în rolul principal. Vechea idee că un bărbat își dovedea „maturitatea" pur și simplu căsătorindu-se și având copii părea acum lipsită de miză.[76] Prin urmare, erau căutate noi motive pentru a justifica superioritatea masculină. La nivel literar, o serie de comentatori, de la Norman Mailer și Ernst Hemingway în Statele

Unite, la „tinerii furioşi" din Marea Britanie au exprimat sentimentul că bărbaţii trebuiau să lupte pentru a se dovedi ca atare într-o lume tot mai suburbanizată, prosperă şi orientată către femei. Romancieri duri precum Raymond Chandler erau încântaţi să-şi ucigă personajele feminine.[77] La fel, eroinele „ticăloase" din *best-seller*-uri precum *Pe aripile vântului* şi *Forever Amber* erau întotdeauna pedepsite. Europenii remarcau cu uimire că în America erau îngăduite scenele de violenţă împotriva femeilor, dar cele sexuale erau cenzurate.

Alţi bărbaţi preferau să fugă în loc să lupte. Chiar şi membrii generaţiei Beat, care păreau să atace cele mai multe aspecte ale modului de viaţă american, au produs în cartea lui Jack Kerouac, *On the Road* (1957), o descriere clasică a fugii de realitate masculine.[78] La nivel de mass-media, *Playboy*-ul lui Hugh Hefner, care a apărut în 1953, a reprezentat încă o variantă a contraofensivei bărbatului asediat. Revistele anterioare pentru bărbaţi, precum *Outdoor Life* şi *True* căutau scăpare în natură. Exploatând genul de afiş cu femei popularizat în timpul războiului, Hefner oferea cititorului său burlac o evadare în casă prin intermediul unei fantasme a consumerismului sexual. Cu o onestitate specific americană, el a produs o „filosofie" care să confere distincţie întreprinderii sale. Criticii l-au privit doar ca pe un simplu producător de pornografie pentru masturbatori, care căuta, printr-o insistenţă obstinată aspra formelor feminine, să-şi încredinţeze cititorii că, deşi pierduseră mare parte din accesoriile formelor de masculinitate de altădată, ei nu erau mai puţin virili. La fel ca mulţi alţi „rebeli" din generaţia lui, şi el era sensibil la acuzaţia că orice îndepărtare de normele tradiţionale ale bărbăţiei putea fi văzută ca o alunecare către homosexualitate.

Adolescenţii

Date fiind aceste griji, sex-simbolurile masculine dure ale claselor de jos, precum Marlon Brando în *The Wild Ones* sau cântăreţul Elvis Presley, erau privite de bărbaţii mai în vârstă cu oarecare ambivalenţă. Era deplânsă lipsa de respect faţă de figurile paterne, dar era lăudată reconfortanta condiţie fi-

zică heterosexuală. Mare parte din această revoltă împotriva decenţei sexuale masculine era însoţită de o puternică tendinţă anti-homosexuală. Oricum, *rock and roll*-ul a adus o oarecare conciliere între barierele de clasă şi rasă şi a permis un debuşeu pentru exprimarea dorinţelor sexuale ale femeilor tinere.[79] Când tinerii imitau insolenţa acestor idoli, mulţi părinţi, care suferiseră în timpul depresiunii, erau furioşi şi nedumeriţi de faptul că odraslele lor crescute în prosperitatea anilor '50 nu erau mai mulţumite. Cei care deplângeau „declinul familiei" uitau că în secolele anterioare copiii intrau mult mai devreme în viaţa domestică sau la ucenicie. În lumea postbelică ei urmau şcoala şi locuiau acasă până la sfârşitul adolescenţei şi se căsătoreau pe la 20 de ani. Temerile de o „prăpastie între generaţii" şi „delincvenţa juvenilă" au devenit subiectele principale ale ziariştilor, dar tot ce se putea aştepta era doar ca o şi mai îndelungată experienţă a dependenţei să rezulte din apariţia unor noi şi uneori tulburătoare forme de cultură a tineretului. Altădată generaţiile se succedau una după alta; acum se suprapuneau. Pentru tineri realitatea era că anii '50 erau martori la sfârşitul patriarhatului. În Anglia şi Germania caracteristicile curtării şi căsătoriei deveneau similare în clasele de mijloc şi de jos. Vârsta pubertăţii şi a primei menstruaţii scădea în ritm de 4 luni pe deceniu. Băieţii se maturizau acum pe deplin la 17 ani, şi nu la 23 de ani, cum fusese cazul la 1900. Tinerii din clasa muncitoare, care începeau să aibă întâlniri de la 13 sau 14 ani, aveau primele experienţe sexuale mai devreme decât cei din clasele superioare.[80] Nebuniile sexuale reprezentau o cale prin care tinerii căpătau independenţă emoţională faţă de părinţi. Activitatea sexuală premaritală, schiţată de Kinsey şi îngăduită parţial de o extindere a folosirii contraceptivelor, ducea de obicei la căsătorie. Aceasta cu greu se putea numi „emancipare".[81]

Comportamentul rebel al femeilor tinere era analizat mult mai îndeaproape decât acela al bărbaţilor tineri, deoarece pentru opinia publică era echivalent cu promiscuitatea. În 1938-39, în Marea Britanie 30 la sută din mirese mergeau la altar însărcinate, iar unu din şapte copii se năştea dintr-o relaţie extra-conjugală.[82] Se credea că războiul adusese şi mai multă distrugere şi libertinaj sexual; numărul de naşteri nelegitime a sărit în anii de după încheierea păcii.[83] Era ignorată sugestia lui Kinsey, şi anume că aceia alarmaţi de numărul de 130 000 de naşteri din afara căsătoriei, care aveau loc anual în

Statele Unite, ar trebui să facă un efort de a vedea că mijloacele de contracepție deveniseră mai la îndemână.

În anii '50, tânăra sexualizată, necăsătorită, era considerată cel mai mare pericol pentru normele sexuale și stabilitatea familială.[84] Sexualitatea feminină era comparată cu o bombă gata să explodeze; nu întâmplător costumul de baie bikini a fost botezat după numele atolului din Pacific unde s-au făcut teste nucleare. Tinerele femei erau chinuite de temeri și dorințe sexuale contradictorii. În ciuda educației sexuale, multe dintre acestea rămâneau misterioase. Liz Heron își amintește că în copilărie ceruse unor băieți să-i spună ce însemna cuvântul „FUCK" pe care aceștia aceștia îl scriseseră cu migală pe peretele școlii. Explicația lor enigmatică a fost: „felul în care golanii le spun noapte bună prietenelor".[85] Adolescenții americani păreau să fie mai cunoscători. Normele lor sexuale începeau a fi stabilite de reviste precum *Seventeen* (apărută în 1944 pentru a profita de piața tineretului), *True Romance* și *True Confesions* și de rapoartele agențiilor de sondaje de opinie.[86] Fetele erau nedumerite dacă era înțelept să se lase sărutate de la prima întâlnirea sau când să accepte îmbrățișările. Erau prinse în capcană: trebuiau să fie deopotrivă „cuminți" și sexi. Ele au învățat să se comporte cu maturitate sexuală, în vreme ce insistau că erau inocente.

Fetele au descoperit că era esențial să câștige popularitate, căci important era nu ceea ce se întâmpla în realitate, important era ce spuneau oamenii. Părerea celor ca tine era crucială. „Înainte de război, susține Beth Bailey, tineretul prețuia popularitatea promiscuității, demonstrându-și succesul competitiv prin numărul și varietatea întâlnirilor avute. După război, tinerii au început să se «logodească», spunând că sistemul oferea o măsură de securitate și de evadare de sub presiunile lumii postbelice".[87] Sheila Rowbotham remarca, prin contrast, că fetele din Anglia nu trecuseră prin experiența „întâlnirile ordonate" descrise în filmele americane, dar în ambele țări adulții plasau asupra femeii responsabilitatea pentru comportamentul sexual al bărbatului[88]. La sfârșitul anilor '50, o tânără care se arăta în fustă scurtă și ciorapi negri avea motive să se teamă că putea fi etichetată drept „târfă". Psihanaliștii o avertizau că violul adesea se datora provocării, chiar dacă inconștiente, a femeii.

În cărțile de educație sexuală, precum *Love for Teenagers*, a lui Evelyn Duvall, editată de Asociația pentru viața de fami-

lie, fetelor li se spunea că lor le revenea răspunderea de a controla îmbrățișările.[89] Fata „cuminte“ era aceea care rezista cu cea mai mare forță avansurilor sexuale. Cum bine remarca un expert, diamantele sunt prețioase pentru că sunt greu de obținut.[90] Abstinența i se părea lui Kinsey o ciudată pregătire pentru viața sexuală activă; datele sale arătau că experiențele sexuale premaritale ale femeilor creșteau șansele satisfacției sexuale matrimoniale. Cu toate acestea, tinerilor continua să li se vorbească despre pericolele masturbării și ale homosexualității, despre nesiguranța contracepției, despre efectele criminale ale avortului. Amintindu-și de neliniștile sexuale pe care educatorii le insuflaseră multor adolescenți americani, un scriitor afirma: „Adevărul era că mă temeam de spermă aproape la fel de mult ca de comuniști.“[91] Cuvintele pe care le foloseau adolescenții, precum 'screw' și 'come' erau ocolite cu grijă de consilierii școlari. Descoperirile lui Kinsey că 50 la sută dintre femei avuseseră relații sexuale premaritale au fost pur și simplu trecute sub tăcere.

Confuzia prin care treceau mulți adolescenți era amplificată de mesajele contradictorii pe care le primeau. Într-o societate care chipurile respecta femeia sfioasă, armata încuraja, în același timp, folosirea posterelor cu femei, în timp de război, pentru ridicarea moralului.[92] Picioarele lui Betty Grable și bustul lui Jane Russell sunt două dintre cele mai familiare imagini ale anilor '50. Mass-media americană nu era deloc stânjenită de fixația pe care o făcuse pe farmecele pneumatice ale câștigătoarelor concursurilor de frumusețe, cu dimensiuni perfecte de 36-24-36. În exact aceiași ani în care psihiatrii americani încercau să se opună „libertății sexuale“ a fetelor, sexul era comercializat în filme și reclame la o scară de dimensiuni nemaiîntâlnite până atunci. Cei vizați în mod special erau adolescenții. Viața sexuală a tineretului fusese transformată într-o chestiune publică de insistența corporațiilor americane de a vinde fetelor rujuri și tocuri înalte, portjartiere și sutiene, Kotex și Tampax. Menstruația a fost chiar subiectul unui desen animat educativ Walt Disney, vizionat de aproximativ 93 milioane de femei americane.[93] Hollywood-ul a făcut milioane de dolari producând filme despre „sex“, în care actul sexual propriu-zis nu era descris niciodată, datorită cenzurii introduse de codul Hays. Sexualitatea de consum era exportată în toată lumea. Comediile ușoare cu subiecte sexuale erau binevenite chiar și în Italia catolică, pentru că Bise-

rica și democrat-creștinii se temeau mai mult de critica socială a filmelor neo-realiste.[94]

În Statele Unite, îmbrățișările și dezmierdările, întâlnirile și hârjonelile au câștigat ceva legitimitate, dar „a merge până la capăt" era tabu. După cum se poate bănui, sexualitatea a devenit un spațiu de rezistență și contestare.[95] Pentru unele tinere sexul era cea mai evidentă formă de rebeliune; îl căutau nu atât pentru plăcere, cât pentru cunoaștere și putere.[96] „Când școlărițele americane îmbobocesc, milioane puternice, în cămășile fraților mai mari, cu pantaloni strânși pe piele, prin care se ghicește din zbor clitorisul cât un bănuț de aramă, remarca un observator înclinat către psihanaliză, acesta nu e un răspuns la vreun impuls epidemic către confort. Ele își doresc statutul pe care îl reprezintă pantalonii".[97] În schimb, marile lor speranțe se transformau adesea în dezamăgiri, semnalate într-o puzderie de romane ale adolescenței, scrise cu o generație mai târziu. La vremea respectivă, puțini dezamăgiți de prima lor experiență sexuală îndrăzneau să întrebe: „Asta-i tot?" Freudismul popular, precum cel practicat de Helen Deutsch, susținea ideea că femeia normală descoperea mai întâi că-i lipsea ceva (complexul castrării), apoi își deplasa afecțiunea de la mamă către tată (complexul oedipian), și în cele din urmă se îndrepta către starea de femeie matură. Eșecul în a se dezvolta și a avea orgasm vaginal era considerat drept un simptom fie de frigiditate, fie de lesbianism latent.

Cea mai mare spaimă a unui părinte din clasa de mijloc era să-și descopere fiica însărcinată. „Le vom spune tuturor că Jane a murit", a fost primul gând al unui tată american alb, care intenționa să ascundă rușinea familiei de prieteni și rude.[98] Sarcinile la adolescente nu reprezentau nimic nou, dar se presupunea că asta nu trebuia să se petreacă într-o zonă de suburbie. Rasa era cu precădere subiectul central al discuțiilor despre nașterile nelegitime, în Statele Unite. Legislatorii albi considerau că o mamă necăsătorită era ceva „normal" printre negri — care erau iresponsabili și hipersexuați. Se presupunea că aveau să se descurce. Li se refuza serviciile de adopție, în vreme ce asupra fetelor albe se făceau presiuni să renunțe la copii. Ideea era că o femeie albă se putea căsători chair dacă nu-și putea recăpăta virginitatea. Resocializarea reușită a acesteia era semnalată de căință și de acceptarea realistă a rolului feminin pasiv.

Ca şi cum o odraslă la pubertate nu era o problemă îndeajuns de serioasă, părinţii erau avertizaţi de către psihologi că până şi copiii mici erau expuşi unor noi forme de victimizare sexuală. Frederic Wertham, un psihiatru din New York, a câştigat o notorietate imediată când a atacat cărţile de benzi desenate pe care le considera cauza fundamentală a delincvenţei juvenile, în cartea sa *Seduction of the Innocent* (1953).[99] Judecătorii de la începutul secolului învinovăţiseră romanele de zece cenţi şi cele „de un penny" de încurajarea crimei. Cărţile americane de benzi desenate, cu super eroii lor, care au apărut în anii '30 erau acuzate de creşterea apetitului sexual. Wertham pretindea că răspândeau idei nesănătoase şi pline de cruzime. „Maniacii sexuali" puteau fi produşi de parcurgerea ilustraţiilor care înfăţişau bărbaţi şi femei cu piepturile goale, care-şi arătau „farurile", angajându-se într-un joc sado-masochist. El a mers până acolo încât să afirme că Superman era un fascist, iar Batman şi Robin reprezentau, evident, un cuplu homosexual. Ulterior, viaţa celor doi în peştera liliacului era „asemeni visului de a trăi împreună nutrit de doi homosexuali".[100] Femeia Minune a etichetat-o drept lesbiană. „Pentru băieţi, Femeia Minune e o imagine înspăimântătoare. Pentru fete reprezintă un ideal morbid."[101] Afirmaţiile lui Wertham că citirea *comics*-urilor ducea la masturbaţie, probleme psihologice, delincvenţă şi prostituţie în rândul ambelor sexe au fost luate în serios de către Comisia judiciară a Senatului. O industrie cuprinsă de panică a promis imediat să ia măsuri, prin intermediul Autorităţii cărţilor de benzi desenate. A fost limitată reprezentarea sexului, a violenţei şi chiar a sudorii, iar numărul titlurilor a scăzut de la 650 în 1954 (când a fost înfiinţată Autoritatea), la 250 în 1956[102]. Britanicii, care drept urmare a războiului au fost martorii unei invazii de *comics*-uri cu sex şi violenţă „în stil american", la sfârşitul anilor 40 şi-au lansat propria campanie de protejare a „inocenţilor", care a avut drept rezultat Legea (publicaţiilor dăunătoare) pentru copii şi tineret din 1955.[103] Deşi parlametarii Tory asociau devianţa cu comunismul, Partidul comunist britanic în realitate se opunea activ ororii *comics*-urilor, din pricina conţinutului american al acestora. De ambele părţi ale Atlanticului panica din jurul *comics*-urilor era un simptom al sentimentului părinţilor că-şi pierdeau controlul asupra odraslelor în favoarea mass-mediei. Era liniştitor să crezi că delincvenţa sexuală ar înceta în absenţa incitării produse de această litera-

tură. Un asemenea atac asupra mass-mediei a fost un fenomen episodic. În anii '50 mediile tipărite erau acuzate că ar constitui una din cauzele divorțului, delincvenței și legăturilor extraconjugale. În anii '80 vinovată era televiziunea.

Comuniști și homosexuali

Teama de „seducerea" tinerilor nu era un fenomen nou, dar era o idee cu precădere controversată în climatul Războiului Rece. Războiul coreean din 1953-54, reprimarea de către ruși a revoluției ungare în 1956, lansarea satelitului Sputnik în 1957 și executarea familiei Rosenberg în 1958, toate au făcut ca Occidentul să-și păstreze mentalitatea de asediu. Zborul în Uniunea Sovietică al spionilor britanici Guy Burgess și Donald Maclean și dezertările soldaților americani în Coreea erau privite drept dovezi ale talentelor diabolice ale comuniștilor în spălarea creierelor și seducție. Acesta era contextul în care senatorul Joe McCarthy, recunoscând capitalul politic ce putea fi sporit prin exploatarea unei panici morale care lega homosexualitatea de comunism, și-a lansat în 1950 vânătoarea de vrăjitoare din „riscuri pentru siguranța națională".[104] Ca răspuns la această panică, Harry Hay și alții au organizat în Los Angeles Societatea Matachine, prima organizație *gay* la vedere.

Înăsprirea măsurilor împotriva homosexualității a fost cu atât mai traumatizantă cu cât a urmat anilor de război, în care lumea *gay* a Americii — în anii '40 termenul „gay" era folosit atât pentru bărbați, cât și pentru femei — începuse să fuzioneze ca rezultat al dezrădăcinării vieții civile. Mobilizarea i-a obligat pe mulți să se confrunte cu propria lor sexualitate. Printre aceia care „mărșăluiau după alt ritm" se numărau actorii Tyrone Power și Rock Hudson, eseistul Gore Vidal și romancierul John Cheever. În mod îndeajuns de curios, viața în armată, care reprezenta o cultură macho unde „cocksucker" era insulta supremă, a oferit unor homosexuali o cale de a se exprima.[105] Contactele sexuale între parteneri de același sex și închegarea prieteniilor erau facilitate de cantine, cluburi și hoteluri YMCA. Ba-

rurile gay au apărut nu doar în San Francisco și New York, ci și în San Jose și Kansas City. În cazărmi, bufoneria homosexuală, dedicațiile pentru amici și chiar complicațiile emoționale puteau fi explicate de ofițeri ca fiind pur și simplu datorate privării sau erau ignorate de camarazi potrivit codului „trăiește și lasă-i și pe alții să trăiască“. Scenetele în travesti, cu inevitabilii interpreți ai personajului feminin Carmen Miranda, ale cărei preferințe sexuale erau deschise interpretării, reprezentau genul standard de distracție al soldaților. Femeile din WAC, deși nu li se îngăduia aceeași frivolitate, erau lăsate să-și afișeze mai deschis afecțiunea pentru alte femei, iar în *motor pools* își găsiseră un mediu încurajator, în care erau popularizate referințele de argou lesbian din clasa muncitoare: „butch“, „dyke“, „lady“ și „girl“.[106] Dar toleranța se putea preschimba la fel de repede în hărțuire. Homosexualii riscau întotdeauna să fie dați afară ca indezirabili. Pe măsură ce se desfășura războiul, înaltul comandament militar a căutat să înăsprească selecția folosind psihiatri și preoți pentru a smulge mărturisiri de la cei care creau necazuri.[107] Experții pretindeau că familia anormală — cu o mamă dominatoare și un tată absent — era vinovată pentru apariția homosexualilor.[108] Sute de bărbați au fost închiși în „țarcuri de pederaști“. Mult mai mulți au trecut prin plasă și s-au întors acasă cu un nou sens al conștientizării propriei sexualități.

Mare parte din ceea ce cunoștea marele public despre homosexualitate provenea din stenogramele proceselor. Între 1947 și 1950 peste 4 000 de homosexuali au fost dați afară din armat americană. Senatorul McCarthy s-a îndreptat apoi către serviciul civil, aflându-se în fruntea republicanilor care l-au acuzat pe președintele Harry Truman că-i protejează pe perverși. În 1950 Senatul a autorizat anchetarea oficială a acelora care deveniseră nesiguri din cauza activităților „degradate“ și „imorale“. Se pornea de la premisa că homosexualii practicau seducția și că se aflau, la rândul lor, în pericolul de a fi șantajați. În perioada mandatului președintelui Dwight D. Eisenhower erau concediați lunar peste 60 de funcționari civili. Purificarea serviciilor militar și civil de „riscuri pentru siguranța națională“ a fost urmată de înăsprirea măsurilor poliției în marile orașele americane. Între timp, medicii „redescopereau“ problema homosexualității. În 1952, Asociația americană de psihiatrie a elaborat

Manualul de diagnosticare și statistică a tulburărilor mintale (DSM-1), care declara homosexualitatea o tulburare sociopatologică de personalitate.[109] Teama de homosexualitate se afla și la baza panicii postbelice față de psihopații sexual. Această amenințare a perverșilor a fost subliniată de J.Eddgar Hoover, directorul F. B. I., iar între 1947 și 1955, 21 de state au votat legi împotriva devianților, sub pretextul de a apăra mai bine femeile și copiii. Această preocupare pentru perverșii „bolnavi" abătea atenția de la faptul că femeile erau agresate, de obicei, de prieteni sau de membri ai familiei.[110]

Persecuția homosexualilor nu s-a limitat numai la Statele Unite. În Canada, romanul de scandal *Women's Barracks* a fost condamnat în 1952 ca fiind o obscenitate lesbiană.[111] Poliția regală canadiană deschisese, până în 1960, peste 9 000 de dosare indivizilor suspectați de homosexualitate și concepuse o „mașină de fructe" pentru a-i detecta pe funcționarii civili cu preferințe homoerotice.[112] Între 1953 și 1965, în Germania de Vest 38 000 bărbați au fost găsiți vinovați de delicte homosexuale.[113] Legea pe care o încălcaseră aceștia, articolul 175, fusese folosită de către naziști, dar în 1957 Curtea constituțională federală a refuzat să o anuleze, pe motiv că asigura stabilitatea familiei și, prin urmare, și pe cea a statului. În Marea Britanie numărul delictelor homosexuale a crescut de cinci ori în anii '50, în special datorită zelului poliției. Anglia era mai puțin paranoică în ceea ce privește amenințarea homosexualității, iar valul de arestări a stârnit jenă, mai ales când printre cei care apăreau în fața curții se numărau indivizi remarcabili precum lordul Montagu of Beaulieu, actorul John Gielgud și ziaristul de la *Daily Mail*, Peter Wildeblood. Reformiștii se întrebau de ce legea căuta să interzică acțiunile liber consimțite ale adulților. Chiar și cei care considerau că homosexualii aveau nevoie de „tratament" afirmau că legea era nemiloasă și inaplicabilă.[114] Deși guvernul condus de conservatori nu dorea să pară slab, era evident că normele legale existente nu funcționau. Rezultatul a fost înființarea în 1957 a Comisiei Wolfenden, a cărui mandat era să revizuiască legile referitoare la homosexualitate și prostituție. Sfârșitul anilor '50 i-a găsit pe homosexualii, care până atunci stătuseră ascunși, câștigând mai multă încredere, dar fiind în același timp mai conștienți ca oricând de pericolele „ieșirii afară".

Concluzie

În 1960 alegerea ca președinte al Statelor Unite a afemeiatului inveterat care era John F. Kennedy a fost adesea considerată drept simbol al sfârșitului unui deceniu opresiv din punct de vedere sexual. Dar la fel cum unii au susținut că „anii '60“ nu au început mai devreme de 1965, se poate afirma că studiul lui Kinsey asupra sexualității masculine, care a apărut în 1948, a fost cea mai importantă critică a moralității sexuale din anii '50. Mai mult, la nivel individual, printre tinerii din anii '50, femeile și homosexualii au rezistat cât de bine au putut dictatului apărătorilor *status quo*-ului sexual. Ei nu luptau împotriva vreunui monolit. Elitele aveau și ele păreri împărțite despre cum trebuia să se răspundă cel mai bine dovezilor tot mai numeroase care arătau că se petreceau masive schimbări în comportamentul sexual. Începutul relaxării contrângerilor, care de obicei e asociată cu „*swinging sixties* „ poate fi urmărit în timp ca avându-și originea în căutările întreprinde în anii '50 de *establishment*-urile politic și de afaceri a unor mijloace mai pragmatice și mai eficiente de rezolvare a problemelor sexuale. Deși reforma legii cu privire la homosexualitate nu s-a produs în Anglia înainte de 1967, simplul fapt că în 1957 a fost înființată Comisia Wolfenden arată că mulți dintre cei aflați în poziții de autoritate recunoșteau că metodele existente de represiune erau contraproductive.[115] Criminalizarea formelor de comportament sexual adult liber consimțit a menținut pretenția protecției morale, dar cu un preț greu, incluzând corupția poliției și șantajul.[116] Același argument a fost adus pentru a susține reforma legii prostituției, deși în Marea Britanie rezultatul legii din 1959 cu privire la delictele de stradă a fost acela de a alunga femeile de pe străzi aruncându-le în mâinile proxeneților.[117]

În sfârșit, la mijlocul anilor '50 contracepția a fost îmbrățișată deschis, din motive pragmatice, de guvernele occidentale. Deși lăudau „*baby-boom*-ul“ din țările lor, acestea considerau creșterea rapidă a populației din lumea a treia drept o amenințare la adresa ordinii sociale globale. Familia Rockefeller, susținătoare financiar a Consiliului Populației, cuprindea doar pe cei mai cunoscuți conducători de corporații îngrijorați de faptul că Asia, Africa și America de Sud, sărăcite de suprapopulare, aveau să cadă pradă comunismului. În anii

'50 au reapărut şi preocupările eugenice, în studii care avertizau că naţiunile albe puteau fi întrecute ca număr de populaţiile asiatice şi negroide.[118] O dată ce fertilitatea a fost văzută ca punând pericole „reale", medicii şi funcţionarii puteau în sfârşit să raţionalizeze, folosindu-şi toate energiile pentru a ataca problema.[119] Folosirea contraceptivelor de către femei era tot mai lăudată, nemaifiind văzută drept egoism, ci asumare responsabilă a maternităţii.

Şi totuşi o altă forţă care a dus la o înfrângere a codurilor sexuale a fost presiunea exercitată de către producătorii de reclame şi de filme, în căutarea profiturilor uriaşe pe care şi-au dat seama că le pot obţine exploatând interesul pentru erotism al tinerilor. Tinerii rebeli, incluzându-i acum şi pe cei proveniţi din clasa muncitoare, reprezentau o parte tot mai mare a pieţei de consum. Succesul revistei *Playboy* a demonstrat la modul spectaculos Americii marilor companii că producerea pornografiei nu era o întreprindere subversivă, ci o afacere solidă. Pe o piaţă liberă a devenit tot mai greu de justificat chiar şi interzicerea unor romane etichetate cândva drept obscene datorită pasajelor explicit sexuale, precum *Amantul doamnei Chatterley* a lui D.H. Lawrence sau *The Naked Lunch* al lui William Burroughs.[120]

E greu de evaluat cu precizie impactul pe care l-a avut în acest proces lucrarea lui Kinsey. S-a considerat despre el că demistifică sexualitatea. Un istoric a remarcat despre Kinsey şi adepţii acestuia că „factualitatea şi neutralitatea discursului ştiinţific — aparenta lipsă din acesta a unei agende morale — a contribuit la victoria şi persistenţa sa".[121] Totuşi mesajul său nu a fost atât de radical cum şi-au imaginat unii. De fapt el a spus că „ceea ce există este drept". Oamenii erau mânaţi de anumite apetituri animale care în mod inevitabil apăreau la suprafaţă. El a formulat o maximă liberală, a cărei origine putea fi găsită la John Stuart Mill, şi anume: ceea ce nu are un impact negativ asupra altora ar trebui să fie îngăduit. Descoperirile lui Kinsey era în multe feluri evident subversive, dar el a precizat că intenţia sa era de a menţine ierarhiile sociale şi sexuale existente. Bărbaţii, credea el, aveau o viaţă sexuală mai activă şi deci mai bună decât femeile. Bărbaţii necăsătoriţi făceau sex de patru ori mai des decât femeile necăsătorite. Femeile căsătorite nu considerau actul sexual la fel de plăcut cum îl considerau bărbaţii căsătoriţi. După ce a recapitulat cauzele fiziologice, psihologice şi hormonale ale

unor asemenea disparități, concluzia lui Kinsey era că ele se datorau mai curând socializării timpurii a femeilor decât animalității sau incompetenței bărbaților. Prin urmare, femeile trebuiau să învețe să fie ca bărbații.[122]

În mod similar, bărbații din clasa muncitoare trebuiau învățați să semene mai mult cu cei din clasa de mijloc. Aceștia din urmă, susținea Kinsey, fiind mai sofisticați și având o înțelegere care lipsea celor din clasele de jos, se bucurau de cea mai sănătoasă viață sexuală. Accentul pus de el pe „nivelul social" sugerează o rămășiță a gândirii eugenice. Oricum, Kinsey avea să rămână drept cel care a dezvăluit nivelul ridicat de experiențe homosexuale în rândul bărbaților americani. El a mascat aceste descoperiri, oferind asigurări că dacă un bărbat avusese o astfel de experiență nu însemna că era homosexual. Primatul heterosexualității masculine ieșea în mare măsură nevătămat din raportul lui Kinsey. Într-adevăr, el a răspândit un model asimilaționist care sugera că, după aprecierile sale, în cel mai liberal mediu chiar și cel mai mic procent de „homosexuali exclusivi" putea fi micșorat. Dacă el credea cu adevărat acest lucru, aceasta e o chestiune disputată. Importanța poveștii asimilaționiste pe care a spus-o Kinsey constă în aceea că era deopotrivă progresistă pentru vremea sa și totuși liniștitoare. Știind că feministele și homosexualii se simțeau încurajați de multe din descoperirile sale, Kinsey, care a murit în 1956, cu siguranță că ar fi fost surprins să știe că doar după câteva decenii mulți dintre opozanții *status quo*-ului sexual aveau să-i respingă ideea de asimilare și să se îndrepte către noțiunea de „politică identitară".s[123]

9

„Revoluția sexuală?“: pilula, toleranța și politica

În decursul descrierii minuțioase, deși imaginare a legăturii adultere a unui bărbat dintr-un orășel din Noua Anglie, în *Couples* (1968) John Updike a oferit un pasaj care avea să fie întotdeauna asociat cu climatul moral al anilor '60. „Se dezbrăcau cu abilitate, ea pe el și el pe ea. Când el și-a făcut griji în legătură cu contracepția, ea a râs. Angela soția lui încă nu folosește Enovid? *Bine ai venit*, spuse ea, *în paradisul pilulei.*"[1]

Probabil cel mai popular mit cultural al ultimei jumătăți a secolului XX este acela că anii '60 au fost martorii unei „revoluții sexuale". *Baby boomers* — așa presupuneau copiii acestora — au fost în stare să dea frâu liber apetitului pentru sex, droguri și rock-and-roll. Mai ales sex. Apariția pilulei contraceptive promitea în cele din urmă să elibereze actul sexual de orice grijă. Băieții din clasa de mijloc puteau în sfârșit să renunțe la dezmierdările înfocate ca sursă de plăcere orgasmică. Fetele nu mai aveau nici un motiv să spună „nu". Dar exact în același deceniu în care a apărut libertina fată Cosmo și popularizarea pilulei, experții au redus importanța actului coital și au subliniat-o pe cea a stimulării clitoridiene. Germaine Greer, cu darul ei inimitabil pentru *le bon mot*, a asemănat actul sexual cu cazul unui bărbat care se masturbează în vaginul unei femei. Iar Geer era în favoarea actului sexual! Câteva din surorile ei mai radicale din „al doilea val"de feminism, care a năvălit în scenă la sfârșitul anilor '60, au declarat că actul heterosexual — considerat acum drept un mijloc folosit de bărbați pentru a le oprima pe femei — trebuia evitat cu desăvârșire. Poveștile amețitoare pe care le spuneau militanții pentru eliberare sexuală erau tot mai mult contracarate de relatări mai sobre despre trezirea conștiinței feministelor și

poveşti ale homosexualilor despre „ieşirea la lumină". Mişcările de eliberare ale homosexualilor şi lesbienelor, criticând presupunerile masculine, heterosexiste ale celor care ridicau în slăvi „plăcerea sexului", au început astfel să deplaseze centrul dezbaterilor sexuale. Dacă anii '60 şi '70 încă pot fi numiţi anii „revoluţiei sexuale", aceasta e în sensul că perioada a fost martoră nu doar la o simplă eliberare, ci la apariţia unei varietăţi de noi scenarii sexuale şi la conflictul dintre acestea.

Pilula

Revoluţia sexuală din anii '60 a fost percepută de toată lumea ca un conflict între generaţii. Tinerii erau, ca întotdeauna, dornici să se distanţeze de cei vârstnici, dar ei au fost inspiraţi la început de femei şi bărbaţi precum Alfred Kinsey, Alex Comfort, Herbert Marcuse şi Simone de Beauvoir care erau deja implicaţi în mod activ, de câteva decenii, în dezbaterile despre sex. Probabil că cea mai importantă inovaţie sexuală a secolului — inventarea pilulei contraceptive — s-a datorat militantei pentru controlul naşterii Margaret Sanger, care s-a născut în 1879. Deşi la sfârşitul anilor '30 renunţase aproape cu totul la viaţa publică, Sanger a continuat să caute un contraceptiv inofensiv care să protejeze anticipat sănătatea unui pacient, la fel ca un vaccin. Dorinţa ei era de a le face femeilor viaţa mai uşoară, de a distanţa cât mai mult posibil actul sexual de procesul conceperii şi să scadă în mod eficient fertilitatea celor nepotriviţi. Spera că ştiinţa medicală va furniza în cele din urmă o astfel de realizare. Cercetări hormonale timpurii, desfăşurate în Austria de D. Haberlandt cu banii fundaţiei Rockefeller, au dovedit că la animale ovulaţia putea fi prevenită prin injectarea de estrogen.[2] Cercetări experimentale cu privire la interacţiunea steroidului au fost întreprinse de dr B.P. Wiesner în Edinburgh, în anii '20, tot cu fonduri americane.[3] În Statele Unite, la sfârşitul anilor '30, Gregory Pincus a început să cerceteze hormonii sintetici la Fundaţia Worcester pentru biologie experimentală. El a descoperit că de vreme ce ovulaţia era controlată de hipotalamus şi hipofiză, procesul putea fi blocat dacă activitatea acestor organe era

simulată cu ajutorul unui medicament. Intenția inițială a acestor investigații nu era de a produce un contraceptiv mai bun, dar Sanger, căreia Pincus i-a fost prezentat în 1950, și-a dat seama de posibilitățile practice ale cercetărilor lui. Drept urmare ea a ales-o pe Katherine McCormick, o feministă activă bogată, de multă vreme susținătoare a controlului nașterii, drept mecena al studiilor acestuia. În 1951 Pincus dovedise deja că progesteronul inhibă ovulația și începea să caute un hormon sintetic. Lui John Rock i s-a cerut să testeze pe femeile din Boston noul medicament, iar în Puerto Rico s-au desfășurat în 1956 experiențe clinice ample. Rock, catolic fervent și ginecolog la Harvard care înainte se opusese contracepției dar acum era alarmat de amenințarea suprapopulării, a declarat că pilula era un contraceptiv „natural" pe care catolicii îl puteau folosi cu conștiința împăcată. În 1960 Administrația alimentelor și medicamentelor a permis vânzarea unui anovulent sintetic produs de Searle, o pilulă contraceptivă orală. Curând alte companii americane au fabricat produse similare. În 1961 pilula începea să fie vândută în Marea Britanie.

Nici Rock, nici Sanger nu intenționaseră să lanseze o revoluție sexuală. Ei erau preocupați de nevoia de a păstra valorile familiale stabile și ordinea și credeau că un contraceptiv oral putea ajuta la asigurarea acestei stabilități. Apariția pilulei contraceptive — nu o convertire la argumente feministe, neo-malthusiene sau eugenice — a adus profesiunea medicală într-o poziție legitim favorabilă controlului nașterii. Contracepția biochimică și hormonală făceau apel la ideea pe care o aveau doctorii despre „adevărata"știință medicală și s-a adăugat la concepția asupra necesității ca nașterile să intre în atribuțiile experților cu pregătire științifică. Dorința lor de a sanitariza reproducerea era explicită în textele de embriologie; cândva, metaforele folosite pentru a descrie concepția și dezvoltarea embrionului fuseseră extrase din activități obișnuite, prozaic domestice (semănat, coacere, fermentare), dar acum medicii respingeau cu dispreț asocierile de un nivel atât de coborât și își luau metaforele din inginerie. Date fiind referințele la „etajele pelviene", „pereții foliculari", „canalele cervicale", „depozitarea și transportul ovulului", se pare că le era mai la îndemână să privească uterul ca pe o clădire decât drept un organ omenesc. În mod similar, medicii care încă erau jenați să aibă de-a face cu creme care se întind peste tot sau cu contraceptive din cauciuc moale erau bucuroși să dis-

tribuie o pilulă, un produs al cercetării științifice, un „medicament preventiv“ care era pur și simplu prescris.[4]

Sanger era convinsă că tactica ei de a construi coaliții — în special de a căuta sprijinul medicilor — deși era privită de unii drept o trădare a trecutului radical și feminist al mișcării pentru controlul nașterii, s-a dovedit de succes. Doar în acest fel bărbaților care controlau puternicile fundații ce finanțau cercetările științifice le putea fi stârnit interesul pentru probleme care la început erau lipsite de atracție. Politicienii și cercetătorii din științele sociale erau mai motivați de amenințările „bombelor demografice“ decât de cererile de autonomie reproductivă ale femeilor.[5] Furnizarea de contraceptive, de către stat sau de către organizații filantropice, reprezenta nu atât o eliberare sexuală, cât o formă mult mai fin ajustată de control social. Sexualitatea era „birocratizată“ în clinicile de control al nașterii în care consilierii se descopereau adesea împărțiți între ideologiile aflate în competiție ale feminismului și planificării familiale.[6]

Susținătorii controlului nașterii din Franța, unde acesta era încă ilegal, au venit cu argumentul că medicii ar trebui „eliberați“ de această lege restrictivă, căci contracepția promitea o cale de a pune capăt nenorocirii avorturilor făcute de mântuială, iar cuplurile căsătorite, care, mulțumită contraceptivelor de încredere, nu erau în permanență preocupate de temerile unor sarcini nedorite, aveau să se bucure de o viață sexuală mai bună și, prin urmare, de relații mult mai stabile.[7] Desigur, acestea nu erau argumentele radicalilor. În *La Contraception au service de l'amour*, de pildă, dr Weille-Hallé oferea pur și simplu instrucțiuni de bază cu privire la o gamă de contraceptive ca diafragma, subliniind că folosirea conștientă a unui contraceptiv era precum „spălatul pe dinți“, prin aceea că reprezenta o obișnuință care ajuta în dragoste.[8]

În 1961 în Franța se înființa primul *Centre de Planning Familial*, la Grenoble, de către dr Henri Fabre; al doilea a apărut la scurtă vreme în Paris. Ca o cale de a evita urmările legii împotriva „propagandei“contraceptive, trebuia să devină membru al organizației, dacă voia să obțină informații. Deși aveau o clientelă relativ mică, aceste clinici a făcut posibilă strângerea de date de încredere despre practicile sexuale și contraceptive din Franța. Pierre Simon, preocupat de interesul pentru planificare familială și de convingerea că, o dată învinsă ignoranța, sexualitatea putea fi o forță de coeziune

socială, a exploatat aceste descoperiri pentru a oferi primele rapoarte științifice asupra unei serii de practici sexuale din Franța.[9]

Un semn limpede al creșterii toleranței publice față de controlul nașterii a fost dat în campania prezidențială din 1965, când François Mitterrand, prudentul candidat socialist, s-a pronunțat în favoarea relaxării legii cu privire la contraceptive; lui i s-au opus naționaliști gauliști precum Michel Debré. Însuși generalul de Gaulle vorbise cu grandoare despre Franța care într-o zi avea să aibă o sută de milioane de cetățeni. Dar până și dreapta naționalistă și pronatalistă era divizată cu privire la cât era de înțelept să se opună distribuirii informațiilor despre contracepție, care erau în mod clar dorite de majoritatea populației. Argumentul că accesul la contraceptive avea să ducă la scăderea procentului îngrijorător de avorturi i-a impresionat în mod clar pe cei nehotărâți. Însuși de Gaulle a renunțat să se mai opună și în cele din urmă, în decembrie 1967, a fost ridicată interdicția supra contracepției printr-un proiect de lege inițiat de deputatul gaullist Lucien Neuwirth.[10]

În climatul moral mai relaxat al anilor '60, Bisericii Catolice i-a venit mult mai greu să-și accepte sensibilitatea declarată față de nevoile tinerilor credincioși și în același timp să-și mențină tradiționalele declarații de ostilitate la adresa contracepției.[11] Biserica a făcut cunoscut că tolera metoda calendarului și considera de la sine înțeles faptul că o familie își dorea nu mai mult decât un număr „rezonabil" de copii. Apariția pilulei contraceptive în anii '60 oferea o altă care de ieșire; unii catolici pretindeau că aceasta nu face altceva decât să regularizeze ciclul ovulației și astfel prevenea doar indirect nașterile. Papa Paul al VI-lea a încercat să pună capăt poziției ambigue a Bisericii prin enciclica din 1968, *Humanae Vitae*, prin care condamna energic toate formele „artificiale" de contracepție, dar mulți preoți au ales pur și simplu să ignore învățăturile Vaticanului. În mod asemănător, Catolicii americani, care primiseră asigurările lui John Rock și obișnuiți deja de aproape un deceniu cu folosirea pilulei, s-au arătat în mare măsură indiferenți la opiniile papei.[12] Ar trebui să ne amintim totuși că în anii '60 pilula era folosită doar de o minoritate din femeile din America de Nord. În Europa, retragerea a rămas multă vreme o metodă importantă de contracepție; în Franța anilor '70, de pildă, 18 la sută dintre cupluri încă

se bizuiau pe coitul întrerupt.[13] În 1970, numai 6 la sută din femeile franceze foloseau pilula; reformele din 1974 au îngăduit ca aceasta să fie distribuită minorilor, iar în 1975 numărul franțuzoaicelor care foloseau pilula sărise la 25 la sută.

Mulți afirmau că o dată cu apariția pilulei femeile își controlau în sfârșit fertilitatea și nu mai trebuiau să depindă de „atenția“ bărbatului. Apariția filmului britanic *Prudence and the Pill*, în care actorul David Niven juca rolul comic al unui soț care înlocuia pilulele soției cu aspirină, arăta cât de acceptabilă devenise discuția despre contracepție în 1968. Deși femeile care foloseau pilula aveau parte de o serie de efecte secundare supărătoare, au întâmpinat cu mare bucurie apariția unui contraceptiv care se părea că e pe deplin eficient și lipsit de ceea ce era acum considerat drept partea deprimantă și lipsită de romantism a metodelor anterioare de contracepție. Bărbații au fost desigur încântați să se elibereze o dată pentru totdeauna de orice responsabilitate contraceptivă. Atât medicii cât și pacienții au îmbrățișat ideea pilulei ca panaceu universal. În realitate, aceasta nu era cu mult mai bună decât metodele restrictive de contracepție care erau folosite metodic. La fel ca oricare alt contraceptiv, pilula putea fi uitată sau luată greșit. „Eficiența“ei depindea încă de o folosire conștiincioasă.

Transformarea familiei

Deși distribuirea pe scară largă a pilulei și a steriletului, precum și liberalizarea avortului, nu au avut loc mai devreme de sfârșitul anilor '60, jurnaliștii și savanții au preferat să susțină că noile tehnologii erau răspunzătoare de începerea unei alte scăderi rapide a natalității, care a început în anii '60. În 1975, natalitatea scăzuse în Anglia la 12,2 la mie, sub cel mai scăzut nivel anterior, atins în 1933.[14] Mass-media deplângea numărul în creștere al „femeilor fără copii“, ignorând faptul că deși dimensiunea familiei scăzuse, procentul femeilor însărcinate era de fapt mai mare. În America, 20 la sută dintre femeile născute între 1901-10 nu aveau copii, față de 7,3 la sută din rândul celor născute între 1931-35. În Marea

Britanie, în 1921, 83 la sută dintre femei se căsătoreau până la vârsta de 45 de ani; în anii '60, 96 la sută.[15] Normele de bază ale familiei se mențineau, deși sensurile lor se schimbau.[16] Secolul XX a fost martorul unei tranziții de la o lume în care era ceva obișnuit ca unii oameni să aibă familii numeroase în vreme ce alții nu se căsătoreau niciodată și nu aveau copii, la o lume în care aproape toți se căsătoreau și aveau familii mici. Într-adevăr, ofensiva continuă a propagandei lansate de sexologi, medici și educatori în favoarea unei sexualități eficiente, a maternității și creșterii copiilor, începută la începutul secolului, și care încă nu dă semne de stagnare, a implantat cu succes ideea că o femeie care nu avea copii era oarecum incompletă. Sanger și Stopes ar fi fost mulțumite să vadă că un mijloc contraceptiv de mare eficiență, în loc să submineze ideologia maternității, a devenit sprijinul esențial al acesteia.

Nașterile erau grupate astfel încât o femeie obișnuită scăpa de povara sarcinii înainte de a împlini 30 de ani. Având o speranță de viață mai mare, acest lucru însemna că după ultima naștere trăia încă 50 de ani sau aproximativ, față de femeia din secolul al XIX-lea care își petrecea aproape toată viața născând sau crescând copii. În consecință, după al doilea război mondial, cele mai multe femei aveau deopotrivă intenția de a se căsători și de-a face o carieră. Începând din anii 60, producția de masă de îmbrăcăminte ieftină și mâncare a subminat rațiunea de a fi a statutului de gospodină cu normă întreagă. Femeile lucrau în afara casei pentru că așa voiau. Solicitările lor de a avea control asupra propriei fertilități au asiugurat aprovizionarea cu pilule contraceptive și apoi liberalizarea legii avorturilor. Acestea au oferit în schimb femeilor o mai mare libertate de a se folosi de oportunități profesionale sau educaționale. În Marea Britanie, în 1900 lucrau numai 10 la sută din mame, față de 50 la sută în 1976. Faptul că o femeie lucra nu mai reprezenta simbolul statutului familiei de clasa muncitoare. Cercetătorii britanici din științele sociale au lăudat în anii '70 apariția „familiei simetrice", în momentul în care păreau să fi fost eradicate din clasa muncitoare ultimele rămășițe ale tradițiilor unor culturi sexuale separate, una masculină și cealaltă feminină.[17] Diferențele demografice de clasă și etnice n-au dispărut, dar pentru toți începea să se afirme un model general de familie mică. Vechea glumă care spunea că familia se reducea ca dimensiuni ca să încapă într-un Ford cu patru locuri nu era prea departe de re-

alitate. Probabil cel mai dramatic simbol al acestei „omogenizări a experienței“ a fost controlul asupra menstruației, care a rezultat din folosirea contracepției orale. Fiecare femeie care lua pilula avea acum un ciclu de 28 de zile.

Din anii '60 au început să crească atât procentele căsătoriilor, cât și ale divorțurilor. Divorțul prințesei Margareta, în 1978, a fost doar primul dintre multele care aveau să arate că familia regală britanică nu era mai imună la relații deficiente decât oricare alta. În 1950 Kinsey stabilise că un sfert dintre femei aveau cel puțin o relație extraconjugală; o anchetă din 1973 a ridicat procentul la 40 la sută. Sondajele arătau că opinia publică era tot mai tolerantă față de astfel de aventuri. Mass-media publica relatări despre „căsătorii deschise“, „cupluri de schimb“și „sex în grup“, ca dovezi incriminatoare a declinului moral al femeilor, dar aceste experiențe puteau fi interpretate și ca tentative extreme de a rezista unor legături matrimoniale monotone.[18] Cu o speranță mai mare de viață, o căsnicie care altădată dura mai puțin de 30 de ani putea acum ajunge la cel puțin 45 de ani. Numai în anii '70, într-o țară precum Marea Britanie, divorțul a „compensat“ micșorarea mortalității soților, căreia i-a luat locul de cauză a destrămării familiei.[19] În secolul al XIX-lea familia cu un singur părinte era rezultatul morții celuilalt părinte, în secolul XX se datora divorțului. Deși în Anglia numărul divorțurilor s-a dublat între 1969 și 1973 (sărind de la 51 000 la 118 000) procentul era mult mai mic decât cel din Statele Unite. Aproape 40 la sută din cei divorțați se căsătoriseră înainte de a fi împlinit 20 de ani. În Franța a fost adoptată o nouă lege cu privire la divorțuri, în 1975. Până și Italia a introdus o legislație ai cărei susținători afirmau că aceasta avea să pună capăt uciderii între soți cunoscută și sub numele de „divorț în stil italian“. Legea divorțurilor pe care Spania a adoptat-o în 1981 a fost lăudată de unii drept cea mai importantă manifestare a regimului recent democratizat. Ideea reiterată în mod repetat de către reformatorii în problema divorțurilor, precum Leo Abse în Marea Britanie, era că existența unei forme liberale de divorț ar duce la evitarea promiscuității; în schimb ar pune capăt unor căsnicii dezastruoase și ar îngădui întemeierea altora mai sănătoase.

În anii '60 menținerea unor legi învechite care reflectau preocupărilor pudibonzilor devenise ținta umorului sexual „bolnav“ al unor comici americani de felui lui Mort Sahl sau

Lenny Bruce. „În New York, remarca Bruce, este ilegal — «în mod evident, contactul sexual cu un pui». Literal. Cum vă puteți imagina una ca asta? Să faci așa ceva cu un pui? Puii sunt prea scurți".[20] Folosind cele mai puternice argumente al dreptului la libera exprimare, liberalii au făcut presiuni pentru restructurarea cenzurii și a legilor cu privire la obscenitate. În 1960, Curtea de Apel a Statelor Unite s-a pronunțat că *Amantul doamnei Chatterley* a lui D.H. Lawrence nu era o carte obscenă. La scurt timp după aceea, *The Naked Lunch* a lui William Burroughs, *Sexus* de Henry Miller și *Lolita* lui Nabokov au avut voie să apară în librării. În 1973 Curtea Supremă a hotărât că „standardele comunității" aveau să determine, de atunci încolo, ce era pornografic și nu vechiul standard al reabilitării valorii sociale. Nudul feminin a început să apară în filme serioase, precum *Tăcerea* (1963) al lui Ingmar Bergman. *I am Curious Yellow* (1967) cristaliza reputația suedezilor în ceea ce privește liberalismul sexual și o parte a industriei naționale de film s-a deplasat cu totul către pornografie.[21] În Statele Unite, *Hustler*, revista lui Larry Flint înființată în 1974, publica fotografii ale organelor genitale feminine, considerate ofensatoare până și de *Play Boy* sau *Penthouse*. Spre surprinderea lui, Flint și-a descoperit câțiva apărători care susțineau că, ducând până la extrem violarea tabuurilor sexuale, el submina, de fapt, dorința heterosexuală.[22] Astfel de publicații erau urmărite în justiție, dar la mijlocul anilor '60, conservatori precum Mary Whitehouse, care atacau „obscenitatea" îngăduită de televiziunea britanică, erau vizibil demodați. Era previzibil ca o asemenea mișcare să fie condusă de o femeie. Atacul împotriva cenzurii, deși susținut pe temeiuri liberale, era al bărbaților și se adresa în primul rând nevoilor sexuale masculine.

Cultura tinerilor

Știm acum că puține figuri publice au fost mai mânate de nevoile lor sexuale decât John Fitzgerald Kennedy. Oricum, în 1960 alegerea lui Kennedy — care la 43 de ani era cel mai tânăr președinte din istoria americană — s-a considerat că

simbolizează apariția unei noi generații de politicieni liberali ale căror guvernări își fixaseră ca scop modernizarea și eficiența. Acest scenariu a fost urmat de Lyndon Johnson în Statele Unite și Harold Wilson în Marea Britanie, care s-au prezentat drept campioni ai libertăților individuale și realismului pragmatic. Ei au apărat reformele progresiste juridice și legislative după premisa că vechile coduri de legi trebuiau restructurate pentru a ține pasul cu realitățile sociale în schimbare. Referitor la legile cu privire la sexualitate, acest lucru însemna în esență separarea moralității de criminalitate. În cuvintele memorabile ale lui Pierre Trudeau, prim-ministrul Canadei care în 1969 a introdus legislația ce a reformat legile cu privire la homosexualitate, avort, divorț și contracepție, „statul nu are ce căuta în dormitoarele cetățenilor națiunii".[23] Pentru o vreme, mulți au crezut că se sfârșise într-adevăr cu supravegherea de către stat a practicilor sexuale. Un alt scop important dar neformulat al acestor reforme era acela de a răspunde suspiciunii publice că elitele încălcau, în mod ipocrit, chiar acele coduri sexuale pe care doreau să le impună celor din clasa muncitoare și tinerilor. Spre deliciul multora, în iunie 1963, John Profumo, ministrul britanic al Apărării — sau, după cum a glumit Peter Sellers, al târfei [joc de cuvinte: *war* — război și *whore* — târfă sunt omofone, n.t.] — a fost descoperit de presă împărțind favorurile Christinei Keeler, o așa-zisă *call girl*, cu un spion sovietic. Publicul s-a bucurat în mod clar să vadă pe cineva căzând în capcana pe care o pregătea altora. Nimeni nu a pomenit de faptul că, deși mass-media sublinia în mod constant pericolul reprezentat de spionii homosexuali trădători, cel mai mare scandal postbelic care implicau sexul și problema securității a fost un rezultat al dorințelor heterosexuale excesive.

În general, presa era prea puțin interesată de viața sexuală a celor de vârstă medie. Observatorii sociali erau mult mai preocupați de creșterea numărului tinerilor care își începeau viața sexuală înainte de căsătorie. În Marea Britanie, în 1974, 65 la sută dintre băieții sub 18 ani și 47 la sută dintre fete avuseseră contacte sexuale. Prăpastia dintre sexe se închidea acum.[24] Deși vânzarea pilulei contraceptive fusese la început destinată celor căsătoriți, mulți comentatori au început să vorbească despre contraceptivele chimice ca fiind răspunzătoare de această nouă „revoluție sexuală".[25] Dacă „libertatea sexuală" a fost o consecință a apariției pilulei, cu siguranță nu

aceasta a fost intenția inventatorilor ei. La începutul anilor 60 doar un minuscul procent din populația Americii era dispus să afirme că sexul premarital era „în regulă". Oricum, o dată ce pilula a devenit disponibilă, tinerii au profitat de libertatea pe care se presupunea că aceasta o oferă.[26] În concepția opiniei publice, probabil că pilula era mai importantă pentru „libertatea" pe care o reprezenta decât pentru rezultatul real al folosirii acesteia. În cea mai mare parte, relațiile sexuale premaritale încă duceau la căsătorie și acesta este motivul pentru care progresiști precum Eustace Chesser în *Unmarried Love* (1965) au început să-și îndrepte atenția către această chestiune.[27] Cu toate acestea, actul sexual, legitimat cândva ca ritual romantic numai dacă se termina cu căsătoria, era tot mai mult acceptat ca o plăcere în sine. Drept urmare, în anii '70, vârsta căsătoriei, care în anii '60 atinsese un minim absolut, a început să crească din nou, dar nu și vârsta primei experiențe sexuale. „Traiul împreună", asociat cândva cu clasele de jos, devenise acum o tactică a studenților de colegiu. Într-un sens, coabitarea de la începutul anilor '70 înlocuise, pur și simplu, căsătoriile timpurii din anii '50. În Franța, în 1968, 9,17 la sută dintre cupluri trăiseră împreună înainte de a se căsători; în 1977, procentul ajunsese 44 la sută.[28] Apărătorii noii morale, care estompa linia dintre căsătorie și concubinaj, reluau, fără să-și dea seama, argumentul progresiștilor din anii '20, precum Bertrand Russell și Ben Lindsey, care spuneau că doar atunci când apăreau copiii devenea necesară căsătoria.

Dacă anii '60 au fost martorii unei lărgiri a prăpastiei dintre generații acest lucru a fost în parte alimentat de creșterea abruptă a numărului tinerilor care atingeau vărsta majoratului — generația *baby boom*. Între 1960 și 1970, numărul celor cu vârste cuprinse între 18 și 24 de ani a crescut în Statele Unite până la 53 la sută.[29] Unul din sensurile aparentei inabilități de comunicare între generații era surprins de filmul de răsunător succes din 1967 al lui Mike Nichols, *Absolventul*, o extraordinară descriere a felului în care un tânăr este sedus de o femeie mai în vârstă. Acest film, considerat de unii drept cel mai reprezentativ al anilor '60, e în mod special interesant prin faptul că se concentrează doar asupra preocupării eroului pentru propria-i sexualitate. Văzut astăzi, nu oferă nici un indiciu că era vorba de perioada în care erau aproape la apogeu mișcările pentru drepturi civile, anti-Vietnam și feminis-

te. Astfel, filmul reușește cu succes să reamintească faptul că în anii '60 mulți bărbați tineri erau pur și simplu îndemnați să devină mai hedoniști și narcisiști, dar să nu-și pună întrebări cu privire la normele politice sau sexuale. Idealurile masculine s-au schimbat foarte puțin într-o așa-zisă epocă a revoluției sexuale. În anii '60 la Hollywood încă se produceau filme cu John Waine, în vreme ce regizori europeni ca Francois Truffaut și Federico Fellini ofereau portrete mult mai nuanțate ale masculinității. În universul *rock-and-roll*-ului din anii 50, bărbatul rebel adopta poza tinerilor cu părul lins și dat cu briantină; în anii '60, înfățișarea androgină, cu părul lung, care părea efeminată generației mai vârstnice, a fost exploatată de cântăreți precum Roger Daltry și Jim Morrison. Filmul muzical *Hair* parodia și în același timp reda importanța pe care o avea pentru tineri acest simbol stilistic. Unii artiști, ca Andi Warhol, au căutat să estompeze cu ajutorul peliculei granițele dintre sexe; pictorul englez David Hockney nu ascundea faptul că era homosexual. Oricum, în mare parte din insistența masculină asupra eliberării sexuale era evidentă o puternică tendință anti-homosexuală. Dacă membrii formației Rolling Stones apăreau travestiți acest lucru era un semn al încrederii în propria lor heterosexualitate. Ei aveau să devină celebri pentru cântece misogine, create astfel încât să le reprezinte personajul de băiat rău pe care și-l asumau, precum „Under my Thumb"și „Brown Sugar". În ciuda aparențelor, spionul *playboy* din filmele cu James Bond, împreună cu însoțitoare docile ca „Pussy Galore" erau prea puțin diferite de celebritățile rock și liderii acestora. Dacă e să judecăm după dispozițiile impuse de mediile comerciale, cea mai mare ambiție a unui tânăr — indiferent de lungimea părului — era să ajungă un mare crai. Prin urmare, căsătoria sau „așezarea" era reprezentată ca o domesticire forțată pe care femeile și societatea respectabilă căutau s-o impună bărbaților. Nenumărate filme, precum *Saturday Night and Sunday Morning* al lui Karel Reisz (1960) răspândeau ideea încurajatoare că răspunderea pentru temperarea spiritului rebel masculin revenea în ultimă instanță femeilor.

Toate dovezile arată că în realitate comportamentul sexual al fetelor se schimba mult mai dramatic decât cel al băieților. Între 1965 și 1975 acestea s-au trezit catapultate dintr-o lume în care adolescentele cu pieptul plat trebuiau să poarte corsete și sutiene într-una în care *de rigueur* era moda fără su-

tien. În vreme ce tânărul anilor '60 își etala pletele, fata își strângea coapsele în fuste mini. Modelul feminin cu bustul proeminent al anilor '50, ca Monroe și Russell, era înlocuit de înfățișarea de fetiță filiformă a lui Twiggy. Universul britanic *pop culture* legat de nume precum Carnaby Street și Mary Quant producea haine de dimensiuni reduse pentru „chicks" și „dolly birds" care, pretinzând că le „eliberează" pe fete, le accentuau vulnerabilitatea. Corpul feminin a devenit încă și mai accesibil în 1970-71, când la Saint Tropez, în Franța, a început nebunia topless.[30]

O explicație curentă a sexualizării fetelor americane e aceea că formația Beatles, care în 1964 a întreprins primul turneu în Statele Unite, a făcut sexul să pară neamenințător și distractiv. Pilula făcuse acest lucru posibil. Nu era chiar atât de simplu. Faptul că o carte precum *Ann Landers talks to Teenagers about Sex* (1963) s-a vândut atât de bine arată că publicul recunoștea că în cazul tineretului feminin comportamentul sexual începuse deja să se schimbe. Multe femei americane urmau colegiul — la sfârșitul anilor '70 numărul fetelor studente era aproape egal cu al băieților studenți — și erau supuse la o presiune tot mai mare de a-și „pierde" virginitatea.[31] Fiicelor mamelor din anii '50 — acelea care ajungeau la majorat în anii '60 și '70 — aveau de gând să se căsătorească, dar nu să devină casnice care să se ocupe doar de copii. Libertatea pe care le-o acorda școala și oferta de muncă într-un deceniu de prosperitate le oferea timp pentru a experimenta înainte de căsătorie. O astfel de curiozitate feminină era de imaginat, pentru că acum era atacată dihotomia târfă/virgină din anii '50. Foarte mulți comentatori argumentau că toleranța permitea relații mult mai echitabile. Helen Gurley Brown, în *Sex and the Single Girl* (1962), afirma că, din moment ce se aștepta ca tânăra femeie să fie independentă financiar o vreme, rezulta că trebuia să fie și independentă sexual. Ca editor după 1964 al revistei *Cosmopolitan* ea a răspândit în toată lumea că „fetele drăguțe" au făcut-o, ceea ce altădată era de neconceput pentru o revistă pentru femei. Chiar și în filme, femeia aventuroasă nu mai trebuia să sfârșească tragic. Actrițele Julie Christie în *Billy Liar* (1965) și Jeanne Moreau în *Jules et Jim* (1961) jucau roluri de femei atrăgătoare și libere din punct de vedere sexual care se împiedicau de bărbați nepricepuți.

În noua „cultură a celibatarelor" popularizată de reviste precum *Cosmopolitan*, libertatea era echivalentă cu plăcerea

sexuală; acum tânăra căreia nu-i plăcea sexul era tot mai mult privită ca deviantă. Pilula, i se spunea tinerei, însemna că actul sexual nu mai avea legătură cu contracepția, iar penicilina pusese capăt spaimelor provocate de bolile venerice. Statisticile arătau că procentul femeilor care aveau relații sexuale înainte de căsătorie, care crescuse în anii '20 și apoi fusese constant, a crescut iarăși în anii '60. Comportamentul femeilor s-a schimbat mai mult decât cel al bărbaților: între anii '50 și '80, procentul de relații sexuale pre- și extra-conjugale a explodat în cazul femeilor, în vreme ce în cazul bărbaților a suferit doar o ușoară schimbare. În 1975, ancheta făcută de *Redbook* afirma că 90 la sută dintre femei aveau relații sexuale înainte de căsătorie.[32] *Fear of Flying* (1973) al Ericăi Jong descria, în forma romanului picaresc, dorința femeii eliberate pentru „amorul fără fermoar". Cartea a fost considerată la acea vreme o descriere festivă a sexului lipsită de toate motivelor ulterioare sau jocurile de putere.[33] Mass-media a numit „revoluție" această închidere a prăpastiei dintre sexe în relațiile intime.

Bucuriile sexului?

Femeile aveau parte de mai mult sex, dar era genul de sex pe care și-l doreau? O generație de specialiști credea că nu. Kinsey remarcase că până la 50 la sută dintre femei nu considerau că sexul era plăcut. El redescoperise și orgasmul clitoridian care fusese „pierdut" sau negat de psihanaliști. În cuvintele lui, vaginul avea „o importanță minimă în contribuția la răspunsurile erotice ale femeii".[34] Într-adevăr, părerea lui era că vaginul, ca și sânii, îl excitau mai mult pe bărbat decât pe femeie. În același timp insista că dacă femeile erau corect stimulate tactil aveau orgasm în aceeași măsură ca și bărbații. El sugera cuplurilor să-și exerseze „ajustările sexuale în căsnicie" și includea capitole care tratau despre factorii fiziologici, psihologici și hormonali implicați în răspunsul sexual și în orgasm. Robert Latou Dickinson, alt cercetător american, pentru a înțelege ce se petrece în timpul orgasmului a folosit un vibrator electric și un tub din sticlă de forma unui penis,

cu care să vadă schimbările care aveau loc în cazul unei femei care se masturba.[35] „Moștenitorii“ lui Kinsey și Dickinson au fost Masters și Johnson.

În *Human Sexual Response* (1966), William H. Masters și Virginia E. Johnson au oferit o justificare științifică pentru cererea de plăcere sexuală pe care o exprimau deja femeile.[36] Masters, care a început să observe orgasmul în 1954 la Universitatea George Washington din Saint Louis, a creat noua disciplină a terapiei sexuale. La sfârșitul anilor '50 s-a căsătorit cu Virginia Johnson și au devenit o echipă conjugală. La început au consultat mai ales bărbați îngrijorați de impotență sau ejaculare precoce, dar în anii '60 pacienții lor erau în special femei care doreau să aibă orgasm. Când și-au publicat pentru prima dată rezultate ale cercetărilor, opinia publică s-a simțit stânjenită să audă că sexul era supus experimentelor de laborator și observației — cu ajutorul unor mini-camere amplasate în penisuri din plastic. Dar Masters și Johnson erau extrem de subtili în a-și face publice rezultatele într-o manieră acceptabilă. Apăreau întotdeauna în halate albe pentru a se putea folosi de misterul medicinei și a se distanța de radicali. Dar cel mai important era că se prezentau drept o echipă de terapie care se ocupa de „problemele conjugale“ atât ale soțului, cât și ale soției. Bărbații erau asigurați că dimensiunea penisului nu era importantă. Femeilor li se spunea că rețetele care se dovedea eficiente pentru soții lor nu erau în mod necesar eficiente și pentru ele. Terapeuții își declarau angajamentul de a demonstra că femeile puteau să simtă tot atâta plăcere cât bărbații. Ei au demonstrat, într-adevăr, că femeile puteau avea orgasme multiple. Și și-au deplasat atenția de la preocupările lui Kinsey pentru cantitatea de sex spre calitatea orgasmului. Ei nu s-au ocupat, așa cum făcuse Kinsey, doar de clitoris, ci au remarcat importanța stimulării întregii părții inferioare a abdomenului. Predând tehnici de orgasmoterapie, începând cu o educație a masturbării, ei susțineau că era posibil să se ignore condiționarea culturală și să ocolească preocuparea psihanalitică pentru psihic, care putea cere ani întregi de tratament. Relatarea ratelor ridicate de cazuri rezolvate cu succes a pus bazele unei întregi profesiuni noi de furnizare de asistență.[37] Accentul pe care îl puneau Masters și Johnson pe aspectele pur fizice ale sexului — tot ce avea de făcut o femeie era să învețe „tehnicile de strângere“– apar

acum ridicole, dar la sfârșitul anilor '60 era considerat de mulți drept un progres major.[38]

Noua ortodoxie potrivit căreia simpla penetrare nu mai promitea satisfacție femeii a dus la o explozie de cărți despre autoajutorarea în probleme sexuale, de la *Everything You Wanted to Know about Sex but Were Afraid to Ask* a lui David Reuben, la *The Sensuous Woman*, semnată „J“, din care s-au vândut 9 milioane de exemplare. Poate cea mai cunoscută dintre toate, *The Joy of Sex* a lui Alex Comfort, a apărut în 1972, și era un manual sexual după modelul cărților de bucate, care lăuda orice formă de plăcere sexuală, criticându-i în același timp pe alarmiști. Ca individ ce-și începuse cariera ca filosof anarhist, Comfort susținea că sexualitatea non-represivă era corelată cu dreptatea socială; adică libertatea personală și libertatea politică erau legate între ele.[39] Și totuși o ușoară agendă tradiționalistă putea fi detectată într-o carte care plasa „poziția misionară“ în „curentul principal“, iar „bisexualitatea“ și „transvestismul“ la „probleme“. Oricum, Comfort și-a dovedit „credibilitatea“ radicală tratându-i și pe medici la capitolul „probleme“.

Cel mai important investigator non-medical al problemelor sexuale a fost Shere Hite, a cărei primă carte, *The Hite Report on Female Sexuality* (1976), insista asupra nefericirii femeilor, provocate de incapacitatea bărbaților de a reacționa sau de a răspunde la fel. Confidentele sale relatau că esențiale erau masturbarea și stimularea clitoridiană și cele mai multe femei nu ajungeau la orgasm prin penetrare vaginală.[40] Cu toate acestea, ele se simțeau vinovate de a nu se fi purtat în mod adecvat. Concluzia lui Hite era că bărbații își avuseseră revoluția lor sexuală, dar femeile abia și-o începeau pe a lor. Ea sublinia în special importanța tandreței și emoției, care lipseau din abordarea terapeuților. Femeile trebuiau să se ajute între ele. În manuale precum *Our Bodies Ourselves* femeile erau învățate să-și redescopere propriul corp. În Statele Unite, unele grupuri de întrajutorare furnizau oglinzi cu care femeile să-și poată vedea colul uterin. Citând un autor care relata că „există câteva grupuri de întrajutorare care se întâlnesc în New York City în care femeile, întinse pe mesele din *dining room* sau pe canapele, își observă schimbările din cervix“, Nora Ephron remarca cu prefăcătorie: „e greu să nu duci dorul zilelor când o seară cu fetele însemna o partidă de bridge“.[41] Totuși Ephron continua recunoscând că acestea re-

prezentau o manifestare sănătoasă a nemulțumirii femeilor față de lipsa de interes a celor mai mulți medici pentru nefericirea sexuală feminină.

Rezultatul acestui potop de texte, relatări și anchete a fost că mai multe tipuri de plăcere sexuală „deviantă" începeau tot mai mult să facă parte din *mainstream*. În America, în 1975, 85-90 la sută dintre femei încercaseră felația. Bărbații ezitau să răspundă în același fel. Problema era că ambele sexe doreau satisfacție orală și începea să fie realizat faptul că atât de îndelung căutatul orgasm simultan se putea să nu fie posibil. Lumi sexuale separate dar egale ar putea fi maximul la care se putea spera. Popularitatea sexului oral a dus și la estomparea graniței dintre plăcerea heterosexuală și cea homosexuală. Atenția sporită pe care manuale de sexualitate, precum cel al lui Comfort, o dădeau sexului anal și sado-masochismului ca forme legitime de plăcere furniza o altă legătură cu lumea homosexualității. N-ar fi trebuit să surprindă dezvăluirile lui Nancy Friday despre mulți heterosexuali care relatau că avuseseră fantezii homosexuale.[42] Sexul heterosexual eliberat, cu declinul sexualității genitale și apariția preludiului prelungit, începea să apară nu mai puțin „pervers" decât actul homosexual.[43]

Make love, not war

Acest progres în experimentarea sexuală poate fi deplin înțeles numai dacă e plasat în contextul său politic. Producătorii de film și revistele au descoperit că era profitabil să descrie sexul ca pe o formă a răzvrătirii tinerilor. O varietate de mișcări politice radicale, deși ostile capitalismului, îmbrățișau și ideea că libertatea sexuală se împletește strâns cu libertatea politică. Primul gând care le-a trecut prin cap mai multor studenți ce trecuseră prin criza rachetelor din Cuba a fost să se întrebe cum le-ar afecta viața sexuală un holocaust nuclear. Ideea „ceea ce e personal e și politic" se auzea în campusurile de peste tot. Tinerii erau mai cosmopoliți. Pentru nord americani, Anglia era deopotrivă „Londra swing-ului", surprinsă în filmul lui Michelangelo Antonioni *Blow-up* (1968), și marșu-

rile campaniei anuale pentru dezarmare nucleară către Aldermaston, care au început în 1960. Pentru europeni, Statele Unite erau muzica, *flower power* și drogurile din San Francisco sau Woodstock și protestele politice. Revoltele pentru drepturi civile și „plimbările pentru libertate“, care la începutul anilor '60 au inspirat o generație, au dus la demonstrațiile împotriva războiului din Vietnam de după 1964. Studenții francezi se implicaseră mai devreme, din 1958 până în 1962, în campania pentru eliberarea Algeriei. Universitățile europene făcuseră încă și mai puține concesii în schimbarea moravurilor sociale decât cele americane, și drept urmare rupturile au început în Franța în 1966, la Nanterre, declanșate de interzicerea prezenței băieților în camerele fetelor și reciproc. Acesta s-a dovedit un avânt care a dus la „evenimentele“ din mai 1968, când Parisul a fost paralizat de studenți ce protestau la început împotriva strategiei educaționale autoritare a guvernului și în cele din urmă chiar împotriva naturii statului burghez.

Cu sloganuri precum „make love, not war“ [„faceți dragoste, nu război“], studenții protestatari criticau moralitatea burgheză. Ziare underground, precum *It* și *Oz* din Londra și *Berkeley Barb* din California, tipăreau manifeste sexuale scandaloase. „Vechea stângă“ evitase în mod decis problemele sexuale; „noua stângă“ a anilor '60 și le-a asumat. Studenții de stânga, entuziasmați de ideea că individualitatea autentică se găsea într-o sexualitate eliberată, căutau să-l combine pe Marx cu Freud.[44] Ei au descoperit că Wilhelm Reich și Herbert Marcuse făcuseră exact același lucru cu câteva decenii mai devreme, criticând natura totalitară a moralității sexuale occidentale. În *Eros and Civilization* (195), Marcuse susținuse că „principiul performanței“ era cel care motiva capitalismul. Doar folosind un surpus de reprimare, care în realitate desexualiza corpul, putea capitalismul să obțină un corp disponibil pentru munca productivă. În *One Dimensional Man* (1964), Marcuse părea să sugereze că „perversul“ care lupta împotriva „tiraniei genitale“, rezultată astfel, era, prin urmare, un fel de rebel politic[45]. Marcuse nu era doar un libertarian sexual. El era îngrijorat că, dacă nu se producea o restructurare radicală a societății, sexul putea fi folosit în scopuri de toleranță represivă. Mulți dintre tinerii săi cititori care se gândeau la dialectica eliberării probabil că scăpau din vedere nuanța. „În general se credea că dacă-ți dai jos chiloții zdrobești statul“, își amintea unul dintre participanți.[46]

Dată fiind convingerea lor despre capitalism drept cauză a sexismului, bărbații din noua stângă au început să propună o moralitate a amorului liber. Bărbații nu trebuiau să mai fie atât de posesivi în relațiile lor, ci mult mai comunitarieni. Oricum, premisa de bază era una veche, a bărbaților care căutau mai mult la femei. Sloganul „Fetele spun da băieților care spun nu!“ era folosită fără jenă, de către Studenții pentru o Societate Democratică, pentru a susține reacțiile împotriva ordinelor de încorporare. În mod similar, în mișcarea pentru drepturi civile, bărbați de culoare prezentau femeilor albe chestiunile interrasiale drept o cale prin care putea fi atacat statul rasist.[47] Sentimentul femeilor că erau exploatate sexual era confirmat de faimosul răspuns al lui Stokely Carmichael dat la întrebarea care era rolul pe care îl jucau femeile în Comisia de coordonare non-violentă a studenților: „Poziția femeilor în SNCC este cu fața în jos.“ Drept răspuns la astfel de insulte, femeile din mișcarea noii stângi americane au început să analizeze plăcerile și pericolele sexualității. Ele erau deopotrivă entuziasmate și resentimentare la adresa acestei lumi noi în care existau mai puține reguli și angajamente clare. Unele recunoșteau că se făcuseră progrese: „Femeile aveau parte de mai mult sex non-procreativ și își cereau dreptul în această privință, după cum și costul social și emoțional era mai mic“.[48] Dar nu toate erau gata să se abandoneze. Ele doreau să spună da sexului și nu sexismului, realizând că era nevoie atât de apărarea dreptului femeii la plăcerea sexuală, cât și de condamnarea promiscuității masculine. Rezultatul a fost că prin 1967 feministele au început să se separe de noua stângă și să-și creeze propria lor mișcare.

Mișcarea femeilor

„Al doilea val“ de feminism, ca atât de multe alte noi creații ale anilor '60, și-a avut rădăcinile în anii '50. Ideea că, dacă o femeie trebuia să devină mai mult decât pur și simplu „celălalt“, ea ar fi trebuit să fie independentă sexual și economic — enunțată pentru prima dată de Simone de Beauvoir în *Al doilea sex*, care a apărut în traducere engleză în 1952, a fost re-

descoperită în anii '60. Noile ei cititoare erau izbite de analiza pătrunzătoare a obiectivării femeilor. La fel de impresionate erau de afirmaţia lui Betty Friedan că într-o epocă a psihologiei populare femeia din clasa de mijloc care-şi exprima nemulţumirea faţă de *status quo*-ul sexual risca să fie descrisă ca suferind de complexul privării de penis. Cartea lui Friedan, *Feminine Mistique* (1963), o analiză a impactului absurdităţii vieţii americane de suburbie din anii '50, a devenit un succes imediat. În 1966 ea a trecut la înfiinţarea Organizaţiei Naţionale a Femeilor [National Organization of Women] (Now), astfel încât femeile active profesional să poată face lobby pentru a pune capăt discriminării sexuale. Liberalismul feminist al lui Friedan considera că ambele sexe sunt controlate de un soi de mistică. Mai tinerele femei care se adunau în grupuri de trezire a conştiinţelor, răspândite brusc în toată America de Nord, puneau mai mult accent pe experienţele subiective şi acţiunea politică directă. Au devenit cunoscute pentru prima dată prin protestul împotriva ceremoniei de decernare a titlului Miss America 1968, la Atlantic City. Presa a fost mai entuziasmată de ideea cu arderea sutienelor decât de faptul că erau criticate norme impuse femeilor, dar feminismul era acum ştire de prima pagină. La începutul anilor '70 mesajului feminist îi fuseseră expuse până şi cititoarele revistelor serioase pentru femei. Revista *Ms* din New York, editată de Gloria Steinem, care devenise cunoscută prin expunerea condiţiilor de lucru ale gazdelor iepuraşi din cluburile *Playboy* ale lui Hefner, şi *Spare Rib* din Londra şi-au pus curând paginile în sprijinul mişcării.

Tema centrală a acestor publicaţii era concepţia feministă asupra plăcerii sexuale. În grupurile de trezire a conştiinţelor, femeile au descoperit că acelea dintre ele care se prefăceau că aveau orgasm, sau care constatau că partenerii lor nu erau deloc fericiţi când ele erau sincere, aşa cum ceruseră ei, nu erau cazuri izolate. Acesta a fost contextul în care s-au întâlnit preocupările sexologilor cu cele ale feministelor. În general, feministele adoptau opiniile lui Kinsey şi le respingeau pe cele ale lui Freud[49], încuviinţând cu înflăcărare asupra naturii opresive a mitului orgasmului vaginal.[50] În egală măsură, îi respingeau pe marxiştii care le informau că sloganuri precum „zdrobiţi monogamia“ erau lipsite de sens pentru că familia nu mai reprezenta principalul instrument de control al capitalismului.[51] În *Sexual Politics* (1970), Kate Millet ataca

misoginismul culturii masculine, afirmând că numai sexul liber putea să aibă drept rezultat relații sănătoase.[52] Shulamith Firestone a avansat ideea că dihotomia sexuală reprezenta baza dominației de sex, clasă și rasă. Într-o manieră cât se poate de americană, ea preconiza ca tehnologia să pună capăt măcar unei forme de opresiune: reproducerea artificială avea să elibereze femeile de povara nașterilor.[53] Altele erau mult mai puțin optimiste, mai ales că în 1970 o subcomisie a Senatului Statelor Unite a început să întocmească rapoarte cu privire la pericolele pe care le punea pilula contraceptivă. Unele realizau faptul că femeile câștigaseră metode mai eficiente de contracepție numai cu prețul asumării complete a responsabilității inconvenientelor și riscurilor implicate. Nimeni nu voia să se întoarcă la coitu întrerupt, dar se putea aduce argumentul că oricât de lipsit de satisfacții ar fi fost, măcar cerea un înalt nivel de implicare masculină. De fapt, al doilea val de feminism își punea întrebarea — pe care Stopes și Sanger, dacă ar fi trăit, ar fi putut s-o considere un soi de întoarcere perversă la epoca victoriană — dacă femeile, primind contraceptive de înaltă tehnologie, nu cumva își pierdeau controlul asupra propriului corp.[54]

Bătălia pentru avort — principala campanie feministă a anilor '70 — a accentuat aceste neliniști. Pilula abia fusese scoasă pe piață, când tragica apariție, la începutul anilor '60, a diformităților cauzate de Thalidomină (un sedativ folosit de femeile însărcinate) a răspândit temeri generale cu privire la efectele secundare ale tuturor produselor biochimice. Dar Thalidomina a oferit și muniție pentru reformatorii care foloseau argumentul „calității vieții" în justificarea avortului. Acesta nu era ultima soluție a femeilor seduse și abandonate, așa cum credeau mulți. În Franța, de pildă, un studiu din 1947 arăta că 73 la sută dintre femeile care avortau erau căsătorite. În Paris existau 14 clinici ilegale în care se făceau avorturi, și fiecare departament avea cel puțin una.[55] Cu toate că mulți dintre susținătorii contracepției afirmaseră că accesul la aceasta avea să pună capăt nenorocirii operațiilor făcute de mântuială, s-a dovedit mult mai greu să se treacă imediat la reforma legii avorturilor. Succesul următoarei campanii depindea de avântul mișcării feministe. Deși legislația din 1955 îngăduia medicilor francezi să facă avorturi terapeutice, operațiile ilegale puteau fi pedepsite cu până la 5 ani de închisoare. Nu există nici o cale de a afla numărul exact al avorturilor

provocate în Franța în cele două decenii care au urmat celui de-al doilea război mondial, dar autoritățile estimau că era cuprins între 250 000 și 850 000 pe an. În 1969, *Planning Familial* a înființat Asociația națională pentru studierea avorturilor, iar problema a fost apoi urmărită, în anii '70, de Mișcarea de eliberare a femeilor.

Agitația creată în jurul sprijinului pentru reforma legii avorturilor a crescut. Medicii își exprimau îngrijorarea că, deși în număr mult mai mic decât în anii '30, femeile continuau să moară ca urmare a avorturilor provocate de vracii de ocazie de pe străzile mărginașe. Avocații se plângeau că numărul mare de operații ilegale reprezenta o batjocură la adresa legii. Grupurile care făceau lobby pentru avort protestau că legislația existentă ignora definiția dată sănătății de către Organizația Mondială a Sănătății, care includea „bunăstarea fizică, mintală și socială“ În consecință, legile cu privire la avort au fost reformate în lumea occidentală la sfârșitul anilor 60 și începutul anilor '70.[56] Națiunile din blocul estic, cu dorința evidentă de a avea mai multă putere directă asupra politicii populației, tindeau să permită avortul dar să restrângă accesul la contracepție. Avortul era permis în Germania de Est, dar chiar și acolo guvernul a impus restricții în anii '50 și '60. Represiunea s-a dovedit imposibilă, și comuniștii și-au reformat în 1972 legile cu privire la avorturi într-o manieră asemănătoare cu cea din statele occidentale.[57]

În Franța, conștiința publică cu privire la această chestiune a crescut în mod dramatic la 5 aprilie 1971, când 343 figuri feminine proeminente, printre care Simone de Beauvoir, Catherine Deneuve, Marguerite Duras, Gisèle Halimi, Jeanne Moreau, Bulle Ogier și Françoise Sagan au declarat într-un articol din *Le Nouvel observateur* că avortaseră.[58] Pentru a le apăra, Gisèle Halimi a creat o mițșcare pro-avort intitulată „Choisir", care a câștigat sprijinul feministelor, medicilor și membrilor Partidului Comunist. În 1972 Halimi a lansat un apel plin de pasiune pentru reforma legii, profitând, în același timp, de procesul Bobigny, al unei fete de 16 ani al cărei avort fusese denunțat chiar de către bărbatul care o lăsase însărcinată.[59] Publicul a reacționat în mod evident cu simpatie, așadar urmăririle în justiție au încetat. În 1973, Valery Giscard d'Estaing, recent alesul președinte al Franței, care înainte își exprimase spijinul pentru reforma legii avorturilor, a creat un *Secretariat d'Etat de la condition feminine* sub conducerea lui

Françoise Giroud, și i-a încredințat lui Simone Veil, ministrul sănătății, sarcina de a elabora legislația necesară.[60]

1973 a fost de asemenea anul schimbării decisive determinate de *Roe* contra *Wade*, decizia prin care Curtea Supremă a Statelor Unite a hotărât că „dreptul la viață privată" al unei femei are întâietate asupra legilor de stat existente împotriva avortului în prima fază. Relaxarea legii a dus la scăderea mortalității materne și a morbidității asociate cu avortul ilegal. Deși avortul era liberalizat, controlul procesului se afla sub supravegherea fermă a profesiunii medicale, a cărei libertate și discreție în implementarea politicii proprii era confirmată. „Dreptul" femeii de a-și controla propriul corp nu era recunoscut. Avorturile continuau să fie tratate ca servicii ce necesitau o strictă reglementare și supraveghere din partea medicilor; femeile care apelau la ele (în America de Nord, acestea erau tot mai adesea femei mai tinere, necăsătorite) continuau să fie stigmatizate și înjosite. Când a început a fi tratat în filme precum *A Taste of Honey* (1961) și *Alfie* (1966), trebuia să fie întotdeauna portretizat drept o tragedie.[61]

Feminism și lesbianism

Chestiunea avortului a fost doar una din dimensiunile problematice ale sexualității pe care feministele începuseră să le exploreze. Violul a fost alta. În *My Secret Garden* (1973), Nancy Friday discutase fanteziile feminine legate de viol în contextul formelor de stimulare care venea în sprijinul plăcerii heterosexuale. O abordare mult mai serioasă a subiectului a fost făcută de Susan Brownmiller care, în *Against our Will* (1975), susținea că de-a lungul istoriei toți bărbații folosiseră violul pentru a le ține pe femei într-o stare de frică. Agresiunea sexuală, afirma ea, nu era un act „anormal", ci un simptom al dominanței masculine.[62] În Statele Unite, violul avea o rezonanță cu totul specială de pe vremea când rasiștii din Sud — care violau femei de culoare, fără a se teme de consecințe — susținuseră multă vreme că protecția femeilor albe justifica linșarea bărbaților de culoare.[63] În consecință, stângiștii au fost indignați să descopere că feministele îi acuzau de implicare în

astfel de agresiuni, doar pentru că erau bărbaţi. Şi pornografia a trasat o graniţă între bărbaţii progresişti şi feministe. În Statele Unite, filmul *Deep Throat* (1972), lăudat de revista *Screw* ca fiind primul film pornografic cu o intrigă, a făcut 30 milioane de dolari. Succesul său a dovedit că pornografia devenise o parte a *mainstream*-ului cultural. Deşi scenariul era o fantezie pur masculină — Linda Lovelace avea clitorisul în gât şi putea fi satisfăcută numai cu sex oral — filmul a fost primul de genul său la care bărbaţii şi-au luat soţiile şi prietenele. În Franţa, *Povestea lui O*, altă descriere ficţională a unei femei care învaţă să-şi iubească rolul de sclav sexual, în 1950, când a apărut, s-a bucurat doar de o popularitate restrânsă. Oricum, în 1975 a fost produsă ca film, iar unele fragmente au fost publicate în serial de către populara revistă *L'Express*. Această acceptare a pornografiei de către public a îndemnat grupurile de femei, atât din America de Nord, cât şi din Europa, să întreprindă o analiză mai amplă a sexismului.

Preocuparea feministelor pentru pornografie a fost un răspuns la spaima multor femei provocată de sexualizare şi vulnerabilitate, despre care simţeau că erau produsele anilor '60. Ideea că imaginile joacă un rol puternic în provocarea violenţei a fost formulată în titlul articolului clasic al lui Robin Morgan „Theory and Practice: Pornography and Rape"[64]. Pornografia spunea oamenilor că femeilor le plăcea să fie victimele bărbaţilor şi că violenţa şi cruzimea erau normale. Erotizând subordonarea, pornografia victimiza toate femeile şi dădea putere tuturor bărbaţilor. Cei care susţineau aceste păreri subliniau ideea că femeile aveau o natură deosebită, mai puţin animalică decât bărbaţii. Speranţa lui Hope era ca problema pornografiei să lărgească feminismul, în măsura în care trecea dincolo de bariere de clasă şi rasă. În realitate, subiectul a divizat mişcarea feministă. Feministele liberale şi socialiste erau cât se poate de iritate de ipocrizia şi esenţialismul celor mai stridente voci împotriva pornografiei, arătând că filmele cu Doris Day erau la fel de degradante pentru femei, dar nimeni nu vorbea despre cenzurarea lor.

Cei care s-au luptat cu problemele pe care le reprezentau violul, soţiile bătute, pornografia şi incestul erau tot mai sceptici cu privire la progresele făcute în timpul revoluţiei sexuale. Mulţi bărbaţi cu vederi politice de stânga se considerau feminişti, dar feministele radicale începeau să-i privească cu suspiciune. Dacă nu bărbaţii erau duşmanul, atunci cine

era? Încă din 1969, susţinătoarele feminismului radical au început să-i descrie pe toţi bărbaţii ca opresori, în măsura în care toţi bărbaţii beneficiau de exploatarea femeilor. Feministele radicale au creat termenii „sexism" şi „politică sexuală", care lansau ideea şocantă a unei lupte pentru putere ce exista în fiecare familie şi în fiecare altă zonă a vieţii sociale.[65] Unele au început să vadă sexul însuşi ca pe un pion otrăvit, un instrument care slujea în primul rând nevoile bărbaţilor. Feministele separatiste considerau că orice formă de sex era marcată de violenţă masculină şi misoginism. Iar redescoperirea clitorisului oare nu însemna că bărbaţii erau dispensabili?[66] Pentru unele părea îndeajuns de logic să se orienteze către lesbianism — din motive atât politice, cât şi personale.

În anii '60, marele public cunoştea extrem de puţin despre lesbianism. Filmul de succes *The Killing of Sister George* (1968), deşi era considerat îndrăzneţ, nu făcea altceva decât să întărească vechea idee potrivit căreia femeile care se dedicau pasiunilor pentru alte femei erau condamnate la o viaţă de isterie şi tristeţe. În Anglia, primul studiu academic serios cu privire la acest subiect a fost făcut abia în 1971.[67] În America, apăruse deja „feminismul lesbian" ca răspuns la sexism.[68] La început, feministele erau neîncrezătoare cu privire la lesbianism, temându-se că era doar încă o cale de le pune pe femei în pat. Cu toate acestea, direcţia în care avea să se îndrepte feminismul radical a fost dezvăluit în *Manifesto*-ul Societăţii pentru distrugerea bărbaţilor (SCUM), a Valeriei Solanas, scris în 1967. O femeie care a avut parte de interesul avid al presei numai după ce în iunie 1968 a tras în Andy Warhol şi aproape l-a omorât, Solanas susţinea că femeile trebuiau să se elibereze nu doar de bărbaţi, ci şi de sex.[69] În anii '70 Ti-Grace Atkinson afirma că „feminismul era teoria, iar lesbianismul practica".[70] În Franţa, Monique Wittig şi-a imaginat o utopie a „popoarelor lesbiene".[71] Metafora „naţiunii" a apărut în *Lesbian Nation* (1973) a lui Jill Johnson, care afirma că bărbaţii reprezentau duşmanul, heterosexualitatea simboliza înfrângerea femeilor, iar de aici rezulta că lesbianismul era singura cale de a pune capăt exploatării femeilor. Kate Millet, care doar cu câţiva ani înainte apărase dorinţele femeii heterosexuale pentru o sexualitate eliberată, declara acum că era lesbiană.[72] În discuţia despre „heterosexualitatea obligatorie", Adrienne Rich avansa ideea că femeile nu vor putea face o alegere liberă atât timp cât nu se sfârşea cu patriarhatul.[73]

Heterosexualitatea, credea ea, nu era nici normală, nici înnăscută; „frigiditatea“ unei femei nu era o greșeală ci o formă de rezistență. Folosind conceptul de „continuum lesbian“, ea continua prin a propune ideea romantică potrivit căreia toate femeile erau lesbiene, în măsura în care se spijineau reciproc prin pretenie și camaraderie. În mod similar, Rich obișnuia să spună că toate femeile erau mame și că era necesar să se distrugă bariera pe care patriarhatul obișnuia să o pună între cele care aveau copii și cele care nu aveau.[74]

Betty Friedan credea că lesbienele din mișcarea feministă — pe care le numise „amenințarea lavandei“— punea în pericol șansele unor organizații moderate, precum NOW de a construi coaliții politice. Acestea confirmau în mod pervers argumentul susținut multă vreme de conservatori că toate feministele erau lesbiene care îi urau pe bărbați. Al doilea val de feminism începuse prin negarea importanței sexului și revendicarea de „drepturi egale“. Apariția „feminismului cultural“ a avut drept rezultat o ideologie mai orientată către introspecție, care sublinia diferența feminină. Unele femei simțeau că trebuiau să aleagă între feminism și lesbianism. Pe de o parte, feministe liberale precum Friedan își dezvăluiau homofobia, iar pe de altă parte existau lesbiene care ridiculizau avortul și îngrijirea copiilor drept probleme ale femeilor „obișnuite“ și le făceau pe acestea din urmă să se simtă necorespunzătoare și naive. Feministele heterosexuale se înfuriau, în mod firesc, când erau informate că „se culcau cu opresorul“ Lesbienele care au rămas în mișcarea feministă continuau să înainteze o agendă politică. Spre dezamăgirea activistelor de felul lui Atkinson, existau și unele care se arătau — la fel ca heterosexualele — preocupate în primul rând de căutarea plăcerii sexuale. Pentru acestea, politica a fost curând înlocuită de *lifestyle*.[75]

Această căutare a sufletului apărută în clasa de mijloc, autodeclaratele feministe lesbiene însemnau prea puțin pentru femeile din clasa muncitoare care deja își trăiau viața.[76] Ele se confruntau cu probleme mai practice. În anii '50 panica antihomosexuală se concentrase asupra pericolului prezentat de „mamele lesbiene“. Medicii ofereau interpretări psihologice și o serie de terapii pentru femeile deviante, despre care credeau că erau imature din punct de vedere sexual și sado-masochiste. Și totuși, în aceiași ani care au produs imaginea „lesbian sicko“, lesbienele începeau să căștige teren. Ziarele de

mare tiraj furnizau informații despre baruri, cluburi și stațiuni patronate de femei homosexuale. La dispoziție existau și fițuici de scandal care afirmau imaginea lesbienelor *butches* [seducătoare] și a victimelor inocente. Rolurile *butch-femme*, [seducătoare-sedusă], care se cristalizaseră în clasa muncitoare, erau privite de către observatori drept o imitație a moravurilor heterosexuale.[77] Aceste roluri au oferit o structură liniștitoare și erau în mod necesar rigide, pentru a putea rezista represiunii din anii '50. Unii credeau că numai *butches* erau „lesbiene adevărate". Totuși în multe cazuri imaginea *butch* era adoptată în scopuri agresive, pentru a viola standardele sexuale; femeia care pretindea acest rol nu nutrea în mod necesar și dorința de a fi bărbat. În plus, femeile puteau schimba rolurile, din *butch* [seducătoare] devenind *femme* [seduse].

La început lesbienele din clasa de mijloc au fost evitate din cauza stereotipurilor culturale ale seducătoarelor de bar și a fetelor de stradă. La rândul lor, și activistele din clasa de mijloc erau divizate. În America, generația mai veche era reprezentată de fiicele lui Bilitis, care începând din anii '50 făceau în tăcere lobby pentru lesbiene, la fel cum Societatea Mattachine ducea o muncă discretă în spijinul bărbaților *gay*. Mai tinerele „feministe lesbiene" erau mult mai radicale. Ele căutau să arunce o punte între diviziunile de clasă și rasă. Ele făceau apel la roluri *butch-femme* și la sadomasochism crezând că dorința feminină poate fi deopotrivă lăsată liberă și purificată. Putem avea o idee despre cât de mult crescuse încrederea lor de sine comparând-o pe Radclyffe Hall, care căuta acceptarea devianților de către societatea respectabilă și disprețuia ideea „spectacolului" lesbian, cu femeile din anii '70 care îmbrățisau ideea unei „națiuni lesbiene" distincte. *The Well of Loneliness* (1928) avea un final tragic; în *Rubyfruit Jungle* (1973) a Ritei Mae Brown triumfa energica eroină lesbiană.

Drepturile homosexualilor

Din cauză că în cele mai multe state occidentale homosexualitatea fusese considerată delict vreme de mai multe dece-

nii, politizarea acesteia a urmat în mod necesar o traiectorie diferită de cea a lesbienelor. Cea mai severă reprimare a homosexualilor s-a înregistrat între deceniile 3 și 5. Ideea de „closet“ e o creație a acestor vremuri, când minoritățile sexuale erau obligate să ducă o viață subterană.[78] Agresiunile și discriminarea la care erau supuși însemna că pentru ei era de o importanță crucială să fie în stare să „treacă“ drept heterosexuali în public. Sentimentul opresiunii i-a condus pe unii la opinia că împărțeau cu femeile un statut de minoritate. Într-un sens, acest lucru oglindește argumentele homofobicilor care căutau să-i mențină pe ceilalți bărbați pe calea dreaptă amenințându-i cu etichetări efeminate de genul „surioară“, „fățălău“și „nimfă“.

Între 1945 și mijlocul anilor '60, când în Statele Unite cele două mari partide erau la fel de preocupate de amenințarea subversiunii și nevoia de supraveghere, homosexualii erau considerați nesiguri atât din punct de vedere sexual, cât și politic. Un film precum *The Manchurian Candidate* (1962) specula ideea abilității comuniștilor de a folosi „spălarea creierelor“ pentru a infiltra țara cu sabotori sexuali și politici. Chiar când spaimele Războiului Rece au scăzut și a început o epocă de destindere, suspiciunile privitoare la „conspirațiile homosexuale“ au rămas. Homosexualii erau acuzați că dețineau controlul asupra lumii filmului și a modei. În iunie 1964, revista *Life* a protestat că homosexualii „făceau paradă de ei înșiși“. În același an, Walter Jenkins, șeful de cabinet al lui Lyndon Johnson, a fost arestat într-o toaletă dintr-un YMCA[79]. Consensul medical postbelic era că astfel de acțiuni autodistructive dovedeau că homosexualitatea nu era un delict ci o boală. Asta implica faptul că era posibilă vindecarea. Dar medicii generaliști nu erau calificați să se ocupe de această problemă; mulți continuau să confunde homosexualitatea cu pedofilia. „Experții“ aveau opinii la fel de ignorante. Convinși fiind că homosexualitatea apărea la pacienții nevrotici cu un tată slab și o mamă agresivă, psihanaliștii își supuneau clenții la nesfârșite ședințe de terapie în care le inculcau aceste opinii. Endocrinologii foloseau tratamente hormonale periculoase, care puteau diminua impulsul sexual, dar nu puteau elimina direcționarea pasiunii.[80] Cele mai dure reacții au fost în Danemarca și Norvegia, unde pacienții homosexuali erau castrați. În Marea Britanie era folosită terapia prin aversiune. O formă a acesteia consta în a-i face pe bărbați să vo-

mite ori de câte ori vedeau imagini cu nuduri masculine.[81] Ironia evidentă, deși arareori observată, era că aceiași medici care se refereau la homosexuali ca la niște „bolnavi" foloseau terapii care îi îmbolnăveau cu bună știință pe bărbații sănătoși.

Kinsey a deschis subiectul homosexualității arătând cât de răspândite erau practicile sexuale cu parteneri de același sex. Investigații ulterioare au demonstrat că atât încercările de a-i vindeca pe homosexuali, cât și cele de a-i pedepsi nu dădeau rezultate. În plus, după cum afirmau investigatori precum Michael Schofield, stigmatizarea homosexualității ducea la o epidemie de acte antisociale, care includeau minciuna, promiscuitatea, alcoolismul, sinuciderea, corupția poliției și șantajul. În mod îndeajuns de bizar, dacă un homosexual cădea în ghearele legii, pedeapsa pentru faptul că trăia cu un bărbat era trimiterea lui într-o instituție integral masculină. La fel ca și Kinsey, Schofield ajungea la concluzia că homosexualitatea putea fi „stăpânită" mai bine dacă erau desființate legile care o izolau.[82] Un număr tot mai mare de experți medicali și legali susțineau că pentru a ține cont de realitățile care se schimbau, pentru a proteja sănătatea și a preveni pierderea autorității legii, aceasta din urmă trebuia reformată în acele părți referitoare la prostituție, avort și contracepție. Același argument era folosit de cei care insistau ca homosexualitatea să fie scoasă de sub incidența legii.[83]

În Olanda, homosexualitatea a încetat a fi considerată delict imediat după război, iar în 1946 a apărut o organizație de consiliere și sprijin cunoscută sub numele de COC. Aceste evenimente erau înregistrate în Anglia, unde procesul de scoatere de sub incidența legii a început în 1957, o dată cu publicarea raportului Comisiei Wolfenden asupra homosexualității și corupției. Wolfenden nu cerea neapărat acceptarea homosexualității, ci susținea că actele private, consensuale și non-violente n-ar trebui să constituie preocuparea poliției. Supoziția lui era că homosexualitatea era o problemă medicală și nu una delincvențională. Printre cei care făceau presiuni în vederea reformei se numărau lordul Attlee, Bertrand Russell și A. J. Ayer.[84] În anii '60 personajele homosexuale au început a fi descrise cu simpatie în filme precum *A Taste of Honey* (1961). În *Victim* (1961), Dirk Bogarde își risca reputația de idol al matineelor jucând rolul unui homosexual căzut victi-

mă șantajiștilor. O dată ce Partidul Laburist a câștigat o majoritate confortabilă, în 1966, a votat Legea delictelor sexuale (1968) care realiza reformele cerute cu un deceniu înainte de Wolfenden. Scoaterea de sub incidența legii a homosexualității liber consimțite între adulți a fost un pas modest. Legea nu avea efect în Scoția și Irlanda de Nord, în armată și în marina comercială.[85] Vârsta responsabilității consimțământului era 21 de ani în cazul homosexualității masculine, în vreme ce pentru femeile heterosexuale era 16 ani. Un raport olandez din 1966 arăta că bărbații tineri nu aveau nevoie de protecție specială; cu toate acestea, condamnările pentru indecență față de tineri cu vârste cuprinse între 16 și 21 de ani au crescut după 1968.[86] Scopul urmărit de legislația britanică era un mai bun management social și disciplină, și nu liberalizarea sexuală. Mare parte din stigmatele homosexualității au rămas. Lui Jeremy Thorpe, un lider al Partidului Liberal, i-a fost distrusă cariera în 1976, când au apărut știri despre o pretinsă relație a sa cu un bărbat mai tânăr.

În Franța interbelică, medicii conservatori — care îi condamnau pe homosexuali considerându-i leneși și neproductivi și asemănându-i cu naziștii și arabii, datorită preferinței lor pentru tovărășia masculină — făceau apel nu la știință ci la prejudecata comună.[87] Cu toate acestea, homosexuali bine cunoscuți, precum actorul Jean Marais și dramaturgul Jean Cocteau, se bucurau de beneficiile unei imunități legale neoficiale. Cei mai puțin bine plasați riscau amenzi și pedepse cu închisoarea de până la 3 ani.[88] În ciuda descoperirilor făcute de americanul pe care homosexualii francezi îl numeau „Saint Kinsey“, Franța a menținut legile adoptate de guvernul de la Vichy. Într-adevăr, în 1960 ordonanța Mirguet împotriva „comportamentului indecent“ a extins supravegherea actelor care puteau fi interpretate drept incitare la depravare.[89] Poliția se năpustea periodic asupra băilor de aburi, iar tribunalele au condamnat 3 până la 4 sute de bărbați pe an, în deceniul 6.[90]

„Evenimentele“ din mai 1968 au declanșat revoluția și pentru *les pédés*. Feministele franceze au preluat conducerea lansând proteste sexuale, au urmat homosexualii. A apărut *Le Front Homosexuel d'Action Révolutionaire* al lui Guy Hocquenghem. Jean-Louis Bory și alții s-au apucat să demoleze miturile țesute de heterosexuali despre misoginismul și efeminarea homosexualilor. Intelectuali de stânga precum Daniel Guérin

au afirmat public că erau homosexuali. Folosind termeni precum *gay* și „coming out" [„ieșire afară"], francezii au arătat în ce măsură se americanizaseră problemele sexuale în a doua parte a secolului XX. Sondajele de opinie arătau că simpatia pentru homosexuali era în creștere; deși publicul încă mai credea că aceștia sufereau de o boală, se considera totuși că era vorba de o chestiune privată. Hărțuielile poliției au continuat până în anii '70. Abia în 1982, când la putere au venit socialiștii, legea franceză cu privire la homosexualitate a fost în sfârșit reformată, stabilind vârsta responsabilității consimțământului la 15 ani, atât pentru bărbați, cât și pentru femei.

În Statele Unite, membrii Comitetului de acțiune Mattachine al lui Harry Hay se luptaseră ani întregi pentru „acceptare" și pentru încetarea discriminării. Homosexualii din clasa de mijloc evitau publicitatea, sperând că afișându-se mai puțin și educând treptat publicul aveau să capete în cele din urmă înțelegerea acestuia.[91] Dar exact în aceeași manieră în care mișcarea de eliberare a femeilor s-a rupt din feminismul liberal, la sfârșitul anilor '60 mișcarea pentru drepturile homosexualilor s-a despărțit de vechile grupuri de lobby homosexual și a adoptat o idee mai radicală și categorică de „eliberare *gay*".[92] Făcând astfel, membrii acesteia s-au inspirat din mișcările pentru drepturi civile și împotriva războiului din Vietnam, la care mulți dintre ei participaseră. La fel ca feministele, și ei au considerat inițial că noua stângă americană era ostilă și homofobică. Acești *gay* erau atrași de mișcările pro-feministe ale bărbaților, dar feministele încă îi priveau cu suspiciune. Exista o ironie aici, în măsura în care acuzația conservatoare comună era că feminismul, producând femei agresive, îi împinsese pe „cei mai slabi bărbați" spre homosexualitate.

Cele patru zile de revoltă din Stonewall se bucură de statutul legendar de a fi lansat mișcarea de eliberare *gay*. Acestea au început în iunie 1969 cu un raid al poliției într-un bar *gay* din Greenwich Village. Se spune că pentru prima dată patronii au refuzat să se supună hărțuielilor poliției și au ripostat. De fapt, San Francisco fusese locul unor confruntări similare încă de la mijlocul anilor '60.[93] Totuși revoltele de la Stonewall — datorită locului și momentului — au detonat o explozie a autoafirmării homosexualilor. Conștiința bărbaților a fost trezită. Grupurile de eliberare s-au răspândit în toată

America și apoi în toată lumea. Mii de bărbați, din Vancouver până la Londra, „ieșeau afară din closet".

În dezacord cu lobby-ul tăcut al grupurilor anterioare de homosexuali, noile mișcări puneau accentul pe acțiune și foloseau grevele și demonstrațiile pentru a cere schimbarea. Marșurile *„gay pride"* au devenit repede un ritual anual. Deși cândva fusese lăudată discreția, homosexualii din anii '70 susțineau că aceasta era periculoasă. Pentru a da substanță acestor afirmații, ei puteau indica anchete făcute asupra vieții *gay* din Germania și America indicând valoarea terapeutică a ieșirii la lumină. Statisticile sugerau că sinceritatea redusese la jumătate procentul de sinucideri.[94] Iubirea care nu îndrăznea să-și rostească numele, se glumea acum, se transforma repede într-o nevroză care nu voia să tacă. Era un semn al vremurilor faptul că întâlnirile științifice deveneau scene de demonstrații politice ale homosexualilor protestând împotriva ideii că homosexualitatea este o boală. Sub această presiune, în 1973 Asociația psihiatrică americană a scos homosexualitatea din *Manualul de diagnoză și statistică a bolilor mintale*[95]. Militanții pentru drepturile homosexualilor s-au confruntat și cu bisericile și grupurile profesionale. Succesul lor în încheierea de alianțe cu avocați liberali și preoți au determinat, până în 1976, 15 state să renunțe la legile anti-sodomie. Orașele mai mari și centrele universitare au adoptat coduri de drepturi civile. Dimensiunile schimbării nu trebuie exagerate. Spre deosebire de națiunile europene, fiecare stat american avea propriul set de legi și multe dintre cele care rămâneau în cărți — referitoare la vârsta responsabilității consimțământului, sodomie, indecență și concubinaj — puteau fi folosite pentru a controla activitatea homosexualilor.

La fel ca afro-americanii, hispanicii și femeile, acești *gay* se înfățișau ca luptători împotriva unui opresor. Următorul pas, ca în cazul altor mișcări de eliberare, a fost acela de a-și asuma o identitate „etnică". Termenul „gay" era folosit pentru a semnifica o identitate specifică, prin contrast cu „homosexual" care se referea doar la comportamentul sexual. „Consider identitatea mea de *gay* la fel de elementară ca oricare altă identitate pe care aș fi îndreptățit să o pretind", afirma Michael Denneny. „Faptul că sunt *gay* este un aspect mai elementar a ceea ce sunt decât profesiunea, clasa socială sau rasa."[96] Mulți *gay* nu mai aspirau doar la integrare; ei insistau să le fie recunoscute nevoile speciale. Această preamărire a

„politicii identitare" a fost dusă cel mai departe în Statele Unite. Fără îndoială, homosexualii albi americani au îmbrățișat acest nou tribalism pentru că ei erau mai puțin prinși în mrejele culturii religioase, etnice sau de clasă ca partenerii lor europeni.[97] Mulți dintre aceia care atacaseră cândva etichetarea identitară au sfârșit prin a o folosi. Demonstrații concrete ale acestei politici a identității au fost oferite de apariția cartierelor și comunităților homosexuale. San Francisco a devenit Mecca homosexualilor din toată lumea, dar fiecare oraș occidental important avea cluburi *gay*, baruri și saune, oferind dovada comercială a existenței comunităților *gay*[98]. Anii '70 au fost martorii unei proliferări fără precedent a spațiilor publice și private pentru *gay*, acestea devenind focare ale rezistenței împotriva hărțuielilor poliției.

Idealul sexual *gay* era acela al unui parteneriat liberal, iubitor de distracție, romantic și non-posesiv.[99] Homosexualii se mândreau cà aveau relații mult mai egalitare decât cuplurile heterosexuale. Dacă altădată bărbații *gay* căutau „clienți", acum căutau egali — alți bărbați *gay*. Locurile publice de agățat erau abandonate pentru cluburi private. Scopul era, într-o măsură tot mai mare, nu partide ocazionale de sex, ci relații pe termen lung. Se renunța acum la stereotipurile „zână"și „regină" Stereotipurile și „clonele *gay*", care le-au înlocuit pe primele, au fost subiect de autoparodiere pentru formația americană pop Village People. Sexul experimental și de ocazie, în mod cert, nu au dispărut. Bărbații americani țineau socoteala partenerilor pe care îi întâlneau în baruri, saune și cluburi. „Deasupra" sau „dedesubt"cu care se sfârșeau fanteziile sado-masochiste adesea, desigur, deconstruiau, luau în râs și caricaturizau contactele heterosexuale, dar asta nu însemna că relațiile lor sexuale erau lipsite de opresiune și putere.

Marea victorie pentru *gay* și lesbiene a fost câștigul de vizibilitate. În 1965 cetățeanul obișnuit nu putea numi nici măcar un singur homosexual renumit; la sfârșitul anilor '70 mișcarea *gay* era imposibil de ignorat. Aproape fiecare partid politic și profesiune își avea secțiunile sau grupurile sale *gay*. În 1977 în Marea Britanie, prima lesbiană și primul *gay* membri în Parlament și-au anunțat în mod public orientarea. Michel Foucault, filosoful francez care popularizase ideea că medicii creaseră termenul „homosexual", în a doua parte a secolului al XIX-lea, în scopuri de control și supraveghere, privea cu precauție aceste progrese.[100] El fusese târât în infernul sexual

din cauza refuzului său de a aceepta autoritatea și a apărat sado-masochismul homosexual în parte pentru că acesta viola normele burgheze.[101] În același timp, privea cu suspiciune obsesia *gay* pentru identitate și se temea că mândria acestora putea să aibă drept rezultat ghetto-izarea. El se opunea tuturor ideilor binare și își prevenea cititorii că întotdeauna trebuiau să combată iluzia că ar fi ajuns la „adevăr".

Concluzie

Până în anii '80, fie că-i plăcea sau nu acest lucru, marele public fusese familiarizat cu o serie de noi scenarii sexuale despre inegalitatea dintre sexe, relații premaritale, avort și „ieșire afară". Societatea occidentală a acceptat în mare parte faptul că avortul, contracepția, căsătoriile de probă, sexul premarital și homosexualitatea nu dădeau semne de dispariție. Într-o țară ca Italia, în care feminitatea fusese multă vreme echivalentă cu maternitatea, au avut loc transformări uimitoare pe durata a trei generații. Femeile au trecut de la metode naturale de limitare a fertilității la coitul întrerupt și apoi la pilulă'[102] În America de Nord, în aceeași perioadă scurtă de timp, mulți dintre aceia care cândva se temeau că avea să se afle „adevărul" că erau lesbiene sau homosexuali își afișau acum cu mândrie identitatea. Aceste schimbări semnificau atât un grad de liberalizare, cât și acceptarea unor noi moduri de legiferare. Nu erau nici cauza, nici efectul vreunei dislocări majore în lumea capitalistă. Noile povești sexuale puteau fi în parte spuse din cauză că prosperitatea fără precedent a Occidentului din anii '60 și prima jumătate a anilor '70 subminase mare parte din cenzura tradițională. Întrebarea era dacă aceste progrese sexuale puteau fi menținute într-o epocă de restricții economice.

10

Reacțiunea — SIDA și contrarevoluția sexuală

În noiembrie 1991, Magic Johnson, vedeta baschetului american, în vârstă de 32 de ani, a informat presa că, potrivit ultimelor teste, era seropozitiv. Unii și-au exprimat neîncrederea; alții, potrivit săptămânalului *Time*, „s-au dezmeticit la gândul că până și cele mai încântătoare și mobile dintre corpuri erau vulnerabile, că lucrul acela «se putea întâmpla oricui»[1], după cum arătase Johnson". Dacă anii '60 sunt considerați ca fiind niște vremuri în care tineretul hedonist a adoptat mitul eliberării sexuale, ultimele două decenii ale secolului douăzeci sunt asociate cu succesul conservatorilor, care au compus o serie de povestiri moralizatoare cu scopul de a răspândi abstinența. Există tentația de a clasifica timpul în mod precis, în epoci fie liberale, fie conservatoare; dar trebuie să rezistăm acestei tentații dacă intenția noastră este de a înțelege mai bine transformările complexe care au apărut în convingeri și în comportament. Anii '60 nu au fost așa de buni; anii '90 nu au fost așa de răi. La sfârșitul mileniului, exploatarea de către mass-media a relatărilor despre seropozitivi, sau despre „supraviețuitori ai abuzurilor sexuale", sau despre cei care „se vindecă" de pe urma acelor abuzuri, a garantat faptul că părții întunecate a sexualității i se acordă o atenție fără precedent. Asemenea prezentări ar fi putut pretinde că au drept scop să sprijine standardele tradiționale, dar ele au făcut publice un număr și mai mare de scrieri pe teme sexuale. Oamenii obișnuiți nu erau indiferenți la complexitățile vieții sexuale. Trebuie analizată cauza pentru care atât de mulți comentatori insistau să vorbească într-un mod oarecum simplist despre avantajele și dezavantajele vieții sexuale.

În 1984, săptămânalul *Time* a declarat voios că revoluţia sexuală se încheiase. SIDA şi homofobia care a însoţit-o încă nu declanşaseră „îngheţul cel mare", dar în opinia publicului erau intim legate de acesta. O mulţime de alte chestiuni erau considerate de către comentatori ca fiind semne ale unei reacţiuni sexuale. Printre acestea se număra ascensiunea în viaţa publică a unei drepte de orientare creştin-fundamentalistă şi atacurile acesteia împotriva îngrijirii copiilor de către personal specializat, împotriva acţiunii afirmative şi educaţiei sexuale. Semnificative erau considerate şi înrolarea feministelor în cruciada anti-pornografie, apariţia mişcării bărbaţilor şi a atacurilor violente împotriva formelor netradiţionale de familie care le-au însoţit, precum şi răutatea crescândă a zeloţilor anti-avort, care a culminat cu atentate cu bombe împotriva unor clinici pentru femei şi cu uciderea unor medici.[2]

Fundalul pentru saltul spre discursul public moralist al conservatorilor a fost dat de o descreştere a nivelului economic. Epoca îmbelşugată, optimistă din anii '60 şi de la începutul anilor '70 a lăsat loc unei noi ere a pesimismului, austerităţii şi restricţiilor. Nesiguranţa economiei a semnalat sfârşitul lungului boom economic postbelic şi o scădere a salariilor reale. În acest climat de nesiguranţă, dreapta politică a reuşit să convingă electoratul că avea cunoştinţele necesare pentru a face faţă crizei. Liderii ei au considerat subînţeles faptul că restricţiile economice atrăgeau şi o reîntoarcere la valorile morale conservatoare. În Marea Britanie, Margaret Thatcher, care a fost aleasă prim-ministru mai întâi în 1979, şi-a dus campania electorală militând pentru valorile familiei, după cum a făcut şi Ronald Reagan în campania sa din 1980. Fiecare îşi dorea un guvern în afara sălilor de şedinţe, dar reîntors în dormitoarele alegătorilor.

Atât conservatorii, cât şi oponenţii lor erau de acord că exista o „reacţiune", însă o asemenea stridenţă retorică ascundea complexitatea politicilor şi practicilor sexuale din ultimele decenii ale secolului douăzeci. Mai întâi, exista problema evidentă că politicienii care exploatau ideea unei întoarceri la standardele sexuale tradiţionale nu erau nici ei modele de moralitate. Câţiva dintre consilierii apropiaţi ai lui Margaret Thatcher, inclusiv Cecil Parkinson în 1983 şi Jeffrey Archer în 1986, au fost atraşi în legături sexuale compromiţătoare. Ronald Reagan era un şi mai curios luptător pentru valorile familiei: actor hollywoodian divorţat, ai că-

rui doi copii duceau existențe de felul celor pe care el le ataca drept decadente. Adevărul este că mare parte dintre politicieni și dintre oamenii obișnuiți se declarau împotriva unor schimbări „prea mari", dar acceptau să experimenteze împreună cu oameni pe care îi cunoșteau. Chiar și o bună parte dintre adulții care se opuneau toleranței prea mari acordate tinerilor apelând la dictatul „naturii" sau al Scripturii, preferau să-și uite propriile păcate. Atunci când evangheliști TV precum Jimmy Swaggart au fost surprinși în compania unor prostituate, ei pur și simplu și-au cerut iertare și s-au întors la cruciadele lor moralizatoare.

Mai mult, în aceste decenii, țări diferite treceau prin stadii diferite ale schimbărilor din domeniul sexului. În vreme ce Marea Britanie și Statele Unite treceau printr-o presupusă contrarevoluție sexuală, unele țări europene abia începeau tranziția spre ceea ce țările mai „avansate" începuseră cu decenii în urmă. În Rusia, unde doar trei la sută dintre femei foloseau pilula anticoncepțională la începutul anilor '90, formele moderne de contracepție abia începeau să concureze avortul ca princială metodă de control al fertilității.[3] În Spania, unde regimul generalului Franco menținuse pentru mult timp represiunea sexuală, doar la mijlocul anilor '80 — ceva mai puțin de un deceniu de la moartea dictatorului — a fost legalizat avortul și au fost acceptate stilul punk și plajele nudiste.

În Occident, s-a observat un proces complex de progrese și regrese. Folosirea termenului „reacțiune" a indus în eroare, dat fiind că presupunea o falsă polaritate, sugerând că victorii clare erau o dată câștigate și apoi pierdute brusc. Realitatea era mai puțin simplă. Noua dreaptă revigorată părea să fie în ascensiune, dar, în același timp, opiniile generale ale publicului deveneau mai liberale în unele domenii; de exemplu, creștea nivelul sprijinului public pentru avort, ca și cel al toleranței pentru homosexuali. Rezultatele sondajelor de opinie depindeau de întrebările care erau puse. Sondaje din Europa și din America de Nord au revelat de mai multe ori atât opoziția *abstractă* a publicului la avort, ca și acceptarea ideii că există o serie de scenarii în care o femeie are dreptul incontestabil să facă avort. Mintea publicului era împărțită în două asupra unei mulțimi de chestiuni similare pe teme sexuale. O eră de pluralism sexual era în formare, eră în care bărbatul și femeia clasică de

pe stradă se descopereau discutând, dacă nu chiar aprobând orice, de la copiii făcuţi prin inseminare artificială, trans-sexuali, bisexuali şi abuzurile sexuale asupra copiilor, până la incest, sado-masochism şi „lesbiene rujate".

SIDA

În mod clar, SIDA aruncă o umbră ameninţătoare aproape asupra fiecărui aspect al sexualităţii din ultima parte a secolului XX. Atunci când, la sfârşitul anilor '40, a fost inventată penicilina, mulţi au crezut că bolile transmise pe cale sexuală vor fi curând o chestiune aparţinând trecutului. Medicamentul-minune părea să vindece sifilisul cu o uşurinţă miraculoasă, iar procentul îmbolnăvirilor a scăzut curând. Gonoreea încă mai punea probleme serioase, iar herpesul, atunci când a apărut prima dată, la începutul anilor '80, a fost mai întâi făcut celebru ca un „ucigaş" în ceea ce priveşte partea lui rea, iar în cea referitoare la partea lui bună ca fiind o pacoste în stare să-i readucă pe păcătoşi la monogamie. O dată cu apariţia SIDA, întreaga gamă a unor astfel de boli transmise pe cale sexuală a ajuns să fie privită ca fiind doar cu puţin mai periculoasă decât substanţele iritante. Este discutabil dacă SIDA ar fi trebuit să fie clasificată ca fiind o boală transmisă pe cale sexuală, deoarece ea nu este pur şi simplu răspândită prin mijloace sexuale. La fel, nu este o boală care cauzează moartea; pur şi simplu blochează sistemul imunitar şi permite intrarea infecţiilor în diverse momente. Deşi primele zvonuri despre „ciuma *gay*" au apărut în 1981, Centrul pentru Controlul Bolilor din Atlanta a stabilit că, de fapt, primul caz din America de Nord a apărut mult mai devreme.[4] Opinia publică a fost înghiţită de isteria SIDA atunci când, după moartea lui Rock Hudson, starul de cinema al anilor '50, revista *Life* şi-a dedicat crizei SIDA reportajul principal din august 1985. Boala făcuse deja 11 000 de victime numai în Statele Unite.

Cercetătorii care au detectat prima oară sindromul l-au denumit Deficienţa Imunitară Legată de Homosexualitate [Gay Related Immune Deficiency (GRID)], iar partea se-

xuală din SIDA nu s-a mai pierdut niciodată. Curând, s-a stabilit că SIDA (sindromul imuno-deficitar dobândit) se răspândea ca rezultat al HIV (virusul deficienței umane dobândite). Inițial, știrile despre SIDA au părut să confirme avertismentele moraliștilor. Promiscuitatea era ținta presei, căreia îi făcea plăcere să relateze că unii dintre primii bolnavi de SIDA avuseseră în medie o mie de parteneri sexuali. Până și unii *gay* se întrebau dacă heterosexualii nu aveau dreptate atunci când spuneau că homosexualii erau pedepsiți pentru păcatele lor. Frica din societate a crescut repede și în jurul anului 1986 s-a instalat panica. Patrick Buchanan, cândva autorul cuvântărilor președintelui Richard Nixon, a declarat că revoluția sexuală își devora copiii; SIDA era răzbunarea naturii asupra celor ce încercau să-i încalce legile.

În mintea publicului, SIDA nu era pur și simplu transmisă, ci era „cauzată" de sex. Dreapta creștină din Statele Unite privea sindromul ca fiind pedeapsa lui Dumnezeu asupra păcătoșilor vinovați și aducători de primejdii; se plângea din cauza „bolii *gay*", în vreme ce atacau educația sexuală și programele de control al nașterii, care ar fi putut să ușureze acea boală. Homofobia a fost abandonată. Conservatorii nu vor abandona niciodată liniștitoarea concepție că, într-un virus transmis prin fluidele corpului, exista un fel de justiție poetică exterminându-i pe cei care făceau experimente sexuale. Atunci când renumitul creator de modă Gianni Versace, care era *gay*, a fost asasinat în 1997, mass-media a atribuit imediat crima unei prostituate masculine, devenit ulterior criminal în serie, deoarece dorea să se răzbune pentru că fusese infectat cu SIDA de către clienții lui. Povestea s-a dovedit falsă, dar ea purta ecoul ciudat al felului în care, cu un secol în urmă, uciderea prostituatelor de către Jack Spintecătorul fusese atribuită în mod similar unui bărbat care înnebunise din cauza sifilisului. Din ambele relatări rezulta clar că deviantul sexual „merita" o asemenea răsplată.

Prin 1987, presa a anunțat că și heterosexualii erau în pericol. Numărul victimelor se dubla în fiecare lună, cu toate că acum se produsese un nou medicament, AZT. Descoperirea hemofilicilor care se îmbolnăveau datorită rezervelor de sânge contaminat a ridicat problema victimelor „inocente" ale ciumei. Simpatia pentru victime era împărțită în

funcție de clasă, vârstă, rasă și orientare sexuală. În Europa, panica a exacerbat ostilitatea față de toți imigranții. În America de Nord, primele ținte ale presei au fost pericolele ridicate de *gay*, de către dependenții de droguri intravenoase, ca și de tinerii săraci de culoare. Următoarele erau femeile de culoare, etichetate ca mame ale unor copii bolnavi de SIDA sau ca amenințări pentru bărbații albi (ele fiind prostituate). Agențiile de sănătate publică și mass-media au ignorat aproape întotdeauna lesbienele. Peste tot, guvernele au considerat protecția tineretului alb heterosexual ca fiind preocuparea lor principală.

Pericolul răspândirii bolii în lumea heterosexuală a generat în cele din urmă o implicare serioasă din partea statului, atât în prevenire cât și în detectare. Cea mai mare parte din guverne a manifestat o lipsă a controlului. Reținerea lor inițială în asigurarea informației sau a protecției a alternat cu accese de panică. În Statele Unite, administrației Bush i-a fost teamă să pară că este tolerantă față de activitatea sexuală a tinerilor, și anume de faptul că a nu se ocupa de ea însemna să-i pună pe aceștia în fața unui pericol de moarte.[5] Membrii administrației credeau că prima lor îndatorire era să-i oprească pe tineri să experimenteze și să-i forțeze să se simtă jenați de problemele sexuale. Guvernul a adoptat convingerea confortabilă după care era posibil să se separe „binele“ de „rău“, să fie păzit „binele“ ca să nu fie sedus de „rău“, să nu fie tentat de activitățile sexuale ispititoare ale acestuia.

Deși Europa urmărise America și avusese timp să se pregătească pentru atacul SIDA, nici Marea Britanie conservatoare din vremea dnei Margaret Thatcher, nici Franța socialistă n-au făcut mai multe lucruri.[6] Ce-i drept, în loc de a arăta vreo simpatie față de comunitatea *gay*, guvernul Thatcher a adoptat în 1988 secțiunea 28 a Actului de Guvernare Locală, cu scopul de a împiedica autoritățile locale să „promoveze“ homosexualitatea pe orice cale.[7] Franța era țara europeană cu numărul cel mai mare de victime. Un sondaj IFOP (*Institut Français d'Opinion Publique*) făcut pe tineri născuți în 1960 a găsit că 54 la sută dintre ei îi acceptau pe homosexuali, deși 95 la sută spuneau că SIDA nu le afectează propriul lor comportament.[8] Tineretul se simțea invulnerabil. Un sondaj din 1987 a revelat un declin marcat al sprijinului public: 38 la sută din respondenți credeau acum că

homosexualii răspândeau SIDA, iar 50 la sută erau de acord că boala este o pedeapsă pentru un mod periculos de viață.[9] Publicații franceze respectabile elogiau o prevăzută întoarcere la castitate, în vreme ce neofasciști precum Le Pen îi atacau deschis pe „*sidaïques*".[10] În Germania Occidentală, *Der Spiegel* și-a publicat prima sa relatare despre SIDA sub titlul „Teroare din străinătate".[11] Dușmanul era „altul" — vicioșii, imigranții și hemofilicii — și rezulta că aceia care se simțeau asediați se gândeau imediat la carantine și la testări forțate. Olanda și țările scandinave au furnizat rare exemple de doctori și de activiști ai comunităților *gay* care să coopereze efectiv. În cea mai mare parte, comentatorii publici au pus în contrast comportamentul „normal" cu cel „riscant" al homosexualilor. Mesajul, nu chiar atât de subtil, era că, pe cât avea nevoie să fie protejată de boală, societatea avea nevoie să fie protejată și de prezența deviaților.

În cele din urmă, groaza de SIDA și *lobby*-ul făcut de bărbați albi gay, care aveau bune legături, au convins statele să se ocupe de chestiunile sexuale cu o franchețe fără precedent. Pe măsură ce SIDA se răspândea, heterosexualii începeau să îi simpatizeze pe homosexuali, dacă nu chiar să se identifice cu aceștia. În 1988, în Franța, sprijinul popular pentru *gay* a început să crească din nou și 15 la sută dintre heterosexuali declarau acum că își schimbă comportamentul sexual.[12] În Statele Unite, sprijinul public pentru *gay* a crescut brusc și chiar președintele republican George Bush, a semnat Actul federal statistic al delictelor cauzate de ură. Termenul „safe sex" [„sex lipsit de riscuri"] a intrat în vocabularul curent. Europenii s-au ocupat în mod explicit de problema popularizării profilaxiei. Afișele americane nu îndrăzneau mai întâi să se aventureze dincolo de a arăta un bărbat ținând un prezervativ, împreună cu legenda „Este la fel de simplu să-ți pui un prezervativ." Guvernele erau făcute să se gândească până și la a distribui prezervative în închisori și în aresturile poliției; a trebuit să apară criza SIDA ca să fie abordat subiectul-tabu al violului masculin. Boala a redeschis discuția despre prostituție, o problemă veche de veacuri, complicată în ultima parte a celui de-al XX-lea de turismul sexual și de cercurile internaționale de prostituție. Aproape toate prostituatele sud-americane travestite — au fost surprinși să descopere francezii — fuseseră testate pozitiv la testul HIV.

Gay

Unii au afirmat că stilul cu desăvârşire hedonist al vieţii din timpul revoluţiei sexuale a anilor '60 era, probabil, singurul practicat în subcultura masculină *gay*. SIDA a lovit tocmai când mişcarea *gay* se bucura de vizibilitate maximă. Până în 1990, victimele ei au inclus celebrităţi precum balerinul Rudi Nureev, actorul Brad Davis, muzicianul de jazz Miles Davis şi dramaturgul Tony Kushner, a cărui piesă *Angels in America* a oferit un portret clasic al consecinţelor tragice ale bolii. O dată cu creşterea răspândirii SIDA, a crescut şi simpatia pentru homosexuali printre heterosexuali. Succesul producţiei hollywoodiene *Philadelphia*, cu Tom Hanks în rolul principal, a fost luată drept un semn al culturii heterosexuale care îşi deschide braţele pentru homosexuali. Se vedeau peste tot panglici roşii, dar ceea ce se întâmpla de fapt era „de-homosexualizarea" [„de-gaying"] SIDA. Mass-media exagera cu frenezie pericolele pe care le ridica homosexualilor din middle-class. Magic Johnson a fost prezentat ca un exemplu al faptului că „SIDA poate să apară la oricine." De fapt, baschetbalistul era un bărbat frumos, bogat şi heterosexual — tocmai categoria de persoane care *nu* erau în pericol. Randy Shilts a arătat că barierele sociale îi protejau pe cei ajunşi de soarta marginalilor, ca întotdeauna. Mass-media a insistat asupra formei de SIDA dobândite pe cale sexuală, în timp ce a trecut peste factorii sociali şi economici care ar fi putut contribui la distrugerea sistemului imunitar al individului. Chiar şi partea sexuală din SIDA a fost discutată astfel încât să prezinte un portret întunecat şi prudent al homosexualităţii. Mass-media tremura la ideea de a se gândi la plăcerile sexualităţii deviante.

Cu toate acestea, publicitatea produsă de SIDA a dus la o creştere a acceptării homosexualităţii de către public. În Franţa de exemplu, unde mişcarea *gay* era relativ slabă, scoaterea completă de sub incidenţa legii a homosexualităţii petrecându-se abia în 1982, SIDA i-a conştientizat pe francezi de locul central ocupat de homosexuali în cultura lor.[13] Reiser, cel mai strălucit caricaturist al ţării, şi-a râs de „cancerul *gay*" care i-a luat viaţa.[14] În romanele şi filmele sale despre victime homo- şi bisexuale, Cyril Collard şi-a atras o largă audienţă de vârstă tânără, înainte de moartea lui prematură.[15] Istoricul şi

gânditorul Jean-Paul Aron a fost prima personalitate franceză de primă mărime care să lase o mărturie personală a luptei unui om cu boala. Mustrându-l pe vechiul său prieten Michel Foucault pentru că, în mod scandalos, nu i-a spus despre boala pe care o avea, Aron a mărturisit că niciodată nu se gândise la el însuşi ca la un homosexual, până ce nu s-a îmbolnăvit de SIDA.[16]

În Statele Unite şi Marea Britanie, mişcările *gay* au dovedit o forţă remarcabilă. Ele au fost împotriva priorităţii date de agenţiile guvernamentale responsabilităţii individuale şi „comportamentului riscant", accentuând importanţa răspunsului dat de comunitate. Termenul „persoană cu SIDA" a fost folosit de către mişcări ca să pună în valoare individul şi să contrabalanseze eticheta devalorizantă de „victimă" După cum arătau homosexualii, societatea obişnuită îi dorea să se simtă vinovaţi, însă tocmai acea societate produsese ipocrizia sexuală care îi împinsese pe unii *gay* într-o lume a sexualităţii anonime, periculoase. Era adevărat că, în trecut, secretul fusese deseori adăugat la o mistică a homosexualităţii. Acum, ideea propusă de militanţi era că sănătatea era cel mai bine apărată de un tineret *gay* cu încredere în sine, nu timid şi apăsat de vinovăţie. „Sex mai sigur" trebuia să fie o parte esenţială a identităţii *gay*. „Amicii" [„buddies"] urmau să aibă grijă unul de celălalt. Aceasta însemna că probleme cotidiene, precum locuinţele, slujbele şi alimentaţia trebuiau să fie şi ele pe agendă. În 1997, Londra avea un club al celor cu HIV pozitiv, precum şi propria sa ediţie a magazinului american *Poz*.[17] Desigur, sub presiunea dezastrului, unii *gays* au devenit apolitici. Alţii, precum membrii clubului ACT UP [*to act up* — a acţiona conform propriilor principii, *n.t.]*, s-au radicalizat. Ca răspuns la continuarea de către Armata Statelor Unite a acţiunii de eliminare în fiecare an a unui număr de o mie de homosexuali şi lesbiene, radicalii au adoptat tactica „alungării" homosexualilor ascunşi care lucrau pentru guvern. Prima victimă a fost purtătorul de cuvânt pentru televiziune al Pentagonului în timpul războiului din Golf din 1991. Încrederea în sine din ce în ce mai mare, ca şi puterea politică dovedită de *gay* explică în parte interesul dovedit pentru ei de Bill Clinton în unele obiective ale campaniei sale electorale din 1992.

Pentru că dezastrul cauzat de SIDA a dat naştere unei nostalgii după viaţa de familie, un segment important al comunităţii *gay* s-a orientat din ce în ce mai mult către domesticita-

te. Anii '90 i-au găsit cerând dreptul de a se căsători, de a avea copii şi de a duce o viaţă de familie obişnuită. Danemarca în 1989, Norvegia în 1993 şi Suedia în 1994 au aprobat căsătoriile între parteneri de acelaşi sex. În 1995, primarul din oraşul francez Saint-Nazaire a eliberat unui cuplu *gay* un *certificat de concubinage*. În 1996, i-au urmat exemplul şi *les arondissements* din Paris, care erau controlate de socialişti.[18] Ca reacţie, în 1996, Camera Reprezentanţilor a Statelor Unite a propus un Act al Apărării Căsătoriei, care definea strict căsătoria ca fiind uniunea dintre un bărbat şi o femeie, dar în Canada, în acelaşi an, cuplurile de acelaşi sex şi-au câştigat dreptul de a primi sprijin marital.[19] Susţinătorii căsătoriei *gay* o apărau pe motivul conservator al stabilităţii sociale. Datorită suspiciunii lor privind implicaţiile de „mainstream", ca şi datorită faptului că, deja, căsătoria era desacralizată, puţini *gay* au profitat de asemenea opţiuni.

Queers

Chestiunea răspândirii SIDA a atras atenţia, în mod necesar, asupra bisexualităţii. Charlotte Wolff produsese în 1977 primul studiu integral asupra bisexualităţii în Anglia. Câţiva dintre bărbaţii pe care i-a urmărit au declarat că au avut între 300 şi 3 000 de contacte bisexuale; nici o femeie nu a admis mai mult de 20.[20] O problemă care complica reacţia comunităţii faţă de SIDA era aceea că mulţi dintre astfel de bărbaţi bisexuali nu se considerau *gay*.[21] De fapt, bisexualii — pe care doctorii îi puneau laolaltă cu homosexualii — la începutul anilor '90 îşi cereau recunoaşterea, împreună cu travestiţii, transsexualii şi sado-masochiştii.[22] Opiniile homosexualilor asupra chestiunii trans-sexualităţii erau împărţite, existând bănuiala că aceia care doreau să se opereze doreau pur şi simplu să se conformeze convenţiilor generale.[23] Unele feministe erau ostile în mod similar atât travestiţilor, cât şi trans-sexualilor, privindu-i ca fiind ceva mai mult decât nişte parodii insultătoare ale feminităţii.[24] Bisexualitatea a avut un succes mai mare, cu o paradă a „amestecării sexelor"exploatată de artişti *pop* precum Madonna sau David Bowie.[25]

În anii '90, grupuri mai radicale, precum *Queer Nation*, au adoptat termenul „queer" — utilizat altădată ca peiorativ [„trăsnit", „sărit", „pederast"] — și l-au adoptat ca pe o emblemă care să descrie o gamă întreagă de grupări sexuale minoritare. Unele lesbiene au fost ofensate de apariția termenului „queer", privind-o ca un mijloc folosit de bărbați pentru a le reabsorbi pe lesbiene într-o cultură dominată de bărbații *gay*.[26] Lesbienele, care erau deseori excluse din grupurile *gay* masculine unde din când în când era afișat disprețul pentru femei, tindeau să fie și ostile sexului între membri ai unor generații diferite, ca și promiscuității apărate de unii *gay*.[27] Tratând homofobia în felul lor, lesbienele au creat cluburi, cursuri și grupuri de sprijin. Unele teoreticiene lesbiene au ignorat intenționat caracterul heterosexual al unor chestiuni precum contracepția și avortul, cu care totuși multe dintre ele considerau că împărtășesc mai multe lucruri cu celelalte femei — ca în problemele legate de viol — decât cu bărbații homosexuali.[28] Viețile lesbienelor nu erau atât de mult controlate de legi penale, cum erau de statute privind custodia copiilor, sănătatea, imigrația și pensiile. În același timp, ele însele erau divizate asupra unei întregi game de probleme precum cenzura, prostituția, relațiile sexuale intergeneraționale, pornografia și trans-sexualitatea. În anii '90, o generație tânără de „lesbiene rujate" au dărâmat concepția din anii '70, după care femeile trebuie să evite capcana feminină. În loc de aceasta, câteva tinere au urmat ideea cântăreței *pop* Madonna, de a exploata feminitatea nu pentru bărbați, ci pentru celelalte femei. Puteai fi în același timp *chic* și *butch*, a fost mesajul transmis prin apariția cântăreței *pop* k. d. lang pe coperta revistei *Vanity Fair*. Cu un deceniu în urmă, puțini ar fi putut prezice că „debutul" din 1997 al actriței Ellen Degeneris la televiziunea națională avea să fie aplaudat de o mare parte a publicului american.

Deoarece lesbienele tindeau să aibă legături mai stabile și mai echitabile decât homosexualii, a rezultat că în apelurile lor pentru o epocă mai puțin tolerantă față de presiunile societății ele nu au fost la fel de entuziaste cum erau bărbații *gay*. Lesbienele erau în general ostile față de explicațiile genetice ale homosexualității, pe care mulți *gay* le găseau atractive prin anii '90. Fundamentul biologic al homosexualității fusese considerat cu un secol mai devreme de către El-

lis şi Krafft-Ebing. În contrast, Kinsez afirmase că nu este nici o diferenţă între homo- şi heterosexuali. Mesajul său, care valoriza asimilarea, a fost emis în deceniul şase, dar patruzeci de ani mai târziu o parte importantă a comunităţii *gay* s-a întors la argumentul esenţialist şi a îmbrăţişat ideea după care orientarea sexuală nu este o „alegere". Punctul de vedere determinist biologic a ieşit la suprafaţă în lucrările lui Dean Hamer, care a afirmat că a găsit un semn distinctiv pentru homosexualitate în cromozomul X din ADN.[29] Simon LeVay, după ce a studiat creierele bărbaţilor care muriseră de SIDA, a făcut afirmaţia după care „creierul *gay*" are unele caracteristici singulare.[30] Presa britanică relata până şi descoperirea unor „amprente *gay*". Cercetătorii care au vânturat asemenea argumente biologice au sperat să-i confuzioneze pe conservatori, care insistau că homosexualii făcuseră „alegeri" greşite, însă cei care erau atraşi de explicaţii genetice ignorau pericolele ridicate de o reîntoarcere la concepţiile ereditariste. Adevărul era că explicaţiile socio-biologice încă foloseau drept stigmat.[31] În anii '90, redescoperirea rolului jucat de eugenie într-un trecut nu tocmai îndepărtat a ajutat la reamintirea pericolului de-a face legături între sex şi ştiinţă. Un proces câştigat în 1995 de o femeie împotriva guvernului statului Alberta pentru sterilizarea ei abuzivă a avut drept rezultat atât o despăgubire de 750 000 de dolari, cât şi o răscolire a istoriei practicilor eugenice în Canada.[32] Americanii şi-au amintit că, în Statele Unite, peste 50 000 de persoane fuseseră sterilizate pe baza unei legislaţii similare.[33] Suedia şi-a dat seama abia în 1997 de faptul că 60 000 dintre cetăţenii săi fuseseră operaţi în mod similar între anii 1935 şi 1976.[34] În Danemarca, Norvegia şi Finlanda, erau în vigoare legi mai puţin draconice. Sterilizarea forţată era încă practicată în Elveţia.[35] În Australia, presa a relatat în 1997 că, din 1992 până atunci, peste 1 000 de fete şi femei handicapate mintal fuseseră sterilizate fără permisiunea tribunalului.[36] Aceste practici au revelat cât de departe ar putea merge statele în fabricarea sexualităţii marginalilor, atunci când se echipează cu argumente genetice. Când despre inteligenţă s-a crezut că este moştenită, „slabii de minte" au fost ţintele unor legislaţii de felul acesta. Dacă oamenii ajung să creadă că există un lucru precum o genă a homosexualităţii, nu ne putem întreba dacă homosexualii ar putea să aibă parte şi ei de o soartă similară?

Reacțiunea

Au existat mulți moraliști doritori să accepte aproape orice formă de represiune pentru a contracara homosexualitatea. Dreapta creștină afirma că homosexualii se ridicaseră din „mocirle" pentru a-i ataca pe copii. SIDA oferea conservatorilor o altă scuză pentru ostracizarea deviantului, dar existau motive mult mai profunde pentru mânia și indignarea lor morală. Ei reprezentau grupuri care altădată avuseseră putere și care acum își pierduseră statutul social. Această reacție a fost condusă în primul rând de către bărbați — într-adevăr, o „mișcare a bărbaților" a apărut în Statele Unite ca să contracareze feminismul. Masculinitatea păruse pe vremuri ceva clar, indiscutabil și natural.[37] Criza care apăruse, afirmau astfel de grupuri, era cauzată în primul rând de către femei care doreau să se redefinească în mod unilateral. Bărbații americani au fost organizați, de fapt, de la începutul anilor '70, când George Gilder a afirmat, în *Sexual Suicide* (1973), că drogurile, criminalitatea și violența erau rezultatul distrugerii rolurilor sexelor. Dacă lucrurile nu se vor schimba, prezicea el pesimist, va rezulta un „genocid" al bărbaților. Prima asociație masculină a fost inaugurată de către Richard Doyle, care, în 1976, a produs *The Rape of the Male*. Asemenea purtători de cuvânt susțineau că bărbații moderni se simțeau izolați, fără putere și plini de furie. Chiar *Playboy* și *Esquire* au intrat în polemică, afirmând că bărbaților le ajungea sensibilitatea emasculatorie indusă de către caritabilii liberali.[38]

Divorțul și custodia copiilor erau preocupările centrale pentru astfel de grupuri. Cărți cu titluri precum *Fatherless America* sau *Life without Father* exploatau teama că o nouă morală submina familia.[39] Lupta era concentrată asupra creșterii numărului de familii uniparentale și asupra faptului că homosexualii și lesbienele căutau să-și facă recunoscute căsătoriile.[40] David Popenoe a ieșit în evidență ca principal apărător al noului „familism". Reluând toate lucrurile de unde le lăsase tatăl său eugenist, Popenoe a afirmat că era nevoie de o „căsătorie de o viață, exclusivă din punct de vedere sexual, heterosexuală, monogamă, bazată pe afecțiune și parteneriat, în care există o strictă diviziune a muncii (sfere separate), cu femeia în calitate de gospodină

și bărbatul ca principal aducător de venituri și autoritate supremă".[41]

Acuzației potrivit căreia familiile de culoare sunt un exemplu tragic al inversiunii a sexelor i s-a răspuns în 1995 prin Marșul celor un milion de oameni (Million Man March), organizat de mișcarea Nation of Islam avându-l drept lider pe Louis Farrakhan, care a adus la Washington o adevarată armată de bărbați afro-americani, pentru a cere bărbaților să fie tați și soți mai buni. La chemarea lui Farrakhan au răspuns până și membri ai comunității de culoare care se opuneau opiniilor sale conservatoare despre familie. La doi ani după acest succes fără precedent, aproape la fel de mulți bărbați albi, din gruparea „Promise Keepers", s-au adunat la Washington Mall. Compusă în mare parte din protestanți cu opinii politice republicane, gruparea declara că problema numărul unu cu care se confrunta societatea era „păcatul sexual" care putea fi înfrânt doar dacă bărbații își reafirmau puterea în familie.[42] Creație a unui antrenor al unei echipe de fotbal american de la o universitate din statul Colorado, Promise Keepers au apărut din bisericile creștine evanghelice.[43] Acești suporteri ai dreptei creștine erau preocupați în mod morbid de sexualitate. Ei se autoprezentau ca luptând cu bravură pentru cauza purității sexuale, într-o epocă a declinului moral, în care adulterul era epidemic și marea majoritate a bărbaților aveau dificultăți enorme în a-și controla hormonii. Scepticii au detectat un voyeurism pornografic în plăcerea vinovată cu care disecau Promise Keepers păcatele sexuale. Un observator a asemănat cu o „ședință evanghelică de sex în grup" [„evangelical gang bang" — „poștă evanghelică" — sl.] atenția fascinată pe care mii de bărbați excitați o acordau descrierii explicite făcute de Promise Keepers a nopții de nuntă a unei fecioare.

Decizia din 1973 a Curții Supreme a Statelor Unite, în cazul *Roe* vs. *Wade*, care a recunoscut dreptul constituțional la avort, a fost scânteia ce a aprins ofensiva dreptei creștine. Opoziția față de avort i-a legat pe catolici și pe evanghelici.[44] Conservatorii îl priveau ca pe un rău moral, nu ca pe un simptom al mutațiilor generale din atitudinile sociale și practicile medicale.[45] Țintele lor evidente erau femeile care lucrau, care „eșuaseră" ca mame; și totuși, femeile de dreapta au interpretat decizia din 1973 ca pe un semn de

iresponsabilitate masculină. Lupta dintre femei care a rezultat de aici le-a pus deseori faţă în faţă pe sprijinitoarele educate ale dreptului de a alege şi pe gospodinele militante „pro-life".[46] Prin amendamentul Hyde, introdus în 1977, mişcarea The Right to Life [Dreptul la viaţă] a reuşit să oprească finanţarea federală a avorturilor. În Marea Britanie, Societatea pentru protecţia copiilor nenăscuţi a exercitat presiuni similare. În anii '80, multe state din SUA insistau asupra dreptului părinţilor şi al soţului de a fi notificaţi asupra avortului. După 1990, forţele favorabile dreptului de a alege au început să câştige bătălia retorică, dar dezbaterea rezolva foarte puţin. Forţele „pro-life" i-au intimidat atât de tare pe doctori, încât 83 la sută din comitatele americane nu aveau nici măcar un specialist care să execute avorturi. Forţele „pro-life" şi „pro-choice" erau blocate într-o relaţie simbiotică perversă, care părea să fie menită a dura decenii de-a rândul. Ambele grupuri şi-au dat repede seama că era util să-şi mobilizeze susţinătorii, ca să speculeze ameninţările reprezentate de oponenţii lor. Comentatorii au observat că o victorie pentru una din părţi ducea inevitabil la o o anume slăbire a vigilenţei din partea câştigătorilor şi la o dăruire şi mai mare pentru luptă din partea celor care pierduseră; dar, în dezbatere, asemenea referinţe la „cele două părţi" favorizau puterea dreptei creştine — majoritatea clară a americanilor sprijinea dreptul la alegere.

În Europa, situaţia nu era cu mult diferită. În iunie 1995, când conservatorul Jacques Chirac a fost ales preşedinte al celei de-a cincea Republici Franceze, primul-ministru abia numit a profitat de avantajul amnistiei unor delicte minore la început de mandat, pentru a ierta violentele comandouri anti-avort care, în anii trecuţi, îşi intensificaseră asalturile asupra clinicilor şi spitalelor. Deşi conducătorii unor astfel de raiduri, printre ei fiind oameni ai bisericii şi foşti militari, fuseseră judecaţi în repetate rânduri şi găsiţi vinovaţi de comportare agresivă, tribunalele nu le dăduseră vreodată altceva decât pedepse cu suspendare. Grupuri feministe, sprijinite de sindicalişti, *Ligue des Droits de l'Homme* şi *SOS-Racisme* au reuşit, în câteva zile, să exercite o presiune suficientă ca să forţeze guvernul să retragă şi apoi să renunţe la ideea de a include în propusa amnistie comandourile anti-avort.[47] Scurta altercaţie a reamintit multor martori indiferenţi că lupta femeilor franceze pentru drepturile lor,

pentru libertatea lor reproducătoare era departe de a se fi încheiat.[48] Totuşi, în Franţa, accesul la avort nu era atât de ameninţat cum a fost în Polonia post-comunistă sau în Germania reunificată, iar Franţa, spre deosebire de Canada sau de Statele Unite, nu avea zeloţi ai dreptului la viaţă, care să împuşte doctori şi să arunce clinici în aer.

Comentatorul american Pat Buchanan a afirmat că mişcarea „pro-choice" reprezintă o calamitate mai mare decât cea venită din partea comunismului, „Imperiul Răului".[49] Evanghelistul Jerry Falwell a făcut contrastul între ceea ce el numea „termenii lui Dumnezeu" (mamă, naştere) cu „termenii diavolului" (lesbianism, comunism, avort). La fel, în primăvara lui 1996, fiecare dintre candidaţii la nominalizarea Partidului Republican pentru alegeri a trebuit să declare că era „pro-life". Este greu de crezut că o asemenea retorică nu i-a împins pe unii către violenţă. În Statele Unite, forţele „pro-life" au început cu pichetarea şi vandalizarea birourilor şi caselor doctorilor şi au continuat cu atentate cu bombe asupra clinicilor. Uciderea unor medici şi asistenţi medicali americani în Massachusets şi Florida a fost urmată în noiembrie 1994 de primele atentate cu arme de foc asupra unor medici canadieni.[50] În ianuarie 1998, cea de-a douăzeci şi cincea aniversare a hotărârii din cazul *Roe vs. Wade* a fost marcată de un atentat cu bombă asupra unei clinici de avorturi din Alabama, având drept rezultat încă o moarte.

Activiştii „pro-choice" au sperat că, dacă avorturile ar putea fi operate pur şi simplu în cabinetele doctorilor, atacurile asupra clinicilor şi spitalelor vor lua sfârşit. O astfel de opţiune a părut să fie oferită de către RU 486, sau mifepristone — „pilula avortului" folosită în Franţa — care a fost fabricată în anii '70, folosită pe scară largă în Europa şi în China în anii '80 şi adusă în atenţia nord-americanilor în anii '90. Deoarece ameninţările cu boicotul l-au împiedicat pe producătorul francez Roussel-Uclaf să distribuie medicamentul în America de Nord, în 1994 administraţia Clinton a convins firma să-şi abandoneze drepturile pentru Statele Unite unei organizaţii neguvernamentale. Aprobarea pentru folosirea medicamentului în Statele Unite a fost dată în 1996.[51] Totuşi, pesimiştii au tras concluzia că, dat fiind climatul de opinie otrăvit, până şi impactul lui RU 486, care ar elimina nevoia de clinici speciale pentru avorturi, ar putea să fie minim.

Feminism și pornografie

Avortul a fost marea victorie feministă a anilor '70. In anii '80 și '90 mișcarea s-a străduit să facă auzite vocile victimelor abuzurilor, a violului conjugal și a violenței conjugale.[52] În același timp, făcea apel pentru noi restricții asupra comportamanetului sexual masculin. Revelația ei cea mai grăitoare era despre cămin ca fiind cel mai periculos loc pentru femei. Generații anterioare de feministe protestaseră împotriva exploatării prostituatelor, a femeilor de stradă; acum, creștea preocuparea pentru violul marital și pentru soțiile bătute de către soți. În Suedia, violul marital a fost recunoscut încă din 1965 în Marea Britanie, doar din 1991. În Statele Unite, progresele au fost chiar mai lente, explicând oarecum de ce în 1993 femeile și-au exprimat atât de mult încântarea când au auzit știrile despre soția lui John Bobbitt care i-a retezat acestuia penisul.[53]

Lobby-urile feministe au dus la reforma legilor cu privire la viol, ușurând pentru victime procedura de a depune mărturie. Cifrele referitoare la violuri și agresiuni sexuale păreau să crească; feministele au răspuns că violența sexuală nu era neapărat în creștere, așa cum sugerau cei de dreapta, ci pur și simplu că acum era mult mai ușor să fie reclamată. Până atunci, pentru a dovedi violul era necesară proba violenței; dar, după reforma legii, o femeie nu trebuia să demonstreze că rezistase fizic. Cercetătorii americani, popularizând conceptul „întâlnire soldată cu viol", și-au continuat atacul asupra mitului potrivit căruia agresorul sexual este întotdeauna „străinul".[54] America de Nord a produs și un concept mai vag de „agresiune sexuală" [„sexual harassment"], pe care politicienii conservatori l-au ridiculizat ca fiind „political correctness" cuprinsă de amoc. În 1991, procesul lui William Kennedy Smith a dovedit că, în ciuda tuturor schimbărilor, condamnările pentru agresiune sexuală încă nu erau ușor de dat.[55]

La sfârșitul deceniului nouă, feministele și-au mutat atenția asupra gravității unor fenomene precum incestul și abuzurile suferite de copii.[56] Spre neliniștea lor, judecătorii au aflat că, dacă ar motiva delictul de incest comis de un bărbat asupra soției „frigide" sau a fiicei seducătoare, ar fi foarte probabil să fie atacați în presă. Erau mai problematice cazurile de „memorie recuperată" a „supraviețuitoarelor" abuzuri-

lor sexuale. Realizatorilor *talk-show*-urilor americane le plăcea să folosească poveștile despre femei care „se refăceau" și relatările despre copii răpiți de către culte satanice. În replică, partizanii „sindromului de memorie falsă" au folosit procese foarte cunoscute, intentate pe baza unor acuzații nefondate, pentru a arăta că orice relatare de abuz sexual asupra copiilor era produsul sugestiilor feministe sau ale sugestiilor psihoterapeutice.[57] Erau imposibil de respins dezvăluirile publice din anii '80 și '90, despre băieți care fuseseră victime ale unor preoți pedofili, din Newfoundland până în Irlanda.[58] Relatări despre abuzuri sexuale care, cu decenii în urmă ar fi fost respinse imediat, erau acum urmărite cu atenție. În 1984, guvernul Statelor Unite a adoptat Legea federală privind abuzurile sexuale asupra copiilor.[59] Statele care au refuzat să furnizeze costisitoarele servicii sociale care urmau să protejeze sănătatea și binele copiilor erau prea doritoare să-și câștige o popularitate ieftină doar prin pedepsirea severă a făptuitorilor de abuzuri sexuale.

Politicienii conservatori se opuneau și pornografiei. Opiniile feministelor erau împărțite asupra acestui subiect. Toate erau de acord că ultimele decenii ale secolului al douăzecilea fuseseră martorele unei proliferări a sex-shop-urilor și ale filmelor pornografice; ca atare ce era de făcut, aceasta era problema. Abordarea oponentelor feministe ale pornografiei, care a atras cea mai mare parte din atenția mass-mediei, a fost rezumată în aserțiunea clasică a lui Robin Morgan: „Pornografia este teoria, iar violul este practica."[60] Această afirmație a părut să fie adeverită atunci când Linda Lovelace (Linda Marchiano), actrița principală a filmului *Deep Throat*, care fusese lăudat la apariție ca fiind un produs al unui mediu sexual mai relaxat, a mărturisit în autobiografia ei că fusese răpită, torturată și exploatată de o bandă de pornografia.[61] Pornografia, argumentau oponentele ei, este un instrument al controlului masculin care, în erotizarea violenței, răspândeau minciuni despre femei și corupeau femeile. Copiii victime ale abuzurilor sexuale sfârșeau prin a deveni actrițe pasive și exploatate în industria pornografică. Filmele la care erau forțați să participe îi împingeau pe spectatori să precipite un nou ciclu al violenței sexuale. Părea evident că pornografia are un impact desensibilizator și că scuza sau provoca violența; totuși, lucrul acesta era foarte greu de dovedit în fapt. Cei care au avansat asemenea argumente au re-

ușit, cu toate acestea, să obțină în 1985 o recomandare din partea Comitetului Special Canadian al Problemelor Pornografiei și Prostituției, pentru considerarea drept delict penal a materialelor violente și explicite din punct de vedere sexual.[62] În Statele Unite, raportul Comisiei Meese a afirmat că până și pornografia non-violentă era dăunătoare.[63]

Lobby-ul anti-pornografie consta din parteneri ciudați. În America de Nord, el includea lideri ai dreptei creștine, ca și feministe radicale. O parte din militantele cele mai active ale ultimului grup au adoptat o poziție din ce în ce mai patologică față de sexualitate.[64] Adrienne Rich i-a atacat pe bărbații *gay* ca fiind epitomul sexualității masculine anonime, desfășurată în promiscuitate. Andrea Dworkin a afirmat că sexualitatea este folosită de bărbați pentru a le controla pe femei. Pentru Catharine MacKinnon, reprezentarea oricărei subordonări a femeii era pornografică.[65] În Anglia, Shelia Jeffreys, afirmând că femeile care erau atrase către S/M sunt motivate prin ură de sine, a continuat să le denigreze pe acelea care erau orbite de ceea ce ea numea „fetișurile" alegerii și ale libertății.

Moderatele din interiorul taberei feministe erau îngrijorate de esențialismul care părea să răzbată din argumentele anti-pornografie, după care femeile erau în mod inerent spirituale iar bărbații animalici.[66] Aceasta amintea de vechea concepție despre femeia ca victimă, căreia trebuia neapărat să-i fie teamă de sexualitate. Înțelegând cum putea să se întoarcă împotriva lor cenzura, lesbienele și feministele curentului constructionist social s-au opus considerării ca delicte penale a reprezentărilor sexuale explicite. În consecință, în anii '80 au izbucnit așa-numitele „războaie ale pornografiei", cu grupuri precum Feministele împotriva cenzurii insitând că trebuie să fie dezbătute atât plăcerile, cât și pericolele, și complexitatea, și contradicțiile sexualității.[67] Ele atacau analizele simpliste ale adversarilor lor, ca și datele neconvingătoare considerate a dovedi caracterul dăunător al pornografiei. Cercetările serioase dovedeau că astfel de legături erau greu de făcut.[68] Cea mai bună dintre ele putea spune că era probabil ca pornografia să conducă la abuzul de sine și nu la abuzul asupra altora.

Membrele moderate ale mișcării femeilor au protestat, obiectând că suporterele feministe ale cenzurii păreau să conceapă pornografia ca fiind mai curând sexism decât un

produs al unei societăţi sexiste. O mulţime de discursuri de tip tradiţional au oferit pentru femei reprezentări la fel de degradante, totuşi nimeni nu ceruse interzicerea lor. Într-adevăr, unii au arătat că era mult mai puţin probabil ca personajele feminine din filmele porno să fie reprezentate ca fiind suferinde, prin comparaţie cu partenerele lor din filmele hollywoodiene recunoscute. Şi i-a zugrăvit pornografia pe bărbaţi ca fiind stăpâni? Aproape fiecare film porno culmina cu o descriere a acţiunii de istovire a lor, stârnind prin aceasta curioasa insistenţă a bărbaţilor de a vedea „mişcarea câştigătoare". Criticile mass-media feministe au tras concluzia că astfel de încercări triste de a prinde „adevărul" plăcerii erau grăitoare pentru insecurităţile, nu pentru puterea bărbaţilor.[69]

Luându-şi exemplele din nucleul dur, marginalizat, care reprezenta un mic procent al industriei porno, facţiunea anti-pornografie milita pentru legi care ar fi cenzurat aproape orice portretizare a femeii, după cum observau criticii acestei grupări. Gloria Steinem a încercat să distingă între erotic şi prnografic, pentru a distanţa feministele de apărătoarele conservatoare ale cenzurii. Feministele mai tinere, având un interes postmodernist în limbaj, schimbând sensuri şi interpretări, au întrebat de ce trebuie acceptată doar lectura conservatorilor asupra filmelor şi cărţilor. Intelectualele şi artistele feministe — observând că fantezia nu trebuie confundată cu realitatea — au averizat împotriva unei puteri mai mari care ar putea-o căpăta agenţiile de stat. Cele care erau mai temerare vorbeau despre nevoia de imagini sexuale alternative, iar câteva au continuat să apere pornografia feminină, care promitea să problematizeze normalitatea, să descrie femei puternice şi să submineze teama bărbaţilor.[70]

De obicei, se pornea de la supoziţia că pornografia era determinată de sex, că era produsă de bărbaţi pentru alţi bărbaţi; însă, în anii '90, a început să fie produsă şi de femei. A fost introdusă Agenţia feminină, pe măsură ce femeile, în particular lesbienele, au început să discute sexualitatea deschis şi în public. Cele care şi-au produs propriile reprezentări sexuale explicite au arătat că aceeaşi imagine ar fi putut să fie înţeleasă diferit, în funcţie de audienţă. Pat Califa, jucând un rol autoasumat de „kinky dyke", a acoperit de ridicol panica morală despre „pornografia copilaşilor" şi „copiii pier-

duţi", despre care ea spunea că este orchestrată de către poliţie şi de feministele conservatoare, în scopuri represive.[71] Astfel de critici au arătat că refrenele amăgitoare sunt produse de capitalism, dar pot fi folosite în scopuri subversive. Exemplul clasic pentru asemenea tentative de genul „ba voi sunteţi ăia", de folosire a pornografiei împotriva sexismului, este dat de opera lui Annie Sprinkle, o fostă prostituată, care în site-ul ei de pe World Wide Web intitulat „Public Cervix Announcements", a împins exhibiţionismul până la a-şi expune propriile organe genitale.[72]

Tineretul

Este greu de determinat ce impact au avut ideologii sexualităţii asupra tineretului. Adulţii, impresionaţi de stilurile băieţoase sau androgine adoptate de atât de multe femei tinere heterosexuale, au avut impresia că poziţiile sexelor sunt neclare. În mod similar, coafurile „coadă de cal" şi cerceii, care fuseseră domeniul exclusiv pentru *gay*, au devenit accesorii masculine obişnuite. Dar, ca şi modele perforării corpului şi a tatuajelor, care se răspândiseră după 1990, astfel de capricii au încetat să aibă o mare rezonanţă subversivă. Feministele se lamentau din cauza faptului că, în ciuda apelului pe care îl făceau către femeile tinere ca să fie mai independente, scenariile heterosexuale romantice încă aveau o putere imensă în a făuri dorinţe. În particular, „mitul frumuseţii", în care se susţinea că atractivitatea fizică este capitalul cel mai preţios al unei femei, era la fel de puternic.[73] Câteva generaţii de fete din America de Nord au crescut jucându-se cu „păpuşa Barbie", pe care criticii o condamnau ca fiind simbolul feminităţii anilor '90: sexy dar fără sex, anorexică dar ghidată de consum.[74] Pentru femeile din secolul al douăzecilea, dieta a fost ceea ce a fost portul corsetului pentru cele din secolul al nouăsprezecelea. Nu era deloc surprinzător că multe gemei tinere au visat să maimuţărească „super-modelele" — demonstraţiile unui triumf al hiper-femininului în viaţa reală — alegând chirurgia plastică sau *body-building*-ul.

Conservatorii erau mai dezamăgiți decât progresiștii de insensibilitatea tineretului la interdicțiile morale. Dreapta creștină, susținând că revoluția sexuală se terminase, a dus programele de abstinență până la a-i determina pe tineri să facă declarații de virginitate. De fapt, adolescenții aveau raporturi sexuale chiar la vârste mai fragede. În Franța, un sondaj din 1984 a arătat că majoritatea tinerilor avuseseră relații sexuale la sfârșitul adolescenței. Despre fete se spunea că sunt „deflorate", iar despre băieți că sunt „*déniaisé*" [„dezghețați"] (fuseseră învățați câte ceva); experiența fusese plăcută pentru 68 la sută dintre băieți și pentru 50 la sută dintre fete.[75] În Statele Unite, în jur de jumătate dintre femei au avut relații sexuale înainte de colegiu, procentul fiind în creștere în anii '70 și '80, menținându-se apoi constant la 60-70 de procente în ultimii ani ai deceniului nouă.[76] În Marea Britanie, la mijlocul anilor '90, vârsta medie a primului contact sexual era șaptesprezece ani. În general, părinții știau ce se întâmplă. Aproape în toată lumea occidentală, se erodau vechile disparități care separau pe vremuri momentele și practicile sexuale ale bărbaților și femeilor, ale claselor de jos și de mijloc.[77]

De ce făcea sex tineretul? Tinerii respingeau din ce în ce mai mult „noua morală" a anilor '60, care făcea apel la afecțiune și toleranță. Acum, într-o lume dominată de o cultură a distracției și de o etică a vieții private, era tolerabil să te simți bine, pur și simplu. Sexul era mai puțin ascuns și chiar mai puțin idealizat. Acum, fetele îi sunau pe băieți să vină la întâlniri. De la femeile tinere, nu se mai aștepta nimeni să amâne relațiile sexuale până la căsătorie și nici măcar să aibă relații fidele. Presa britanică a folosit, într-adevăr, ideea despre fetele din Anglia care mergeau în vacanțe de „plăcere", ca să-și completeze educația sexuală. Nu se punea problema dacă, ci cum va fi făcut actul sexual. Ca urmare, revistele ilustrate pentru fete erau pline de recomandări despre cum să seduci bărbații și să ai orgasm de mai multe ori.

Era mai puțin probabil ca tinerii să se declare „ademeniți" de sex, ei având preocupări mai pragmatice, axate pe carieră și studii. Primul contact sexual se întâmpla de obicei pe moment, provocat mai mult de curiozitate decât de iubire. Era privit din ce în ce mai mult ca un proces de învățare.[78] Sexualitatea era folosită pentru a-și garanta autoaprecierea, plăcerea, popularitatea și siguranța. Băieții admiteau cu seninătate că fuseseră pur și simplu „curioși". Fetele tindeau să spună

că o făcuseră pentru că fusueră „îndrăgostite". Și ele doreau experiența; dacă spuneau că fuseseră „îndrăgostite", o făceau pentru că acela era termenul necesar pentru a le justifica relația sexuală. Fetele aveau un număr crescând de parteneri sexuali, deși nu încă la fel de mulți ca băieții. Un băiat care avea multe relații sexuale era numit admirativ „o bucățică de flăcău"; o fată care i-ar fi imitat comportarea încă ar fi fost în pericol să fie etichetată drept o târâtură, o târfă, sau o coardă.[79]

Dragostea nu era necesară ca să justifice intimitatea, totuși cei mai mulți tineri căutau să aibă relații și angajamente stabile. Erau rare întâlnirile de o noapte. Fetele doreau afecțiune. Popularitatea cântăreței *pop* Madonna a fost interpretată de unii ca fiind o manifestare a unei forme de *safe sex* — femeile pot arăta sexy, dar nu trebuie să cedeze. În aparență, interesul pentru grupurile „Girl Power" de la sfârșitul anilor '90 a fost datorat faptului că ele aveau un mesaj similar. Sondajele au arătat că, de fapt, fetele simțeau că trebuie să cedeze. Ele foloseau sexualitatea ca să demonstreze că sunt femei independente, să-și salveze sau să-și întărească relațiile. De cele mai multe ori, preludiul actului sexual le oferea cea mai mare plăcere, dar erau obligate să se grăbească spre actul propriu-zis. Pentru ele, era mult mai probabil să fie dezamăgite decât băieții. „Era groaznic, terbil", își amintește o fată. „Tremuram. De fiecare dată când mă vedea, voia să facem amor. Uram lucrul ăsta, și totuși îl făceam — în jur de cinci sau șase ori."[80] Fetele considerau că sunt în căutarea dragostei și îi priveau pe băieți ca dorind „numai sex", „perfect 10", sau „o drăguță".

Folosirea pilulei anticoncepționale a permis libertatea sexuală și a ascuns dovezile că ar fi fost utilizată, deși tinerii tindeau să nu o folosească. Primul contact sexual era deseori neprotejat. Un studiu american a descoperit că o treime din adoloescenți nu folosiseră la primul contact vreo practică de control al nașterii, iar o cincime nu o folosiseră niciodată. Un sondaj britanic publicat în 1994 a revelat că 30 la sută dintre adolescentele active sexual nu folosiseră niciodată contraceptive.[81] Acelea care o făcuseră se bazaseră mai ales pe prezervativul bărbatului, sau pe retragerea penisului. Multe nu se gândiseră, pur și simplu, la folosirea contraceptivelor. Unele fuseseră distrate sau băuseră, altora le fusese frică să nu-și strice povestea de dragoste. Altora nu le păsa. Faptul că fetele ar fi putut acum să se gândească dacă

să-i ceară băiatului să folosească prezervativ, demonstra că fuseseră făcute oarecare progrese. Magazinele de mare tiraj şi literatura medicală spuneau că fetele ar fi trebuit să le facă băieţilor cererea aceea. Activiştii anti-SIDA popularizau sloganul *„No glove, no love“* (în Quebec, *„Sans condom, c'est non!“*) şi prezervativul era folosit din ce în ce mai mult, nu pentru a proteja femeia de sarcină, ci pentru a-i feri de boală pe amândoi partenerii. Şi totuşi, multe fete îşi asumau riscul să creadă că „aceea“ nu li se va întâmpla; ele erau norocoase. Fetele mărturiseau că fuseseră prea stânjenite la doctor sau farmacist, ca să-şi cumpere contraceptive şi că se gândiseră că a insista ar fi însemnat să le deprecieze legătura, făcând sexul să pară prea planificat. Ele erau îngrijorate, pentru că aparenţa lor de a şti prea mult despre contraceptive ar fi implicat că erau cocote sau că i-ar fi bănuit de promiscuitate pe partenerii lor; printr-o asemenea logică auto-distructivă, faptul că *nu* foloseau protecţia era prezentat de către fete ca fiind o dovadă de încredere. Cu cât relaţia era mai stabilă, cu atât tindea să fie mai regulată folosirea contraceptivului de către tânăra femeie.

Unii cercetători au acordat credit ideii unei „epidemii“ a sarcinilor în adolescenţă, susţinând că folosirea contraceptivelor nu se declanţa la fel de repede ca activitatea sexuală.[82] În deceniul al nouălea, Statele Unite aveau o medie de un milion de sarcini nelegitime şi 400 000 de avorturi pe an. În jurul vârstei de optsprezece ani, 10 la sută dintre femeile albe şi 25 la sută din cele de culoare erau mame. Patru zecimi din nou-născuţii albi şi nouă zecimi dintre cei de culoare erau ai unor femei necăsătorite.[83] Într-o comunitate, astfel de mame necăsătorite riscau cel mai mult să fie la începutul unor vieţi de sărăcie cronică.[84] Cercetătorii au afirmat că o nouă metodă contraceptivă, adaptată vieţii sexuale „sporadice şi spontane“ a adolescentului mediu ar fi fost o soluţie.[85] Administraţia Reagan, în vreme ce deplângea maternitatea adolescentelor, exagera cu bună ştiinţă pericolele pilulei contraceptive, pentru a o ţine departe de tineri. Cu toate acestea, începând cu 1950, procentul naşterilor cu mame între cincisprezece şi nouăsprezece ani a scăzut, ca şi rata totală a sarcinilor, care şi-a atins un maxim în 1957. În Canada, rata sarcinilor în adolescenţă era mai puţin de jumătate decât cea din Statele Unite, însă şi acolo a avut loc o scădere spectaculoasă între 1974

și 1992, de la 57 000 la 38 000, în ciuda lamentațiilor din tabăra conservatoare, despre tineretul trăind în promiscuitate.[86]

Sarcinile neașteptate și nedorite încă ridicau mari probleme. Cel mai probabil, cei care se opuneau avorturilor erau tocmai conservatorii care vehiculau ideea că națiunile lor sunt târâte în mlaștina unei „epidemii" a sarcinilor bântuind adolescentele. Cine făcea avort? De cele mai multe ori, femei necăsătorite, din ce în ce mai tinere. De pildă, în Canada mai mult de 31 la sută dintre pacientele din 1975 erau căsătorite, însă în 1994 procentul lor scăzuse la doar 21 la sută.[87] Adversarii avorturilor, în încercarea lor de a-i face pe tineri să le fie rușine de propria sexualitate, încurajau tocmai ignoranța care, cel mai probabil, îi expunea riscului unei sarcini nedorite.[88] Studiile au arătat că era cu atât mai probabil ca tinerii să apeleze la contracepție, cu cât erau mai deschiși cu privire la sexualitatea lor. Cercetătorii nu au găsit probe care să dovedească afirmația potrivit căreia accesul facil la serviciile avortului ar fi subminat folosirea contraceptivelor. După cum era de înțeles, un procent însemnat dintre femeile tinere aveau o atitudine ambivalentă față de momentul renunțării la sarcină. Ele tindeau să nu le spună nimic părinților, ci să-și caute consolare de la prietene. În cele din urmă, covârșitoarea lor majoritate — în ciuda avertismentelor sumbre ale moraliștilor — erau fericite în urma hotărârii luate.[89]

Femeia tânără care își ducea sarcina și hotăra să-și crească pe cont propriu copilul se putea aștepta să fie atacată de către conservatori ca fiind un părinte singur. Presupusa imoralitate a unei asemenea calități a fost adusă în atenția publicului american în 1992, de către Daniel Quayle, candidat la funcția de vicepreședinte, atunci când acesta a criticat aspru personajul „Murphy Brown" dintr-un serial de televiziune. Inepția lui Quayle a făcut rapid din el un subiect de glume, dar conservatorii nu au abandonat chestiunea, care părea să pună în pericol structura familială tradițională. Dreapta religioasă a continuat prin a sugera inaugurarea unor programe de „căsătoriri", în care cei care se căsătoreau ar fi fost recompensați, iar ceilalți ar fi fost penalizați. Președintele Clinton a încercat să joace rolul moralistului, incluzând în programul social din 1996 fonduri pentru încurajarea abstinenței. Guvernul a promis că va plăti douăzeci de milioane de dolari în bonusuri anuale fiecăruia din primele cinci state înregistrate ca având

cele mai mari reduceri în rata nașterilor nelegitime, din 1999 până în 2002.[90]

Formarea cuplurilor

Cei care intrau pe piața căsătoriilor în anii '80 și '90 trebuiau să se aștepte la discuții cu un partener sexual, pe teme precum folosirea prezervativelor sau necesitatea de a fi supus unui test HIV.[91] Susținând că SIDA a dovedit pericolele promiscuității, mass-media a afirmat că ultimele decenii ale secolului al douăzecilea urmau să vadă o întoarcere la valorile tradiționale și o întărire a căsătoriei. Faptul că o carte intitulată *How to Make Love to the Same Person for the Rest of your Life and Still Love It* [*Cum să faci dragoste cu aceeași persoană pentru tot restul vieții și încă să-ți mai placă*] a devenit un *best-seller* în America era un semn al vremurilor.[92] Formarea de cupluri, discreția și curtenia au fost declarate iarăși la modă. Totuși, era greu să detectezi vreo schimbare deosebită în practicile sexuale. Procentele sexualității premaritale continuau să crească vertiginos. În anii '50, un bărbat care s-ar fi culcat cu o „fată drăguță" se putea aștepta să fie supus moralei „magazinului de porțelanuri": „o spargi, o cumperi". În anii '80 și '90, sexul ocazional a devenit mai tolerat și pentru femei. De unde fusese cazul ca, pentru 50 la sută dintre femeile franceze, primul partener sexual urma să fie bărbatul cu care să se căsătorească, pe la 1990 acest lucru mai era adevărat numai pentru 10 la sută dintre ele.

Sexul anal continua să fie practicat doar de o mică minoritate a heterosexualilor. Sexul oral, în parte din cauza fricii de SIDA, a crescut în popularitate printre tineri, precedând sau chiar înlocuind penetrația vaginală.[93] Un sondaj făcut în Franța a descoperit că jumătate din femeile născute între 1922 și 1936 încercaseră felația, iar 90 la sută din cele născute între 1960 și 1969 o încercaseră.[94] Un personaj din *Clerks*, un film presupus a reflecta moravurile tinerilor nord-americani, afirma că o fată care încercase același lucru încă se putea considera virgină. Relatările din presa de scandal despre legătura președintelui Clinton cu o tânără rezidentă de la Casa Albă

spuneau că el adoptase un punct de vedere similar, benign, al acelei practici. Creşterea ei în popularitate (sau prezenţei în relatări) era remarcabilă; în anii '50, Kinsey descoperise că era folosită doar de puţini membri ai clasei de mijloc. Legea nu a ţinut pasul cu schimbarea moravurilor în anii '90, sexul oral era încă un delict în multe state americane, ca şi în Districtul Columbia.

Contribuţia adusă de SIDA nu a fost numai aceea că i-a făcut pe oameni să experimenteze forme de sex non-penetrative. Deşi ratele căsătoriilor au scăzut în ultimele decenii ale secolului al douăzecilea, istoricul francez Michelle Perrot a prezis că SIDA va reanima ideile de monogamie şi formare a cuplurilor.[95] Numeroase reviste, exploatând vechea idee a logodirii celibatarilor, au părut să încerce a le mâna pe femei să se căsătorească.[96] Căderea ratei căsătoriilor nu era restrânsă doar la Statele Unite. În Franţa, căsătoriile au avut un maxim în 1972 (417 000) şi au scăzut, de-a lungul anilor '80, până în 1986 (266 000).[97] Şaizeci la sută dintre cei care erau la prima căsătorie trăiau împreună. Între 1986 şi 1996, procentajul cuplurilor necăsătorite a urcat de la 6,2 până la 12,4 procente. Cercetătorii francezi au observat că o femeie, cu cât era mai educată, cu atât era mai puţin probabil să se căsătorească. Susţinând că o coabitare cerea o investiţie emoţională mai scăzută, Christine Delphy trăgea concluzia că asemenea femei recunosc natura non-egalitară a căsătoriei.[98] Din ce în ce mai mult, coabitarea a inclus şi copiii. Procentajul copiilor francezi născuţi în afara căsătoriei a crescut de la 3 procente în 1975 până la 33 de procente în 1996.[99] În Anglia şi în Ţara Galilor, 28 la sută din totalul naşterilor din 1990 erau extramaritale.[100]

Pentru mulţi, coabitarea preceda pur şi simplu căsătoria. Cultura orientată spre cuplu şi ideea de dragoste romantică indusă de aceasta erau încă foarte puternice şi înconjurate de mister, mai ales pentru femeile tinere. Sexul era privit ca jucând un rol central în asigurarea armoniei maritale. Familia era privită din ce în ce în mai mult ca fiind o entitate fragilă, dependentă de satisfacţia sexuală a ambilor parteneri, iar sexul era considerat în mod pozitiv de către public, dacă menţinea stabilitatea familiei. Odinioară, femeile doreau orgasmuri; acum, consultanţii şi terapeuţii spuneau că ele trebuiau să aibă orgasmuri. Pentru unele cupluri, sexul devenise o muncă. Un bărbat din Anglia mărturisea: „E o presiune gro-

zavă ca să fie bine — să aduci spre tine femeia. Dacă femeia face primul pas, e mai rău. Ştiţi, să-i dai cinci orgasmuri, sau ceva de felul ăsta. Mulţumesc lui Dumnezeu că exită sexul oral, atâta vă mai pot spune."[101] Publicul larg a acceptat încet-încet că simpla penetrare nu era singurul lucru de care avea nevoie femeia. Pornografia şi experimentarea au folosit la reîntinerirea relaţiilor.[102] Unii au privit îndreptarea femeilor către sexul neconformist şi perforarea propriului corp drept cele mai surprinzătoare fenomene al anilor '90. Cei mai meditativi începeau să se întrebe dacă mai exista ceva care să fie îndreptăţit să fie intitulat „sex autentic".

Membrii tuturor convingerilor sexuale împărtăşeau o încredere în democratizarea sexualităţii, care se manifesta în căutarea orgasmurilor împărtăşite de ambii parteneri, conştiente, calculate.[103] Pentru a fi de ajutor, cei care erau neliniştiţi s-au transformat în experţi profesionişti — psihanalişti sau terapeuţi. Inegalităţile sociale şi cele dintre sexe tindeau să fie studiate în lucrări ale unor asemenea experţi. Cei care stabileau normele şi-au revelat un nivel mai scăzut al toleranţei pentru cei suferind de disfuncţionalităţi sexuale.Cercetătorii americani au transformat actul sexual lent într-o boală, Dorinţă Sexuală Inhibată (DSI). Mesajul terapeuţilor era că acum nu era o problemă să fii membru al unei minorităţi sexuale; era esenţial să funcţionezi eficient.[104] Sexologii încercau să programeze spontaneitatea, insistând asupra nevoii de a învăţa să te masturbezi pentru ca, în schimb, să poţi învăţa să devii un bun partener. La celălalt capăt al spectrului, sexologii au produs sindromul „dependenţei sexuale", patologizând ideea după care sexul n-ar fi niciodată suficient. Terapeuţii le furnizau „dependenţilor" un program de recuperare în douăsprezece trepte.[105]

Având în vedere că dreptul femeilor de a avea activitate sexuală în afara căsătoriei încă nu era dobândit, nu se putea afirma că dispăruse dublul standard. Când au fost făcute sondaje despre felul în care se vor proteja francezii de SIDA, bărbaţii au răspuns că vor folosi prezervativul, iar femeile că vor fi credincioase unui singur partener.[106] În viaţa publică, norma era încă dată de monogamie, fie ea şi serială. Promiscuitatea era condamnată în mod public, deşi mai mult de către femei decât de către bărbaţi. Un astfel de moralism era puternic mai ales în Statele Unite. Presa franceză a ignorat cu discreţie copilul nelegitim al preşedintelui Mitterand, dar Garry Hart

a trebuit să renunţe la campania sa pentru Casa Albă, atunci când mass-media i-a dezvăluit legătura extraconjugală. Puritanii au fost şocaţi în 1992 când Bill Clinton a fost supus unui atac similar şi, cu toate acestea, şi-a continuat cursa câştigătoare către preşedinţie. La începutul anilor '90, în mod similar au fost dezamăgiţi cei care au crezut că erupţia de divorţuri şi revelaţii despre legăturile adultere care a izbucnit în familia regală britanică va conduce la disoluţia acesteia. În general, nivelul înalt al ratei divorţurilor din lumea occidentală a fost atribuit problemelor sexuale, deşi specialiştii au citat o mulţime de alte chestiuni, mai ales grijilor financiare. Un observator cinic din Franţa pur şi simplu punea creşterea numărului de legături adultere ale femeilor în seama creşterii numărului de femei care aveau a doua maşină. În Statele Unite, numărul divorţurilor a crescut continuu în anii '60 şi '70, apoi s-a menţinut constant după 1980, sub 2,4 milioane pe an, apoi intrând într-un uşor declin după 1990. O traiectorie similară a fost urmată de rata căsătoriilor.

Căsătoria însemna folosirea constantă a contracepţiei. Sondajele de opinie franceze au revelat că, după 1990, femeile mai tinere considerau contracepţia drept un lucru firesc. Ele nu-şi dădeau seama pur şi simplu ce diferenţă a însemnat contracepţia pentru generaţiile de dinaintea lor.[107] La începutul secolului douăzeci, mărimea familiilor varia invers proporţional cu poziţia socială — clasele de sus având familiile cele mai mici, iar cele de jos cele mai mari. Existau, de asemenea, variaţii largi în mărimea familiei. La sfârşitul secolului al nouăsprezecelea, familiile cu patru copii erau la fel de obişnuite ca şi cele cu zece copii. După 1990, variaţiile erau mici: marea majoritate a celor cu copii aveau unul sau doi. În cele mai multe ţări occidentale, după 1980, în jur de 90 la sută din cuplurile căsătorite foloseau unele mijloace de contracepţie. Un sondaj făcut în Marea Britanie la mijlocul anilor '90 a descoperit că 28,8 la sută dintre femei foloseau pilula contraceptivă, 25,9 la sută prezervativul, 23,6 la sută sterilizarea şi 6,7 la sută steriletul.[108] Femeile căsătorite, îngrijorate de cazurile din ce în ce mai dese de cancer şi de cheaguri de sânge asociate contraceptivului oral, au renunţat la el, dar tinerele n-au putut rezista eficacităţii şi comodităţii pilulei cu concentraţie mică. Un studiu din 1996, care a folosit date din aproape 90 la sută din cercetarea epidemiologică din toată lumea, a tras concluzia că pilulele contraceptive nu cresc riscul pe ter-

men lung al cancerului la sân, dar a scos în evidență îngrijorări legate de folosirea lor de către femei care fumau, erau hipetertensive sau diabetice.[109]

SIDA a resuscitat folosirea prezervativelor. În 1995, spre supărarea Reginei Elisabeta a II-a, o companie producătoare de prezervative a folosit o reclamă constând dintr-o fotografie a Prințesei Diana îmbrăcată în alb, având următoarea explicație: „Este greu de văzut din afară când cineva a avut sex la întâmplare, cu parteneri la întâmplare. Se întâmplă în familiile cele mai bune. Niciodată nu poți fi prea prudent."[110] Protecția oferită de membrane împotriva virusului SIDA le-a crescut popularitatea printre necăsătoriți.[111] În 1988, pe piața nord-americană a fost introdus până și un prezervativ feminin. Cineva a remarcat că pilula le-a dat femeilor să spună „da" sexului; SIDA le-a dat dreptul să-i spună „nu". Cercetătorii au descoperit că folosirea prezervativului ca mijloc de apărare împotriva bolii era opusă din ce în ce mai mult prevenirii sarcinii. În Statele Unite, procentul femeilor care foloseau contracepția în același timp cu folosirea prezervativului de către partenerii lor, a crescut de la 12 la sută în 1982, la 18 la sută în 1990.

Noi tehnologii reproductive

În 1978, cercetătorii englezi Patrick Steptoe și Robert Edwards au anunțat lumii întregi că reușiseră nașterea primului copil „în eprubetă", Elizabeth Brown. În ultimele decenii ale secolului douăzeci, cererea pentru asemenea tehnologii reproductive a fost alimentată, cel puțin în parte, de numărul crescând de femei care își amânau momentul sarcinii. Până în 1970, copiii tindeau să apară devreme în căsătorii; pe la 1990, nașterea copiilor era amânată. În timp ce numărul femeilor născând în anii de adolescență și înainte de treizeci de ani a scăzut, a crescut brusc numărul celor care aveau copii după treizeci de ani.[112] De exemplu, în Canada, proporția femeilor de treizeci de ani aflate la prima naștere a crescut de la 18,5 procente la 28,5 procente între 1974 și 1992. Din ce în ce mai multe femei din clasa de mijloc își amânau prima sarcină

pentru a-și termina studiile și pentru a urma o carieră profesională. Dorind mai multe informații despre sarcină și temându-se să nu dea naștere unui copil handicapat, era natural ca ele să fie interesate de noile tehnici de testare oferite de medici. Cele care descopereau că sunt infertile și nu optau pentru adopția unui copil (lucru care devenea mai dificil pe măsură ce rezerva de asemenea copii era restrânsă de creșterea numărului de tinere mame optând pentru avort sau pentru păstrarea copiilor) s-au îndreptat în căutare de ajutor către clinicile care studiau infertilitatea. Pe la mijlocul anilor '80, a devenit general acceptată ideea că până și o femeie necăsătorită putea să caute sarcina, pentru a-și împlini viața.

Cultura occidentală fusese de multă vreme preocupată de infertilitate. În anii '30 medicii englezi au condamnat mult lipsa copiilor, considerând-o intenționată și egoistă, o cauză a neînțelegerii și divorțului. Prima lor tendință era să învinuiască obiceiurile rele ale bărbaților și sănătatea precară a femeilor. Oricum, medicii au recunoscut că sterilitatea era relativ obișnuită; răceala și munca în exces puteau cauza sterilitate temporară. Probleme de lungă durată puteau fi cauzate de infecții, oreion și blocaje ale trompelor, datorate avortului. Medicii interpretau caracteristicile sexuale secundare — voce, barbă, mușchi, penis, precum și prestanța în atitudine — ca indicatori ai potenței masculine și ofereau o serie de terapii de întinerire.[113] În 1939, Edward Griffith recomanda inseminarea artificială, folosind sperma soțului și o soluție tampon.[114] În 1941 un text englezesc își sfătuia cititorii cu privire la cum cuplurile pot practica pe cont propriu inseminarea artificială, plasând în vaginul femeii un cocoloș cu vată îmbibat cu spermă.[115] Un caz de adulter în care un soț canadian a relatat că soția lui fusese inseminată artificial apăruse la lumină încă din 1921.[116]

Statele Unite avea o rată deosebit de mare a infertilității; între anii 20 și 50, peste 20 la sută dintre femeile sub 40 de ani nu aveau copii. Rata a fost înjumătățită în anii '60.[117] Ironia era că cercetători în medicină precum Gregory Pincus și John Rock, deși au devenit celebri pentru munca de pionierat cu privire la pilula contraceptivă, și-au început cercetarea în anii '40 cu scopul de a folosi hormonii pentru vindecarea infertilității. Mare parte din secolul XX, profesioniștii din medicină se opuseseră în mod public controlului nașterii; în anii '90 atitudinea acestora față de cercetările embrionare era mai „libera-

lă" decât a opiniei publice. Tehnica de vârf în reproducerea artificială a fost un proces medicalizat care a slujit la a demonstra, în cel mai dramatic mod, puterea medicilor de a ajuta natura.[118]

Primul copil fecundat în eprubetă — *ces enfants qu'on fabrique* — s-a născut în Franța în 1982.[119] Avea să le meargă mai bine femeilor în această lume a „minunaților noi bebeluși"? În romanul ei *The Handmaid's Tale*, din 1985, Margaret Atwood credea că nu era cazul și oferea imagine întunecată a unei societăți avansate în care femeile erau reduse la rolul de „recipiente reproducătoare". Cu toate acestea, clinicile de fertilizare *in vitro* s-au răspândit peste tot. Aveau rate scăzute de succes și prețuri ridicate. Activitățile lor au ridicat o mulțime de probleme etice cu privire la continuarea cercetării pe ovule și embrioni și ulterior la eliminarea acelora care constituiau surplus. Puneau aceste clinici în pericol sănătatea copiilor astfel rezultați? Transformau acestea femeile în mașini reproducătoare? Feministe precum Margrit Eichler, sociolog din Toronto, erau îngrijorate că, de vreme ce motivația profitului determina în mare parte programul de cercetare, femeile sărace erau condamnate la a fi exploatate drept „mame surogat", în același timp refuzându-li-se accesul la procedee costisitoare de creștere a fertilității. Ele mai erau îngrijorate și de faptul că noile tehnologii medicale deplasau atenția medicilor de la mamă la fetus, considerându-l pacient pe acesta din urmă. În anii '80 și '90, guverne și persoane particulare au căutat să intervină, prin intermediul deciziilor judecătorești, în favoarea fetusului împotriva mamei, în toate cazurile, de la încercări de a împiedica avorturile până la intentarea de procese mamelor pentru răniri suferite de fetus în uter[120]. Semnificația acestor acțiuni era de a abstractiza reproducerea, de a o izola pe mamă, sugerându-se că alegerile cu privire la propria-i fertilitate nu reprezentau un produs al nevoilor ei sociale, culturale și sexuale.

Noile tehnologii reproductive, ca și cele vechi, aveau avantaje și dezavantaje.[121] Era o chestiune privitoare la cine le va controla și în ce scopuri aveau să fie folosite. Inseminarea artificială îngăduia lesbienelor că conceapă fără implicarea directă a bărbaților.[122] Femei care se consacraseră carierei până la aproape 40 de ani și apoi începeau să se gândească la copii doar pentru a descoperi că erau infertile aveau acum opțiunea de a căuta asistență medicală. Mass-media s-a în-

dreptat asupra șaradelor pe care le puneau noile tehnologii: avea „dreptul" o femeie de 60 de ani de a fi însărcinată? putea cere o văduvă să fie inseminată cu sperma soțului ei mort? se putea îngădui ca mii de embrioni congelați să moară din cauză că legea care reglementa folosirea lor stabilea limite pentru stocarea acestora? Ceea ce au ignorat cei mai mulți dintre comentatori a fost natura rasială a sistemului medical, care deservea cu precădere femei albe din clasa de mijloc și faptul că tratamentul infertilității era căutat în primul rând datorită creșterii sentimentului pronatalist și manipulării mediatice și mai puțin din cauza mult trâmbițatelor progrese ale tehnologiei.[123]

Concluzie

Clonarea încununată de succes a unei oi, în 1997, a fost profețită de mulți drept o prevestire înfricoșătoare a unei lumi tot mai omogenizate în care sexul nu avea să mai fie necesar reproducerii umane, o lume în care toți ar arăta la fel și s-ar comporta aidoma. Totuși apropierea mileniului III a părut, de asemenea, să prevestească o epocă pluralistă care oferea o varietate mai mare de scenarii sexuale, deși în mod clar puține de importanță covârșitoare. Panica provocată de SIDA fusese folosită la început de moraliști în speranța de a forța o „reîntoarcere" la un model rigid unic de comportament sexual. Ei au afirmat că soarta victimelor sindromului slujea altora ca un avertisment despre ceea ce se întâmplă atunci când forțele poluării și contaminării sunt lăsate în libertate[124]. Astfel de încercări de a insufla rușinea i-a convins pe puțini, pe lângă cei deja convertiți. În schimb, criza provocată de SIDA și mesajul „sexului lipsit de riscuri" a oferit un context în care a fost explorată o varietate de scenarii sexuale noi. Printre *gay* și lesbiene erau unii care căutau să obțină drepturi recunoscute de către stat de a se căsători și de a avea copii. Alții au încercat să închege relații pe termen lung dar nemonogamice, eliberate de posesivitatea cuplurilor heterosexuale. Mai erau și alții care parodiau sau „făceau" sex heterosexual, unele lesbiene folosind chiar falusuri din cauciuc, fapt care bagateliza

vechea idee feministă potrivit căreia penetrarea era o dorinţă în mod excusiv masculină.[125] În ceea ce priveşte publicul heterosexual, acesta dezvăluia o curiozitate tot mai mare pentru stilurile de viaţă ale ciudaţilor, aşa cum erau acestea popularizate de artişti comerciali care îşi însuşeau şi se aprovizionau cu aspecte ale culturilor aparţinând negrilor, latino-americanilor şi homosexualilor.[126] Practicile sexuale non-penetrative au fost tot mai mult folosite de heterosexuali. Observatorii au sugerat că popularitatea în creştere a căsătoriilor de probă, în care partenerii căutau să fie deschişi cu privire la probleme precum diviziunea domestică a muncii şi reciprocitatea sexuală, constituia dovada că heterosexualii îşi doreau ceva semănător cu presupusa egalitate a cuplurilor *gay*. În special mass-media a pus apariţia „bărbatului nou" — sensibil, antisexist, zăpăcit, cosmopolitan — în seama influenţei exercitate de homosexuali şi feministe[127]. Schimbarea de direcţie în SIDA a fost astfel paralelă cu o intersectare a scenariilor sexuale. Pentru aventurierii sexului, noul *fin de siècle* a fost epoca cea mai bună şi cea mai rea dintre toate.

Concluzie

La sfârșitul secolului XX toată lumea a spus povestiri sexuale, chiar și conservatorii care în același timp pretindeau că se vorbește prea mult despre sex. În 1997, *Wall Street Journal* a protestat împotriva faptului că universitățile americane țineau cursuri de istoria sexualității și a continuat apoi să descrie pe larg ceea ce era numit un „curs pentru bolnavi"[1]. Se putea face carieră prin confecționarea unor astfel de atacuri indignate asupra unei pretinse depravări sexuale. În mai 1998 agențiile americane de presă au consemnat că femeia răspunzătoare de îmbunătățirea imaginii Paulei Jones [secretara care îl acuzase de hărțuire sexuală pe președintele Clinton] își continua cariera în calitate de conducătoare a unui grup al femeilor conservatoare, care milita pentru a determina și alte state să adopte legea californiană cu privire la castrarea chimică a indivizilor care molestau copii în mod repetat[2]. Acest studiu a analizat „povești" despre sexualitate spuse de conservatori și de radicali, de experți și de oameni obișnuiți. Cercetătorii care au studiat istoria sexualității în secolul XX și-au produs, și ei, „poveștile". Cea mai obișnuită temă din primele relatări ale acestui studiu a fost cea a „schimbării". Plecând de la premisa culturii occidentale potrivit căreia schimbarea este bună, primii cercetători au fost înclinați să eticheteze orice lipsă de mișcare în convingeri sau în comportament drept „întârziere". Când schimbarea a părut să se producă rapid, ca în anii '60, a fost numită „revoluție"; când a fost împiedicată, precum în anii '80, a fost considerată o „reacțiune". Dar ce se înțelegea prin asemenea termeni? Cum era măsurată schimbarea? Criticii s-au întrebat dacă au existat, de fapt, schimbări semnificative ale practicilor sexuale. Până la urmă, curtarea, monogamia, familia și formarea cuplurilor încă aveau o pozi-

ţie centrală în cultura occidentală, în 1990 ca şi în 1890. Într-adevăr, asemenea norme erau adoptate de un procent al populaţiei mai mare ca oricând.

Probabil că „povestea" cea mai răspândită despre sexualitatea occidentală este că principala schimbare din secolul XX a fost erodarea diferenţelor de clasă şi sex, diferenţe care erau atât de vizibile în timpurile victoriene. Michael Anderson susţinea, cu un deceniu în urmă, că poate fi probată cu documente o „omogenizare a experienţei", o dată cu apariţia ciclului de viaţă modern[3]. El a observat că fuseseră treptat diminuate enormele diferenţe de clasă care despărţiseră cândva modelele pentru căsătorie, fertilitate şi mortalitate pentru clasele de sus şi de mijloc de cele pentru clasele de jos. În întreaga lume occidentală, existau dovezi ale unei accelerări şi standardizări ale evenimentelor de viaţă. Tinerii îşi atingeau vârsta maturităţii sexuale mai devreme ca oricînd. Puţini dintre ei îşi amânau începerea vieţii sexuale până după căsătorie. O dată ce se căsătoreau, cele mai multe femei (cel puţin până în anii '70) îşi făceau numărul dorit de copii până la vârsta de treizeci de ani, avînd apoi în faţă cel puţin jumătate de viaţă. În secolul douăzeci s-a ivit un „timp potrivit" (apărând mai devreme de la o generaţie la alta) pentru a atinge maturitatea sexuală, pentru a-ţi pierde virginitatea, pentru a te căsători, pentru a avea copii. O dată cu creşterea standardului de viaţă, a fost amânată vârsta menopauzei, prelungind perioada de fecunditate a femeilor şi a crescut speranţa că femeile, asemenea bărbaţilor, aveau să fie active sexual multă vreme după vîrsta de cincizeci de ani. Diferenţele dintre ţări s-au erodat în acelaşi timp cu diferenţele de clasă. Natalitatea scăzută a francezilor din deceniul nouă al secolului trecut fusese unică. În anii '80, erau diferenţe foarte mici între nivelurile de fertilitate ale statelor occidentale, fie ele catolice sau protestante. Pînă la sfîrşitul secolului douăzeci, toate statele occidentale se bazau pe aceleaşi metode de a controla fertilitatea — pilula şi sterilizarea — în timp ce anterior existaseră diferenţe marcante, francezii şi italienii folosind până în anii '50 coitul întrerupt, pe când britanicii, germanii şi americanii optaseră pentru prezervative şi diafragme.

Probabil cel mai izbitor exemplu al acestei evidente omogenizări a experienţei a fost campania dusă în anii '90 de către *gay* şi lesbiene pentru a obţine dreptul de a se căsători şi pentru a avea copii. Conservatorii, deranjaţi de ideea că ho-

mosexualii ar putea exista fie și discret la marginile societății, au fost indignați de faptul că așa-zișii subversivi sexual ar căuta să se căsătorească și să crească urmași, la fel ca și cei „normali". Constituirea unor astfel de opinii dominante i-a făcut pe unii sociologi să vorbească, la sfârșitul anilor '90, despre „declinul closetului". Informatori mai tineri ai lui Steven Seidman i-au relatat acestuia că abia dacă știau ce era closetul. Ei nu mai considerau că există vreo dificultate în a vorbi deschis despre orientarea lor sexuală, devreme ce modul de viață *gay* avea acum o legitimitate într-un segment larg atât din comunitățile heterosexuale cât și în cele homosexuale.[4] A fost un semn al timpurilor faptul că în iunie 1998 un grup de universitari a ținut în New York un simpozion „post-gay", consacrat analizei mișcării homosexualilor, dincolo de politica identitară.

Heterosexualii cu vederi liberale s-au felicitat că homosexualii urmau în cele din urmă modelul sexual tradițional al monogamiei și domesticității. Prin contrast, unii au susținut că în multe feluri heterosexualii urmau mode stabilite de comunitatea homosexuală — dovedite printre heterosexuali de ratele tot mai mari ale actelor sexuale orale, anale, și a altor „perversiuni", de idealizarea relațiilor egalitariste și de acceptarea ideii că un copil nu este necesar pentru a accepta un parteneriat. În opinia multora, importanța sexului a crescut în mod necesar, într-o epocă a ratelor mari de divorț și a ratelor mici de fertilitate; din ce în ce mai mult, sexul era tot ce mai rămăsese pentru a ține la un loc cuplurile.

Ideea de părinți *gay* direcționează atenția către aserțiunea făcută de mulți comentatori sociali, potrivit căreia ceea ce este „modern" referitor la sexualitatea secolului douăzeci este faptul că sexul a fost despărțit de reproducere. În lumea creștină, sexul fusese admisibil și acceptabil numai în intenția de a procrea. De aceea, de pildă, masturbația a fost considerată de unii preoți mai rea decât violul, datorită faptului că nu exista nici o posibilitate de a rezulta urmași. În cultura modernă, după cum se spune, plăcerea sexuală a fost considerată bună prin ea însăși, iar cum și de ce era obținută era o considerațiune secundară.[5] În consecință, psihiatrii, psihanaliștii, asistenții sociali, terapeuții și educatorii care, după al doilea război mondial se autoprezentau ca specialiști în astfel de probleme, au subliniat aspectele de sănătate mintală a sexualității. Normele sexuale erau tot mai mult determinate de pre-

supusa lor influență asupra sănătății individuale și a evoluției personale. S-a observat o schimbare progresistă a felului în care erau privite practicile sexuale. În secolul al nouăsprezecelea, ele erau judecate ca fiind un simptom al valorii morale a individului; la începutul secolului, erau atribuite pornirilor biologice ale persoanei; iar la sfârșitul secolului douăzeci, erau interpretate ca reflectând structura psihologică a individului. Sexualitatea era văzută din ce în ce mai mult nu ca fiind bună sau rea dacă rezultatul era sau nu procrearea, ci dacă slujea sau nu drept mijloc al iubirii și expresie a afecțiunii. Prin urmare, s-a ajuns să se susțină că iubirea legitimează o serie de forme altădată tabu ale activității sexuale din interiorul căsătoriei. Aceasta a fost urmată de legitimarea actelor sexuale anterioare căsătoriei. Prin anii '70, această etică a relației a avut drept rezultat o acceptare a relațiilor sănătoase între parteneri de același sex de către un segment crescând al opiniei publice.[6] Un astfel de scenariu evolutiv, deși util, poate induce în eroare, fiind unilinear și automulțumitor. Mai întâi, poate duce la o minimalizare a continuității puterii pe care o are genul de homofobie de la baza înfrângerii din 1993 suferită de președintele Clinton în încercarea sa de a legaliza homosexualitatea în armata Statelor Unite. Teama de *gay* a fost folosită chiar pentru justificarea crimei. Între 1993 și 1996, „apărarea pe temeiul panicii homosexuale" a fost înaintată de acuzat în 13 procese de crimă în New South Wales[7]. În mod ironic, panicile sexuale concentrate asupra pericolului „altuia" au crescut în chiar același secol în care procesele modernizării și globalizării se presupune că ar fi diminuat diferențele de clasă, sex și etnie.

În al doilea rând, teza liberalizării, a omogenizării a fost bazată pe presupoziția că aceleași motive stau în spatele aceluiași comportament; că o acțiune are aceeași semnificație pentru participanți diferiți. Mult prea adesea, similarități exterioare au acoperit diferențe ascunse. Diferențele sexuale trebuie să fie luate în considerare. În secolul XX s-a petrecut o extindere evidentă a „împerecherii". Dar ce era o pereche? Doi indivizi aflați într-o relație de egalitate sau ierarhică? Nici factorii rasei și clasei nu puteau fi uitați. Bogați și săraci, negri și albi ar fi putut avea cu toții familii mai mici, dar au făcut astfel din aceleași motive, și aveau ei aceleași experiențe? Discriminarea rasială, diferența de clasă, manipularea de către stat și exploatarea comercială, toate au jucat roluri crucia-

le în modelarea sexualității în trecut, și toate datele arată că ele vor continua să joace aceleași roluri și în viitor.

De asemenea, a fost mult prea ușor de ignorat că standardizarea care exista a fost obținută cu anumite costuri. În secolul al XIX-lea, celibatul pe viață își avea un loc. În secolul XX, pe măsură ce ratele căsătoriei au crescut, bărbaților necăsătoriți trecuți de treizeci de ani li se putea pune la îndoială heterosexualitatea. Pe măsură ce specialiștii în sexualitate lăudau performanța în pat, femeile căsătorite care nu ajungeau la orgasm la fel de repede ca și soții lor riscau să fie declarate „frigide" de medicii lor. O dată cu răspândirea contracepției, majoritatea cu familii mici a început să vorbească disprețuitor despre minoritatea cu mulți copii, spunând că „se înmulțesc ca iepurii". Stabilite fiind noi norme de performanță sexuală, a apărut expresia „sexul ca muncă". Cel puțin din momentul în care a apărut *Brave New World* (1932) a lui Aldous Huxley au început să apară avertismente împotriva dependenței de sex sau a banalizării pasiunii, ceea ce André Béjin numește „spontaneitate programată". Graham Heath și Christopher Lasch, remarcând faptul că cercetătorii, oamenii de afaceri și reformatorii sexuali au beneficiat cu toții în mod direct de standardele în schimbare, și-au adăugat vocile acelora care deplângeau apariția unei noi ortodoxii sexuale exercitând noi presiuni pentru conformarea la „neîngrădita căutare a gratificației sexuale"[8]. Faptul că bărbații, la fel ca femeile, s-au simțit supuși unor astfel de forțe a explicat în parte uriașa cerere de Viagra în America, lăudată în 1998 drept prima pilulă care vindecă impotența. Unii bărbați în vârstă erau acum atât de convinși de importanța actului sexual penetrant, încât au intentat procese pentru a obliga companiile de asigurări să plătească pentru medicament, pe temeiul că o erecție era o „necesitate medicală"[9].

Oricum, principalul punct slab în teza omogenizării este acela că întărește convingerea, atât de populară și răspândită în cultura occidentală, că sexul are loc acum într-un teritoriu privat, patul fiind lăudat ca acel loc unde, cel puțin, fiecare e autonom și egal. Istoricii culturali, conștienți de intuițiile prilejuite de studiile feministe, nu puteau accepta o astfel de idee, că presiunile sociale și opiniile populare puteau fi „dezbrăcate" la fel de ușor ca o haină. Cum se putea afirma că femeile, care aveau încă atât de puțină putere în afara dormitorului, deveniseră deodată egale cu bărbații în dormitor?

Dreptul femeii de a avea o viață sexuală în afara căsătoriei putea să fi fost proclamat, dar dublul standard încă exista. Fără îndoială că în secolul XX a înflorit o nouă retorică a iubirii romantice; întrebarea este dacă aceasta a fost atât de „eliberatoare" pe cât se presupune adesea, sau a slujit în primul rând pentru a deghiza și mistifica disparitățile existente în relațiile de putere. Ideea că s-a produs trecerea de la „zilele rele de altădată", când sexualitatea era constrânsă de solicitări din partea familiei, religiei, societății și economiei, la o cultură modernă în care dorința era bazată pe libertate și afecțiune, a alimentat tendința de a asuma un oarecare „proces civilizator" prin care liberalismul sexual se infiltrase în societate o dată cu generarea, în cele din urmă, a valorilor iluministe comune. Povestirile analizate în această relatare dezvăluie că realitatea era mai complexă.

Dar în ceea ce privește viitorul? Internetul a fost explorat de oricine, de la pornografii și pedofilii care își urmăresc propriile interese, la clinici de tratament al infertilității care pescuiesc donatori de ovule, până la individul singuratic și plin de speranță în căutare de *„love bytes"*[10]. Revendicările de cenzurare a Internetului reflectă sentimentul general că modurile tradiționale de organizare și clasificare a practicilor sexuale și reproductive prin referire la „natură" au devenit tot mai dificile. Puțini sunt cei care se bucură de pierderea naturalului — cu excepția câtorva activiști *queers*. Mulți deplâng ideea că natura nu mai oferă o bază solidă pe care să poată fi clădită organizarea sexualității. Activismul *queer* și dreapta creștină sunt răspunsurile opuse la experiența resimțită în mod obișnuit la pierderea a ceea ce este natural, cu activiștii *queer* dorind să celebreze sexul post-natural și dreapta dorind să legifereze existența „sexului normal" — care, dacă ar fi natural n-ar avea nevoie să fie sprijinit de lege[11]. Dar despre această temă a „morții naturii" cu greu se poate spune că este nouă; ea s-a ivit în aproape toate dezbaterile de la începutul secolului XX trecute în revistă de acest studiu și fără îndoială va continua și în mileniul următor.

Premisa de plecare a studiului a fost că sexul nu este un act natural, ci unul care a fost în permanență modelat și reglementat. Povestirile au jucat un rol cheie în construirea sexualității în secolul XX și putem fi încrezători că în secolul XXI cultura occidentală va mai produce relatări despre panicile și plăcerile sale.

Note

Introducere (pp. 11-20)

1 A se vedea Ken Plummer, *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds* (Routledge, London, 1995).

2 Termenul a intrat în vocabularul englez prin traducerea din 1892 a cărţii lui Richard von Krafft-Ebing; a se vedea Joseph Bristow, *Sexuality* (Routledge, London, 1996).

3 Ian Hacking, „Making Up People", *Reconstructing Individualism: Authority, Individuality and the Self in Western Thought*, eds T.C. Heller, Morton Sosna and David Wellbery (Stanford University Press, Stanford, 1986), pp. 222-36; Jeffrey Weeks, „Questions of Identity", *The Cultural Construction of Sexuality*, ed. Pat Caplan (Tavistock, New York, 1987), pp. 31-51.

4 Leonore Tiefer, *Sex is Not a Natural Act and Other Essays* (Westview Press, Boulder, Colo., 1995).

5 Acest studiu poate fi comparat cu următoarele trei tipuri de lucrări. Mai întâi, studii precum cel al Carolynei J. Dean, *Sexuality and Modern Western Culture* (Twayne, New York, 1996) care foloseşte în mod specific diferenţa dintre sexe ca pe o cale de a investiga sexualitatea. În al doilea rând, studii care plasează sexualitatea în contextul social şi politic al unui anumit stat naţional, precum cel al lui John d'Emilio şi Estelle B. Freedman, *Intimate Matters: a History of Sexuality in America* (Harper and Row, New York, 1988); Gary Kinsman, *The Regulation of Desire: Sexuality in Canada* (Black Rose Press, Montreal, 1987); pentru Marea Britanie, Jeffrey Weeks, *Sex, Politics and Society: the Regulation of Sexuality since 1800* (Longman, London, 1981) şi Lesley Hall, *Hidden Anxieties: Male Sexuality, 1900-1950* (Polity Press, Cambridge, 1995); pentru Franţa, Antony Copley, *Sexual Moralities in France: New Ideas on the Family, Divorce and Homosexuality* (Routledge, London, 1989) şi Mary Louise Roberts, *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France, 1917-1927* (University of Chicago Press, Chicago, 1994). În al treilea rând, cărţi ce se con-

centrează asupra științelor sexualității, printre care Paul Robinson, *The Modernization of Sex: Havelock Ellis, Alfred Kinsey, William Masters and Virginia Johnson* (Cornell University Press, Ithaca, 1989); Janice M. Irvine, *Disorders of Desire: Sex and Gender in Modern American Sexology* (Temple University Press, Philadelphia, 1990); Lawrence Birken, *Consuming Desire: Sexual Science and the Emergence of a Culture of Abundance* (Cornell University Press, Ithaca, 1988); Vern Bullough, *Science in the Bedroom* (Basic Books, New York, 1994); Roy Porter and Lesley Hall, *The Facts of Life: the Creation of Sexual Knowledge in Britain, 1650-1950* (Yale University Press, New Haven, Conn., 1995).

6 Michel Foucault, *The History of Sexuality* (Allen Lane, London, 1979), vol. 1: *An Introduction.*

7 Margaret Sanger, *An Autobiography* (Norton, New York, 1938), p. 92.

8 Vezi June Rose, *Marie Stopes and the Sexual Revolution* (Faber and Faber, London, 1992), pp. 76-8; Ellen Chesler, *Woman of valor: Margaret Sanger and the Birth Control Movement in America* (Simon and Schuster, New York, 1992); James H. Jones, *Alfred C. Kinsey: a Public/Private Life* (Norton, New York, 1997), pp. 273-6.

9 Jean-Paul Sartre, *Nausea*, trans. Robert Baldick (Penguin, Harmondsworth, 1965), p. 61.

Cap. 1 (pp. 21-38)
„Cultul clitorisului“: panici sexuale și primul război mondial

1 John Russell Stephens, *The Censorship of English Dramas: 1824-1901* (Cambridge University Press, Cambridge, 1980),p.112.

2 *Verbatim Report of the Trial of Noel Pemberton Billing, MP on a Charge of Criminal Libel Before Mr Justice Darling* (Vigilante Office, London, 1918); Michael Kettle, *Salome's Last Veil: the Libel Case of the Century* (Granada Publishing, London, 1977); Felix Cherniavsky, *The Salome Dancer: the Life and Time of Maud Allan* (McClelland and Stewart, Toronto, 1991).

3 Home Office 144/1498 364780.

4 Kettle, *Salome's Last Veil*, p. 114.

5 Ibid., p. 117; iar pentru argumentul că procesul a fost un ridicol atac asupra apărătorilor lui Wilde, a se vedea Claude Cahun, „La «Salome» d'Oscar Wilde: le procès Billing et les 47,000 pervertis du «Livre Noir»“, *Mercure de France*, iulie. 1918, pp. 69-78.

6 Un simptom avea să fie faptul că un vechi misogin precum Belfort Bax deplângea declinul cluburilor masculine, plângându-se

că bărbații erau acum obligați să-și privească soțiile drept companioni intelectuali. Ernest Belfort Bax, *Reminiscences and Reflections of a Mid and Late Victorian* (Allen and Unwin, London, 1918), pp. 64-6, 174, 197-201.

7 Richard Wall and Jay Winter (eds), *The Upheaval of War: Family, Work, and Welfare in Europe, 1914-1918* (Cambridge University Press, Cambridge, 1988).

8 Richard A. Voeltz, „The Antidot to «Khaki Fever»? The Expansion of the British Girl Guides During the First World War", *Journal of Contemporary History*, 27 (1992), pp. 627-38; Angela Woollacott, „«Khaki Fever» and its Control: Gender, Class, Age and Sexual Morality on the British Homefront in the First World War", *Journal of Contemporary History*, 29 (1994), p. 332; Philippa Levine, „«Walking the Streets in a Way No Decent Woman Should»: Women Police in World War One", *Journal of Modern History*, 66 (1994), p. 45.

9 *History of the Great War*, (HMSO, London, 1921), vol. 2, p. 121; pentru descoperiri similare pentru al doilea război mondial, a se vedea J.W. Tice, „Venereal Disease in the Royal Canadian Airforce", *Canadian Journal of Public Health*, 37 (1946), pp. 45-56.

10 Richard Bessel, *Germany after the First World War* (Clarendon Press, Oxford, 1993), p. 231.

11 Dr Magnus Hirschfeld, *The Sexual History of the World War* (Cadillac Publishing, New York, 1941), p. 38.

12 Marek Kohn, *Dope Girls: The Birth of the British Drug Underground* (Lawrence and Wishart, London, 1992).

13 Hirschfeld, *The Sexual History of the World War*, p. 233.

14 Barbara Tchayykovsky, „The Problem of Babies", *The Shield*, iulie 1915, p. 53.

15 Dr Paul Rabier, *La Loi du mâle à propos de l'enfant du barbare* (Vigot, Paris, 1915); Ruth Harris, „The «Child of the Barbarian»: Rape, Race and Nationalism in France during the First Waorld War", *Past and Present*, 141 (1993), pp. 170-206.

16 James Morgan Read, *Atrocity Propaganda, 1914-1919* (Yale University Press, New Haven, 1941), pp. 214-15.

17 Jurgen Reulecke, „Mannerbund versus the family: middle-class youth movements and the family in Germany in the period of the First World War", în *The Upheaval of War: Family, Work and Welfare in Europe, 1914-1918*, eds Richard Wall and Jay Winter (Cambridge University Press, Cambridge, 1988), pp. 443-4.

18 Michael C.C. Adams, *The Great Adventure: Male Desire and the Coming of World War One* (University of Indiana Press, Bloomington, 1990); George Mosse, *Fallen Soldiers: Reshaping the Memory of the World Wars* (Oxford University Press, New York, 1990), pp. 48, 165-66; Jay Winter, *Sites of Memory, Sites of Mourning: the*

Great War in European Cultural History (Cambridge University Press, Cambridge, 1995).

19 Dr Paul Voivenel, „A propos de Sacher-Masoch: les allemands et le marquis de Sade", *Progrès Médicale*, 17 februarie 1917, p. 6; Nicoletta F. Gullace, „sexual Violence and Family Honor: British Propaganda and International Law During the First World War", *American Historical Review*, 102 (1997), pp. 714-47.

20 Cate Haste, *Keep the Home Fires Burning: Propaganda in the First World War* (Allen Lane, London, 1977), pp. 84-6; John Horn and Alan Kramer, „German «Atrocities» and Franco-German Opinion, 1914: the Evidence of German Soldiers" Diairies", *Journal of Modern History*, 66 (1994), pp. 1-33.

21 C. Courouve, „L"Uranisme entre la France et l'Angleterre", în *André Gide et l'Angleterre*, ed. Patrick Colard (Birkbeck College, London, 1986), p. 101.

22 Andre Leri, *Shell Shock: Commotional and Emotional Aspects* (University of London Press, London, 1919), p. 118, Millais Culpin, *Psychoneuroses of War and Peace* (Cambridge University Press, Cambridge, 1920); Norman Fenton, *Shell Shock and its Aftermath* (Kimpton, London, 1926).

23 Pentru argumentul potrivit căruia noile terapii, precum sugestia în stare de hipnoză, ar constitui cea mai rapidă metodă prin care bărbații afectați de șocul exploziilor ar putea fi vindecați și trimiși înapoi pe front a se vedea M.D. Eder, *War-Shock: the Psychoneuroses in War Psychology and Treatment* (Heinemann, London, 1917), pp. 128-33; a se vedea și Eric j. Leed, *No Man's Land: Combat and Identity in World War One* (Cambridge University Press, Cambridge, 1979), pp 163 ff.

24 Cele mai cunoscute scene de erotism anal se află în celebra carte din 1928 a lui Eric Maria Remarque, *Nimic nou pe frontul de vest*.

25 Klaus Theweleit, , *Male Fantasies*, trans. Stephen Conway (Polity Press, Cambridge, 1987), vol. 1: *Women, Floods, Bodies, History*.

26 Hirschfeld, *Sexual History of the World War*, p. 134.

27 Ibid., p. 124.

28 E. E. Southard, *Shell-Shock and other Neuropsychiatric Problems* (Leonard, Boston, 1919), p. 257.

29 Lord Alfred Douglas, *The Rossiad* (Dawson, London, 1916), p. 15.

30 *Morning Post*, 6 iunie 1918.

31 Alain Corbin, *Women for Hire: Prostitution and Sexuality in France after 1850* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1990).

32 Joanna Bourke, *Dismembering the Male: Men's Bodies, Britain and the Great War* (Reaktion Books, London, 1996), p. 161.

33 Richard Davenport Hines, *Sex, Death and Punishment: Attitudes to Sex and Sexuality in Britain since the Renaissance* (Collins, London, 1990), p. 228; a se vedea și Frank Mort, *Dangerous Sexualities: Me-*

dico-Moral Politics in England since 1830 (Routledge and Kegan Paul, London, 1987).

34 M.T. Connelly, *The Response to Prostitution in the Progressive Era* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1980).

35 Allen M. Brandt, *No Magic Bullet: a Social History of Venereal Disease in the United States since 1880* (Oxford University Press, New York, 1985), pp. 52-96, 106; a se vedea şi Jay Cassel, *The Secret Plague: Venereal Disease in Canada, 1836-1939* (Toronto University Press, Toronto, 1987).

36 Walter Heape, *Sex Antagonism* (Constable, London, 1913), pp. 3,4.

37 Paul gaultier, *Les Maladies sociales* (Hachette, Paris, 1913).

38 Angus McLaren and Arlene Tigar Mclaren, *The Bedroom and the State: the Changing Practices and Politics of Contraception and Abortion in Canada, 1880-1997* (Oxford University Press, Toronto, 1997), p. 15.

39 James F. MacMillan, *Housewife of Harlot: the Place of Women in French Society, 1870-1940* (St Martin's Press, New York, 1981), p. 126.

40 Yet Radclyffe Hall, a cărui carte *The Well of Loneliness* (1928) avea să fie prima lucrare clasică despre lesbianism, consideră anii războiului cu afecţiune.

41 Philippa Levine, „Race, Sex and Colonial Soldiery in World War One, *Journal of Women's History*, 9 (1998), pp. 104-30.

42 John d'Emilio and Estelle B. Freedman, *Intimate Matters: a History of Sexuality in America* (Harper and Row, New York, 1988), p. 186.

43 *The New York Times*, 10 October 1909, part 3, p. 2.

44 Stephane Audoin-Rouzeau, *A travers leurs journaux: 14-18, les combattants des tranchées*(Armand Colin, Paris, 1986).

45 Pentru homoerotismul din tranşee, a se vedea Paul Fussell, *The Great War and Modern Memory* (Oxford University Press, New York, 1975).

46 Bessel, *Germany after the First World War*, p. 229.

47 Bourke, *Dismembering the Male*, p. 160.

48 *The Shield*, April 1914, p. 138.

49 Patricia Stubbs, *Women and Fiction: Feminism and the Novel, 1880-1920* (Barnes and Noble, New York, 1979), p. 55.

50 Laura Engelstein, *The Keys to Happiness: Sex, and the Search for Modernity in Fin-de-Siècle Russia* (Cornell University Press, Ithaca, 1992); Eric Naiman, *Sex in Public: the Incarnation of Early Soviet Ideology* (Princeton University Press, Princeton, NJ, 1997).

51 Fernand J.J. Merckx, *The Bolshevism of Sex: Feminity and Feminism* (Higher Thought Publishing, New York, 1921), pp. 148-93.

52 Raymond Radiguet, *Le Diable au corps* (Grasset, Paris, 1923); Mary Louise Roberts, *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France, 1917-1927* (University of Chicago Press, Chicago, 1994), pp. 39-40.

53 Claudia Koonz, *Mothers in the Fatherland: Women, the Family and Nazi Politics* (St Martin's Press, New York, 1987), pp. 25-6.

54 *The Times*, 24 iulie 1920, p. 7; *Illustrated Police News*, 29 iulie 1920, p. 4.

55 Roberts, *Civilization without Sexes*, p. 138.

56 Patrik Fridenson (ed.), *!914-1918: l'Autre front* (Les Editions ouvrières, Paris, 1977); Margaret Higonnet et al. (eds.), *Behind the Lines: Gender and the Two World Wars* (Yale University, New Haven, Conn., 1897); Françoise Thébaud, *La Femme au temps de la guerre de 14* (Stock, Paris, 1986).

57 Marie-Monique Huss, „Pronatalism and the Popular Ideology of the Child in Wartime in France: the Evidence of the Picture Postcard" în *The Upheaval of War: Family, Work and Welfare in Europe, 1914-1918*, eds Richard Wall and Jay Winter (Cambridge University Press, Cambridge, 1989).

58 Paul Weindling, *Health, Race and German Politics between National Unification and Nazism, 1870-1945* (Cambridge University Press, Cambridge, 1988), p. 229-68.

59 Klaus Theweleit, *Male Fantasies*, trans. Stephen Conway (Polity Press, Cambridge, 1988), vol. 2: *Male Bodies: Psychoanalyzing the White Terror*.

60 Sandra M. Gilbert and Susan Gubar, *No Man's Land: the Place of the Woman Writer in the Twentieth Cèntury*, vol.2: *Sexchanges* (Yale University Press, New Haven, Conn., 1989), pp. 258-323; Bourke, *Dismembering the Male.*

61 Adrian Caesar, *Taking it Like a Man: Suffering, Sexuality and the War Poets: Brooke, Sassoon, Owen, Graves* (Manchester University Press, New York, 1993); Graham Dawson, *Soldiers Heroes: British Adventure, Empire and the Imaginings of Masculinities* (Routledge, New York, 1994); Fussell, *The Great War and Modern Memory*; Eric Leeds, *No Man's Land: Combat and Identity in World War I* (Cambridge University Press, Cambridge, 1979); Modris Eckstein, *The Rites of Spring: the Great War and the Birth of the Modern Age* (Houghton-Mifflin, Boston, 1989).

62 Rosa Maria Bracco, *Merchants of Hope: British Middlebrow Writers and the First World War, 1919-1939* (Berg, Oxford, 1993); Gilbert and Gubar, *No Man's Land*, pp. 258-323.

63 Ekstein, *Rites of Spring*, p. 292.

64 Stephane Audoine-Rouzeau, *La Guerre des enfants, 1914-1918* (Armand Colin, Paris, 1993).

65 Bourke, *Dismembering the Male.*

66 A se vedea introducerea făcută de A. Maud Royden la *Downward Paths: an Inquiry into the Causes which Contribute to the Making of the Prostitute* (Bell, London, 1916); George Bernard Shaw, *Mrs Warren's Profession* (Constable, London, 1910), p. 196; Mrs Cecil Chesterton, *In Darkest London* (Stanley Paul, London, 1926).
67 Ruth Rosen, *Lost Sisterhood: Prostitution in America, 1900-1918* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD, 1982), p. 134; David J.Langum, *Crossing the Line: Legislating Morality and the Mann Act* (Chicago University Press, Chicago, 1994).
68 Francis Champneys, „Venereal Disease and Prophylaxis", *Nineteenth Century and After*, 82 (iulie-decembrie 1917), p. 1051.
69 Royal Commission for Venereal Disease in the United Kingdom, *Parliamentary Papers*, 16 (1916).
70 În plus, Legea Bolilor venerice, din 1917, îi împiedica pe farmaciști să vină în ajutorul bolnavului. Edward J. Bristow, *Vice and Vigilance: Purity Movements in Britain since 1700* (Gill and Martin, London, 1977), p. 149; Association for Moral and Social Hygiene, *The State and Sexual Morality* (Allen and Unwin, London, 1920), p. 58.
71 Bourke, *Dismembering the Male*, pp. 156-60.
72 H.R. Murray, „science and the White Slave", *Penny Illustrated Paper*, 20 August 1910, p. 269.
73 *The Times*, 23 iulie 1923, 11b; 4 August 1923, 7b; 5 August 1923, 7d.
74 Frank Mort, *Dangerous Sexualities: Medico-Moral Politics in England since 1830* (Routledge, London, 1987), pp 151-88.
75 *The Times*, 5 iunie 1918.
76 Elisabeth Domansky, „Militarization and Reproduction in World War One", in *Society, Culture and the State in Germany, 1870-1930* ed. Geoff Eley (University of Michigan Press, Ann Arbor, 1996), pp. 427-63.
77 Elizabeth Fee, „sin versus Science: Venereal Disease in Baltimore in the Twentieth Century", *Journal of the History of Medicine and the Allied Sciences*, 43 (1988), pp. 141-64.

Cap. 2 (pp. 39-67)
„Tinerii hipersexuați": sexul premarital
și experții în sexualitate

1 Fritz Wittels, „sadistic Tendencies in Parents", in *The New Generation: the Intimate Problem of Modern Parents and Chidren*, eds V.F. Calverton and Samuel D. Calverton (Allen and Unwin, London, 1930), pp. 44-5.

2 Howard P. Chudacoff, *How Old Are You? Age Consciousness in American Culture* (Princepon University Press, Princepon, NJ, 1989).

3 Geoffrey Pearson, *Hooliganism: A History of Respectable Fears* (Macmillan, London, 1983); John Gillis, *A World of their own Making: Myth, Ritual, and the Quest for Family Values* (Basic Books, New York, 1996).

4 F. Musgrove, *Youth and Social Order* (Routledge and Kegan Paul, London, 1964)

5 Thea Vigne, „Parents and Children: 1890-1918", *Oral History*, 3 (1975), pp. 8-9; a se vedea și Thea Thompson, *Edwardian Childhoods* (Routledge and Kegan paul, London, 1981).

6 Colin Campbell, *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*, (Blackwell, Oxford, 1987).

7 A se vedea E.H. Hare, „Masturbatory Insanity: the History of an Idea", *The Journal of Mental Science*, 108 (1962), pp. 1-25; Jean Stengers and Anne van Eck, *Histoire d'une grande peur: la masturbation* (Éditions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles, 1984); Freddy Mortier, Willem Colen and Frank Simon, „Inner-Scientific Reconstruction in the Discourse on Masturbation (1760-1950)", *Paedagogica Historica*, 30: 3 (1994), pp. 817-48.

8 Leslie D. Weatherhead, *The Mastery of Sex*, (Student Christian Movement Press, London, 1931), p. 124.

9 Emma F. Angell Drake, *What a Young Wife Ought to Know* (Briggs, Toronto, 1901), p. 239, citată în Michael Bliss, „«Pure Books on Avoided Subject»: Pre-Freudian Sexual Ideas in Canada", *Historical Papers* (1970), p. 91.

10 Mary Scharlieb and F. Arthur Sibly, *Youth and Sex: Dangers and Safeguards for Girls and Boys* (Nelson, London, 1919), p. 74.

11 Ibid., p. 99.

12 George Orwell, „Boys Weeklies", *Horizon*, 1 (1940), pp. 174-200; Frank Richards, „A Reply to George Orwell", *Horizon*, 1 (1940), pp. 346-56.

13 *The Boys" Own Annual*, 20 (1897-8), pp. 304, 320; a se vedea și pp. 112, 114, 192.

14 Sigmund Freud, *An Autobiographical Study*, transl. James Strachey (Hogarth Press, London, 1948), pp. 42-6; a se vedea și Hannah Decker, *Freun in Germany: Revolution and Reaction in Science, 1893-1907* (International Universities Press, New York, 1977), pp. 134ff.; Jeffrey Masson (ed.), *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess, 1877-1904* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1985), pp. 41, 43, 57-8, 61, 78-9.

15 James Paget, *Clinical Lectures and Essays* (Longman Green, London, 1875), pp. 268-92.

16 F.R.Sturgis, *Sexual Debility in Man* (Redman, London, 1901), p. 68.
17 Havelock Ellis, „Perversion in Childhood and Adolescence", in *The New Generation*, eds Calverton and Calverton, p. 535.
18 Dr Caufeynon [Jean Fauconney], L'*Onanisme chez l'homme* (Charles Offenstadt, Paris, 1902), pp. 8, 9, 45, 107; Dr Jaf [Jean Fauconney], *Physiologie du vice* (Charles Offenstadt, Paris, 1904), pp. 8, 205.
19 W.R. Robie, *Rational sex Ethics: a Physiological and Psychological Study of the Sex Lives of Normal Men and Women* (Richard G. Badger, Boston, 1916), pp. 247,250.
20 Ibid., p. 47 (cazul XIX).
21 Ibid., p. 46 (cazul X).
22 Ibid., p. 36.
23 Ibid., p. 39 (cazul VII).
24 Ibid., p. 43 (cazul IX).
25 Ibid., pp. 265-7.
26 Pentru atacuri la adresa lui Robie, a se vedea F.V.. Calverton, *The Bankruptcy of Marriage* (John Hamilton, London, 1929), p. 156.
27 Robie, *Rational Sex Ethics*, pp. 257, 260.
28 Ibid., pp. 38-9 (cazul VI).
29 Ibid., p. 64 (cazul LXII).
30 Karen Dubinsky, *Improper Advances: Rape and Heterosexual Conflict in Ontario, 1880-1929* (University of Chicago Press, Chicago, 1993), p. 55.
31 Robie, *Rational Sex Ethics*, p. 40 (cazul VII).
32 Lesley Hall, „Forbidden by God, Despised by Man: Masturbation, Medical Warnings, Moral Panic, and Manhood in Great Britain, 1850-1950", *Journal of the History of Sexuality*, 2 (1992), pp. 69-113.
33 Cyril Bibby, *Sex Education: a Guide for Parents, Teachers and Youth Leaders* (Macmillan, London, 1944), pp. 153-71.
34 Victoria de Grazia, *How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945* (University of California Press, Berkeley, 1992), p. 57.
35 Maureen Sutton, *We Didn't Know Aught: a study of Sexuality, Superstition and Death in Women's Lives in Lincolnshire during the 1930s, '40s and '50s* (Paul Watkins, Stanford, 1922), pp. 8, 9, 14, 15.
36 Derek S. Linton, *„Who Has the Youth, Has the Future": the Campaign to Save Young Workers in Imperial Germany* (Cambridge University Press, Cambridge, 1991); Harry Hendrick, *Images of Youth: Age, Class, and the Male Youth Problem, 1880-1920* (Clarendon Press, Oxford, 1990); J. Robert Wegs, *Growing Up Continuity and Change among Viennesse Youth, 1890-1938* (Penn State University Press, University Park, 1989).

37 Gail Bederman, *Manliness and Civilization: a Cultural History of Gender and Race in the United States, 1880-1917* (University of Chicago Press, Chicago, 1995), pp. 101-10.
38 Émile Pourésy, *La Gangrène pornografique* (Foyer Solidariste, Roubaix, 1908).
39 Annie Stora-Lamarre, L'*Enfer de la IIIe République: censeurs et pornographes, 1881-1914* (Imago, Paris, 1990), p. 21; Heywood Broun and Margaret Leech, *Anthony Comstock: Roundsman of the Lord* (Albert and Boni, New York, 1927).
40 Pentru ideea că duşmanii pornografiei au văzut-o pe aceasta în primul rând ca periculoasă din punct de vedere religios şi politic şi că problema „decenţei" ameninţate de pornografie era o nouă preocupare a secolului al XIX-lea, a se vedea Lynn Hunt (ed.), *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800* (Zone Books, New York, 1993).
41 Pourésy, *La Gangrène pornografique*, pp. 214-37.
42 Ibid., pp. 293, 419.
43 Pentru Italia, a se vedea Gaetano Bonetta, *Corpo e nazione* (F. Angeli, Milano, 1990).
44 Leslie Brewer, *The Good News: Some Sidelights on the Strange Story of Sex Education* (Putnam, London, 1962).
45 Odată, Proust tatăl şi-a implorat fiul - atunci în vârstă de 17 ani - să nu se mai masturbeze măcar patru zile. Argumentaţia lor se baza pe pasiunea lui Marcel pentru un coleg de şcoală şi pe convingerile tatălui său asupra legăturilor dintre masturbare şi degenerescenţă. Marcel Proust, *Correspondance avec Daniel Halévy* (Editions de Fallois, Paris, 1992), p. 43. Îi mulţumesc lui Michael Finn pentru această referinţă.
46 Paul Good, *Hygiène et morale: étude dédiée aux jeunes gens* (Aberlen, paris, 1903 [prima ediţie 1898]).
47 Scharlieb and Sibly, *Youth and Sex*, p. 8.
48 Ibid., p. 51.
49 Ibid., p. 60.
50 Ibid., p. 120.
51 Ibid., p. 123. Sibly citează Bernard Hollander, *Hypnotism and Suggestion* (Putnam, London, 1910) drept sursă a inspiraţiei sale.
52 Paula S. Fass, *The Damned and the Beautiful: American Youth in the 1920s* (Oxford University Press, New York, 1977).
53 John Gillis, *Youth and Society: Tradition and Change in European Age Relations, 1770-Present* (Academic Press, New York, 1974).
54 Harry Hendrick, *Images of Youth: Age, Class, and the Male Youth Problem, 1880-1920* (Clarendon Press, Oxford, 1990), p. 105.
55 Joseph F. Kett, *Rites of Passage: Adolescence in America, 1790 to the present* (Basic Books, New York, 1977).

56 J.B. Keswick, *Woman: her Physical Culture* (L.N. Fowler, Scarborough, 1895), pp. 88-9.
57 Sutton, *We Didn't Know Aught*, pp. 17, 19, 29; Jane Farrell-Beck and Laura Klosterman Kidd, „The Roles of Health Professionals in the Development and Dissemination of Women's Sanitary Products, 1880-1940", *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*, 51 (1996), pp. 325-52.
58 Auguste Forel, *The Sexual Question*, trans. C.F. Marshall (Medical Art Agency, New York, n.d. [prima ediţie franceză în 1905]), pp. 228-31.
59 Pierre Garnier, *Anomalies sexuelles: apparentes et cachées* (Garnier, Paris, 1889), pp. 490-502.
60 Kevin White, *The First Sexual Revolution: the Emergence of Male Heterosexuality in Modern America* (New York University Press, New York, 1993), p. 93.
61 White, *The First Sexual Revolution*, p. 65.
62 Rev. A. Herbert Gray, D.D., *Men, Women and God: a Discussion of Sex Questions from the Christian Point of View* (Student Christian Movement, London, 1924), pp. 106, 118.
63 Katherine Bement Davis, *Factors in the Sex Life of Twenty-two Hundred Women* (Harper and Brothers, New York, 1929), p. 247.
64 Bibby, *Sex Education*, p. 112.
65 Kathy Peiss, *Cheap Amusements: Working Women and Leisure in Turn of the Century New York* (Temple University Press, Philadelphia, 1986).
66 Derek Thompson, „Courtship and Marriage in Preston between the Wars", *Oral History*, 3 (1975), p. 39.
67 Bruno Wanrooij, „The American Model in the Moral Education of Fascist Italy", *Ricerche storiche*, 16 (1986), pp. 407-23.
68 Beth Bailey, *From Front Porch to Back Seat: Courtship in Twentieth Century America* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1988); Karen Lystra, *Searching the Heart: Women, Men and Romantic Love in Nineteenth-Century America* (Oxford University Press, New York, 1980); Ellen K. Rothman, *Hands and Hearts: a History of Courtship in America* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1987).
69 White, *The First Sexual Revolution*, p. 159.
70 Thomas Mann, „Marriage in Transition", in *The Book of Marriage*, ed. Hermann Keyserling (Brace and Company, New York, 1926), p. 258.
71 White, *The First Sexual Revolution*, pp. 85, 93, 96.
72 Robie, *Rational Sex Ethics*, p. 57 (cazul LX).
73 Drs Jaf and Saldo, *Physiologie sècrete de l'homme et de la femme* (Denans, Paris, 1908), p. 87.

74 *Illustrated Police News*, 12 ianuarie 1919, p. 7; 23 ianuarie 1919, p. 4; Marek Kohn, *Dope Girls: the Birth of the British Drug Underground* (Lawrence and Wishart, London, 1992).
75 Lea Jacobs, „Censorship and the Fallen Woman Cycle", in *Home is Where the Heart Is: Studies in Melodrama and the Woman's Film*, ed. Christine Gledhill (British Film Institute, London, 1987), pp. 100-13. În 1934, Liga Catolică pentru Decență reușise să impună limitarea de către Hollywood a portretizării „femeii întreținute".
76 Lorine Pruette, „The Flapper", in *The New Generation: the Intimate Problems of Modern Parents and Children*, eds V.F. Calverton and Samuel D. Calverton (Allen and Unwin, London, 1930), p. 589.
77 Mary Ware Dennett, „sex Enlightenment for Civilized Youth", in *Sex in Civilization*, eds V.F. Calverton and S.D. Schmallhausen (Allen and Unwin, London, 1929), p. 99; a se vedea și Sheila Jeffreys, *The Sprinster and her Enenies: Feminism and Sexuality, 1880-1930* (Pandora, London, 1985). Dennett a fost o luptătoare pentru votul femeilor, taxa unică, controlul nașterii și anestezia parțială.
78 Phylllis Blanchard, „sex and the Adolescent Girl", in *Sex in Civilization*, eds Calverton and Schmalhausen, pp. 538-46.
79 Pruette, „The Flapper", pp. 572-9.
80 Phyllis Blanchard and Carlyn Manasses, *New Girls for Old* (Macaulay, New York, 1930), citată în Pruette, „The Flapper", p. 583.
81 Un studiu francez din 1901 afirma că puține mirese erau complet ignorante și îndreptățeau denumirea de *deni-vierges*; Jaf and Saldo, *Physiologie secrète*, p. 104.
82 Pruette, „The Flapper", pp. 583-7.
83 Dorothy Dunbar Bromley and Florence Haxton Britten, *Youth and Sex: a Study of 1300 College Students* (Harpers, New York, 1938), p. 136.
84 Carolyn Strange, *Toronto's Girl Problem: the Perils and Pleasures of the City, 1880-1930* (University of Toronto Press, Toronto, 1995), p. 205.
85 Meyrich Booth, *Youth and Sex: a Psychological Study* (Allen and Unwin, London, 1936), pp. 22, 24, 40.
86 Ibid., pp. 139, 145.
87 Ibid., pp. 170-1.
88 Ibid., p. 202.
89 Leslie D. Weatherhead, *The Mastery of Sex* (Student Christian Movement Press, London, 1931)p. 42.
90 Ibid., p. 19.
91 Ibid., p. 66.
92 Wegs, *Growing Up Working Class*, p. 118.
93 Dennett, „sex Enlightenment", p.105.

94 Exner a încercat un prim studiu cantitativ, *Problems and Principles of Sex Education: a Study of 948 College Men* (Peck and Wells, New York, 1915).

95 Scot Nearing, „The Child in the Soviet Union", in *The New Generation*, eds Calverton and Schmalhausen, pp. 232-43; a se vedea și Floyd Dell, *Love in the Machine Age* (Farrar and Rinehart, New York, 1930).

96 Margaret Mead, *Coming of Age in Samoa* (Morrow, New York, 1928).

97 Margaret Mead, „Adolescence in Primitive and Modern Society", in *The New Generation*, eds Calverton and Schmalhausen, pp. 179-80.

98 Dr René Allendy, L'*Amour* (Noel, Paris, 1942), pp. 101-2; și, de asemenea, Henri Fischer, *De l'education sexuelle* (Ollier-Henry, Paris, 1903).

99 Isabel Dingman, „Your Teenage Daughter", *Chatelaine* (octombrie, 1934), p. 63.

100 Rosa Mayreder, *A Survey of the Woman Problem* (transl. Herman Scheffauer (Heinemann, London, 1913).

101 Atina Grossman, *Reforming Sex: the German Movement for Birth Control and Abortion Reform, 1920-1950* (Oxford University Press, New York, 1995).

102 Linton, *„Who Has the Youth Has the Future"*, pp. 30-1, 76-7.

103 Cornelie Usborne, *The Politics of the Body in Weimar Germany: Women's Reproductive Rights and Duties* (Macmillan, London, 1992), pp.80-1.

104 Wegs, *Growing Up Working Class*, p. 133. Pentru opinii despre cel mai cunoscut radical din Uniunea Sovietică, vezi Alexandra Kollontai, *Love of the Worker Bees* (Virago, London, 1977).

105 George Ryley Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions Answered* (T. Werner Laurie, London, 1941), p. 28.

106 Ross H. Dalby, C.F., *Young Manhood: a Brochure of Sex Information* (Duckworth, Blenheim, 1943).

107 Bibby, *Sex Education*, p. 99.

108 Martin S. Pernick, *The Black Stork: Eugenics and the Death of „Defective" Babies in American Medicine and Motion Pictures since 1915* (Oxford University Press, New York, 1996), p. 135.

109 *Simplicissimus*, 2 septembrie 1919.

110 Calverton, *The Bankruptcy of Marriage*.

111 Paula S. Fass, *The Damned and the Beautiful: American Youth in the 1920s* (Oxford University Press, New York, 1977), p. 77.

112 Edward G. Griffith, *Modern Marriage and Birth Control* (London, Gollancz, 1935), pp. 64-5.

113 John d'Emilio and Estelle B. Freedman, *Intimate Matters: a History of Sexuality in America* (Harper and Row, New York, 1988), p. 256.
114 Alfred C. Kinsey, Wardell B. Pomeroy, Clyde E. Martin and Paul H. Gebhard, *Sexual Behavior in the Human Female* (Saunders, Philadelphia, 1953), pp. 242,268, 298-301. Pentru opinia că „promiscuitatea diletantă" înlocuia prostituția, a se vedea Gladys Mary Hall, *Prostitution: a Survey and a Challenge* (Williams and Norgate, London, 1933), pp. 91-5.
115 Ginger Frost, *Promises Broken: Courtship, Class and Gender in Victorian England* (University Press of Virginia, Charlottesville, 1995).
116 Paul Thompson, *The Edwardians* (Weidenfeld and Nicolson, London, 1975), p. 71.
117 Pentru o excelentă discuție despre impactul factorilor culturali, economici și sociali asupra deciziilor de control al fertilității, a se vedea Simon Szreter, *Fertility, Class and Gender in Britain, 1860-1940* (Cambridge University Press, Cambridge, 1996), pp. 382-440.
118 Kinsey et al., *Sexual Behavior in the Human Female.*
119 Dubinsky, *Improper Advances*, pp.126-34.
120 Anna Davin, *Growing Up Poor: Home, School and Street in London, 1870-1914* (Rivers Oram Press, London, 1996), pp. 213-14.
121 Elizabeth Lunbeck, „ «A New Generation of Women»: Progrssive Psychiatrists and the Hypersexual Female", *Feminist Studies*, 13 (1987), pp. 513-39.
122 Ruth Alexander, *The Girl Problem: Female Sexual Delinquency in New York, 1900-1930* (Cornell University Press, Ithaca, 1995); Mary E. Odam, *Delinquent Daughters: Protecting and Policing Adolescent Female Sexuality in the United States, 1885-1920* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1995).
123 Strange, *Toronto's Girl Problem*, p. 131.
124 Linda Mahood and barbara Littlewood, „The «Vicious» Girl and the «Street-Corner» Boy: Sexuality and the Gendered Dilinquent in the Scottish Child-saving Movement, 1850-1940", *Journal of the History of Sexuality*, 4 (1994), pp. 549-77.
125 Linda Gordon, *Pitied but not Entitled: Single Mothers and the History of Welfare* (Free Press, New York, 1994).
126 Regina A. Kunzel, *Fallen Women: Problem Girls, Unmarried Mothers and the Professionalization of the Social Work, 1890-1945* (Yale University Press, New Haven, Conn., 1993).
127 John Demos and Virginia Demos, „Adolescence in Historical Perspective", *Journal of Marriage and the Family* (November 1969), pp. 632-8.

Cap. 3 (pp. 68-89)
„Bestii egoiste": manuale pentru căsătorie și erotizarea căsătoriei

1 W.F. Robie, *Rational Sex Ethics* (Richard G. Badger, Boston, 1916), p. 90. Ca bază pentru seria relatărilor de caz puse cap la cap a folosit răspunsurile la un chestionar. În replică, lucrarea sa a fost pozitiv citată de alți reformatori în materie de sexualitate.
2 Ibid., p. 106.
3 Ibid., p. 80 (cazul LXXIV).
4 Ibid., p. 167.
5 Ibid., p. 51 (cazul XXIV).
6 O femeie de 26 de ani, mamă a doi copii, a relatat că avea 4, 5 orgasme pe săptămână; ibid., p. 52 (cazul XXV).
7 Ibid., p. 156.
8 Ibid., p. 49 (cazul XIX).
9 Ibid., pp. 216, 220.
10 Ibid., p. 177.
11 Ibid., p. 15.
12 Thomas Mann, „Marriage in Transition", in *The Book of Marriage*, ed. Herman Keyerling (Brace and Company, New York, 1926), p. 258.
13 John Grand-Carteret, *Les Trois formes de l'union sexuelle à travers les ages: mariage, collage et chiennerie* (Mericourt, Paris, 1911); a se vedea și Maurice Boigey, *Sylvie ou la physiologie de femme nouvelle* (tallandier, Paris, 1933), p. 25.
14 Jean De Bonnefon, *Les Cas de conscience moderne* (Ambert, Paris, 1904), p. 34.
15 Richard Collier, *Masculinity, Law and the Family* (Routledge, London, 1995), p. 247.
16 Elizabeth Blackwell, *Essays in Medical Sociology* (Ernest Bell, London, 1902), pp. 256-93.
17 A.J. Cokkinis, *The Reproduction of Life* (Baillière, Tyndall and Cox, London, 1926), p.v.
18 Emma F. Angell Drake, *What a Young Wife Ought to Know* (Briggs, Toronto, 1901).
19 Paul Goy, *de la pureté rationale* (Maloine, Paris, 1921).
20 Margaret Sanger, *The Pivot of Civilization* (Brentano, New York, 1922), pp. 16-17.
21 Până și catolicii erau cuprinși de entuziasm în ceea ce privește sexualitatea; vezi Peter Gardella, *Innocent Ecstasy: How Christianity Gave America an Ethic of Sexual Pleasure* (Oxford University Press, New York, 1985).

22 Până în 1919, în Italia dijmașii aveau nevoie de aprobarea proprietarului moșiei pentru a se căsători. Pentru tradiția probelor căsătoriei în Finlanda și Olanda, a se vedea George Anquetil și Jane de Magny, L'*Amant légitime ou la bourgeoise libertine: code d'amour du XXe siècle basé sur l'égale liberté des deux époux* (Les éditions Georges Anquetil, Paris, 1923), pp. 97-8.

23 După cum arată *Oxford English Dictionary*, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea termenul „frigid" putea fi aplicat atât femeilor, cât și bărbaților. În secolul XX, experții în probleme sexuale, și în special psihanaliștii, au restrâns acest termen pentru a fi folosit doar în cazul femeilor.

24 Drs Jaf and Saldo, *Physiologie secrète de l'homme et de la femme* (Denans, Paris, 1908), p. 104.

25 Anne-Marie Sohn, *Du Premier baiser à l'alcôve: la sexualité des Français au quotidien (1850-1950)* (Aubier, Paris, 1996), p. 224.

26 Karen Dubinsky, „«The Pleasure is Exquisite but Violent»: the Imaginary Geography of Niagara Falls in the Nineteenth Century", *Jourhal of Canadian Studies*, 29 (1994), pp. 67-9.

27 John Gillis, *For Better, For Worse: British Marriages, 1600 to the Present* (Oxford University Press, New York, 1985), pp. 189, 296-7.

28 Citată în Marie Stopes, *Marriage in my Time* (Rich and Cowan, London, 1935), p. 72.

29 Ruth Hall, *Passionate Crusader: the Life of Marie Stopes* (Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1977).

30 June Rose, *Marie Stopes and the Sexual Revolution* (Faber and Faber, London, 1992), pp. 76-8.

31 Marie Stopes, *Enduring Passion* (McClelland and Stewart, Toronto, 1928). Unii au considerat ridicol romantismul lui Stopes; vezi Dora Russell, *The Tamarisck Tree* (Elek, London, 1975), p. 168.

32 Stopes, *Marriage in my Time*, p. 57.

33 Stopes, *Enduring Passion*, p. 11.

34 Marie Stopes, *Married Love* (Fifield, London, 1918), pp. 43-4; Stopes, *Marriage in my Time*, p. 64; Stopes, *Enduring Passion*, p. 90; Marie Stopes, *Radiant Motherhood: a Book for Those who are Creating the Future* (Putnam, London, 1920), p. 3.

35 Michael Gordon, „From an Unfortunate Necessity to a Cult of Mutual Orgasm: Sex in American Marital Education Literature, 1830-1940", in *Studies in the Sociology of Sex*, ed. James M. Heslin (Appleton-Century-Crofts, New York, 1971), pp. 53-77.

36 Angus McLaren, *Reproductive Rituals: the Perception of Fertility in England from the Sixteenth Century to the Nineteenth Century* (Methuen, London, 1984), pp. 19-20.

37 Michael Bourgas, *Le Droit à l'amour pour la femme* (Vigot, Paris, 1919), p. 96.

38 Edward M. Brecher, *The Sex Researchers* (Panther, London, 1972), pp. 106-28.
39 Octave Uzanne nota faptul că Facultatea de Medicină din Paris se declara împotriva sărutului, de teama microbilor, foarte la modă; Octave Uzanne, *Sottisier des moeurs* (Paul, Paris, 1911), p. 65.
40 Din cantitatea enormă de literatură pe acest subiect, a se vedea Léon Blum, *Du Mariage* (Albin Michel, Paris, 1908); Ellen Key, *Love and Marriage* (Putnam, London, 1911); Havelock Ellis, *The Erotic Rights of Women and the Objects of Mariage* (Beaumont, London, 1918); Alfred H. Tyrer, *The New Sex, Marriage and Birth Control: a Guide Book to Sex Health and a Satisfactory Sex Life in Marriage* (Marriage Welfare Bureau, Toronto, 1943).
41 Ernest R. Groves, *The Marriage Crisis* (Longman Green, London, 1928), pp. 87-8.
42 Ute Frevert, *Women in German History: from Bourgeois Emancipation to Sexual Liberation* (Berg, Oxford, 1989), pp. 132, 134.
43 Carl N. Degler, „What Ought to Be and What Was: Women's Sexuality in the Nineteenth Century", *American Historical Review*, 79 (1974), p. 1485.
44 Jeanne Deflou, *Le Sexualisme: critique de la préponderance et de la mentalité du sexe fort* (Jules Tallandier, Paris, 1906), p. 301.
45 J.B. Keswick, *Woman: her Physical Culture* (L.N. Fowler, Scarborough, 1895), vol 1, pp. 87-8.
46 Lesley A. Hall, *Hidden Anxieties: Male Sexuality, 1900-1950* (Polity Press, Cambridge, 1991), p. 104.
47 Lesley A. Hall, „Changing Perceptions of the Male Conjugal Role in Britain, 1850-1950", in *The Role of the State and Public Opinion in Sexual Attitudes and Demographic Behaviour*, ed. Ad van der Woude (CIDH, Paris, 1990), pp. 462-3.
48 Kenneth Walker, *Marriage: a Book for the Married and the About to be Married* (Secker and Warburg, London, 1951), p. 35.
49 Despre menstruaţie, a se vedea şi George Ryley Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions Answered* (T. Werner Laurie, London, 1941), p. 75.
50 William Kaye, *When Married Life Gets Dull* (C. Arthur Pearson, London, 1911), pp. 9, 67, 70.
51 Stopes, *Married Love*, p. xi.
52 Ettie Rout, *Safe Marriage: a Return to Sanity* (Heinemann, London, 1922), p. 2.
53 Stopes, *Radiant Motherhood*, p. 15.
54 Anquetil and de Magny, L'*Amant légitime*, p. 38. În *La maîtresse légitime* (Vernet et Earin, Paris, 1923) Anquetil a afirmat chiar că nevoia de populaţie a Franţei era atât de mare, încât ar fi trebuit legitimată poligamia.

55 Bourgas, *Le Droit à l'amour pour la femme*, pp. 109-10; a se vedea și Anquetil and de Magny, L'*Amant légitime*, p. 419; Mary Louise Roberts, *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France, 1917-1927* (University of Chicago Press, (Chicago, 1994), pp. 203-4.
56 Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions*, p. 8.
57 Stopes, *Enduring Passion*, p. 85.
58 Ibid., p. 39.
59 Theodore van de Velde, *Ideal Marriage: its Physiology and Technique* (Random House , New York, 1957), p. 126; Eustacẹ Chesser, *Love without Fear* (Arrow Books, London, 1966 [first edn 1941]), p. 71.
60 Chesser, *Love without Fear*, pp. 153, 155.
61 Ibid., p. 151.
62 Mary Lynn Stewart, „«Science is Always Chaste»: Sex Education and Sexual Initiation in France, 1880-1930s", *Journal of Contemporary History*, 32 (1997), pp. 381-94.
63 Stopes, *Married Love*, pp. 29-30.
64 B.O. Fowler, „Prostitution within the Marriage Bond", *Arena*, 13 (1895), pp. 62, 65.
65 Bourgas, *Le Droit à l'amour pour la femme*, p. 98.
66 Van de Velde, *Ideal Marriage*, pp. 223-4.
67 Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions*, p. 33.
68 Ibid., p. 31.
69 Christina Simmons, „Modern Sexuality and the Myth of Victorian Represion", in *Gender and American History since 1890*, ed. Barbara Melosh (Routledge, London, 1993), pp. 24-7.
70 H.W. Long, *Sane Sex and Sane Sex Living* (Eugenics Publishing Company, New York, 1919, 1937).
71 Keswick, *Woman: her Physical Culture*, vol. 2, p. 68.
72 Ibid., p. 99.
73 Stopes, *Enduring Passion*, p. 90.
74 Stopes, *Marriage in my Time*, p. 64.
75 Stopes, *Enduring Passion*, p. 45-6.
76 Van de Velde, *Ideal Marriage*, p. 189.
77 Ibid., p. 223-4.
78 Chesser, *Love without Fear*, p. 39.
79 Bourgas, *Le Droit à l'amour pour la femme*, p. 27.
80 Anquetil and de Magny, L'*Amant légitime*, p. 432.
81 Martine Segalen, *Amours et mariages de l'ancienne France* (Berger-Levrault, Paris, 1981).
82 Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions*, p. 76-7.

83 Robie, *Rational Sex Ethics*, p. 114.
84 Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions*, p. 96.
85 Wilhelm Stekel, „Frigidity in Mothers", in *The New Generation: the Intimate Problems of Modern Parents and Children*, eds V.F. Calverton and Samuel D. Calverton (Allen and Unwin, London, 1930), pp. 247-60.
86 Antony M. Ludovici, *The Choice of a Mate* (John Lane, London, 1935), pp. 464-5.
87 Ibid., p. 23-33.
88 Ibid., p. 13.
89 În 1928, această serie, care pe lângă chestiuni sexuale oferea sfaturi pe o mulțime de alte subiecte, avea 1 200 titluri și vânzări de peste 100 de milioane; a se vedea Dale M. Herder, „American Values and Popular Culture in the Twenties: the Little Blue Books", *Historical Papers* (1977), pp. 289-99.
90 Ruth Hall (ed.), *Dear Dr Stopes: Sex in the 1920s* (Penguin, Harmondsworth, 1981).
91 Scrisoare de la J.H. către Marie Stopes, 21 noiembrie 1934, Marie Stopes Papers, British Museum.
92 Scrisoare de la P.G. către Marie Stopes, 23 ianuarie 1926, Marie Stopes Papers, British Museum.
93 Și totuși puține erau femeile absolvente de colegiu care măcar cunoșteau cuvântul „orgasm". A se vedea Katherine Bement Davis, *Factors in the Sex Life of Twenty-two Hundred Women* (Harper and Brothers, New York, 1929), p. 111; a se vedea și Edouard Brissaud, *Histoire des expressions populaires relatives à l'anatomie, à la physiologie et à la mode* (Mason, Paris, 1892), pp. 64-7, 70, 323.
94 Sohn, *Du Premier baiser à l'alcôve*, p. 84.
95 La începutul secolului XX, în Franța numai prostituatele vorbeau despre fellatio (*sucer*) și cunnilingus (*faire minette*); Sohn, *Du premier baiser à l'alcôve*, pp. 30-1.
96 Gillis, *For Better, For Worse*, p. 300.
97 Sohn, *Du Premier baiser à l'alcôve*, p. 108.
98 Scrisoare de la I.A. pentru Marie Stopes, 22 noiembrie 1934, Marie Stopes Papers, British Museum.
99 Steven Mintz and Susan Kellogg, *Domestic Revolutions: a Social History of American Family life* (Free Press, New York, 1988), p. 108.
100 Christopher Lasch, *Haven in a Heartless World: the Family Besieged* (Basic Books, New York, 1977), p. 11.
101 Chesser, *Love without Fear*, p. 11.
102 Însă statisticile Kinsey arată că avuseseră orgasm cel puțin o dată 80 la sută din femeile americane născute înainte de 1900, 86 la sută din cele născute între 1900-1909, 91 la sută dintre cele năs-

cute între 1909-1919 şi 93 la sută dintre cele născute între 1920 şi 1929; citat în Degler, „What Ought to Be", p. 1484.
103 Citat în Walker, *Marriage*, pp. 59-65.
104 Janet Chance, citată în F.B. Rockstro, *A Plain Talk on Sex Difficulties* (British Sexological Society, London, 1943 [first edn 1934]), p. 55.
105 Walker, *Marriage*, p. 33. Pe la 1940, un autor afirma că era „tot mai răspândită" ruperea himenului de către doctor, înainte de căsătorie. Era de ajutor în cazul în care viitoarei soţii îi era frică sau dacă voia să folosească de la început o metodă de contracepţie. Se dădeau sfaturi femeilor cum să folosească ulei de măsline şi trei degete pentru a se deflora singure; Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions*, p. 91.
106 Walker, *Marriage*, p. 37.
107 Gordon, „From an Unfortunate Necessity", pp. 53-77.

Cap. 4 (pp. 90-117) „Sinuciderea rasei": Controlul naşterii, avort şi stabilitate familială

1 W.F. Robie, *Rational Sex Ethics* (Richard G. Badger, Boston, 1916), p. 159.
2 Ancheta întreprinsă de dr. Celia Duel Mosher (1863-1940) asupra vieţilor sexuale a 45 femei, la începutul secolului, a arătat că femeile americane din clasa de mijloc aveau acces la o gamă de metode. Unele nu foloseau contracepţia, iar altele foloseau câteva metode, referinţele sugerând că spălăturile reprezentau cea mai populară dintre acestea (16), urmată de retragere (10), prezervativ (8), calendar (6) şi diafragmă (4); James mahood and K. Wenburg, *The Mosher Survey* (Arno Press, New York, 1980).
3 Robie, *Rational Sex Ethics*, p. 274-5.
4 Ibid., 169.
5 Ibid., p. 213-14.
6 Dorothy Dunbar Bromley, *Birth Control: its Use and Misuse* (Harper, New York, 1934), p. 82.
7 Anton Nyström, *La vie sexuelle et ses lois* (Vigot frères, Paris, 1910), pp. 229, 257.
8 Margaret Sanger, *An Autobiogaphy* (Norton, New York, 19389; Ellen Chesler, *Woman of Valor: Margaret Sander and the Birth Control Movement in America* (Simon and Schuster, New York, 1992).
9 Mary Ware Dennett, *Birth Control Laws: Shall We Keep Them, Change Them or Abolish Them?* (Hitchock, New York, 1926).

10 Ellen Holtzman, „The Pursuit of Married Love: Women's Attitudes Towards Sexuality and Marriage in Great Britain, 1918-1939", *Journal of Social History*, 16 (1982), pp. 39-52.

11 Marie Stopes, *The First Five Thousand, Being the First Report of the First Birth Control Clinic in the British Empire* (Bale and Danielsson, London, 1925).

12 Pentru argumentul potrivit căruia femeia „se împlinea" după naşterea unui copil şi se bucura de o sănătate mai bună datorită energiei eliberate în timpul travaliului, a se vedea William Woods Smith, *A Baleful Popular Delusion on the Subject of Motherhood* (Simpkin, Marshall, Hamilton, Kent, London, 1895), pp. 3, 13.

13 Bromley, *Birth Control*, p. xiv.

14 M.R. Higonnet et al. (eds), *Behind the Lines: Gender and the Two World Wars* (Yale University Press, New haven, Conn., 1987).

15 Havelock Ellis, *Studies in the Psychology of Sex* (Random, New York, 1936 [first edn 1906]), vol. 2, ch. 12.

16 Theodore H. van de Velde, *Ideal Marriage: its Physiology and Technique*, transl. Stella Browne (Random House, New York, 1926). Studii recente care susţin că femeile erau „mobilizate" către heterosexualitate au neglijat, în mod ciudat, importanţa apărătorilor contracepţiei; a se vedea Margaret Jackson, „sexual Liberation or Social Control", *Women's Studies International Forum*, 6 (1983), pp. 1-18; Sheila Jeffreys, *The Sprinster and her Enemies: Feminism and Sexuality, 1880-1930* (Pandora, London, 1985).

17 Margaret Jackson, „sexual Liberation or Social Control", pp. 1-18; Robert A. Nye, „sex Difference and Male Heterosexuality in French Medical Discourse", *Bulletin of the History of Medicine*, 63 (1989), pp. 32-51.

18 Jane Lewis, *The Politics of Motherhood* (Croom Helm, London, 1980), pp. 96-8; Luc Boltanski, *Prime education et morale de classe* (Mouton, Paris, 1969), pp. 57-70.

19 V.A. Zelizer, *Pricing the Priceless Child: the Changing Social Value of Children* (Basic Books, New York, 1985), p. 90.

20 Maureen Sutton, *We Didn't Know Aught: a Study of Sexuality, Superstition and Death in Women's Lives in Lincolnshire During the 1930s '40s, '50s* (Paul Watkins, Stanford, 1992), p. 53,

21 Marie Stopes, *Enduring Passion* (McClelland and Stewart, Toronto, 1928), p. 28. A se vedea şi Elizabeth Roberts, „Working Wives and their Families", în *Population and Society in Britain, 1850-1980*, ed. Theo Baker and Michael Drake (Batsford, London, 1982), pp. 154-55.

22 Linda Gordon, *Woman's Body, Woman's Right: a Social History of Birth Control in America* (Grossman, New York, 1976), p. 324.

23 Lesley A. Hall, „«Somehow Very Distasteful»: Doctors, Men, and Sexual Problems between the Wars", *Journal of Contemporary History*, 20 (1985), pp. 553-74.

24 Diana Gittens, *Fair Sex: Family Seize and Structure, 1900-1939* (Hutchinson, London, 1982).

25 Margery Spring Rice, *Working-Class Wiwes: their Health and Conditions* (Penguin, London, 1939).

26 Eduard Bernstein, „Decline in the Birth-Rate, Nationality, and Civilization", in *Population and Birth Control*, eds Eden Paul and Cedar Paul (Critic and Guide, New York, 1917), p. 164.

27 Asociaţia Cooperării Femeilor s-a declarat în favoarea contracepţiei în 1923, iar în 1924 a fost format un Grup al muncitoarelor pentru contracepţie, după ce Partidul Laburist hotărâse, la conferinţa anuală, ca mamelor să le fie furnizate informaţii despre contracepţie în cadrul clinicilor de ajutor social. Stopes era exasperată că în anii '20 cele mai multe feministe evitau problema. Şi în America de Nord, abia depresiunea economică le-a făcut pe liderele mişcării femeilor să susţină deschis limitarea familiei. Lewis, *The Politics of Motherhood*, pp. 197-8; Brian Harrison, *Prudent Revolutionaries: Portraits of Feminists between the Wars* (Clarendon, Oxford, 1987), pp. 63, 78, 110, 282.

28 Despre tuşit, vezi George Ryley Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions Answered* (T. Werner Laurie, London, 1941), p. 186.

29 Marie Stopes, *A Letter to Working Mothers* (Mother's Clinic, London, 1923), p. 6.

30 Margaret Jarman Hagood, *Mothers of the South: Portraiture of White Tenant farm Women* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1939), p. 123.

31 Margaret Sanger, *Motherhood in Bondage* (Brentano, New York, 1928), p. 294. Despre coitul întrerupt numeroşi autori afirmau că duce la căderi nervoase; a se vedea Bernarr MacFadden, *Womanhood and Marriage* (Macmillan, New York, 1922), pp. 147, 153; F.B. Rockstro, *A Plain Talk on Sex Difficulties* (British Sexological Society, London, 1943 [prima ediţie în 1934]), p. 78.

32 Marie Stopes, *Married Love*, (Fifield, London, 1918), p. 71.

33 Marie Stopes, *Contraception (Birth Control): its Theory, History and Practice* (Bale, London, 1923), p. 70.

34 Sanger, *Motherhood in Bondage*, p. 302. Unele femei americane trimiseseră scrisori similare la Departamentul pentru copii, în speranţa deşartă că li se vor furniza informaţii; a se vedea Molly Ladd-Taylor, *Raising a Baby the Government Way: Mother's Letters to the Children's Bureau, 1915-1932* (Rutgers University Press, New Brunswick, NJ, 1986), pp. 62, 179-83.

35 Sanger, *An Autobiography*, p. 87.

36 Convinsă că știa mai multe despre contracepție decât oricare doctor, Stopes nu a angajat medici, ci asistente cu experiență și moașe ca personal al clinicii sale și nu a fost atât de stăruitoare ca Sanger în a-i curta pe medici. În plus, pentru poziția de lider al mișcării americane pentru contracepție, Sanger a avut de concurat cu Mary Ware Dennett care se opunea monopolului medical. American Birth Control League Papers, 110.2, Houghton Library, Harvard University.

37 Sanger, *Motherhood in Bondage*, pp. 294-7.

38 Enid Charles, *The Practice of Birth Control: an Analysis of the Birth Control Experiences of Nine Hundred Women* (William and Norgate, London, 1932), pp. 16, 36, 153.

39 A se vedea Anne-Marie Sohn, *Chrysalides: femmes dans la vie privée (XIXe-XXe siècles)* (Publications de la Sorbonne, Paris, 1996), vol. 2, pp. 818-20.

40 Colin Dyer, *Population and Society in Twentieth-century France* (Hodder and Stoughton, London, 1978), pp 63 și următoarele.

41 Karen Offen, „Depopulation, Nationalism and Feminism in Fin-de-siècle France", *American Historical Review*, 89 (iunie 1984), pp. 649-51.

42 Mary Louise Roberts, *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France, 1917-1927* (University of Chicago Press, Chicago, 1994), pp. 93-121; Françoise Thébaud, „The Great War", in *A History of Women in the West*, ed. Françoise Thebaud (Cambridge, Mass., Belknap Press, 1994), vol. 5: *Toward a Cultural Identity in the Twentieth Century*, p. 51.

43 Și în Reynolds, *France between the Wars: Gender and Politics* (Routledge, London, 1996), pp. 18-20, 30; a se vedea și ediția specială din *French Historical Studies*, 19, 3 (1996).

44 Hervé Le Bras, *Marianne et les lapins: l'obsession démographique* (Orban, Paris, 1991); Jay Winter and Michael Teitelbaum, *The Fear of Population Decline* (Academic Press, New York, 1985); Marie-Monique Huss, „Pronatalism and the Popular Ideology of the Child in Wartime France: the Evidence of the Picture Postcard", in *The Upheaval of War: Family, Work and Welfare in Europe, 1914-1918*, eds Richard Wall and J.M. Winter (Cambridge, Cambridge University Press, 1989), pp. 329-67.

45 Christiane Demeulenaere-Douyère, *Paul Robin (1837-1912): un militant de la liberté et du bonheur* (Publisud, Paris, 1994).

46 Roger-Henri Guerrand et Françis Ronsin, *Le Sexe apprivoisé: Jeanne Humbert et la lutte pour la control des naissances* (La Découverte, Paris, 1990).

47 Christine Bard (ed.), *Madeleine Pelletier: logique et infortunes d'un combat pour l'égalité* (Côtés-femmes, Paris, 1992); Charles Soweri-

ne and Claude Maignien, *Madeleine Pelletier: une féministe dans l'arène politique* (Les Éditions ouvrières, Paris, 1992).

48 William Schneider, *Quality and Quantity: the Quest for Biological Regeneration in Twentieth-century France* (Cambridge University Press, Cambridge, 1990).

49 Despre lupta femeilor obişnuite de a-şi limita fertilitatea, vezi Françoise Thébaud, *Quand nos grand-mères donnaient la vie: la maternité en France dans l'entre-deux-guerres* (Presses Universitaires de Lyon, Lyon, 1986). Despre evitarea problemei de către feministele franceze, între cele două războaie, vezi Christine Bard, *Les filles des Marianne: histoire des feminismes, 1914-1940* (Fayard, Paris, 1995), pp. 366-74.

50 Martine Sevegrand, „Limiter la naissances: le cas de conscience des Catholiques français (1880-1939)", *XXe siècle: Revue historique*, 30 (1991), pp. 40-54 şi „La métode Ogino et la morale catholique: une convenance théologique autour de la limitation des naissances (1930-1951)", *Histoire de l'Église de France*, 78 (1992), pp. 77-99.

51 Renée Rousseau, *Les femmes rouges: chronique des année Vermeersch* (Albin Michel, Paris, 1983).

52 F.W. Stella Browne, „The Right to Abortion", in *Abortion*, ds F.W. Stella Browne, A.M. Ludovici and Harry Roberts (Allen and Unwin, London, 1935), p. 34.

53 Sanger, *Motherhood in Bondage*, p. 410.

54 Alice Jenkins, *Law for the Rich* (London, Skilton, 1960), p.21.

55 Dr Paul Rabier, *La Loi du mâle à propos de l'enfant du barbare* (Vigot, Paris, 1915).

56 Guerrand et Ronsin, *Le Sex apprivoisé*, pp. 128-9; Sohn, *Chrysalides*, vol. 2, pp. 828-908.

57 Anne-Marie Sohn, *Du Premier baiser à l'alcôve: la sexualité des français au quotidien (1850-1950)*, Aubier, Paris, 1996, pp. 115-19.

58 J. Robert Wegs, *Growing Up Working-Class: Continuity and Change among Viennese Youth, 1890-1938*, Pennsylvania State University Press, University Park, 1989, pp. 58-9.

59 Helmut Gruber, „sexuality in «Red Vienna»: Socialist Party Conceptions and Programs and Working-Class Life, 1920-1934", *International Labour and Working-Class History*, 31 (1987), pp. 41-4, 57; Atina Grossman, *Reforming Sex: the German Movement for Birth Control and Abortion Reform* (Oxford University Press, New York, 1995); Cornelie Usborne, *The Politics of the Body in Weimar Germany* (Macmillan, London, 1992).

60 James Woycke, *Birth Control in Germany, 1871-1933* (London, Routledge, 1988), pp. 68-76; Cornelie Usborne,"Wise Women, Wise Men and Abortion in the Weimar Republic: Gender, Class and Medicine", in *Gender Relation in German History*, eds Lynn

Abrams and Elizabeth Harvey (University College London Press, London, 1966), pp. 143 și următoarele.

61 Janet Campbell, *Maternal Mortality*, (HMSO, London, 1924); *Protection of Motherhood* (HMSO, London, 1927); Barbara Brookes, *Abortion in England 1900-1967* (Croom Helm, London, 1988), p. 43,

62 Edward G. Griffith, *Modern Marriage and Birth Control* (Gollancz, London, 1935), p. 180.

63 Madeleine Simms and Keith Hindell, *Abortion Law Reformed* (Owen, London, 1971), p. 67.

64 Bernarr MacFadden, *Manhood and Marriage* (Physical Culture Publishing Company, New York, 1916), p.89; vezi, de asemenea, *Womanhood and Marriage* (Phisical Culture Publishing Company, New York, 1918), ch. 26.

65 *Canadian Medical Journal*, 29 (1933), p. 445.

66 Frederick J. Taussig, *Abortion: Spontaneous and Induced: Medical and Social Aspects* (Mosby, St Louis, 1936), p. 368.

67 Ellis, *Studies in the Psychology of Sex*, pp. 601-10; Madeleine Simms, „Midwives and Abortion in the 1930s", *Midwife and Health Visitor*, 10 (1974), pp. 114-16; Nicky Leap and Billie Hunter, *The Midwife's Tale: an Oral History from Handywoman to Professional Midwife* (Scarlett Press, London, 1993), pp. 92-8.

68 Moya Woodside, „Attitude of Women Abortionists", *The Howard Journal*, 11 (1963), pp. 93-112.

69 Leap and Hunter, *The Midwife's Tale*, p. 98.

70 Madeleine Kerr, *The People of Ship Street* (Routledge, London, 1958), pp. 137, 174.

71 Gruber, „sexuality in «Red Vienna»", pp. 37-68.

72 Bromley, *Birth Control: its Use and Misuse*, pp. 3-4.

73 F.W. Stella Browne, „Women and Birth Control", in *Population and Birth Control*, eds Paul and Paul, p. 254.

74 Alice Jenkins, *Conscript Parenthood: the Problem of Secret Abortions* (Standring, London, 1940); Brookes, *Abortion in England, 1900-1967*, pp. 79-104.

75 John Keown, *Abortion, Doctors and the Law: Some Aspects of the Legal Regulation of Abortion in England from 1803 to 1982* (Cambridge University Press, Cambridge, 1988), pp. 49-108.

76 *Birth Control News*, august 1923, p. 4.

77 Stopes, *A Letter to Working Mothers*, pp. 5, 6, 8.

78 American Birth Control League Papers, 110.5, Houghton Library, Harvard University; Sanger, *An Autobioghaphy*, pp. 88-92, 216, 285, 449; David M. Kennedy, *Birth Control in America: the Career of Margaret Sanger* (Yale University Press, New Haven, Conn., 1970), pp. 16-17.

79 *Birth Control News*, iunie 1926, p. 2; octombrie 1926, p. 2; mai 1924, p. 2; septembrie 1925, p. 1; februarie 1927, p. 2; mai 1928, p. 2.

80 Peste trei pătrimi din clienţii clinicilor din US şi UK foloseau deja cu succes metodele tradiţionale de contracepţie: retragerea, prezervativul şi spălăturile. Un studiu întreprins pe 10 000 studii de caz, în America, a relevat faptul că numai 4 la sută foloseau diafragma. Autorul a notat că jumătate dintre femei au pretins că nu avuseseră nici un avort; femeile din cealaltă jumătate au declarat în medie cam două avorturi. Marie E. Kopp, *Birth Control in Practice: Analysis of Ten Thousand Case Histories of the Birth Control Clinical Research Bureau* (McBride, New York, 1934), pp. 55, 109-110, 121-6.

81 Steven Mintz and Susan Kellogg, *Domestic Revolutions: a Social History of American Family Life* (Free Press, New York, 1988), pp. 111-15.

82 R.A. Soloway, *Birth Control and the Population Question in England, 1877-1930* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1982), p. 277. În timpul Depresiunii, Stopes descria un contraceptiv simplu, un burete înmuiat îmbibat cu ulei; a se vedea Marie Stopes, *Preliminary Notes...from 10,000 Case Attending the Pioneer Mothers" Clinic* (Mothers Clinic for Constructive Birth Control, London, 1930), pp. 12-3.

83 Stopes, *Preliminary Notes*, pp. 20-21.

84 Lewis, *The Politics of Motherhood*, p. 126; margarete Sandelowski, *Pain, Pleasure, and American Childbirth: from the Twilight Sleep to the Read Method, 1924-1960* (Greenwood Press, Westport, Conn., 1984).

85 Sir James Marchant (ed.), *Medical Views on Birth Control* (Hopkinson, London, 1926), pp. x, 63, 94-5.

86 F.H. Rodin către Anna Kennedy, 29 aprilie 1923, American Birth Control League Papers, Houghton Library, Harvard University.

87 Jo Manton, *Elizabeth Garrett Anderson* (Methuen, London, 1965), p. 284.

88 Griffith, *Modern Marriage and Birth Control*, pp. 61, 79.

89 John Peel, „Contraception and Medical Profession", *Population Studies*, 18 (1964), p. 144.

90 Proiectul Schlesinger-Rockefeller de istorie orală asupra planificării familiale condus de James Reed şi păstrat la Radcliffe College oferă o descriere fascinantă a evoluţiei în limitele medicinei respectabile începând din 1930 a unei reţele de activişti precum Alan Guttmacher, Alfred Kinsey, Robert Dickinson şi Mary Calderone, implicaţi în sănătatea mamei, contracepţie, consiliere matrimonială şi cercetări de sexologie.

91 Brookes, *Abortion in England*, p. 2.

92 Robert H. către Marie Stopes, 1 iulie 1921; Winnifred R. către Marie Stopes, 20 martie 1923; Mary W. către Marie Stopes, 25 septembrie 1924; A.C.M. către Marie Stopes, 19 ianuarie 1933; Stopes Papers, British Library.

93 Leo J. Latz, *The Rythm of Sterility and Fertility in Women* (Latz Foundation, Chicago, 1932), pp. 60-1. Despre metoda calendarului în franța, vezi Martine Sevegrand, *Les enfants du Bon Dieu: les catholiques francais et la procreation au XXe siecle* (Albin Michel, Paris, 1995).

94 Pentru sprijin mai timpuriu în favoarea metodei calendarului, a se vedea Drs Jaf and Saldo, *Physiologie secrète de l'homme et de la femme* (Denans, Paris, 1908).

95 Denyse Baillargeon, *Ménagères au temps de la crise* (Les éditions du remue-ménage, Montreal, 1991), pp. 106-7.

96 Angus McLaren and Arlene Tigar McLaren, *The Bedroom and the State: the Changing Practices and Politics of Contraception and Abortion in Canada, 1880-1997* (Oxford University Press, Toronto, 1997), pp. 116-20.

97 James Reed, *From Private Vice to Public Virtue: a History of Birth Control Movement in America from 1830 to 1970* (Basic Books, New York, 1978), p. 121.

98 Enid Charles, *The Twilight of Parenthood* (Norton, New York, 1934); Joseph J. Spengler, *France Faces Depopulation* (Duke University Press, Durham, 1938); D.V. Glass, *The Struggle for Population* (Clarendon Press, Oxford, 1936), p. 87; Michael S. Teitelbaum and Jay M. Winter, *The Fear of Population Decline* (Academic Press, New York, 1985), pp. 45-62.

99 Lewis, *The Politics of Motherhood*, p. 199.

100 Nancy Cott, *The Grounding of Modern Feminism* (Basic Books, New York, 1987), p. 165.

101 E. Lewis-Faning, *Report of an Inquiry into Family Limitation and its Influence on Human Fertility during the Past Fifty Years* (HMSO, London, 1949), pp. 8-11; Gittens, *Fair Sex*, p. 162.

102 Ettie Rout, *Safe Marriage: a Return to Sanity* (Heinemann, London, 1922), p. 69.

103 Lesley A. hall, *Hidden Anxieties: Male Sexuality, 1900-1950* (Polity Press, Cambridge, 1991), p. 62.

104 Griselda Rowntree and Rachel M.Pierce, „Birth Control in Britain", *Population Studies*, 15 (1961), p. 128.

105 O descriere clasică a femeii medic în halat alb vorbind pacientei despre folosirea diafragmei a fost oferită în romanul lui Mary McCarthy, *The Group* (Harcourt Brace, New York, 1954), pp. 66-9.

106 Margaret Sanger and Hannah M.Stone (eds), *The Practice of Contraception* (Baillère, London, 1931), pp. 17, 29. În prima ei broșură, *Family Limitation* (1914), scris în perioada ei radicală, Sanger

oferise și rețete pentru simple spălături astringente și pesariul din nucă de cocos și lăudase buretele și prezervativul. Urmărind legitimare medicală, mai târziu a început să sprijine folosirea diafragmei.

107 McLaren and McLaren, *The Bedroom and the State*, pp. 92-115.

108 O descriere binevoitoare a vieții dale este oferită de Doone Williams și Greer Williams, *Every Child a Wanted Child: Clarence James Gamble, M.D. and his Work in the Birth Control Movement* (Countway Library, Boston, 1978); mai de ajutor este Reed, *From Private Vice*, pp. 225-77.

109 Noua generație de sterilete din plastic produsă în anii '60, deși mai eficientă decât oricare alt contraceptiv, în cele din urmă s-a descoperit că produceau aceleași genuri de infecții.

110 V.F. Calverton, *The Bankruptcy of Marriage* (John Hamilton, London, 1929), pp. 128-36.

111 Broomley, *Birth Control: its Use and Misuse*, p. 111.

112 Reed, *From Private Vice*, p.239.

113 Introducere la Bromley, *Birth Control: its Use and Misuse*, p. xiv.

114 Charles, *The Practice of Birth Control*, pp. 118-19.

115 În Statele Unite, 73 la sută dintre femeile căsătorite chestionate au fost favorabile; a se vedea Katherine Bement Davis, *Factors in the Sex Life of Twenty-two Hundred Women*, citată de Bromley, *Birth Control: its Use and Misuse*, pp. 32-3.

116 Mass Observation, *Britain and her Birth-Rate* (John Murray, London, 1945), p. 55.

117 Ibid., p. 58.

118 Ibid., p. 166.

Cap. 5 (pp. 118-146)
„Perverșii": femei emasculate, bărbați efeminați și medici de sex

1 Jeffrey Weeks, „Questions of Identity", in *The Cultural Construction of Sexuality*, ed. Pat Caplan (Tavistock, New York, 1987), pp. 31-51.

2 Ian Hacking, „Making People Up", in *Reconstructing Individualism: Autonomy, Individuality and the Self in Western Thought*, eds T.C. Heller, Morton Sosna and David Wellbery (Stanford University Press, Stanford, 1986), p. 228.

3 Alexandre Lacassagne, *Vacher l'éventreur et les crimes sadiques* (Stock, Lyon, 1899), p. 276.

4 Angus McLaren, *The Trials of Masculinity: Policing Gender, 1880-1930* (University of Chicago Press, Chicago, 1997).

5 Pierre Vachet, *La Psychologie du vice. I: Les Travestis* (Editions Grasset, Paris, 1934), p. 34.
6 Ibid., p. 35.
7 Ibid., p. 18.
8 A început să se masturbeze la vârsta de 9 ani și cifra „9", dintr-un motiv oarecare (Vachet credea că poate din cauza formei acesteia), a început să simbolizeze pentru el organul bărbătesc.
9 Martin Duberman, *About Time: Exploring the Gay Past* (Meridian, New York, 1991), p. 65.
10 Janice Irvine, *Disorders of Desire, Sex and Gender in Modern American Sexology* (Temple University Press, Philadelphia, 1990).
11 Dr Serge Paul, *Le Vice et l'amour* (Nouvelle librairie medicale, Paris, 1905), pp. 51, 55; a se vedea și Lawrence Birken, *Consuming Desire, Sexual Science and the Emergence of a Culture of Abundance, 1871-1914* (Cornell University Press, Ithaca, 1988), pp. 95-6.
12 George M. Beard, *Sexual Neurasthenia* (E.B. Treat, New York, 1884), pp. 106-7.
13 Charles Féré, *Pathologie des émotions* (Alcan, Paris, 1892), p. 434.
14 Ambroise Tardieu, *Etude médico-légale sur les attentats au moeurs* (J.B.Baillière, Paris, 1858, 2eme ed.), pp. 118, 145; a se vedea și Louis Martineau, *Les Déformaions vulvaires et anales produites par la masturbation, le saphisme, la défloration et la sodomie* (Vigot frère, Paris, 1905).
15 A.S. Taylor, *The Principles and Practices of Medical Jurisprudence* (J.A. Churchill, London, 1905), vol. 2, p. 368.
16 Benjamin Ball, *La Folie érotique* (Baillière, Paris, 1888), p. 102.
17 Georges Lanteri-Laura, *Lettres des perversions: histoire de leur appropriation médicale* (Masson, Paris, 1979); Robert A. Nye, „The History of Sexuality in Context: National Sexological Traditions", *Science in Context*, 4 (1991), pp. 387-406; Vernon A. Rosario, *The Erotic Imagination: French Histories of Perversity* (Oxford University Press, New York, 1997).
18 Arnold Davidson, „sex and the Emergence of Sexuality", *Critical Inquiry*, 14 (1987), pp. 16-48.
19 Emile Laurent, *Fétichistes et érotomanes* (Vigot frères, Paris, 1903), p. 253.
20 Dr. L.R. Dupuy, *The Strangest Voluptousness: the Taste for Lasciviousness* (Medical Library, Paris, 1920); Paul, *La Vice et l'amour.*
21 Antony Copley, *Sexula Moralities in France, 1780-1980* (Routledge, London, 1989), p. 139.
22 Dr E. Gley, „Les aberrations de l'instinct sexuel", *Revue philosophique*, 17 (1884), pp. 66-92.
23 Albert Moll, *Die konträre Sexualempfindung* (Ficher, Berlin, 1893)
24 G. Frank Lydston, *The Diseases of Society: the Vice and Crime Problem* (J.B. Lippincott, Philadelphia, 1904).

25 Ibid., p. 309.
26 Ibid., pp. 377-9. William Lea Howard, un medic din Baltimore, a pretins că în *The Perverts* (Unwin, London, 1902) existau descrieri fictive ale unor sadici, alcoolici și devianți, preluate din propriile sale studii de caz.
27 Auguste Forel, *La Question sexuelle* (Steinheil, Paris, 1911), p. 260.
28 Ibid., p. 277.
29 Ibid., p. 278; a se vedea și Copley, *Sexual Moralities in France.*
30 Jonathan Ned Katz, *The Invention of Heterosexuality* (Penguin, New York, 1995).
31 Forel, *La Question sexuelle*, pp. 273-4.
32 Edward Carpenter, *Intermediate Types among Primitive Folk* (George Allen, New York, 1914).
33 A.S. Taylor, *The Principles and Practices of Medical Jurisprudence* (J.A. Churchill, London, 1905), vol. 2, pp. 319-20.
34 John C. Fout, „sexual Politics in Wilhelmine Germany: the Male Gender Crisis, Moral Purity, and Homophobia", in *Forbidden History: the State, Society, and the Regulation of Sexuality in Modern Europe*, ed. John Fout (University of Chicago Press, Chicago, 1992), pp. 259-92.
35 Magnus Hirschfeld, *Die Homosexualität des Mannes und des Weibes* (Marcus, Berlin, 1914); a se vedea și P.L. Ladame, „Les Travaux récents des auteurs allemands sur l'homosexualité", *Le Archives de l'antropologie criminelle*, 28 (1913), pp. 827-61; Charlote Wolff, *Magnus Hirschfeld: a Portrait of a Pioneer in Sexology* (Quartet Books, London, 1986); Gert Hekma, „«A Female Soul in a Male Body»: Sexual Inversion as Gender Inversion in Nineteenth-century Sexology", in *Third Sex, Third Gender, Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*, ed. Gilbert Herdt (Zone Books, New York, 1994), pp. 213-40; James D. Steakly, „Per scientiam ad justitiam: Magnus Hirschfeld and the Sexual Politics of Innate Homosexuality", in *Science and Homosexualities*, ed. Vernon A. Rosario (Routledge, New York, 1997, pp. 133-54.
36 Reformatorii sexologi germani au produs un număr de „filme educative despre sexualitate", printre care cel al lui Richard Oswald, *Different from the Others*, o descriere simpatetică a homosexualității.
37 Magnus Hirschfeld, *Die Transvestiten* (Pulvermacher, Berlin, 1910); *Sexualpathologie, Ein Lehrbuch für Ärtze und Studierende* (2 vols, Marcus and E. Webers Verlag, Bonn, 1918); pentru versiunea engleză, a se vedea *Sexual Anomalies and Perversions*, ed. Norman Haire (Encyclopaedic Press, London, 1938).
38 A se vedea Iwan Bloch, *The Sexual Life of our Time* (Allied Book Company, New York, 1930).

39 Arthur Calder-Marshall, *Havelock Ellis* (Rupert Hart Davis, London,· 1959); Paul Robinson, *The Modernization of Sex* (Harper and Row, New York, 1976), pp. 42-119; Phyllis Grosskurth, *Haveloch Ellis: a Biography* (McClelland and Stewart, Toronto, 1980). Rémy de Gourmont, care a venit cu un mesaj la fel de progresist, a tradus în franceză lucrările lui Ellis.

40 A se vedea și S. Herbert, *Fundamentals in Sexual Ethics* (Black, London, 1920), p. 135.

41 Havelock Ellis, *Studies in the Psychology of Sex* (Random House, New York, 1936).

42 Albert von Schrenck-Notzing, „Un cas d'inversion sexuelle amélioré par la sugestion hypnotique", *Premier congrès international de l'hypnotisme expérimental et thérapeutique: comptes-rendus* (Doin, Paris, 1889), pp- 319-23.

43 Forel, *La Question sexuelle*, p. 245.

44 Geraldine M. Scanlon, *La Polcmica feminista en la España contemporanea (1868-1974)* (Siglo XXI, Madrid, 1976), pp. 182-8; Gregorio Marañon, *The Climacteric* (Kimpton, London, 1929); Gregorio Marañon, *The Evolution of Sex* (Allen and Unwin, London, 1932).

45 Dr Angelo Hesnard, repetând ideea freudiană brută potrivit căreia homosexualii erau nevrotici efeminați care erau afectați de faptul că fuseseră prea apropiați de mamă, a mai susținut și că în lumea literară pariziană a anilor '30 afișarea homosexualității avea o anumită atracție snoabă; Dr Angelo Hesnard, *Traité de sexologie normale et pathologique* (Payot, Paris, 1933), p. 638.

46 A se vedea traducerea și adaptarea după Magnus Hirschfeld a lui Vachet, *Perversions sexuelles* (Aldor, Paris, 1931). Deși editorul său îl prezenta drept „Freud al Franței", Vachet s-a opus prea marelui accent pus pe prima variantă a teoriei condiționării și a susținut că de vreme ce frații prezentau adesea aceleași caracteristici, era foarte posibil ca homosexualitatea să fie înnăscută, poate chiar ereditară. Prin urmare, terapia avea puține șanse de succes.

47 Vachet, *Les Travestis*, p. 23.

48 George Chauncey, *Gay New York: Gender, Urban Culture and the Making of the Gay Male World 1890-1940* ((Basic Books, New York, 1994); Paul Reboux, *Le Nouveau savoir-aimer* (Flammarion, Paris, 1938), pp. 113-23; Christopher Isherwood, *Christopher and his Kind, 1929-1938* (Farrar, Strauss and Giroux, New York, 1976).

49 Jeffrey Weeks, *Sex, Politics and Society: the Regulation of Sexuality since 1800* (Longman, London, 1981).

50 Ed Cohen, *Talk on the Wilde Side: Toward a Genealogy of a Discourse on Male Sexualities* (Routledge, London, , 1993), p. 144; Alan Sinfield, *The Wilde Century: Effeminacy, Oscar Wilde and the Queer Movement* (Cassell, London, 1994), pp. 104-18.

51 Anomaly, *The Invert and his Social Adjustement* (Baillière, Tindall and Cox, London, 1927), p. xii.
52 Copley, *Sexual Moralities in France*, pp. 155-80.
53 Martha Hanna, „Natalism, Homosexuality, and the Controversy over *Corydon*", in *Homosexuality in Modern France*, eds Jeffrey Merrick and bryant T. Ragan (Oxford University Press, New York, 1996), pp. 202-24.
54 Despre ideea cum că Gide voia să vorbească despre un „pederast cu pedigree", a se vedea Lawrence Schehr, *The Shock of Men: Homosexual Hermeneutics in French Writing* (Stanford University Press, Stanford, 1995), pp. 7-11; Michael Lucey, *Gide's Bent: Sexuality, Politics, Writing* (Oxford University Press, New York, 1995), pp. 68-94.
55 Terry Castle, *Noël Coward and Radclyffe hall: Kindred Spirits* (Columbia University Press, New York, 1996), pp. 14, 27, 31.
56 Michael baker, *Our Three Selves: a Life of Radclyffe Hall* (Hamish Hamilton, London, 1985).
57 Nordau citat în L. Roubinovitch, *Hystérie mâle et dégénérescence* (n.p., Paris, 1890), pp. 21-2.
58 Emile Laurent, *Sadisme et masochisme* (Vigot frères, Paris, 1903), p. 256.
59 Dimitry Stefanowsky, „Le Passivisme", *Archives de l'antropologie criminelle*, 7 (1892), pp. 294-8.
60 S. Herbert, *Fundamentals in Sexual Ethics* (Black, London, 1920), p. 56.
61 Charles Féré, *Pathologie des émotions* (Alcan, Paris, 1892), pp. 479-80).
62 Lisa J. Lindquist, „Images of Alice: Gender Deviancy, and a Love Murder in Memphis", *Journal of History of Sexuality*, 6 (1995), pp. 30-61.
63 Istoricii au păreri împărțite în ceea ce privește răspunsul la întrebarea dacă ar trebui numite lesbiene numai femeile care aveau relații sexuale cu alte femei; a se vedera Lillian Faderman, *Surpassing the Love of Men* (The Women's Press, London, 1985).
64 Michael Kettle, *Salome's Last Veil: the Libel Case of the Century* (Granada Publishing, London, 1977), p. 119.
65 Julian Chevalier, L'*inversion sexuelle* (Storck, Lyon, 1893), p. 232.
66 Jean-Pierre Jacques, *Les Malheurs de Sapho* (Grasset, Paris, 1981), p. 210.
67 Rosemary Auchmuty, „You"re a Dyke, Angela! Elsie J. Oxenham and the Rise and Fall of the Schoolgirl Story", in *Not a Passing Phase: Reclaiming Lesbians in History, 1840-1985* (Woman's Press, London, 1989), pp. 119-40.
68 W.F. Robie, *Rational Sex Ethics* (Richard, G. Badger, Boston, 1916), pp. 53-4 (cazul XXXII).

69 Ibid., 58 (cazul LX).
70 Ibid., p. 61 (cazul LX).
71 Forel, *La Question sexuelle*, pp. 98-100.
72 Hanna, „Natalism, Homosexuality, and the Controversy over *Corydon*", p. 219. A se vedea şi afirmaţia potrivit căreia lesbianismul era de înţeles „având în vedere condiţiile de azi, când datorită surplusului de femei, precum şi legilor şi obiceiurilor căsătoriei un mare număr de femei nu-şi găsesc împlinirea biologică naturală"; Laura Hutton, *The Single Woman and her Emotional Problems* (Baillière, Tindall and Cox, London, 1935), p. 104.
73 Carole Groneman, „Nymphomania: the Historical Construction of Female Sexuality", *Signs*, 19 (1994), pp. 353-7; Lillian Faderman, *Odd Girls and Twilight Lovers: a History of Lesbian Life in Twentieth-century America* (Columbia University Press, New York, 1991).
74 Margaret Gibson, „Clitorial Corruption: Body Metaphors and American Doctors" Constructions of Female Homosexuality, 1870-1900", *Science and Homosexualities*, ed. Vernon A.Rosario (Routledge, New York, 1997), pp. 108-32.
75 Emily Wortis Leider, *Becoming Mae West* (Farrar, Strauss and Giroux, New York, 1997), pp. 156-71.
76 Marie Stopes, *Enduring Passion* (McClelland and Stewart, Toronto, 1928), pp. 42-4.
77 Ibid., p. 43. Totuşi înainte de a se căsători, Stopes a avut o scurtă şi pasionată relaţie cu un doctor canadian, Helen MacMurchy; a se vedea corespondenţa pe care au purtat-o în 1909, în Stopes Papers, British Library.
78 Stella Browne, *Sexual Variety and Variability among Women* (Beaumont, London, 1915), p. 11; a se vedea şi Lesley A. Hall, „«I Have Never Met the Normal Woman»: Stella Browne and the Politics of Womanhood", *Women's History Review* 6 (1997), pp. 157-82.
79 Margaret Jackson, *The „Real" Facts of Life: Feminism and the Politics of Sexuality c. 1850-1940* (Taylor and Francis, London, 1994), p. 116.
80 Radclyffe Hall, *The Well of Loneliness* (Virago, London, 1996 [first edn 1928]), p. 207.
81 Dr Laupts, *Perversion and perversités sexuelles* (Carre, Paris, 1896), p. 324.
82 Edward Carpenter, *Love's Coming of Age* (Unwin, London, 1896), p. 68.
83 Vera Brittain, *Radclyffe Hall: a Case of Obscenity?* (Femina, London, 1968), pp. 58-62.
84 Hall, *The Well of Loneliness*, p. 316.
85 Leslie D. Weatherhead, *The Mastery of Sex* (Student Christian Movement Press, Londin, 1931), p. 201.

86 W. Béran Wolfe citat în Erin G. Carlston, „Female Homosexuality and the American Medical Community", in *Science and Homosexualities*, ed. Vernon A. Rosario (Routledge, New York, 1997), p. 187.

87 Emily Hamer, *Britannia's Glory: a History of Twentieth-century Lesbians* (Cassell, London, 1996), pp. 15-27, 104-6.

88 Catherine van Casselaer, *Lot's Wife: Lesbian Paris, 1890-1914* (Janus, Liverpool, 1986); Karla Jay, *The Amazon and the Page: Natalie Clifford Barney and Renée Vivien* (Indiana University Press, Bloomington, 1988); Shari Benstock, *Women of the Left Bank: Paris, 1900-1940* (University of Texas Press, Austin, 1986). Colette a oferit o perspectivă plină de înțelegere în *Ces Plaisirs* (1932) care mai târziu a apărut ca *Le pur et l'impur* (1941).

89 Julian Carter, „Normality, Whiteness, Authorship: Evolutionary Sexology and the Primitive Pervert", *Science and Homosexualities*, ed. Rosario, pp. 169, 170.

90 George W. Henry, *Sex Variants: a Study of Homosexual Patterns* (Paul B. Hoeber, New York, 1941), a se vedea și Robert Latou Dickinson and Laura Beam, *The Single Woman: a Study in Sexual Education* (Williams and Norgate, London, 1934), pp. 203 și urm.

91 Jan Gay, descris ca fiind „student în condiții sociale", a fost probabil autorul acestei relatări; George W. Henry, *All the Sexes: a Studă of Masculinity and Feminity* (Rinehart, New York, 1955), p. 293.

92 Despre lesbienele din clasa de jos din Statele Unite, între deceniile 3 și 5, a se vedea Elizabeth Kennedy and Madeleine Davis, *Boots of Leather, Slippers of Gold: the History of a Lesbian Community* (Routledge, New York, 1993).

93 Jennifer Terry, „Anxious Slippages between «Us» and «Them»: a Brief History of the Scientific Search for Homosexual Bodies", in *Deviant Bodies: Critical Perspectives on Difference in Science and Popular Culture*, eds Jennifer Terry and Jacqueline Urla (Indiana University Press, Bloomington, 19959, pp. 139-48.

94 Cohen, *Talk on the Wilde Side.*

95 Leon Radzinowicz and Roger Hood, *A History of English Criminal Law and its Administration from 1750* (Stevens, London, 1986), vol 5: *The Emergence of Penal Policy.*

96 E. Roy Calvert and Theodora Calvert, *The Law Breakers* (Routledge, London, 1933), p. 144; *Criminal Statistics: England and Wales 1935* (HMSO, London, 1937) [tabelele] iii, vii, xviii.

97 Lesley A. Hall, „«Disinterested Enthusiasm for Sexual Misconduct», The British Society for the Study of Sex Psychology, 1913-47", *Journal of Contemporary History*, 30 (1995), pp. 665-86; David C. Weigle, „Psychology and Homosexuality: The British

Sexological Society", *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 31 (1995), pp. 137-48.

98 *Policy and Principles*, The British Society fos the Study of Sex Psychology, Publication no. 1 (Beaumont, London, 1914).

99 *The Social Problem of Sexual Inversion* [abridged from the German], The British Society fos the Study of Sex Psychology, Publication no. 2 (Beaumont, London, 1914).

100 Laurence Housman, *The Relation of Fellow-feeling to Sex*, The British Society fos the Study of Sex Psychology, Publication no. 4 (Beaumont, London, 1914); Edward Carpenter, *Some Friends of Walt Whitman*, The British Society for the Study of Sex Psychology, Publication no. 13 (Battley, London, 1924).

101 „Le problème sexologique", *Bulletin de l'association d'études sexologiques*, 1 (19329, pp.2-5. Pentru investigaţii ştiinţifice, Touluose a condus şi Societatea de sexologie, care avea propriul ei buletin.

102 World League for Sexual Reform, *Sexual Reform Congress*, London, September 8-14, 1929 (Kegan Paul, Trench, Trubner and Co., London, 1930).

103 *British Medical Journal*, 1 (1893), p. 325, citată în Vern Bullough, „The Physician and Research into Human Sexual Behavior in Nineteenth-century Germany", *Bulletin of the History of Medicine*, 63 (1989), p. 259.

104 *Illustrated Police News*, 24 aprilie 1919, p. 3.

105 *Bulletin de la société de sexologie*, 1 (mai 1932), p. 17.

106 Paul, *Le Vice et l'amour*.

107 Max Hoddan, *History of Modern Morals*, transl. Stella Browne (Heinemann, London, 1937), p. 49.

108 Harold Picton, *The Morbid, the Abnormal and the Personal*, The British Society fos the Study of Sex Psychology, Publication no. 12 (Beaumont, London, 1923), p. 18.

109 Norman Haire, *Hymen, or the Future Marriage* (Dutton, New York, 1928).

110 Réné Guyon, *Sex Life and Sex Ethics*, transl. J.C. Flugel and I. Flugel (Bodley Head, London, 1933), p. 271.

Cap. 6 (pp. 147-163)
„Frigiditatea": Sigmund Freud, psihanaliza şi sexul

1 Marie de Bonaparte, „Les deux frigidité de la femme", *Bulletin de la société de sexologie*, 1 (mai 1932), pp. 161-70.

2 Sigmund Freud, *Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigismund Freud*, ed. James Strachey (Hogarth Press,

London, 1953), vol. 12, pp. 169-70, citat în Paul Roazen, *Freud and his Followers* (Knopf, New York, 1975), p. 54.

3 Thomas Szasz, *Karl Kraus and the Soul Doctors* (Louisiana State University Press, Baton Rouge, 1976), p. 4.

4 Peter Berger, „Towards a Sociological Understanding of Psychoanalysis", *Social Research*, 32 (1965), pp. 26 și urm.

5 Elisabeth Roudinesco, *Histoire de la psychanalyse en France* (Seuil, Paris, 1986), vol. 1, p. 32.

6 Psihologul englez W.H.R. Rivers, având de-a face cu victimele șocului de explozie, s-a apropiat de ideea freudiană potrivit căreia „simptomul marchează un loc în care se află îngropată amintirea traumei"; J.A.C. Brown, *Freud and the Post-Freudians* (Cassell, London, 1961), p. 63.

7 *Pall Mall Gazette*, citată de Wallace Martin, *„The New Age" under Orage: Chapters in English Cultural History* (Manchester University Prress, Manchester, 1967), p. 274.

8 Freud, „The Tendency to Debasement in Love", *Standard Edition*, vol. 11, pp. 188-9.

9 Freud, „«Civilized» Sexual Morality", *Standard Edition*, vol. 9, p. 194.

10 Pentru studii în care se argumentează că femeile din epoca victoriană aveau o viață sexuală mai satisfăcătoare decât presupun cei care cred în mitul reprimării sexuale din secolul al XIX-lea, vezi Carl N. Degler, „What Ought to Be and What Was: Women's Sexuality in the Nineteenth Century", *American Historical Review*, 79 (1974), pp. 1480-90; Peter Gay, *The Bourgeois Experiences: Victoria to Freud* (Oxford University Press, New York, 1984), vol. 1: *Education of the Senses*.

11 Marie Bonaparte, Anna Freud and Ernst Kris, *The Origins of Psychoanalysis* (Basics Books, New York, 1954), pp. 6-7.

12 Freud către Fliess, 10 iulie 1893, în Bonaparte et al., *Originss of Psychoanalysis*, p. 76.

13 Havelock Ellis, *Studies in the Psychology of Sex* (Random House, New York, 1936), vol 2, p. 598.

14 Ibid., pp. 598-601.

15 Richard J. Evans, *The Feminists: Women's Emancipation Movement in Europe, America and Australia, 1840-1920* (Barnes and Noble, New York, 1977), pp. 107-8, Ellis, *Studies*, vol. 3, p. 607; Havelock Ellis, *The Task of Social Hygiene* (Constable, London, 1912), p. 89.

16 Roazen, *Freud and his Followers*, pp. 42-52. «În perioada 1886-1891, se plângea Freud, am făcut puțină cercetare științifică și n-am publicat mai nimic. M-am ocupat cu stabilirea unei poziții în noua mea profesiune și cu asigurarea existenței materiale, a mea și a familiei care creștea cu repeziciune«, *An Autobiographical*

Study, transl. James Strachey (Hogarth Press, London, 1948), p. 30.

17 Ernst Jones, *Sigmund Freud: Life and Work* (Hogarth Press, London, 1955), vol. 2, p. 431.

18 Freud către Fleiss, 31 octombrie 1897, în Bonaparte et al., *Origins of Psychoanalysis*, p. 227.

19 Emma Jung către Freud, 6 noiembrie 1911, în *The Freud/Jung Letters*, ed. William McGuire (Princeton University Press, Princeton, NJ, 1974), p. 456.

20 Robert Graves, *Goodbye to All That* (Cassell, London, 1957), p. 103.

21 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 144-7. Freud atribuia lipsei de îngrijire maternă „frecvența inversiunii în aristocrația de azi", ibid., p. 230.

22 Ibid., pp. 136, 229.

23 Despre primii autori care au dezvoltat teorii similare, a se vedea Vern L. Bullough, *Science in the Bedroom: a History of Sex Research* (Basic Books, New York, 1994), pp. 67-7; Frank Sulloway, *Freud: Biologist of the Mind* (Basic Books, New York, 1979).

24 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 161.

25 Ibid., p. 162.

26 Jerome Neu, „Freud and Perversion", in *The Cambridge Companion to Freud*, ed. Jerome Neu (Cambridge University Press, Cambridge, 1991).

27 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 236.

28 Freud, „The Question of Lay Analysis", *Standard Edition*, vol. 20, p. 179.

29 Sarah Kofman, L'*Enigme de la femme: la femme dans les textes de Freud* (Galilée, Paris, 1980).

30 Freud, „Anatomical Sex-Distinction", *Standard Edition*, vol. 19, p. 257.

31 Freud, „Fetishism", *Standard Edition*, vol. 21, p. 154.

32 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 195.

33 Ibid., p. 210.

34 Freud, „The Tendency to Debasement in Love", *Standard Edition*, vol. 11, p. 187.

35 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 191.

36 Freud, „The Tendency to Debasement in Love", *Standard Edition*, vol. 11, p. 185.

37 Freud, „Anatominac Sex Distinction", *Standard Edition*, vol. 19, p. 258.

38 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 219; „The Sexual Theories of Children", *Standard Edition*, vol. 9, p. 217.
39 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 235; Freud, „Dissolution of the Oedipus Complex", *Standard Edition*, vol. 19, p. 178; Freud, „Female Sexuality", *Standard Edition*, vol. 21, pp. 230, 232.
40 Freud, „Anatomical Sex-Distinction", *Standard Edition*, vol. 19, p. 255.
41 Freud, „The Taboo of Virginity", *Standard Edition*, vol. 11, p. 205.
42 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 145.
43 Freud, „Infantile Genital Organization", *Standard Edition*, vol. 19, p. 144.
44 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 142.
45 Ibid., p. 144.
46 Freud, „The Tendency to Debasement in Love", *Standard Edition*, vol. 11, p. 189; „Dissolution of the Oedipus Complex", *Standard Edition*, vol. 19, p. 178.
47 Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 207. Pentru a deveni femeie era nevoie de parcurgerea „a încă unei etape de reprimare", ibid., p. 235.
48 Ibid., p. 197. Chiar şi un preludiu prelungit era „periculos" în măsura în care acţiunile pregătitoare deviau contactul vaginal; Freud insista că pentru a avea o viaţă sexuală normală era nevoie de restricţii efective.
49 Tom Laqueur, *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1990).
50 Freud, „The Sexual Theories of Children", *Standard Edition*, vol. 9, p. 217.
51 Un ingredient era „un instinct de stăpânitor". Presiunea civilizaţiei, în special asupra bărbaţilor, a dus la apariţia nevrozelor cărora unii nu le putea face faţă. «Astăzi cel care e mai slab nu rezistă«, conchidea Freud; Freud, „Three Essays on the Theory of Sexuality", *Standard Edition*, vol. 7, p. 188; „The Tendency to Debasement in Love", *Standard Edition*, vol. 11, p. 190.
52 Stander Gilman, *The Case of Sigmund Freud: Medicine and Identity at the Fin de Siècle* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1993).
53 Despre temerile bărbaţilor, vezi Alain Corbin, „Le «sex en deuil» et l'histoire des femmes ai XIXe siècle", în *Le Temps, le désir et l'horreur* (Aubier, Paris, 1991), pp. 91-105.
54 Antony M. Ludovici, *Man: an Indictment* (Constable, London, 1927), pp. 119-36.

55 Ibid., p. 35.
56 Ludovici susţinea că atât timp cât o femeie era fertilă, fiecare menstruaţie era în mod efectiv un avort. Pe temeiuri eugenice, a sprijinit avortul numai în cazul întârziaţilor mintali. Antony M. Ludovici, „The Case against Legalised Abortion", in *Abortion*, eds K.W. Stella Browne, A.M. Ludovici and Harry Roberts (Allen and Unwin, London, 1935), pp. 94-5.
57 Antony M. Ludovici, *The Choice of a Mate* (John Lane, London, 1935), p. 364.
58 Ibid., pp. 411, 436, 469.
59 Robert Teutsch, *Le Féminisme* (Société française d'éditions littéraires et techniques, Paris, 1934), pp. 8, 20, 167.
60 K.A. Wieth-Knudsen, *Le Conflit des sexes dans l'évolution sociale et la question sexuelle*, transl. Dr. Brodal (Rivière, Paris, 1931 [orig. 1924]), p. 58; K.A. Wieth-Knudsen, *Natalité et progrès* (Sirey, Paris, 1938 [orig. 1908]), pp. 154-7.
61 Eduard Hirschmann and Edmond Bergler, *Frigidity in Women: its Characteristics and Treatment* (Nervous and Mental Diseases Monographs, New York, 1936), p. 5.
62 Carolyn J. Dean, *The Self and its Pleasures: Bataille, Lacan and the History of the Decentered Subject* (Cornell University Press, Ithaca, 1992), ch. 2.
63 Edith Kurzwel, *Freudians and Feminists* (Westview Press, Boulder, Colo., 1995), pp. 25-7.
64 Jacques Lacan, „Motifs du crime paranoiaque: le crime des soeurs Papin", *Minotaure*, 3-4 (1933), pp. 25-8, René Allendy, „Le Crime et les perversions instinctives", *Le Crapouillet*, may 1938, pp. 17-18. Cazul a ispirat piesa lui Jean Genet *[Servitoarele]*, (1947).
65 Grace W. Pailthorpe, *What We Put in prison and in Preventive and Rescue Homes* (Williams and Norgate, London, 1932), p. 144.
66 Ibid., p. 62. Pailthorpe s-a inspirat din popularizatorii englezi ai lui Freud, Ernst Jones şi Edward Glover.
67 Edward Glover, *The Social and Legal Aspects of Sexual Abnormality* (ISTD, London, 1947), p. 13.
68 Szasz, *Karl Kraus*, p. 104.
69 W.F. Robie, *Rational Sex Ethics* (Richard G. Badger, Boston, 1916), p. 151.
70 Ibid., p. 164.
71 Ibid., p. 172.
72 Vern Bullough, *Science in the Bedroom* (Basic Books, New York, 1994), pp. 61-92.

Cap. 7 (pp. 164-186) «Heterosexualitate obligatorie«: eugenişti, fascişti şi nazişti

1 Elizabeth Kite, „Two Brothers", *The Survey*, 27 (1912), citat în *White Trash: the Eugenic Family Studies, 1877-1919*, ed. Nicole Hahn Rafter (North Eastern University Press, Boston, 1988), p. 76.

2 J. David Smith, *Minds Made Feeble: the Myth and Legacy of the Kallikaks* (Aspen Press, Rockville, Maryland, 1985).

3 Richard A. Soloway in *Demography and Degeneration: Eugenics and the Declining Birthrate in Twentieth-century Britain* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1990); Pauline M.H. Mazumdar, *Eugenics, Human Genetics and Human Failings: the Eugenics Society, its Sources and its Critics in Britain* (Routledge, London, 1992).

4 Havelock Ellis, *The Task of Social Hygiene* (Constable, London, 1912), pp. 26-32; a se vedea şi Havelock Ellis, „Eugenics and St Valentine", *Nineteenth Century and After*, 59 (1906), pp. 779-83; *The Problem of Racc Regeneration* (London, Cassell, 1911).

5 C.P. Blacker, *Birth Control alt the State: a Plea and Forecast* (Kegan Paul, London, 1926), p. 34; *The Practitioner*, 111 (iulie 1923), p. 24.

6 Margaret Sanger, *The Pivot of Civilization* (Brentano, New York, 1922), p. 86 şi urm.

7 Marie Stopes, *Radiant Motherhood* (Putnam, London, 1928), p. 207.

8 Sanger, *The Pivot of Civilization*, p. 254.

9 Marie Stopes, *Contraception (Birth Control): its Theory, History and Practice* (Putnam, London, 1923), p. 37.

10 Marie Stopes, *Marriage in my Time* (Rich and Cowan, London, 1935), p. 116.

11 Marie Stopes, *Radiant Motherhood*, p. 116.

12 Antony M. Ludovici, *The Choice of a Mate* (John Lane, London, 1935), p. 25.

13 Ibid., p. 46.

14 S. Herbert, *Fundamentals in Sexual Ethics* (Black, London, 1920), pp. 268-71.

15 Ludovici, *The Choice of a Mate*, p. 17.

16 Auguste Forel, *La Question sexuelle* (Steinheil, Paris, 1911); Antoine Wylm, *La Morale sexuelle* (Felix Paris, Alcan, 1907).

17 Anne Carol, *Histoire de l'eugenisme en France: led médecines et la procréation XIXe-XXe siècle* (Seuil, Paris, 1995).

18 H.C. Bibby, *Heredity, Eugenics and Social Progress* (Gollancz, London, 1939).

19 John Macnicol, „The Voluntary Sterilisation Campaign in Britain, 1918-39", *Journal of the History of Sexuality*, 2 (1992), pp. 422-38.
20 Vern L. Bullogh, „The Rockefellers and Sex Research", *The journal of Sex Research*, 21 (1985), pp. 113-25.
21 Această politică a luat sfârşit abia în sudul extrem, în anii '60; Edward J. Larson, *Sex, Race and Science: Eugenics in the Deep South* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1995); Marouf Arif Hassan Jr, *The Rethoric of Eugenics in Anglo-American Thought* (University of Georgia Press, Athens, 1996).
22 Angus McLaren, *Our own Master Race: Eugenics in Canada, 1885-1945* (Oxford University Press, Toronto, 1990).
23 Gunnar Broberg and Nils Rols-Hansem (eds), *Eugenics and the Welfare State: Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway and Finland* (Michigan State University Press, East Lansing, 1996).
24 Klaus Theweleit, *Male Fantasies* (Polity Press, Cambridge, 1988), vol. 2: *Male Bodies, Psychoanalyzing the White Terror.*
25 Thomas Elsaesser, „Lulu and the Meter Man", *Screen*, 24 (1983), pp. 4-36; Patrice Petro, *Joyless Streets: Women and Melodramatic Representation in Weimar Germany* (Princeton University Press, Princeton, NJ, 1989).
26 Amy Hacket, „Helene Stöcker: Left-Wing Intellectual and Sex Reformer", in *When Biology Became Destiny*, eds Renate Bridenthal, Atina Grossman and Marion Kaplan (Monthly Review Press, New York, 1984), pp. 109-28; Ute Frevert, *Women in German History: from Bourgeois Emancipation to Sexual Liberation* (Berg, Oxford, 1989), p. 191.
27 Nancy Reagin, *A German Woman's Movement: Class and Gender in Hanover, 1880-1933* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1995).
28 Cornelie Usborne, *The Politics of the Body in Weimar Germany: Women's Reproductive Rights and Duties* (Macmillan, London, 1992), p. 18.
29 Era răspândit mitul că datorită pierderilor de război rata căsătoriilor era scăzută, dar în realitate procentul de femei căsătorite a crescut în Germania de la 34,7 la sută în 1907 la 42,7 la sută în 1933; Atina Grossman, *Reforming Sex: the German Movement for Birth Control and Abortion Reform* (Oxford University Press, New York, 1995), p. 221, n. 30.
30 Paul Weindling, *Helth, Race and German Politics between National Unification and Nazism, 1870-1945* (Cambridge University Press, Cambridge, 1989).
31 Grossman, *Reforming Sex*, p. 12.
32 Victoria de Grazia, *How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945* (University of California Press, Berkeley, 1992), p. 131.
33 Grossman, *Reforming Sex*, pp. 39-41.

34 Avortul, permis cândva pe temeiuri economice, a fost interzis în Uniunea Sovietică în 1936; Wendy Goldman, „Women, Abortion and the State, 1917-1936", în *Russia's Women: Resistance, Transformation*, eds Barbara Evans Clement, Barbara Engel and Christine Worobec (University of California Press, Berkeley, 1991).

35 Usborne, *The Politics of the Body*, p. 29.

36 James Woycke, *Birth Control in Germany, 1871-1933* (Routledge, London, 1988), p. 133.

37 Grossman, *Reforming Sex*, p. 247, n. 113.

38 Ibid., p. 83.

39 Pentru argumentul potrivit căruia SPD a folosit argumente de clasă și nu feministe pentru a apăra avortul, vezi Renate Pore, *A Conflict of Interest: Women in German Social Democracy, 1919-1933* (Greenwood Press, Westport, Conn., 1981), pp. 78-80.

40 Grossman, *Reforming Sex*, pp. 71-5.

41 Ibid., pp. 120-3.

42 Importanța teoretică a lui Reich constă în preocuparea sa neobișnuită pentru tineret, dar el a acceptat, la fel ca alții, modelul medical al consilierului expert în probleme sexuale; Grossman, *Reforming Sex*, pp. 124-7.

43 Ibid., p. 34.

44 Grazia, *How Fascism Ruled Women*, p. 69; Bruno Wanrooij, *Storia del pudore: la questione sessuale in Italia, 1860-1940* (Marsilio, Venice, 1990).

45 Grazia, *How Fascism Ruled Women*, p. 70.

46 Maria Sophia Quine, *Population Politics in Twentieth-century Europe* (Routledge, London, 1996), p. 47.

47 Grazia, *How Fascism Ruled Women*, pp. 30-6.

48 Mary Nash, „A Disreputable Sex Reformer: Hidegart, the Red Virgin", *Wayward Girls and Wicked Women: in Memory of Angela Carter*, ed. Elizabeth Russell (University of Barcelona Press, Barcelona, 1995), pp. 79-86.

49 Carl Ipsen, *Dictating Demography: the Problem of Population in Fascist Italy* (Cambridge University Press, Cambridge, 1996); David G. Horn, *Social Bodies: Science, Reproduction and Italian Modernity* (Princeton University Press, Princeton, NJ, 1994).

50 Quine, *Population Politicsi*, p. 21.

51 Pentru un pronatalism similar în Spania, unde avorturile fuseseră legalizate în Catalonia republicană în 1936, dar au încetat a mai fi astfel o dată cu venirea la putere a lui Franco, vezi Mary Nash, „Pronatalism and Motherhood in Franco's Spain", in *Maternity and Gender Policies: Women and the Rise of the European Welfare States, 1880s-1950s*, eds Gisela Bock and Pat Thane (Routledge, London, 1991), pp. 160-77.

52 Quine, *Population Politics*, pp. 23-5.

53 Grazia, *How Fascism Ruled Women*, p. 55.
54 Denise Detragiache, „Un Aspect de la politique démographique de l'Italie fasciste: la répression de l'avortement", *Mélanges de l'école française de Rome*, 92 (1980), pp. 691-735.
55 Grazia, *How Fascism Ruled Women*, p. 41.
56 Ipsen, *Dictating Demography*, p. 45.
57 Adolf Hitler, *Mein Kampf* (Librairie critique, Paris, 1930), pp. 224-9.
58 În Anglia, nudismul era privit cu suspiciune, deși susținătorii au subliniat tovărășia veselă; John Langdon-Davies, *The Future of Nakedness* (Noel Douglas, London, 1929); Un martor, *In a Nudist Camp!* (Scottish Protestant League, Gloscow, 1933).
59 George L. Mosse, *Nationalism and Sexuality: Middle-Class Morality and Sexual Norms in Modern Europe* (University of Wisconsin Press, Madison, 1985), p. 154.
60 Grossman, *Reforming Sex*, p. 146.
61 Max Hodann, *History of Modern Morals*, transl. Stella Browne (Heinemann, London, 1937), p. 308.
62 Robert G. Moeller, „The Homosexual Man is a «Man», the Homosexual Woman is a «Woman»: Sex, Society and the Law in the Post-war West Germany", *Journal of the History of Sexuality*, 4 (1994), pp. 398-404.
63 Claudia Schoppmann, *Days of Masquerade: Life Stories of Lesbians during the Third Reich* (Columbia University Press, New York, 1996).
64 Robert Procter, *Racial Hygiene: Medicine under the Nazis* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1988), pp. 212-14; Harry Oosterhuis, „Medicine, Male Bonding and Homosexuality in Nazi Germany", *Journal of Contemporary History*, 32 (1997), pp. 187-205.
65 Mosse, *Nationalism and Sexuality*, pp. 165-8.
66 Erwin E. Haeberle, „Swastika, Pink Triangle and Yellow Star: the Destruction of Sexology and the Persecution of Homosexuals in Nazi Germany", *Hidden from History: Reclaiming the Gay and Lesbian Past*, eds Martin B. Duberman, Martha Vicinus and George Chauncey, Jr (New American Library, New York, 1989), p. 372.
67 Și în Marea Britanie ziare precum *Health and Strength Annual* și *New Health* publicau articole despre îmbunătățirea rasei; a se vedea, de pildă, W. Arbuthnot Lane, „How to Develop an A1 Race", *New Health*, 2 (1927), pp. 27-8.
68 Pentru un exemplu englezesc de amestecare a ideilor eugenice cu cele recreaționale, vezi Jill Julius Mattheas, „They Had Such a Lot of Fun: the Women's League of Health and Beauty between the Wars", *History Workshop Journal*, 30 (1990), pp. 22-54.
69 Frevert, *Women in German History*, p. 213.

70 Barbara Spackman, „Fascist Women and the Rhetoric of Virility", in *Mothers of Invention: Women, Fascism, and Culture*, ed. Robin Pickering-Iazzi (Univeristy of Minnesota Press, Minneapolis, 1995), p. 100.
71 Henry P. Davis, Jochen Fleischhacker and Charlotte Höhn, „Abortion and Eugenics in Nazi Germany", *Population and Development Review*, 14 (1988), pp. 94-8.
72 Frevert, *Women in German History*, pp. 236-7.
73 Grossman, *Reforming Sex*, p. 149.
74 Gisela Bock, „Antinatalism, Maternity and Paternity in National Socialism Racism", *Nazism and German Society, 1933-1945*, ed. David F. Crew (Routledge, London, 1994), pp. 110-40.
75 Geoffrey Giles, „The Most Unkindest Cut of All: Castration, Homosexuality and Nazi Justice", *Journal of Contemporary History*, 27 (1992), pp. 41-61. Despre sterilizatea delincvenţilor sexuali în afara Germaniei, a se vedea Paul H. Gebhard, John H. Gagnon, Wardell B. Pomeroy and Cornelia V. Christenson, *Sex Offenders: an Analysis of Types* (Harper and Raw, New York, 1965); J. Bremer, *Asexualization* (Macmillan, New York, 1959).
76 Grossman, *Reforming Sex*, pp. 69-71.
77 Stefan Kühl, *The Nazi Connection: Eugenics, American Racism, and German national Socialism* (Oxford University Press, New York, 1994); Philip R. Reilly, *The Surgical Solution: a History of Involuntary Sterilisation in the United States* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1991).
78 Michael Burleigh, *Death and Deliverance: Euthanasia in Germany c. 1900-1945* (Cambridge University Press, Cambridge, 1994).
79 John d'Emilio and Estelle B. Freedman, *Intimate Matters: a History of Sexuality in America* (Harper and Row, New York, 1988), pp. 216-18.
80 Gail Bederman, *Manliness and Civilization: a Cultural History of Gender and Race in the United States, 1880-1917* (Chicago University Press, Chicago, 1995), pp. 45-76.
81 Ludovici, *The Choice of a Mate*, p. 140.
82 Ibid., p. 165. Uniunea Britanică a fasciştilor, condusă de Oswald Mosley, făcea paradă de moralitate, insistând că femeile trebuie să se întoarcă la rolurile lor tradiţionale şi atacând decadenţa reprezentată de taberele de nudişti şi pornografia străină.
83 Francine Muel-Dreyfus, *Vichy et l'éternel féminine*, (Seuil, Paris, 1996).
84 Haeberle, „swastika, Pink Triangle and Yellow Star", pp. 365-79.
85 În Franţa au fost 205 condamnări pentru avort în 1936, faţă de 2.022 în 1947; Francine Muel-Dreyfus, *Vichy et l'éternel féminine*, pp. 319-27.

86 Max Hodann, cel mai interesant dintre reformatorii sexuali din timpul Republicii de la Weimar, a părăsit Germania pentru a participa la Războiul Civil din Spania. La moartea sa, în 1946, în Suedia, era tot radical.

87 Despre *Pro Familia* lui Marmsen şi sprijinul lui Sanger pentru o mişcare contraceptivă după model american în Germania, vezi Grossman, *Reforming Sex*, pp. 154, 204-6.

88 În mod similar, după război filmele şi televiziunea au exploatat mitul potrivit căruia evreicele erau mereu violate şi obligate să lucreze în bordeluri, a se vedea Sybil Milton, „Women and the Holocaust: the Case of German and German-Jewish Women", in *When Biology Became Destiny*, eds Renate Bridenthal, Atina Grossman and Marion Kaplan (Monthly Review Press, Newe York, 1984), p. 315.

89 Arthur Schlesinger Jr, *The Vital Center: the Politics of Freedom* (1949), citată în Carolyn Dean, *Sexuality and Modern Western Culture* (Twayne, New York, 1996), p. 60.

Cap. 8 (pp. 187-215)
„Cercetarea sexului":
de la Alfred C. Kinsey la Hugh Hefner

1 Paul Robinson, *The Modernization of Sex: Havelock Ellis, Alfred Kinsey, William Masters and Virginia Johnson* (Harper and Row, New York, 1976); Cornelia V. Christenson, *Kinsey: a Biography* (Indiana University Press, Bloomington, 1971).

2 Alfred C. Kinsey, Wardell B. Pomeroy and Clyde E. Martin, *Sexual Behaviour in the Human Male* (W.B. Saunders, Philadelphia, 1948), p. 199. Kinsey avea să accepte că unele acte erau fie „rare", fie „obişnuite".

3 Pentru o relatare informativă şi totuşi necruţător de ostilă despre Kinsey, care porneşte de la premisa că acesta a fost masochist şi homosexual, a se vedea James H. Jones, *Alfred C. Kinsey: a Public/Private Life* (Norton, New York, 1997).

4 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Male*, pp. 206-7.

5 De la început, Kinsey a fost criticat pentru că ar fi fost atras către hiper-sexuaţi şi pentru preferinţele arătate în tehnicile de alegere a eşantioanelor; a se vedea William G. Cochran, Frederick Mosteller and John Tukey, „statistical Problems of the Kinsey Report", *Journal of the American Statistical Association*, 48 (1953), pp. 673-716.

6 Lewis M. Terman and Catherine Cox Miles, *Sex and Personality: Studies in Masculinity and Femininity* (McGraw Hill, New York, 1936).
7 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Male*, p. 323.
8 Ibid., p. 325.
9 După cum am remarcat în capitolul 5, o imagine rară asupra culturii *gay* a fost oferită în cartea lui George Henry, *Sex Variants* (Paul B. Hoeber, New York, 1941). Peste 200 de homosexuali au paritcipat la un studiu organizat de doi membri ai comunității *gay*, Jan Gay și Thomas Painter. Deși Henry impunea un model medical patologic al relatărilor personale furnizate, studiul său a constituit un soi de progres, căci cercetarea sa anterioară, intreprinsă pentru Comisia pentru studiul variantelor sexuale, formată în 1935, pornea de la premisa unei predispoziții fizice - cum era considerat pelvisul la lesbiene - către homosexualitate, Henry L. Minton, „Community Empowerment and the Medicalization of Homosexuality: Constructing Sexual Identities in the 1930s", *Journal of the History of Sexuality*, 6 (1990), pp. 435-58. A se vedea și Robert Latou Dickinson and Lura Beam, *The Single Woman: a Medical Study in Sex Education* (Williams and Wilkins, Baltimore, MD, 1949).
10 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Male*, pp. 636-51. Scala, desigur, presupunea două repere și de aceea era în mod inerent binară.
11 Ibid., p. 663.
12 Ibid., p. 249.
13 Alfred C. Kinsey, Wardell B. Pomeroy, Clyde E. Martin and Paul H. Gebhard, *Sexual Behaviour in the Human Female* (W.B. Saunders, Philadelphia, 1953).
14 De asemenea, 9,3 la sută dintre cei căsătoriți raportau măcar un avort provocat; Katherine Bement Davis, *Factors in the Sex Life of Twenty-two Hundred Women* (Harper and Brothers, New York, 1929), pp. 13-21.
15 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Female*, pp. 171-3.
16 Philip M. Bloom, Clifford Allen and H.J. Blackham, *The Grammar of Marriage* (The Ethical Union, London, 1949), pp. 4, 6.
17 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Female*, p. 266.
18 Dorothy Dunbar Bromley and F.H. Britten, *Youth and Sex* (Harper, New York, 1938).
19 Dintre cele care nu avuseseră orgasm înainte de căsătorie, 31-37 la sută nu aveau orgasm în primul an de căsătorie; Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Female*, pp. 390-1.
20 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Female*, pp. 286, 326-30.

21 Lewis M. Terman, *Psychological Factors in Marital Happiness* (McGraw Hill, New York, 1938), p. 342.
22 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Female*, p. 453. Kinsey a descoperit că 8-10 la sută dintre femei aveau vise homosexuale. La bărbați procentul celor care-și amintea astfel de vise era de două ori mai mare, probabil din cauză că erau însoțite de emisie de spermă.
23 Ibid., p. 460.
24 Bloom et al., *The Grammar of Marriage*, p. 19.
25 În nici o altă țară nu s-a întreprins ceva similar cu cercetarea lui Kinsey, deși în Marea Britanie [Mass Observation] a făcut în 1949 o anchetă - botezată „Micul Kinsey" - care nu a fost publicată decât după aproape 50 de ani; Liz Stanley, *Sex Surveyed 1949-1994: from Mass Observation's „Little Kinsey" to the National Survey and the Hite Reports* (Taylor and Francis, London, 1995).
26 George Ryley Scott, *Sex Problems and Dangers in War-Time* (T. Werner-Laurie, London, 1940).
27 Margaret Hadley Jackson, „Causes and Significance of the Dwindling Family", in *Rebuilding Family Life in the Post War World*, ed. Lord Horder (Oldhams Press, London, 1948), pp. 85, 88.
28 Eva M. Hubback, *Population: Facts and Policies* (Allen and Unwin, London, 1945), p. 19.
29 Atina Grossman, *Reforming Sex: the German Movement for Birth Control and Abortion Reform* (Oxford University Press, New York, 1995), p. 196.
30 John Gillis, *Youth and History: Tradition and Change in European Age Relations, 1770-present* (Academic Press, New York, 1981), p. 188.
31 Sondajele au arătat că o treime din copiii născuți în Franța între 1959 și 1962 fuseseră nedoriți; Colin Dyer, *Population and Society* (Hodder and Stoughton, London, 1978), p. 143.
32 Eliot Slater and Moya Woodside, *Patterns of Marriage* (Cassell, London, 1951), p. 198.
33 Germania de Est și cea de Vest au trebuit și ele să realizeze faptul că mii de femei fuseseră violate de forțele de ocupație; a se vedea Norman Naimark, *The Russians in Germany: a History of the Soviet Zone of Occupation, 1945-49* (Belknap Press, Cambridge, 1995), pp. 69-140.
34 A se vedea, de pildă, Erich Fromm, *The Art of Loving* (Harper, New York, 1956).
35 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Male*, p. 587.
36 Dr Eustace Chesser, *The Sexual, Marital and Family Relationships of the English Woman* (Hutchinson, London, 1956), p. 517.
37 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Female*, p. 428.

38 Despre adulter și divorț în Franța, a se vedea Anne-Marie Sohn, *Du Premier baiser à l'alcôve: la sexualité des français au quotidien (1850-1950)* (Aubier, Paris, 1966), p. 289.

39 James G. Snell, *In the Shadow of the Law: Divorce in Canada, 1900-1939* (University of Toronto Press, Toronto, 1991); Mona Gleason, „Psychology and the Construction of the «Normal» Family in Postwar Canada, 1945-60", *Canadian Historical Review*, 78 (1997), p. 454.

40 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Female*, pp. 432-6.

41 A.P.Herbert, *Holy Deadlock* (Methuen, London, 1934), pp. 24, 27.

42 Colin S. Gibson, *Dissolving Wedlock* (Routledge, London, 1994), p. 96.

43 Despre exprimările tot mai explicite ale dezamăgirii sexuale ale femeilor americane, a se vedea Elaine Tyler May, *Great Expectations: marriage and Divorce in Post-Victorian America* (University of Chicago Press, Chicago, 1980).

44 Cu privire la răspunsurile confesorilor catolici precum Abbé viollet, a se vedea Anne Marie Sohn, „Catholics between Abstinence and «Appeasement of Lust» (1930-1950)", in *Sexual Cultures*, eds Lesley hall, Gert Hekma and Franz Eder (Manchester University Press, Manchester, 1999); Martine Sevegrand, *Les Enfants du Bon Dieu: les Catholiques et la procréation au XXème siècle* (A. Michel, Paris, 1995).

45 În 1945, 106 universități din Statele Unite ofereau cursuri de educație matrimonială și viață de familie. În schimb studenții de colegiu au devenit cei mai convenabili subiecți ai celor care studiau comportamentul sexual; Beth L. Bailey, „scientific Truth...and Love: the Marriage Education Movement in the United States", *Journal of Social History*, 20 (1987), pp. 711-32.

46 E.H. Gosney and Paul Popenoe, *Sterilization for Human Betterment* (Macmillan, New York, 1929).

47 Paul Popenoe, „Marriage Counselling", in *Third International Eugenics Congress*, ed. Harry F. Perkins (Williams and Wilkins, Baltimore, MD, 1934), pp. 210-21. În primii săi ani, *Marriage and Family Living* a publicat un număr de articole ale unor eugeniști precum Frederick Osborn.

48 În timpul celui de-al doilea război mondial, el a pregătit o broșură intitulată „Marriage" pentru Serviciile educaționale ale legiunii canadiene, care a fost distribuită în armata canadiană.

49 Paul Popenoe, „First Aid for the Family", *Mclean's*, 1 mai 1947, p. 47.

50 A se vedea și Paul Popenoe, *Marriage is What You Make It* (Marriage Publications, New York, 1950); *Divorce - 17 Ways to Avoid It* (Trend, Los Angeles, 1959); *Modern Marriage* (Macmillan, New York, 1927); Terman, *Psychological Factors in Marital Happiness*;

Herman Rubin, *Eugenics and Sex Harmony* (Publishers Guild, New York, 1941), Oliver Butterfield, *Marriage and Sexual Harmony* (Emerson Books, New York, 1931).

51 Paul Popenoe, „Marriage Counselling", p. 216.

52 Terman and Miles, *Sex and Personality*. Referitor la nivelurile de jos ale fericirii matrimoniale, a se vedea și Gilbert V. Hamilton, *Research in Marriage* (A.C. Boni, New York, 1929).

53 Terman, *Psychological Factors in Marital Happiness*, L. M. Terman, „Corelates of Orgasm Adequacy in a Group of 556 Wives", *Journal of Psychology*, 32 (1951), pp. 115-72.

54 Mudd își amintea „amărăciunea" lui Popenoe pentru neincluderea sa în Asociația națională de consiliere matrimonială; interviul lui James Reed cu Emily Hartshorne Mudd, 1974, în Schlesinger-Rockefeller Oral History Project, Radcliffe College.

55 Jeffrey Weeks, *Sex, Politics and Society: the Regulation of Sexuality since 1800* (Longman, London, 1989), p. 237.

56 Bertrand Russell, *Marriage and Morals* (Liveright, New York, 1929).

57 În 1930, dându-și acordul precaut la folosirea contraceptivelor în căsătorie, biserica anglicană recunoscuse faptul că actul sexual era unul dintre scopurile legitime ale căsătoriei.

58 Bloom et al., *The Grammar of Marriage*, p. 26.

59 E.F. Griffith, *Modern Marriage* (Gollancz, London, 1934).

60 David R. Mace, *Marriage Counselling* (J.A. Churchill, London, 1948), p. 50; a se vedea și David R. Mace, *Does Sex Morality Matter?* (Rich and Cowan, London, 1943).

61 Emily H. Mudd, „A Case Study in Marriage Counselling", *Marriage and Family Living*, 7 (1945), pp. 52-4.

62 Mace, *Marriage Counselling*, pp. 122-6. În 1952, Comisia regală pentru căsătorie și divorț a revendicat mai multă îndrumare matrimonială.

63 Slater and Woodside, *Patterns of Marriage*, pp. 165-74.

64 Chesser, *Sexual, Marital and Family Relationships*, p. 423.

65 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Male*, p. 386.

66 Ibid., pp. 365-9.

67 Ibid., pp. 580-1.

68 Read Bain, „Making Normal People", *Marriage and Family Living*, 16 (1954), pp. 27-8.

69 Elaine Tyler May, *Homeward Bound: American Families in the Cold War Era* (Basic Books, New York, 1988); Joanne Meyerowitz (ed.), *Not June Clever: Women and Gender in Post War America* (Temple University Press, Philadelphia, 1994).

70 Mona Gleason, „Psychology and the Construction of the «Normal» Family in Postwar Canada, 1945-60", *Canadian Historical Review*, 78 (1997), pp. 442-77.

71 J.M. Winter, „The Demographic Consequences of the War", in *War and Social Change*, ed. Harold L. Smith (Manchester University Press, Manchester, 1986), pp. 156-70; Linda Gordon, *Woman's Body, Woman's Right: a Social History of Birth Control in America* (Grossman, New York, 1976), pp. 341-91. Wini Breinis, „Domi-nering Mothers in the 1950s: Image and Reality", *Women's Studies International Forum*, 8 (1985), pp. 604-8.
72 Count Herman Keyserling, *America Set Free* (Jonathan Cape, London, 1930), pp. 294-331.
73 Philip Wylie, *Generations of Vipers* (Rinehart, New York, 1955, 20th edn), pp. 194-217.
74 Patricia Campbell, *Sex Education Books for Young Adults, 1892-1979* (R.R. Bowker, New York, 1979), p. 61.
75 Kinsey et al., *Sexual Behaviour in the Human Female*, pp. 16-17.
76 Barbara Ehrenreich, *Hearts of Men: American Dreams and the Flight from Commitment* (Anchor, New York, 1983), p. 18.
77 Gershon Legman, *Love and Death: a Study in Censorship* (Hacker, New York, 1963), p. 70.
78 Ehrenreich, *Hearts of Men*, p. 53 și urm.
79 Wini Breines, *Young, White and Miserable: Growing Up Female in the Fifties* (Beacon Press, Boston, 1992), pp. 70-83.
80 Gillis, *Youth and History*, p. 188.
81 Martine Segalen, *Historical Anthropology of the Family* (Cambridge University Press, Cambridge, 1986), pp. 139-50; Ellen K. Rothman, *Hands and Hearts: a History of Courtship in America* (Basic Books, New York, 1984).
82 Slater and Woodside, *Patterns of Marriage*, p. 113.
83 Angus Calder, *The People's War, 1939-45* (Pantheon, New York, 1969), p. 312.
84 Rickie Solinger, *Wake Up Little Susie: Single Pregnancy and Race before Roe v. Wade* (Routledge, New York, 1992), p. 220.
85 Liz Heron, „Dear Grean Place" in *Thruth, Dare or Promise: Girls Growing Up in the 1950s*, ed. Liz Heron (Virago, London, 1985), p. 163.
86 Beth Bailey, *From Front Porch to Back Seat: Courtship in Twentieth-century America* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD, 1988), pp. 81-3.
87 Ibid., p. 26.
88 Sheila Rowbotham, „Revolt in Roundhay", in *Truth, Dare or Promise*, ed. Heron, p. 206.
89 Mary Louise Adams, *The Trouble with Normal: Postwar Youth and the Making of Heterosexuality* (University of Toronto Press, Toronto, 1997).
90 Bloom et al., *The Grammar of Marriage*, p. 13.
91 Lisa Alther, *Kinflicks* (Random House, New York, 1975).

92 Joanne Meyerowitz, „Women, Cheesecake and Borderline Material Responses to Girlie Magazines in the Mid-Twentieth Century United States", *Journal of Women's History*, 8 (1996), pp. 16-35.

93 Joan Jacob Brumberg, „«Something Happens to Girls»: Menarche and the Emergence of the Modern American Hygienic Imperative", *Journal of the History of Sexuality*, 4 (1993), pp. 124-7.

94 Bruno P.F. Wanrooij, „Dollars and Decency: Italian Catholics and Holywood (1945-1960)", *Hollywood in Europe*, eds David W. Ellwood and Rob Kroes (VU University Press, Amsterdam, 1994), pp. 246-50.

95 Breines, *Young, White and Miserable*, pp. 85-126.

96 Ibid., William Graebner, *Coming of Age in Buffalo: Youth and Authority in the Post-war Era* (Temple University Press, Philadelphia, 1990).

97 Legman, *Love and Death*, p. 77.

98 Solinger, *Wake Up Little Susie*, p. 109.

99 Frederic Wertham, *Seduction of the Innocent* (Rinehart, New York, 1953). Despre Wertham, a se vedea William W. Savage Jr, *Comic Books and America, 1945-54* (University of Ocklahoma Press, Norman, 1990), pp. 95-103; James Gilbert, *A Cycle of Outrage: America's Reaction to the Juvenile Delinquent in the 1950s* (Oxford University Press, New York, 1986), pp. 91-108.

100 Wertham, *Seduction of the Innocent*, p. 109. Wertham, în calitate de director al Qaker Readjustment Center căuta să „vindece" devianța.

101 Ibid., p. 193. Ca opoziție la considerarea de către Wertham a *comics*-urilor drept „țap ispășitor", a se vedea Frederic Thrasher, „The Comics and Delinquency: Case of a Scapegoat", *Journal of Educational Sociology*, 23 (1949), pp. 195-8.

102 Industria de film își dezvoltase în 1934 Hollywood Production Code, ca formă similară de auto-cenzură. Daniel Lord S.J. și Liga catolică pentru decență au supravegheat aplicarea acestuia.

103 Martin Barker, *A Haunt of Fears: the Strange History of the British Horror Comics Campaign* (Pluto, London, 1984).

104 John d'Emilio, „The Homosexual Menace: the Politics of Sexuality in Cold war America", *Passion and Power: Sexuality in History*, eds Kathy Peiss and Robert A. Padgug (Temple University Press, Philadelphia, 1989), pp. 226-40.

105 Allan Berubé, *Coming Out Under Fire: the History of Gay Men and Women in World War Two* (The Free Press, New York, 1990), p. 25; iar în ceea ce privește Marea Britanie, a se vedea George Melly, *Rum, Bum and Concertina* (Weidenfeld and Nicolson, London, 1977).

106 Berubé, *Coming out Under Fire*, p. 42.

107 Ibid., p. 19; John Costello, *Love, Sex and War: Changing Values 1939-45* (Collins, London, 1985), pp. 94-7.
108 Gordon Westwood [Michael Schofield], *Society and the Homosexual* (Dutton, London, 1952).
109 Berubé, *Coming out Under Fire*, p. 259.
110 Estelle B. Freedman, „«Uncontrolled Desires»: the Response to the Sexual Psychopath, 1920-1960", *Passion and Power*, eds Peiss and Padgug, pp. 203-16. Dovezile sugerează că Hoover căuta, în parte, să compenseze suspiciunile publice cu privire la propria sa sexualitate.
111 Adams, *The Trouble with Normal*, pp. 158-64.
112 Daniel J. Robinson and David Kimmel, „The Queer Career of Homosexual Security Vetting in Cold War Canada", *Canadian Historical Review*, 75 (1994), pp. 319-45; Gary Kinsman, „Character Weakness and «Fruit Machines»: Towards an Analysis of the Anti-homosexual Security Campaign in the Canadian Civil Service", *Labour / Le Travail*, 35 (1995), pp. 133-61.
113 Robert G. Moeller, „The Homosexual Man is a «Man», the Homosexual Woman is a «Woman»: Sex, Society and the Law in Postwar West Germany", *Journal of the History of Sexuality*, 4 (1994), pp. 395-429.
114 *Memorandum of Evidence from the Ethical Union to the Department Committee on Homosexuality and Offences Related to Prostitution and Solicitation, April 1955* (Ethical Union, London, 1955), p. 3.
115 „Report on the Committee on hmosexual Offences and Prostitution, 1957", *Parliamentary Papers*, 14 (1956-7).
116 Michael Freeman, „Tha Law and Sexual Deviation", in *Sexual Deviation*, ed. Ismond Rosen (Oxford University Press, Oxford, 1979), pp. 376-440.
117 Efectul legii a fost că prostituatele erau arestate prin rotaţie, li se refuza protecţia şi erau împiedicate să aibă relaţii stabile, partenerilor acestora cerându-li-se să facă dovada că nu trăiau de pe urma prostituţiei; a se vedea Cecil Rolp Hewitt, *Women of the Streets: a Sociological Study of the Common Prostitute* (Secker and Warburg, London, 1955), pp. 23, 112-13. Abolirea în Franţa a prostituţiei reglementate de stat în 1946 şi în Italia în 1958 a fost salutată ca marcând sfârşitul celor mai grosolane exemple de dublu standard sexual din Europa.
118 Eva M. Hubback, *Population: Facts and Policies* (Allen and Unwin, London, 1945), p. 45.
119 În Statele Unite, contracepţia a devenit o preocupare cheie pentru Millbank Memorial Fund, Scripps Foundation şi Rockefeller Foundation, a se vedea James Reed, „Public Privacy on Human Reproduction", *Journal of Social History*, 18 (1985), pp. 392-5.

120 Tim Newburn, *Permission and Regulation: Laws and Morals in Post War Britain* (Routledge, London, 1992).
121 Carolyn Dean, *Sexuality and Western Culture* (Twayne, New York, 1996), p. 51.
122 Kinsey a fost în mare măsură orb la natura determinată de apartenența sexuală a constrângerilor sexuale. De pildă, discutând despre sexul extraconjugal, el nu reușea să observe că într-o relație partenerul puternic din punct de vedere economic — bărbatul — se afla într-o poziție mai favorabilă asumării riscurilor, în timp ce femeia care căuta autonomie sexuală avea de înfruntat pericole mult mai mari.
123 Kinsey nu era interesat de ceea ce credeau subiecții lui despre propriul lor profil sexual. Își nota intervievații cu note de la „0" la „6" - nu li se îngăduia să se autoevalueze.

Cap. 9 (pp. 216-249)
„Revoluția sexuală?": pilula, toleranța și politica

1 John Updike, *Couples*, (Knopf, New York, 19689, p. 52.
2 Hans Simmer, „On the History of Hormonal Contraception", *Contraception*, 1 (1970), pp. 3-27; 3 (1971), pp. 1-19; Nelly Oudshoorn, *An Archeology of Sex Hormones* (Routledge, London, 1994), pp. 112-19.
3 B.P. Wiesner, „The Hormones and their Control of the Reproductive System", *Eugenics Review*, 22 (1930), pp. 19-26; Merriley Borell, „Organotherapy and the Emergence of Repreoductive Endocrinology", *Journal of the History of Biology*, 18 (1985), pp. 1-30.
4 James Reed, *From Private Vice to Public Virtue: the Birth Control Movement and American Society since 1830* (Basic Books, New York, 1978), pp. 352-53; J.B. Thomas, *Introduction to Human Embryology* (Lea and Febiger, Philadelphia, 1968), pp. 45-6.
5 Reed, *From Private Vice to Public Virtue.*
6 Carol Joffe, *The Regulation of Sexuality: Experiences of Family Planning Workers* (Temple University Press, Philadelphia, 1986). În Italia, clinicile de planning familial nu erau rezultatul preocupărilor feministe; a se vedea Lesley Caldwell, „Italian Feminism: Some Considerations", in *Women and Italy*, eds Z.G. Baranski and S.W. Vinall (St Martin's Press, New York, 1991), p. 105.
7 Janine Mossuz-Lavau, *Les lois de l'amour: les politiques de la sexualité en France (1950-1990)* (Payot, Paris, 1990), p. 47.
8 Dr Marie Andrée Lagroua Weill-Hallé, *La Contraception au service de l'amour* (Editions Guy de Monçeau, Paris, 1966), p. 47.

9 Pierre Simon, *Rapport Simon sur le comportement sexuel des français* (Charron, Paris, 1972).
10 Mossuz-Lavau, *Les lois de l'amour*, p. 49. Legea a fost pe deplin aplicată abia în 1972.
11 Martine Segalen, „«Généreuse et raisonable»: l'église et le contrôle de la fécondité dans les années 1950", *Population et cultures: études réunies en l'honneur de François Lebrun* (L'Université de Rennes, Rennes, 1989), pp. 127-36.
12 R. Christian Johnson, „Feminism, Philantropy and Science in the Development of the Oral Contraceptive Pill", *Pharmacy in History*, 19 (1977), pp. 63-77; Reed, *From Private Vice*, pp. 317-66.
13 Gigi Santow, „Coitus Interruptus in the Twentieth century", *population and Development Review*, 19 (1993), pp. 767-92.
14 Harold Silver and Judith Ryder, *Modern English Society* (Methuen, London, 1985), p. 300.
15 Mary-Jo Bane, *Here to Stay: American Families in the Twentieth Century* (Basic Books, New York, 19769; Silver and Ryder, *Modern English Society*, p. 297.
16 Steven Seidman, *Embattled Eros: Sexual Politics and Ethics in Contemporary America* (Routledge, New York, 1992).
17 Michael Young and Peter Willmott, *The Symmetrical Family: a Study of Work ald Leisure in the London Region* (Routledge, London, 1973).
18 Gay Talese, *Thy Neighbor's Wife* (Dell, New York, 1980).
19 Michael Anderson, „The Emergence of the Modern Life Cycle in Britain", *Social History*, 10 (1985), pp. 69-88.
20 *The Essential Lenny Bruce*, ed. John Cohen (Ballantine, New York, 1967), p. 195.
21 Kristina Orfali, „Un Modèle de transparence: la société suédoise", in *Histoire de la vie privée*, eds Philippe Ariès et Georges Duby (Seuil, Paris, 1987), vol. 5: *De la Première Guerre mondiale à nos jours*, pp. 595-602.
22 Laura Kipnis, „Reading Hustler", in *Cultural Studies*, eds L. Grossberg, C. Nelson and P.A. Tricolet (Routledge, New York, 1992), pp. 373-91.
23 Angus McLaren and Arlene Tigar McLaren, *The Bedroom and the State: the Changing Practices and Politics of Contraception and Abortion in Canada, 1880-1997* (Oxford University Press, Toronto, 1997), pp. 134-8.
24 Jane Lewis and Kathleen Kiernan, „The Boundaries between Marriage, Nonmarriage, and Parenthood: Changes in Behaviour and Policy in Postwar Britain", *Journal of family History*, 21 (1996), p. 374.
25 Henri Leridon, *La seconde révolution contraceptive: la régulation des naissances en France de 1950 à 1985* (PUF, Paris, 1987); François A.

Isambert, Paul Ladrière and Danièle Hervieu-Léger, *Contraception et avortement: dix ans de débat dans la presse (1965-1974)* (Editiond du Centre national de la recherche scientifique, Paris, 1979).

26 Beth Bailey, „Prescribing the Pill: Politics, Culture and the Sexual Revolution in America's Heartland", *Journal of Social History*, 30 (1997), pp. 827-56.

27 Eustace Chesser, *Unmarried Love* (Jarrolds, London, 1965).

28 Antoine Prost, „Frontières et espaces du privé", *Histoire de la vie privée*, eds Ariés et Duby, p. 91.

29 Arlene Skolnick, *Embattled Paradise: the American Family in an Age of Uncertainty* (Basic Books, new York, 1991), p. 82.

30 Jean Claude Bologne, *Histoire de la pudeur* (Olivier Orban, Paris, 1986), p. 48.

31 Rickie Solinger, *Wake Up Little Susie: Single Pregnancy and Race before Roe v. Wade* (Routledge, New York, 1992), p. 217.

32 Barbara Ehrenreich, Elizabeth Hess and Gloria Jacobs, *Re-Making Love: the Feminization of Sex* (Doubleday, New York, 1986), p. 164.

33 Erica Jong, *Fear of Flying* (Holt, Rinehart and Winston, New York, 1973).

34 Alfred C. Kinsey, Wardell B. Pomeroy, Clyde E. Martin and Paul H. Gebhard, *Sexual Behaviour in the Human Female* (W.B. Saunders, Philadelphia, 1953), p. 592.

35 Vern L. Bullough, *Science in the Bedroom: a History of Sex Research* (Basic Books, New York, 1994), p. 111.

36 William H. Masters and Virginia E. Johnson, *Human Sexual Response* (Little, Brown, Boston, 1966); and *Human Sexual Inadequacy* (Little, Brown, Boston, 1970).

37 Bullough, *Science in the Bedroom*, pp. 196-205.

38 Janice M. Irvine, *Disorders of Desire: Sex and Gender in Modern American Sexology* (Temple University Press, Philadelphia, 1990), pp. 67-94, 192-203; Leonore Tiefer, *Sex is Not a Natural Act and Other Essays* (Westview Press, Boulder, Colo., 1994).

39 Alex Comfort, *The Joy of Sex: a Gourmet Guide to Lovemaking* (Quartet, London, 1972); iar pentru descrierea pe care o dă militarilor de carieră și oamenilor de afaceri drept „psihopați" și „delincvenți autorizați", a se vedea Alex Comfort, *Authority and Delinquency in the Modern State: a Criminological Approach to the Problem of Power* (Routledge and Kegan paul, London, 1950).

40 Probabil din cauză că nu avea instrucție medicală, nu eixstă nici o menționare a Sherei Hite în Bullough, *Science in the Bedroom*.

41 Nora Ephron, *Crazy Salad Plus Nine* (Pocket Books, New York, 1984), p. 72; Boston Women's Health Collective, *Our Bodies Ourselves* (Simon and Schuster, New York, 1971).

42 Nancy Friday, *My Secret Garden: Women's Sexual Fantaisies* (Trident, New York, 1973).
43 Lynne Segal, *Straight Sex: Rethinking the Politics of Pleasure* (University of California Press, Berkeley, 1994), p. 317.
44 Paul Robinson, *The Freudian Left* (Harper and Row, New York, 1969).
45 Richard King, *The Party of Eros: Radica Social Thought and the Realm of Freedom* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1973).
46 Mattew Russell, medic, citat în Jonathan Green, *It: Sex since the Sixties* (Secker and Warburg, London, 1993), p. 11.
47 Despre tensiuni rasiale şi sexuale, a se vedea Simone M. Caron, „Birth Control ant the Black Community in the 1960s: Genocide or Power Politics", *Journal of Social History*, 31 (1998), pp. 545-70.
48 Deidre English, citată în Alice Echols, *Daring to be Bad: Radical Feminism in America, 1967-1975* (University of Minnesota Press, Minneapolis, 1989), p. 43.
49 Pentru o încercare de a-l revendica pe Freud, a se vedea Juliet Mitchell, *Psychoanalysis and Feminism* (Allen Lane, London, 1974).
50 Anne Koedt, „The Mith of the Vaginal Orgasm", *Notes from the First Year* (New York Radical Women, New York, 1968).
51 Russell Jacoby, *Social Amnesia: a Critique of Comformist Psychology from Adler to Laing* (Beacon Press, Boston, 1975), pp. 106-9, 113-14; a se vedea şi Christopher Lasch, *Haven in a Heartless World: the Family Beseiged* (Basic Books, New York, 1977); *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations* (Norton, New York, 1978).
52 Kate Millet, *Sexual Politics* (Doubleday, New York, 1970).
53 Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex: the Case for Feminist Revolution* (Bantam, New York, 1969).
54 Despre spaimele populare, a se vedea Barbara Seaman, *The Doctors" Case against the Pill* (Wyden, New York, 1969).
55 Theodore Zeldin, *France, 1848-1945* (Clarendon press, Oxford, 1953), vol. I, pp. 359-60.
56 Campania pentru avort din Italia, începută în 1970, a avut drept rezultat reformarea legii în 1978; Lucia Chiatola Birnbaum, *Liberazione della Donna: Feminism in Italy* (Wesleyan University Press, Middletown, Conn., 1986), p. 104.
57 Donna Harscha, „society, the State and Abortion in East Germany, 1950-1972", *American Historical Review*, 102 (1997), pp. 53-84.
58 Stevi Jackson, *Christine Delphy* (Sage, London, 1996), pp. 15-19.
59 Mossuz-Lavau, *Les Lois de l'amour*, p. 83.
60 Laure Adler, *Les Femmes politiques* (Seuil, Paris, 1993), p. 172. Varianta finală a legii Veil din 17 ianuarie 1975 îi îngăduia unei fe-

mei, a cărei sarcină nu trecea de 10 săptămâni și care putea oferi dovezi cu privire la suferința pe care i-o provoca aceasta, să se adreseze unei instituții medicale autorizate pentru întreruperea sarcinii. Proiectul era mai restrictiv decât cel votat de multe state vecine, limitând intervenția la primele 10 săptămâni de gestație, în Marea Britanie intervenția era permisă până în a 24-a săptămână.

61 Cu privire la observația că fiecare roman feminist din anii '70 conținea o scenă „obligatorie de avort", a se vedeaLisa Maria Hogeland, „sexuality in the Consciousness Raising Novel of the 1970s", *Journal of the History of Sexuality*, 5 (1995), pp. 614-20.

62 Susan Brownmiller, *Against our Will: Women and Rape* (Simon and Schuster, New York, 1975).

63 Angela Y. Davis, *Women, Race and Class* (Random House, New York, 1981), pp. 172-83.

64 Robin Morgan, „Theory and Practice: Pornography and Rape", in *Take Back the Night: Women on Pornography*, ed. Laura Lederer (William Morrow, New York, 1980), pp.125-32.

65 Echols, *Daring to be Bad.*

66 Ehrenreich, *Re-Making Love*, pp. 66-7.

67 Charlotte Wolff, *Love between Women* (Duckworth, London, 1971).

68 Sheila Jeffreys, *Anticlimax: a Feminist Perspective on the Sexual Revolution* (New York University Press, New York, 1991).

69 Echols, *Daring to be Bad*, pp. 104-5.

70 Ibid., p. 238. Despre Canada, vezi Becki Ross, *The House that Jill Built: a Lesbian Nation in Formation* (University of Toronto Press, Toronto, 1996).

71 Monique Wittig, *Les Guérillères*, trad. David Le Vay (Avon Books, New York, 1971).

72 Kate Millet, *Flying* (Ballantine, New York, 1975).

73 Adrienne Rich, „Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence", în *Desire: the Politics of Sexuality*, eds Ann Snitow, Christine Stansell and Sharon Thompson (Virago, London, 1983), pp. 212-41.

74 Adrienne Rich, *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution* (Norton, New York, 1976).

75 Lillian Faderman, *Odd Girls and Twilight Lovers: a History of Lesbian Life in Twentieth Century America* (Columbia University Press, New York, 1991).

76 Rasa a mai creat încă o barieră; a se vedea Rochella Thorpe, „«A House Where Queers Go»: African-American Lesbian Nightlife in Detroit, 1940-1945", *Inventing Lesbian Culture in America*, ed. Ellen Levin (Beacon Press, Boston, 1996), pp. 40-61.

77 Elizabeth Lapovsky Kennedy and Madeleine Davis, „The Reproduction of Butch-Fem Roles: a Social Constructionist Approach",

Passion and Power: Sexuality in History, eds Kathy Peiss and Christina Simmons, with Robert Padgug (Temple University Press, Philadelphia, 1989), pp. 241-56; Becki L. Ross, „Detaining the (Tattooed) Delinquent Body: the Practices of Moral Regulation at Toronto's Street Haven, 1965-1969", *Journal of the History of Sexuality*, 7 (1997), pp. 561-95.

78 Laud Humphreys, *Tearoom Trade: Impersonal Sex in Public Places* (Aldine-Atherton, New York, 1975).

79 Lee Edelman, „Tearooms and Sympathy, or, The Epistemology of the Water Closet", *Nationalisms and Sexualities*, ed. A. Parker (Routledge, New York, 1992), pp. 263-84.

80 Terapiile încercate asupra lui Alan Turing, un matematician strălucit care a jucat un rol cheie în decodificarea mesajelor germane în timpul războiului, au contribuit la sinuciderea sa, în 1954; Andrew Hodges, *Alan Turing: the Enigma* (Burnett Books, London, 1983), pp. 468-75, 500-1.

81 Michael Schofield, *Sociological Aspects of Homosexuality: a Comparative Study of Three Types of Homosexuals* (Longman, London, 19659, pp. 167-70.

82 Ibid., pp. 175-94.

83 Gary Kinsman, *The Regulation of Desire: Sexuality in Canada* (Black Rose Books, Montreal, 1987), pp. 151-3.

84 Cu privire la campania de reformă, vezi Jeffrey Weeks, *Coming Out: Homosexual Politics in Britain from the Nineteenth Century to the Present* (Quartet, London, 1977), pp. 168-78.

85 Stephen Jeffrey-Poulter, *Peers, Queers and Commons: the Struggle for Gay Lay Reform from 1950 to the Present* (Routledge, London, 1991), pp. 82-8.

86 Ibid., p. 124; despre reforma în Canada, a se vedea Kinsman, *The Regulation of Desire*, pp. 164-72.

87 Antony Copley, *Sexual Moralities in France, 1780-1980: New Ideas on the Family, Divorce, and Homosexuality* (Routledge, London, 1989), p. 218.

88 Jean-Louis Bory and Guy Hocquenghem, *Comment nous appelez vous dèjà?Ces hommes que l'on dit homosexuels* (Calman-Levy, Paris, 1977), pp. 215-19.

89 Mossuz-Lavau, *Les Lois de l'amour*, p. 201.

90 Jean-Louis Bory and Guy Hocquenghem, *Comment nous appelez vous dèjà?*, pp. 220-1.

91 Ronald Bayer, *Homosexuality and American Psychiatry: the Politics of Diagnosis* (Princeton University Press, Princeton, NJ, 1987), pp. 70-81.

92 Despre campania de reformă, a se vedea Weeks, *Coming Out*, pp. 185-200.

93 Stephen O. Murray, *American Gay* (University of Chicago Press, Chicago, 1996), pp. 60-3.
94 M. Dannecker and R. Reiche, *Der gewöhnliche Homosexuelle* (Fischer, Frankfurt, 1974); A.P. Bell and M.S. Weinberg, *Homosexualities: a Study of Diversity among Men and Women* (Simon and Schuster, New York, 1978).
95 Bayer, *Homosexuality and American Psychiatry*, pp. 101-54.
96 Jeffrey Weeks, *Sexuality and its Discontents* (Routledge and Kegan Paul, London, 1985), p. 185.
97 Scriitorului afro-american James Baldwin îi displăcea ideea de identitate «gay« în parte pentru că el era negru, în parte pentru că reprezenta o generaţie anterioară care a sperat să pună capăt oricărei etichetări.
98 Murray, *American Gay*, pp. 68-77.
99 Alan Sinfield, *The Wilde Century: Effeminacy, Oscar Wilde and the Queer Movement* (Cassell, London, 1994), p. 185.
100 Michael Foucault, *The History of Sexuality*, transl. Robert Hurley (New York, Pantheon, 1978), vol. 1: *An Introduction.*
101 Robert A. Nye, „Michel Foucault's Sexuality and the History of Homosexuality", in *Homosexuality in Modern France*, eds Jeffrey Meyrick and Bryant T. Ragan (Oxford University Press, New York, 1996), pp. 229-34.
102 Lesley Caldwell, „Italian Feminism: Some Considerations", *Women and Italy*, eds. Z.G. Baranski and S.W. Vinall (St Martin's Press, New York, 1991), p. 155; Jane C. and Peter T. Schneider, *Festival of the Poor: Fertility Decline and the Ideology of Class in Sicily, 1860-1980* (Arizona University Press, Tucson, 1996).1

Cap. 10 (pp. 250-283)
Reacţiunea - SIDA şi contrarevoluţia sexuală

1 *Time*, 18 noiembrie 1991, p. 82.
2 Susan Faludi, *Backlash: the Undeclared War against American Women* (Crown, New York, 1991).
3 Igor S. Kon, *The Sexual Revolution in Russia: from the Age of the Tsars to Today*, trans James Riordan (Free Press, New York, 1995), pp. 3-4.
4 Randy Shilts, *And the Band Played On: People, Politics, and the AIDS Epidemic* (St Martin's Press, New York, 1987).

5 Cindy Patton, „Between Innocence and Safety: Epidemiologic and Popular Constructions of Young People's Need for safe Sex", *Deviant Bodies: Critical Perspectives on Difference in Science and Popular Culture*, eds Jennifer Terry and Jacqueline Urla (Indiana University Press, Bloomington, 1995), pp. 340-3.

6 Virginia Berridge, *AIDS in the United Kingdom: the Making of Policy, 1981-1994* (Oxford University Press, Oxford, 1996).

7 Anna Marie Smith, *New Right Discourse on Race and Sexuality: Britain, 1968-1990* (Cambridge University Press, Cambridge, 1994), pp. 15-66.

8 *Le Nouvel observateur*, 17-20 noiembrie 1986, pp. 38-47.

9 Ibid., 4-10 decembrie 1987, pp. 38-49.

10 Gerard Zwang, *Histoire de peines de sexe: les malheurs érotiques, leurs causes et leurs remèdes à travers les âges* (Maloine, Paris, 1994), p. 308.

11 James W. Jones, „Discourses on and of AIDS in West Germany, 1986-90", *Journal of the History of Sexuality*, 2 (1992), p. 441.

12 *Le Nouvel observateur*, 24-30 iunie 1988, pp. 20-4.

13 Jan Willem Duyvendak, „From Revolution to Involution: the Disappearance of the Gay Movement in France", *Journal of the History of Homosexuality*, 2 (3) (1995), pp. 369-85.

14 *Le nouvel observateur*, 29 iulie 1983, p. 53; 11 noiembrie 1983, p. 47.

15 Christopher Robinson, *Scandal in the Ink: Male and Female Homosexuality in Twentieth-century French Literature* (Cassell, London, 1995).

16 *Le Nouvel observateur*, 30 octombrie-5 noiembrie 1987, pp. 38-43, a se vedea și Jean-Paul Aron et Roger Kempf, *Le Pénis et la démoralisation de l'Occident* (Grasset, Paris, 1984).

17 *The Independent*, 7 decembrie 1997, p. 9.

18 *Le Nouvel observateur*, 15-21 februarie 1996, p. 6.

19 *Gobe and Mail* din Toronto, 19 decembrie 1996, p. 4.

20 Charlotte Wolff, *Bisexuality: a Study* (Quartet, London, 1977), p. 102-3.

21 Edward King, *Safety in Numbers: Safer Sex and Gay Men* (Routledge, New York, 1994).

22 Harry Benjamin, *The Transsexual Phenomenon* (Julian, New York, 1966), Janice M. Irvine, *Disorders of Desire: Sex and Gender in Modern American Sexology* (Temple University Press, Philadelphia, 1990), pp. 237-9; Anne Fausto-Sterling, *Myths of Gender* (Basic Books, New York, 1992).

23 Transformarea Christinei Jorgensen făcuse publicul din anii '50 conștient de chirurgia [sexuală]; Irvine, *Disorders of Desire*, pp. 257-66.

24 A existat și întrebarea economică dacă transexualii au dreptul de a cere sistemului de sănătate publică să le pună la dispoziție operații de schimbare a sexului.

25 Marjorie Garber, *Vice Versa: Bisexuality and the Eroticism of Everyday Life* (Simon and Schuster, New York, 1995).

26 Terry Castle, *The Apparitional Lesbian: Female Homosexuality and Modern Culture* (Columbia University Press, New York, 1993), p. 12.

27 Un sondaj britanic a descoperit că două treimi dintre lesbiene aveau doar un singur partener sexual și nici una mai mult de 20, în vreme ce 11,4 la sută dintre bărbații *gay* aveau mai mult de 20, iar 3,9 la sută avuseseră o sută de parteneri sau mai mult; Kaye Wellings, Julia Field, Anne M. Johnson and Jane Wadsworth, *Sexual Behaviour in Britain: the National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles* (Penguin, London, 1994), p. 213.

28 Cu privire la eschivarea chestiunilor referitoare la femeile heterosexuale, a se vedea Sheila Jeffreys, *Anticlimax: a Feminist Perspective on the Sexual Revolution* (New York University Press, New York, 1991).

29 Dean Hamer and Peter Copeland, *The Science of Desire: the Search for the Gay Gene and the Biology of Behaviour* (Simon and Schuster, New York, 1994).

30 Simon LeVay, *The Sexual Brain* (MIT Press, Cambridge, Mass., 1993).

31 Alice D. Dreger, „Hermaphrodites in Love: the Truth of Gonads", în *Science and Homosexualities*, ed. Vernon A. Rosario (Routledge, New York, 1997), p. 50.

32 *Edmonton Journal*, 18 iunie 1995, p. A2; și Angus McLaren, *Our own Master Race: Eugenics in Canada, 1885-1945* (Oxford University Press, Toronto, 1990).

33 Philip R. Reilly, *The Surgical Solution: a History of Involuntary Sterilization in the United States* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD, 1991).

34 *La Presse* din Montreal, 27 august 1997, p. B5.

35 *Globe and Mail* din Toronto, 29 august, 1997; a se vedea și *Le Monde*, 19 noiembrie 1986, p. 13; Philippe Ehrenström, „Eugénisme et santé publique: la stérilisation légale des malades mentaux dans le canton de Vaud (Suisse), *History and Philosophy of the Life Sciences*, 15 (1993), pp. 205-27.

36 *Globe and Mail* din Toronto, 16 decembrie 1997, p. A14.

37 Elisabeth Badinter, *X Y: de l'identité masculine* (Odile Jacob, Paris, 1992).

38 Kenneth Clatterbaugh, *Contemporary Perspectives on Masculinity: Women, Men and politics in Modern Society* (Westview Press, Boulder, Colo., 1997). Cartea lui Robert Bly, *Iron John* (1990), un neașteptat *best-seller*, [ridiculizat] drept [o fantezie «înapoi la copilărie« de a scăpa de mamă prin intermediul psihologiei pop], a popularizat ideea unei „mișcări a bărbaților".
39 David Blankenhorn, *Fatherless America* (Basic Books, New York, 1995); David Popenoe, *Life without Father* (Martin Kessler, New York, 1996).
40 Arlene Skolnick, *Embattled Paradise: the American Family in an Age of Uncertainty* (Basic books, New York, 1991).
41 David Popenoe, *Disturbing the Nest: Family Change and Decline in Modern Societies* (Aldine de Gruyter, New York, 1989), p. 1.
42 *Gole and Mail* din Toronto, 4 octombrie 1997, p. A9.
43 Clatterbaugh, *Contemporary Perspectives on Masculinity*, pp. 177-93.
44 Warren L. Vinz, *Pulpit Politics: Faces of American Protestantism in the Twentieth Century* (SUNY Press, Albany, 1997), p. 177; John C. Green et al., *Religion and the Cultural Wars: Dispatches from the Front* (Rowman and Littlefield, New York, 1996).
45 Ian Mylchreest, „«Sound Law and Undoubtedly Good Policy»: *Roe* v. *Wade* in Comparative Perspective", *The Politics of Abortion and Birth Control in Historical Perspective*, ed. Donald T. Critchlow (Pennsylvania State University Press, University Park, 1996), pp. 35-71.
46 Faye D. Ginsburg, *Contested Lives: the Abortion Debate in an American Community* (University of California Press, Berkeley, 1989).
47 *Libération*, 28 iunie 1995, pp. 1-5.
48 În Franța reforma legii permiseseră contracepția și avortul, deși acestea erau încă ilegale din punct de vedere tehnic; Michèle Le Doeuff, *Hipparchia's Choice: an Essay Concerning Women, Philosophy, Etc.*, trans. Trista Selous (Blackwell, Oxford, 1991), pp. 247, 269, 303.
49 Cu privire la context, a se vedea James Davison Hunter and Joseph E. Davis, „Cultural Politics at the Edge of Life", *The Politics of Abortion and Birth Control*, ed. Critchlow, pp. 103-24.
50 Milan Korcok, „Physicians Targeted as Abortion Debate in US Turns Violet", *Canadian Medical Association Journal*, 152 (1 martie 1995), pp. 727-30; cu privire la relatări ale medicilor despre pericolele prin care au trecut, a se vedea Carole Joffe, *Doctors of Conscience: the Struggle to Provide Abortion Before and After Roe v. Wade* (Beacon Press, New York, 1996).

51 Cu privire la argumentul că pilula abortivă ar putea fi un panaceu, a se vedea Lawrence Lader, *RU 486: the Pill that Could End the Abortion Wars and Why American Women Don't Have It* (Addison-Wesley, Reading, Mass., 1991); Marie Bass, „Birth Control Business", *Women's Review of Books*, 11 (iulie 1994), pp. 20-2.

52 Ken Plummer, „Intimate Citizenship and the Culture of Sexual Story Telling", in *Sexual Cultures, Values and Intimacy*, eds Jeffrey Weeks and Janet Holland (Macmillan, London, 1996), pp. 34-52.

53 Donald Alexander Downs, *More than Victims: Battered Women, the Syndrome Society, and the Law* (University of Chicago Press, Chicago, 1996).

54 Susan Estrich, *Real Rape* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1987).

55 Cu privire la invenţia Asociaţiei Psihiatrice Americane (DMS-III-R): „Psaraphilic Coercive Disorder aka Rapism", când un bărbat e lipsit de control [atunci când e condus de o femeie], a se vedea Annette Lawson, *Adultery: an Analysis of Love and Betrayal* (Basic Books, New York, 19889, p. 388.

56 Interesul pentru şi abilitatea de a discuta incestul a fost reflectat în franţa de apariţia unor filme precum *Le Souffle au coeur* (1971) şi *Beau-père* (1981). În Statele Unite, anii '90 au fost martori la lansarea filmului *Spanking the Monkey* şi la fascinaţia mass-mediei pentru relaţia dintre regizorul Woody Allen şi fiica sa adoptivă.

57 Matthew Hugh Erdelyi, *The Recovery of Unconscious Memory: Hypermnesia and Reminiscence* (University of Chicago Press, Chicago, 1996).

58 Numărul bărbaţilor care intră în seminariile catolice a scăzut la 85 la sută, între 1993 şi 1996; Philip Jenkins, *Pedophiles and Priests: Anatomy of a Contemporary Crisis* (Oxford University Press, New York, 1996).

59 Vern L. Bullough, *Science in the Bedroom: a History of Sex Research* (Basic Books, New York, 19949, pp. 263-4.

60 Robin Morgan, „Theory and Practice: Pornography and Rape", in *Take Back the Night: Women on Pornography*, ed. Laura Lederer (William Morrow, New York, 1980), pp. 125-32.

61 Gloria Steinem, „The Real linda Lovelace", in *Making Violence Sexy: Feminist Views on Pornography*, ed. Diana Russell (Teachers" College Press, New York, 1993), pp. 23-31.

62 Dany Lacombe, *Blue Politics: Pornography and the Law in the Age of Feminism* (University of Toronto Press, Toronto, 1994).

63 US Department of Justice, *Attorney General's Commission on Pornography Final Report* (US Government Printing Office, Washington, DC, 1986).

64 Ideea despre femeile exploatate de bărbaţi desfrânaţi, folosită de conservatori precum Midge Decter, *The New Chastity and Other Arguments against Women's Liberation* (Coward, McCann and Geoghegan, New York, 1972) a fost adoptată în anii '80 de unele feministe. Germaine Greer a evoluat de la o adeptă a libertarianismului sexual în *The Female Eunuch* (MacGibbon and Kee, London, 1970) la critic al controlului naşterii din *Sex and Destiny: the Politics of Human Fertility* (Harper and Row, New York, 1984).

65 Andrea Dworkin, *Pornography* (Penguin, London, 1981); Catharine MacKinnon, *Only Words* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1993); pentru o critică a lui Rich, a se vedea Diana Fuss, *Essentiallity Speaking* (Routledge, New York, 1989), p. 47.

66 A se vedea şi Susan Griffin, *Pornography and Silence* (Harper and Row, New York, 1981).

67 Vezi documentele în Carol Vance (ed.), *Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality* (Routledge and Kegan Paul, London, 1984).

68 Lynne Segal and Mary McIntosh, *Sex Exposed: Sexuality and the Pornography Debate* (Rutgers University Press, New Brunswick, NJ, 1993).

69 Calvin Thomas, *Male Matters: Masculinity, Anxiety and the Male Body on the Line* (University of Illinois Press, Chicago, 1996).

70 Gayle Rubin, „Thinking Sex", *Pleasure and Danger*, ed. Vance, pp. 297-309.

71 Pat Califa, *Public Sex Life: the Culture of Radical Sex* (Cleis Press, Pittsburgh, 1994).

72 Aceleaşi tipuri de activişti care s-au opus cenzurii au apărat dreptul prostituatelor de a trăi viaţa pe care şi-au ales-o, fie aceasta în King's Cross sau pe Strada 42, afirmând că un comerţ sexual conştient de sine era de fapt un oarecare progres. Lucrătorii sexuali care doreau mai curând condiţii mai bune de lucru decât să sfârşească cu serviciile lor îi priveau cu neîncredere pe cei care căutau să interzică prostituţia. A se vedea Laurie Bell (ed.), *Good Girls/Bad Girls: Sex Trade Workers and Feminists Face to Face* (Women's Press, Toronto, 1985); Shannon Bell, *Reading, Writing and Rewriting the Prostitute Body* (Indiana University Press, Bloomington, 1994).

73 Naomi Wolf, *The Beauty Myth* (Morrow, New York, 1991).

74 Jacqueline Urla and Alan C. Swedlund, „The Anthropometry of Barbie: Unsettling Ideals of the Feminine Body in Popular Culture", in *Deviant Bodies*, eds Terry and Urla, pp. 277- 313.

75 *Le Nouvel observateur*, 23 martie 1984, pp. 46-53.

76 Un sondaj de la mijlocul anilor '90 asupra tinerilor activi sexual din America de Nord a descoperit că două treimi dintre aceştia făceau sex cel puţin o dată pe săptămână; Paul Sachdev, *Sex, Abortion and Unmarried Women* (Greenwood Press, Westport, Conn., 1995), p. 87.
77 Wellings et al., *Sexual Behaviour in Britain*, pp. 42, 49.
78 Jane M. Ussher, *Fantasies of Femininity: Reframing the Boundaries of Sex* (Penguin, London, 1997), pp. 30-8.
79 Wellings et al., *Sexual Behaviour in Britain*, pp. 72, 97.
80 Sachdev, *Sex, Abortion and Unmarried Women*, p. 93.
81 Wellings et al., *Sexual Behaviour in Britain*, p. 57; Sachdev, *Sex, Abortion and Unmarried Women*, p. 105.
82 Cheryl D. Hayes, *Risking the Future: Adolescent Sexuality, Pregnancy and Childbearing* (National Academy Press, New York, 1987).
83 Kristin A. Moore, Margaret C. Simms and Charley L. Betsey (eds), *Choice and Circumstances: Racial Differences in Adolescent Sexuality and Fertility* (Transactions, Oxford, 1986), p. 127.
84 Marian J. Morton, *And Sin No More: Social Policy and Unwed Mothers in Cleveland, 1855-1990* (Ohio State University Press, Columbus, 1993); Annette Lawson and Deborah L. Rhode (eds), *The Politics of Pregnancy: Adolescent Sexuality and Public Policy* (Yale University Press, New Haven, Conn., 1993).
85 Moore et al., *Choice and Circumstance*, p. 127; Maris A. Vinivskis, *An „Epidemic" of Adolescent Pregnancy? Some Historical and Policy Considerations* (Oxford University Press, New York, 1988), p. 25.
86 Susan McDaniel, „Women's Role and Reproduction: the Changing Picture in Canada in the 1980s", *Atlantis*, 14 (1988), pp.1-12; Carl Grindstaff, T.R. Balakrishnan and David J. Dewit, „Educational Attainment. Age at First Birth and Life Time Fertility: an Analysis of Canadian Fertility Survey Data", *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 28 (1991), pp. 324-39. E.F. Jones et al., „Teenage Pregnancy in Developed Countries: Determinants and Policy Implications", *Family Planning Perspectives* 22 (Inauarie / februarie 1990), pp. 27-30.
87 *Globe and Mail* din Toronto, 26 septembrie 1996, p. A1.
88 Sachdev, *Sex, Abortion and Unmarried Women*, pp. 113-123.
89 Ibid., p. 160.
90 Vancouver, *Sun*, 24 august 1996, p. 8A.
91 Dana Lear, *Sex and Sexuality: Risk and Relationship in the Age of AIDS* (Sage, New York, 1997).
92 Steven Seidman, *Embattled Eros: Sexual Politics and Ethics in Contemporary America* (Routledge, New York, 1992), p. 94.
93 Wellings et al., *Sexual Behaviour in Britain*, pp. 149-57; Toronto *Globe and Mail*, 19 februarie 1998.

94 Alfred Spira, *Sexual Behaviour in AIDS* (Avebury, Aldershot, 1994).
95 *Le Nouvel observateur*, 21-27 octombrie 1993, pp. 4-14.
96 *Newsweek* 2 iunie 1986, p. 55.
97 *Le Nouvel Observateur*, 23-29 octombrie 1987, p. 42.
98 François de Singley, *Modern Marriage and its Costs to Women*, transl. Malcolm Bailey (University of Delaware press, Newark, 1996), pp. 168, 192-3. Printre cuplurile de intelectuali francezi celebri necăsătoriţi se numărau Louis Aragon şi Elsa Triolet, Jean-Paul Sartre şi Simone de Beauvoir, Philippe Sollers şi Julia Kristeva.
99 *Le nouvel observateur*, 15-21 februarie 1996, pp. 4-6.
100 Jane Lewis and John Welshman, „The Issue of Never-married Motherhood in Britain, 1920-70", *Social History of Medicine*, 10 (1997), pp. 401-18
101 Ussher, *Fantasies of Femininity*, p. 198.
102 Jean Ducombe and Dennis Marsden, „Whose Orgasm is it Anyway? «Sex Work» in Long-term Heterosexual Relationship", *Sexual Cultures, values and Intimacy*, eds Weeks and Holland, pp. 220-38.
103 André Béjin, *Le Nouveau tempérament sexuel: essai sur la rationalisation et la démocratisation de la sexualité* (Editions Kime, paris, 1900), p. 34.
104 O femeie a relatat că a fost mai curând furioasă decât luminată în momentul în care terapeutul ei i-a arătat cupluri surprinse în timpul actului sexual. N-a putut să se identifice decât cu coşurile de pe spatele actorului; Irvine, *Disorders of Desire*, p. 131.
105 Janice M. Irvine, „Regulated Passions: the Invention of Inhibited Sexual Desire and Sexual Addiction", *Deviant Bodies*, eds Terry and Urla, pp. 314-37.
106 Michel Bozon and Henri Leridon (eds), *Sexuality and the Social Sciences: a French Survey on Sexual Behaviour* (Dartmouth Publishing, Aldershot, 1996), pp. 153, 295.
107 *Le Nouvel observateur*, 6-12 decembrie 1990, pp. 9-10.
108 Wellings et al., *Sexual Behaviour in Britain*, p. 339; despre diferenţele rasiale şi controlul reproducerii, a se vedea Dorothy Roberts, *Killing the Black Body: Race, Reproduction and the Meaning of Liberty* (Pantheon, New York, 1997), pp. 68-97.
109 „Breast Cancer and Hormonal Contraceptives", *The Lancet*, 347 (22 iunie 1996), pp. 1713-27; „Breast Cancer and Hormonal Contraceptives", *Contraception*, 54 (3 septembrie 1996).
110 Toronto *Globe and Mail* 27 noiembrie 1995.
111 *Maclean's*, 23 septembrie 1985, pp. 61, 63; 12 ianuarie 1987, p. 36; Gary Kinsman, *The Regulation of Desire: Sexuality in Canada* (Black Rose Press, Montreal, 1987), p. 211.

112 Toronto *Globe and Mail*, pp. A1, 6.
113 Naomi Pfeffer, *The Stork and the Syringe: a Political History of Reproductive Medicine* (Polity Press, Cambridge, 1993), pp. 6-7, 35-6.
114 Edward E. Griffith, *The Childless Family: its Causes and Cure* (Kegan Paul, Trench and Trubner, London, 1939), p. 119.
115 Georgey Ryley Scott, *Three Hundred Sex, Marriage and Birth Control Questions Answered* (T. Werner Laurie, London, 1941), p. 138.
116 *Oxford* v. *Oxford* (1921) 58 DLR 251.
117 Ronald R. Rindfus, S. Philip Morgan and Gray Swicegood, *First Births in America: Changes in Timing of Parenthood* (University of California Press, Berkeley, 1988), p. 62.
118 Sarah Franklin, „Postmodern Procreation: a Cultural Account of Assisted Reproduction", *Conceiving the New World Order: the Global Politics of Reproduction*, eds Faye D. Ginsburg and Rayna Rapp (University of California Press, Berkeley, 1995), pp. 323-45.
119 *Le Nouvel observateur*, 10 iunie 1983, p. 34.
120 Barbara Katz Rothman, *Recreating Motherhood: Ideology and Technology in a Patriarchal Society* (Norton, New York, 1988), pp. 159-68; Cynthia R. Daniels, *At Women's Expense: State Power and the Politics of Fetal Rights* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1993).
121 O dezbatere similară se concentrase mai demult asupra folosirii anesteziei. În anii '20 femeile cereau „anestezie parţială"; în anii '70 ele au revenit la „naşterea naturală"
122 Hilary Homans (ed.), *The Sexual Politics of Reproduction* (Gower, London, 1985), p. 11.
123 Margaret Marsh and Wanda Ronner, *The Empty Cradle: Infertility in America from Colonial Times to the Present* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD, 1996).
124 Susan Sontag, *AIDS and its Metaphors* (Farrar, Strauss and Giroux, New York, 1988).
125 Ussher, *Fantasies of Femininity*, p. 239.
126 Cathy Schwitenberg (ed.), *The Madonna Connection: Representational Politics, Subcultural Identities, and Cultural Theory* (Westview Press, Boulder, Colo., 1993); Cornel West, *Race Matters* (Beacon Press, Boston, 1993), pp. 81-93.
127 Frank Mort, *Cultures of Consumption: Masculinities and Social Space in Late Twentieth-century Britain* (Routledge, London, 1996).

Concluzie (pp. 284-289)

1 *The Times*, 2 January 1998.
2 *Globe and Mail* din Toronto, 1 mai 1998.

3 Michael Anderson, „The Emergence of the Modern Life Cycle in Britain", *Social History*, 10 (1985), pp. 69-87.
4 Steven Seidman, *Difference Troubles: Queering Social Theory and Sexual Politics* (Cambridge University Press, Cambridge, 1997), pp. 109-64; Daniel Harris, *The Rise and Fall of Gay Culture* (Hyperion, New York, 1998).
5 Paula Bennett and Vernon A. Rosario II (eds), *Solitary Preasures: the Historical, Literary, and Artistic Discourses of Autoerotism* (Routledge, New York, 1995).
6 Harry Oosterhuis, „Sexuality in the Netherlands: a Historical Overview" şi Gert Hekma, „Same Sex Relations among Men in Europe, 1700-1900", *Sexual Cultures in Europe*, eds Lesley Hall, Gert Hekma and Franz Eder (Manchester University Press, Manchester, 1999).
7 *Sun* din Vancouver, 18 august 1996, p. A13.
8 Graham Heath, *The Illusionary Freedom: the Intellectual Origins and Social Consequences of the Sexual Revolution* (Heinemann, London, 1978); Christopher Lasch, *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations* (Norton, New York, 1978); André Béjin, *Le Nouveau tempérament sexuel: essai sur la rationalisation et la démocratisation de la sexualité* (Editions Kime, Paris, 1990).
9 *Globe and Mail* din Toronto, 30 mai 1998, p. A6; 29 iulie, p. A5.
10 Cleo Odzer, *Virtual Space: Sex and the Cyber Citizen* (Berkeley Books, New York, 1997).
11 Abordări teoretice ajutătoare pentru aceste teme, care mi-au fost sugerate de Mariana Valverde, sînt: Donna Haraway, *Simians, Cyborgs and Women: the Reinvention of nature* (Free Association Press, London, 1991); Bruno Latour, *We Have Never Been Modern* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1993).

În ultimii câțiva ani, prietenii mi-au spus: „Cum poți scrie o istorie a sexualității? Şi încă deopotrivă a Europei şi a Americii de Nord? Cum vei decide ce să incluzi în carte şi ce să laşi pe dinafară?" La început am fost la fel de sceptic cu privire la un astfel de proiect excesiv de ambițios. Dată fiind avalanşa de studii de specialitate care se revarsă din presa consacrată homosexualilor, lesbienelor, prostituției, pornografiei, violului, amestecului între tipuri sexuale, divorțului şi adulterului, mai este nevoie de încă o carte despre sexualitate? În cele din urmă am hotărât că este, de vreme ce atât de multe studii curente sunt sărăcite istoric. Autori preocupați de dezbaterile sexuale de la sfârşitul mileniului par să nu fie conştienți, cei mai mulți dintre ei, de genealogia discuției în care se angajează. Această carte încearcă să ofere o scurtă dar pătrunzătoare trecere în revistă a opiniilor şi practicilor sexuale din secolul XX. Speranța mea este că, prezentând căile prin care în trecut erau construite şi contestate granițele sexuale, acest studiu poate fi de ajutor în contextualizarea rundei actuale a dezbaterilor sexuale. Ca studiu istoric, refuză în mod necesar să naturalizeze sau să universalizeze fie heterosexualitatea, fie homosexualitatea, dar caută să aprecieze căile prin care preocupările de rasă, clasă, generație şi sex au constituit ceea ce a însemnat sexualitatea pentru cultura occidentală....

Angus McLaren

ISBN 973-8291-15-1

9 789738 291157